

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА
АКАДЕМІЯ»
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ**

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

САМОКИШ ІННА ВАСИЛІВНА

УДК 343.541

**ДИСЕРТАЦІЯ
КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ОХОРОНА ВЛАСНОСТІ ЗА
ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ ТА КРАЇН СХІДНОЇ ЄВРОПИ**

081 – Право

Подається на здобуття ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____І.В. Самокиш

Науковий керівник: Стрельцов Євген Львович,
доктор юридичних наук, доктор теології,
професор, член-кореспондент НАПрН України,
заслужений діяч науки і техніки України

Одеса – 2021

АНОТАЦІЯ

Самокиш І.В. Кримінально-правова охорона власності за законодавством України та країн Східної Європи. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право. – Національний університет «Одеська юридична академія», Одеса, 2021.

Дисертацію присвячено комплексному дослідженню кримінально-правової охорони власності за законодавством України та країн Східної Європи, в результаті якого сформульовано низку пропозицій та рекомендацій щодо вдосконалення змісту та форми КК України щодо кримінально-правової охорони власності.

У першому розділі, присвяченому теоретико–правовим засадам кримінально – правової охорони власності за законодавством України і країн Східної Європи, проаналізовано історичні юридичні норми щодо відповідальності за кримінальні правопорушення проти власності у законодавстві України та країн Східної Європи. Досліджено розвиток законодавства України та деяких країн Східної Європи щодо кримінальної відповідальності за кримінальні правопорушення проти власності від початку кодифікації права до сьогодення. Проаналізовано спільні тенденції розвитку законодавства для країн Східної Європи. Аналіз історії кримінально – правової охорони власності в Україні та країнах Східної Європи показав, що українська кримінально-правова традиція щодо охорони власності впливала на держави Східної Європи, оскільки, в певні періоди історії, Україна та деякі держави Східної Європи становили єдине державне утворення та мали спільне законодавство. Це призводило до поширення взаємовпливів та запозичень, що відобразилося й на сьогоdnішній системі кримінально-правової охорони власності. Не дивлячись на певні відмінності кримінально-правової охорони власності в країнах Східної Європи, можливим є виокремлення певних

особливостей на певних етапах генези кримінально-правової охорони власності. На основі історичного аналізу розроблено періодизацію розвитку кримінально-правової охорони власності в країнах Східної Європи.

Досліджено кримінальні закони на предмет виявлення кримінально-правових норм про відповідальність за кримінальні правопорушення проти власності в Україні та інших країнах Східної Європи.

Виходячи зі спільності законодавчих підходів щодо структури кримінального закону, юридичних конструкцій кримінальних правопорушень проти власності, а також законодавчих підходів до систематизації таких норм, виділено такі групи країн Східної Європи: 1) слов'янські країни Східної Європи пострадянського простору (Україна, Білорусь, Росія); 2) слов'янські країни Східної Європи, не пов'язані з радянським періодом (Польща, Чехія, Болгарія, Сербія, Словаччина, Хорватія, Боснія і Герцеговина, Македонія, Словенія, Чорногорія); 3) неслов'янські країни Східної Європи (Румунія, Угорщина, Албанія, Молдова, Литва, Латвія, Естонія).

Установлено, що власність як об'єкт кримінально-правової охорони являє собою суспільні відносини, які виникають з приводу не лише речі як предмета матеріального світу, а й інших цінностей, у тому числі, не матеріальних. Доведено, що власність може бути визначено по-різному, в залежності від галузі права та правової системи. У правовій доктрині країн Східної Європи власність визначено як сукупність рухомих і нерухомих речей, прав і інтересів, що належать фізичній або юридичній особі, які можуть бути виражені у різних формах, у тому числі нематеріальній. Сукупність речей та інших економічних цінностей визначено як майно.

У другому розділі охарактеризовано кримінальні правопорушення проти власності за законодавством України та країн Східної Європи і досліджено розуміння сутності об'єкта як структурної частини складу кримінального правопорушення в доктрині кримінального права країн Східної Європи. Установлено, що єдине поняття родового об'єкта кримінальних правопорушень

проти власності відсутнє. Доведено, що наукова дискусія з питань розуміння об'єкта кримінальних правопорушень характерна для юридичної науки країн Східної Європи пострадянського простору. Усі підходи до розуміння сутності об'єкта кримінальних правопорушень проти власності зведено до двох основних: 1) об'єкт як суспільні відносини власності; 2) об'єкт як певні цінності, блага, які охороняються кримінальним законом – право власності.

Визначено, що однією з доктринальних та законодавчих тенденцій країн Східної Європи є розширення семантичного обсягу поняття «рухома річ» як предмета кримінальних правопорушень проти власності. Так, згідно з ч.3 ст. 228 КК Румунії предметом крадіжки є електроенергія та будь-який інший вид енергії, що має економічну цінність. Зазначена тенденція є відображенням поширення в суспільстві нових видів кримінальних правопорушень проти власності. У кримінально-правовій доктрині Македонії зазначено, що предметом крадіжки може бути лише рухомий, матеріальний та чужий предмет, однак сам стан предмету значення не має, він може бути рідкий, твердий або газоподібний. Український законодавець не визначає електроенергію як предмет крадіжки, електроенергія є предметом кримінального правопорушення, передбаченого ст. 188-1 (викрадення електричної або теплової енергії шляхом її самовільного використання). Таким чином, під час розмежування крадіжки та викрадення електричної енергії розширення семантичного обсягу поняття «річ» у КК України не відбувається.

Проаналізовано особливості об'єктивної сторони кримінальних правопорушень проти власності країн Східної Європи в законодавстві та доктрині. З'ясовано, що з об'єктивної сторони юридичні конструкції складів кримінальних правопорушень проти власності характеризуються неоднорідністю. Законодавча регламентація питання кримінальної відповідальності за кримінальні правопорушення проти власності в країнах Східної Європи дозволила поділити досліджувані країни на групи: 1) країни Східної Європи пострадянського простору, які поділяються на дві підгрупи: а)

країни, що є членами ЄС; б) країни, що не є членами ЄС; 2) країни Східної Європи, які не пов'язані з радянським періодом розвитку державності.

Визначено, що для першої підгрупи характерна наявність самотійних складів кримінальних правопорушень крадіжки, грабежу і розбою. Натомість для другої підгрупи країн характерна відсутність таких трьох самотійних складів кримінальних правопорушень. У ч. 1 ст. 175 КК Латвії передбачено кримінальну відповідальність за таємне або відкрите викрадення рухомого майна іншої особи. Разом з тим, у ч. 2 ст. 178 КК Литви відкритий спосіб викрадення майна зазначений як кваліфікуюча ознака викрадення.

Акцентовано увагу на спільності визначення поняття крадіжки за КК країн Східної Європи, які не пов'язані з радянським періодом розвитку державності. Так, відповідно до ст. 235 КК Македонії, ст. 278 КК Польщі ст. 194 КК Болгарії, ст. 210 КК Сербії, ст. 199 КК Естонії, ст. 228 КК Хорватії, ст. 370 КК Угорщини ст. 286 КК Федерації Боснія та Герцеговина, ст. 239 КК Чорногорії передбачено відповідальність за простий склад крадіжки: «Хто вилучає чужу рухому річ іншої особи, з наміром протизаконно привласнити її собі або третій особі...».

Автором зроблено висновок, що для всіх країн Східної Європи предметом крадіжки характерно може виступати лише рухома річ. При цьому винний повинен усвідомлювати, що він вилучає чужу річ, тобто річ, яка йому не належить. Об'єктивна сторона виражається в діях, які полягають у вилученні. Особливістю формулювання крадіжки за КК країн Східної Європи, які не пов'язані з радянським періодом розвитку державності, є те, що законодавець не вказує на «таємність» як обов'язкову ознаку такого вилучення. За конструкцією об'єктивної сторони склад крадіжки є формальним. Моментом закінчення крадіжки є момент вчинення вилучення, не залежно від того, чи з'явилася у винного реальна можливість розпорядитися вилученою річчю на свій розсуд.

Зроблено висновок щодо наявності характерної особливості для законодавства другої групи країн Східної Європи – самотійного складу розбійницької крадіжки, яка з об'єктивної сторони характеризується активними

діями винного щодо уникнення затримання, а саме застосуванням сили проти особи або погрози неминучого нападу на життя або здоров'я особи з метою збереження викраденого майна. Для країн першої підгрупи першої групи таке кримінальне правопорушення не відоме. Але за роз'ясненнями Пленумів Верховних Судів таких країн Східної Європи, такі дії слід кваліфікувати залежно від дій винного як грабіж або розбій.

На відміну від КК України, термін «розкрадання» є ключовим для окремої групи складів кримінальних правопорушень проти власності за КК Республіки Білорусії, КК РФ та ін. У кодексах країн Східної Європи другої групи, термін «розкрадання» не вживається. Для визначення способу вчинення кримінальних правопорушень даного виду використовуються дієслова «вилучити», «заволодіти», «захопити» і т. ін.

Установлено, що з суб'єктивної сторони кримінальні правопорушення проти власності, як правило, характеризуються виною у формі умислу. Виняток становить знищення чи пошкодження майна, що за КК деяких країн Східної Європи характеризується виною у формі необережності. Обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони крадіжки, шахрайства, привласнення чи розтрата, грабежу, розбою в КК країн Східної Європи пострадянського простору є корисливий мотив та мета. У КК країн Східної Європи, які не пов'язані з радянським періодом розвитку державності, обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони крадіжки, розбою та шахрайства є намір незаконного привласнення речі для себе або для третьої особи.

Суб'єктом кримінальних правопорушень проти власності за КК країн Східної Європи є не лише осудна фізична особа, яка досягла на час вчинення кримінального правопорушення віку, з якого настає кримінальна відповідальність, а й юридична особа (КК Румунії, КК Чехії, КК Словенії, КК Латвії, КК Литви та ін.).

У третьому розділі охарактеризовано кваліфіковані види складів кримінальних правопорушень проти власності за законодавством України і країн

Східної Європи та досліджено основні підстави систематизації кваліфікуючих ознак кримінальних правопорушень проти власності за кримінальними законами України та інших країн Східної Європи.

На основі аналізу кваліфікуючих ознак складів кримінальних правопорушень проти власності за законодавством України і країн Східної Європи виділено підстави систематизації: I. За об'єктивними ознаками: 1) за об'єктом складу кримінального правопорушення: а) за предметом кримінальних правопорушень проти власності; б) за потерпілим; 2) за ознаками об'єктивної сторони: 1) за ознаками місця вчинення кримінального правопорушення; 2) за наслідком; 3) за ознаками обстановки; 4) за ознаками знарядь та засобів; 5) за способом вчинення кримінального правопорушення. II. За суб'єктивними ознаками: 1) за ознаками суб'єкта; 2) за ознаками суб'єктивної сторони.

Встановлено, що у кримінальних кодексах країн Східної Європи зустрічаються кваліфікуючі ознаки, відповідні кримінальному законодавству України (незаконне проникнення до житла чи сховище, застосування насильства та ін.), а також оригінальні кваліфікуючі ознаки, що не притаманні українському кримінальному праву. У розглянутих кодексах вони, як правило, закріплені в самостійних статтях і параграфах, причому деякі винесені в заголовки, наприклад: у КК Сербії, КК Хорватії, КК Словенії існує окрема стаття, яка має назву «кваліфікована крадіжка» та особливо кваліфікована крадіжка, що має назву «розбійницька крадіжка». Встановлено, що у кодексах країн Східної Європи кваліфікуючі ознаки описані як в самостійних статтях (КК Албанії, КК Хорватії, КК Сербії, КК Словенії, КК Румунії та ін.), так і в статтях з основним складом (КК Угорщини, КК Чехії, КК Словаччини, КК Польщі та ін.).

Оригінальними кваліфікуючими ознаками можна вважати, наприклад, вчинення крадіжки із застосуванням зброї або іншого небезпечного знаряддя або засобу (ст.140 КК Албанії, п.1 ч.1 ст. 240 КК Чорногорії, п. 4 ч.1 ст. 204 КК Сербії); щодо особи похилого віку, особи з інвалідністю, особи, яка перебуває в безпорадному стані, або особи, яка страждає на психічний розлад (п.6 ч.1 ст. 240

КК Чорногорії; п. 6 ч.1 ст. 204 КК Сербії; п.4. ч.1 ст. 229 КК Хорватії); коли винний діяв, скориставшись умовами, які виникли внаслідок пожежі, повені, землетрусу, іншого стихійного лиха або у стані національної небезпеки чи воєнного стану (п.5 ч.1 ст. 240 КК Чорногорії, п.1 ч.1 ст. 195 КК Болгарії, п.2 ч.4 ст. 205 КК Чехії, п. 5 ч.1 ст. 204 КК Сербії).

На підставі позитивного досвіду країн Східної Європи запропоновано доповнити ч.3 ст.185, ч.3 ст. 186, ч.3 ст. 187 КК України кваліфікуючою ознакою «з використанням обставин, що виникли внаслідок надзвичайних подій, воєнного стану або стану війни».

Визначено, що оригінальною кваліфікуючою ознакою умисного знищення та пошкодження майна є вчинення такого кримінального правопорушення із мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості. Так, відповідно до п.2 ч.3 ст. 228 КК Чехії, знищення або пошкодження майна іншого з мотивів нетерпимості його належності до раси, етнічної групи, національності, соціальної групи, політичних чи релігійних переконань або відсутності релігійних переконань карається позбавленням волі від шести місяців до трьох років. На основі дослідження досвіду країн Східної Європи, а також з урахуванням етнічного та релігійного різноманіття українського суспільства, запропоновано доповнити ч.2 ст. 194 КК України новою кваліфікуючою ознакою вчинення умисного знищення або пошкодження майна «з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості».

Установлено, що в зарубіжному законодавстві зустрічаються казуїстична побудова розділів та глав статей. Так, у главі 3 розділу XX КК Албанії розміщені дванадцять статей, що присвячені знищенню або пошкодженню майна, кожна з яких формує новий склад кримінального правопорушення (знищення майна, знищення майна вибуховими речовинами, знищення майна підтопленням, знищення майна іншими засобами, знищення доріг, знищення мереж електромереж, знищення системи поливу та ін.). Видаються зайвими перерахування різних предметів кримінальних правопорушень, а також

кодифікація окремих випадків вчинення діяння. На основі аналізу зарубіжного досвіду країн Східної Європи, а також дослідження логіки співвідношення понять, зроблено висновок про порушення відношення підпорядкування між родовим поняттям «загально небезпечний спосіб» і поняттям, що є одним з видів цього роду «шляхом підпалу, вибуху» у диспозиції ч. 2 ст. 194 та ст. 195 КК України. Крім того, при порівнянні ст.194, 194-1, 195 КК України встановлено порушення уніфікації кримінально-правової термінології у диспозиціях норм ч. 2 ст. 194 та ст. 195 КК України.

Зроблено висновок про необхідність виключення слів «шляхом підпалу, вибуху або іншим» та зазначення «загальнонебезпечним способом» у диспозиціях норм статей ч. 2 ст. 194 та ст. 195 КК України.

Визначено, що однією з тенденцій законодавства деяких країн Східної Європи є поліморфізм кримінально-правових норм про кримінальні правопорушення проти власності, тобто поява нових різновидів схожого правопорушення. Так, у кодексах більшості країн Східної Європи, на відміну від України, крадіжка комп'ютерних програм, шахрайство з використанням електронно-обчислювальної техніки виступає самостійними складами кримінального правопорушення, оскільки використання іншого способу вчинення кримінального правопорушення, а саме електронно-обчислювальної техніки, не впливає на ступінь його суспільної небезпеки.

На основі дослідження зарубіжного досвіду країн Східної Європи запропоновано доповнити розділ VI Особливої частини КК України статтею 190¹ «Шахрайство з використанням електронно-обчислювальної техніки».

Ключові слова: порівняльно-правове дослідження, країни Східної Європи, кримінальне право, кримінальні правопорушення проти власності, кримінально-правова характеристика, склад кримінального правопорушення, власність.

SUMMARY

Samokysh Inna. Criminal and legal protection of property under the

legislation of Ukraine and Eastern Europe - Qualifying scientific work on the rights of the manuscript. The dissertation on competition of a degree of the Doctor of Philosophy on a specialty 081 – Law. - National University "Odessa Law Academy", Odessa, 2020.

The dissertation is devoted to a comprehensive study of criminal law protection of property under the laws of Ukraine and Eastern Europe, which resulted in a number of proposals and recommendations to improve the content and form of the Criminal Code of Ukraine on criminal law protection of property.

The first section, devoted to the theoretical and legal principles of criminal law protection of property under the laws of Ukraine and Eastern Europe, analyzes the historical legal norms on liability for criminal offenses against property in the legislation of Ukraine and Eastern Europe. The development of the legislation of Ukraine and some Eastern European countries on criminal liability for criminal offenses against the property from the beginning of the codification of law to the present is studied. The general tendencies of development of the legislation for the countries of Eastern Europe are analyzed. Analysis of the history of criminal law protection of property in Ukraine and Eastern Europe showed that the Ukrainian criminal law tradition of property protection was influenced by Eastern European countries, because, in certain periods of history, Ukraine and some Eastern European countries were single state legislation. This led to the spread of interactions and borrowings, which was reflected in today's system of criminal law protection of property.

Despite certain differences in the criminal law protection of property in Eastern Europe, it is possible to identify certain features at certain stages of the genesis of the criminal law protection of property. Based on the historical analysis, the periodization of the development of criminal law protection of property in Eastern Europe has been developed.

Criminal laws have been studied in order to identify criminal law on liability for criminal offenses against property in Ukraine and other Eastern European countries.

Based on the common legislative approaches to the structure of criminal law, legal constructions of criminal offenses against property, as well as legislative approaches to the systematization of such norms, the following groups of Eastern European countries are identified: 1) Slavic Eastern European countries of post-Soviet space (Russia, Ukraine, Belarus); 2) Slavic countries of Eastern Europe, not related to the Soviet period (Poland, Czech Republic, Bulgaria, Serbia, Slovakia, Croatia, Bosnia and Herzegovina, Macedonia, Slovenia, Montenegro); 3) non-Slavic countries of Eastern Europe (Romania, Hungary, Albania, Moldova, Lithuania, Latvia, Estonia).

It is established that property as an object of criminal law protection is a social relationship that arises not only about things as the subject of the material world but also other values, including non-material. It is proved that property can be defined differently, depending on the branch of law and the legal system. In the legal doctrine of Eastern Europe, the property is defined as a set of movable and immovable things, rights, and interests belonging to a natural or legal person, which can be expressed in various forms, including intangible. The set of things and other economic values is defined as property.

The second section describes the criminal offenses against property under the laws of Ukraine and Eastern Europe and examines the understanding of the essence of the object as a structural part of the criminal offense in the doctrine of the criminal law of Eastern Europe. It is established that there is no single concept of the generic object of criminal offenses against property. It is proved that the scientific discussion on the understanding of the object of criminal offenses is typical for the legal science of the Eastern European countries of the post-Soviet space. All approaches to understanding the essence of the object of criminal offenses against property are reduced to two main: 1) the object as a public property relationship; 2) the object as certain values, goods, which are protected by criminal law - the right of ownership.

It is determined that one of the doctrinal and legislative tendencies of Eastern European countries is the expansion of the semantic scope of the concept of "movable thing" as a subject of criminal offenses against property. Thus, according to Part 3 of

Art. 228 of the Romanian Criminal Code, the subject of the theft is electricity and any other type of energy that has economic value. This trend is a reflection of the spread of new types of criminal offenses against property in society. The criminal law doctrine of Macedonia states that the subject of theft can only be a movable, tangible, and foreign object, but the condition of the object does not matter, it can be liquid, solid, or gaseous. The Ukrainian legislator does not define electricity as a subject of theft, electricity is the subject of a criminal offense under Art. 188-1 (theft of electric or thermal energy through its unauthorized use), thus, during the distinction between theft and theft of electric energy, the expansion of the semantic scope of the concept of a thing, in the Criminal Code of Ukraine, does not occur.

The peculiarities of the objective side of criminal offenses against the property of Eastern European countries in the legislation and doctrine are analyzed. It was found that, from the objective point of view, the legal constructions of criminal offenses against property are characterized by heterogeneity. Legislative regulation of criminal liability for criminal offenses against property in Eastern Europe, allowed to divide the studied countries into groups: 1) Eastern European countries of the post-Soviet space, which are divided into two subgroups: a) EU member states; b) non-EU countries; 2) Eastern European countries that are not related to the Soviet period of statehood development.

It is determined that the first subgroup is characterized by the presence of independent corpus delicti of theft, robbery, and burglary. On the other hand, the second subgroup of countries is characterized by the absence of such three independent corpus delicti. In Part 1 of Art. 175 of the Criminal Code of Latvia provides for criminal liability for secret or overt theft of movable property of another person. However, in Part 2 of Art. 178 of the Criminal Code of Lithuania open method of theft of property is specified as a qualifying sign of theft.

Emphasis is placed on the common definition of the concept of theft under the Criminal Code of Eastern Europe, which are not related to the Soviet period of statehood. Yes, in accordance with Art. 235 of the Criminal Code of Macedonia, Art.

278 of the Criminal Code of Poland Art. 194 of the Criminal Code of Bulgaria, Art. 210 of the Criminal Code of Serbia, Art. 199 of the Criminal Code of Estonia, Art. 228 of the Criminal Code of Croatia, Art. 370 of the Criminal Code of Hungary Art. 286 of the Criminal Code of the Federation of Bosnia and Herzegovina, Art. 239 of the Criminal Code of Montenegro provides for liability for a simple theft: "Who seizes another's movable property of another person, with the intention to illegally appropriate it to himself or a third party...".

The author concludes that for all Eastern European countries the subject of theft can be only a movable thing. In this case, the perpetrator must realize that he is seizing someone else's thing, that is, a thing that does not belong to him. The objective side is expressed in the actions that consist of removal. The peculiarity of the wording of theft under the Criminal Code of Eastern European countries, which are not related to the Soviet period of statehood, is that the legislator does not indicate "secrecy" as a mandatory feature of such seizure. By the design of the objective side, the composition of the theft is formal. The moment of completion of the theft is the moment of seizure, regardless of whether the perpetrator has a real opportunity to dispose of the seized thing at its discretion.

It is concluded that there is a characteristic feature of the legislation of the second group of Eastern European countries - an independent composition of robbery, which is objectively characterized by active actions of the perpetrator to avoid detention, namely the use of force against a person or threat of imminent attack on life or health. in order to preserve the stolen property. For the countries of the first subgroup of the first group, such criminal offense is not known. But according to the Plenums of the Supreme Courts of such Eastern European countries, such actions should be classified as robbery or burglary.

In contrast to the Criminal Code of Ukraine, the term "theft" is key for a separate group of criminal offenses against property under the Criminal Code of the Republic of Belarus, the Criminal Code, and others. In the codes of the Eastern European countries of the second group, the term "theft" is not used. The verbs "seize", "take by

storm", "capture", etc. are used to determine the manner in which criminal offenses of this type are committed.

It has been established that, on the subjective side, criminal offenses against property are usually characterized by guilt in the form of intent. The exception is the destruction or damage to property, which under the Criminal Code of some Eastern European countries is characterized by guilt in the form of negligence. An obligatory sign of the subjective side of theft, fraud, misappropriation or embezzlement, robbery, robbery in the Criminal Code of Eastern Europe of the post-Soviet space, is a selfish motive and purpose. In the Criminal Code of Eastern Europe, which is not related to the Soviet period of statehood, the obligatory sign of the subjective side of theft, robbery, and fraud is the intention to misappropriate the thing for themselves or for a third party.

The subject of criminal offenses against property under the Criminal Code of Eastern Europe is not only a sane individual who has reached the age of criminal responsibility at the time of the crime but also a legal entity (Romanian Criminal Code, Czech Criminal Code, Slovenian Criminal Code, Latvian Criminal Code, Criminal Code of Lithuania, etc.).

The third section describes the qualified types of criminal offenses against property under the laws of Ukraine and Eastern Europe and examines the main grounds for systematization of qualifying features of criminal offenses against property under the criminal laws of Ukraine and other Eastern European countries.

Based on the analysis of the qualifying features of criminal offenses against property under the laws of Ukraine and Eastern Europe, the grounds for systematization are identified: I. On objective grounds: 1) on the object of criminal offenses: a) on the subject of criminal offenses against the property; b) for the victim; 2) on the grounds of the objective side: 1) on the grounds of the place of commission of a criminal offense; 2) as a consequence; 3) on the grounds of the situation; 4) on the grounds of tools and means; 5) by the method of committing a criminal offense. II. On subjective grounds: 1) on the grounds of the subject; 2) on the grounds of the subjective

side.

It is established that in the criminal codes of Eastern Europe there are qualifiers corresponding to the criminal legislation of Ukraine (illegal entry into housing or shelter, use of violence, etc.), as well as original qualifiers that are not inherent in Ukrainian criminal law. In the considered codes, they are usually enshrined in separate articles and paragraphs, and some are included in the titles, for example: in the Criminal Code of Serbia, the Criminal Code of Croatia, the Criminal Code of Slovenia there is a separate article called "aggravated theft" and especially aggravated theft. called "robbery". It is established that in the codes of Eastern European countries, qualifying features are described both in separate articles (Criminal Code of Albania, Criminal Code of Croatia, Criminal Code of Slovenia, Criminal Code of Romania, etc.) and in articles with the main composition (Criminal Code of Hungary, Criminal Code of the Czech Republic). Criminal Code of Slovakia, Criminal Code of Poland, etc.).

The original qualifying features can be considered, for example, theft with a weapon or other dangerous weapon or means (Article 140 of the Criminal Code of Albania, paragraph 1, part 1, Article 240 of the Criminal Code of Montenegro, paragraph 4, part 1, Article 204 of the Criminal Code of Serbia); in respect of an elderly person, a person with a disability, a person in a helpless state, or a person suffering from a mental disorder (paragraph 6, part 1 of Article 240 of the Criminal Code of Montenegro; paragraph 6, part 1 of Article 204 of the Criminal Code of Serbia; paragraph 4. Part 1 of Article 229 of the Criminal Code of Croatia); when the perpetrator acted using the conditions resulting from fire, flood, earthquake, other natural disaster or in a state of national danger or martial law (paragraph 5 part 1 of Article 240 of the Criminal Code of Montenegro, paragraph 1 part 1 of Article 195 of the Criminal Code Bulgaria, paragraph 2 part 4 of Article 205 of the Criminal Code of the Czech Republic, paragraph 5 part 1 of Article 204 of the Criminal Code of Serbia).

Based on the positive experience of Eastern Europe, it is proposed to supplement Part 3 of Article 185, Part 3 of Art. 186, part 3 of Art. 187 of the Criminal Code of Ukraine by a qualifying feature "with the use of circumstances arising from emergencies, martial law or state of war."

It is determined that the original qualifying feature of intentional destruction and damage to property is the commission of such a criminal offense on the grounds of racial, national or religious intolerance. Thus, in accordance with paragraph 2 of Part 3 of Art. 228 of the Criminal Code of the Czech Republic, destruction or damage to property of another on the grounds of intolerance of his race, ethnic group, nationality, social group, political or religious beliefs, or lack of religious beliefs is punishable by imprisonment from six months to three years. Based on the study of the experience of Eastern Europe, as well as taking into account the ethnic and religious diversity of Ukrainian society, it is proposed to supplement Part 2 of Art. 194 of the Criminal Code of Ukraine as a new qualifying sign of intentional destruction or damage to property "on the grounds of racial, national or religious intolerance.

It is established that in foreign legislation there is casuistic construction of sections and chapters of articles. Thus, Chapter 3 of Section XX of the Albanian Criminal Code contains twelve articles on the destruction or damage of property, each of which forms a new criminal offense (destruction of property, destruction of property by explosives, destruction of property by flooding, destruction of property by other means, destruction of roads, destruction power grids, destruction of irrigation system, etc.). Enumerations of various subjects of criminal offenses, and also a codification of separate cases of commission of act seem superfluous. Based on the analysis of foreign experience in Eastern Europe, as well as a study of the logic of the relationship of concepts, it was concluded that the relationship of subordination between the generic concept of "generally dangerous way" and the concept of one of these species "by arson, explosion" in the disposition h. 2 st. 194 and Art. 195 of the Criminal Code of Ukraine. In addition, when comparing Articles 194, 194-1, 195 of the Criminal Code of Ukraine, a violation of the unification of criminal law terminology in the provisions of Part 2 of Article 194 and Art. 195 of the Criminal Code of Ukraine.

The conclusion is made about the need to exclude the words "by arson, explosion or other" and the indication of "generally dangerous way" in the provisions of the articles of Part 2 of Art. 194 and Art. 195 of the Criminal Code of Ukraine.

It is determined that one of the trends in the legislation of some Eastern European

countries is the polymorphism of criminal law on criminal offenses against property, ie the emergence of new types of similar offenses. Thus, in the Codes of most Eastern European countries, in contrast to Ukraine, theft of computer programs, fraud with the use of electronic computers are independent components of a criminal offense, because the use of another method of committing a criminal offense, namely computers, does not affect to the degree of its social danger.

Based on a study of foreign experience in Eastern Europe, it is proposed to supplement Section VI of the Special Part of the Criminal Code of Ukraine with Article 1901 "Fraud with the use of electronic computers."

Keywords: comparative legal research, Eastern European countries, criminal law, criminal offenses against property, criminal law characteristics, the corpus delicty of a criminal offense, property.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Самокиш І.В. Історія кримінально – правової охорони власності в Україні та країнах Східної Європи. *Eurasian Social Science Association*. 2019. №34. С. 43-47.
2. Самокиш І.В. Власність як об'єкт кримінально-правової охорони в Україні та країнах Східної Європи. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*. Серія: Юридичні науки. 2019. Том 30 (69). №4. С. 187-191.
3. Самокиш І.В. Підстави (критерії) систематизації кваліфікуючих ознак злочинів проти власності за законодавством України і країн Східної Європи. *Держава та Регіони*. 2019/ №3. С. 241-246.
4. Самокиш І.В. Об'єктивна сторона злочинів проти власності за законодавством України та країн Східної Європи. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія «Юриспруденції». Збірник наукових праць. 2019. Випуск 39. С. 111 – 114.
5. Самокиш І.В. Суб'єктивні ознаки злочинів проти власності за законодавством України та країн Східної Європи. *Порівняльно-аналітичне право*. 2019. №3. С. 188-192.
6. Самокиш І.В. Підстави систематизації кваліфікуючих ознак злочинів проти власності за законодавством України і країн Східної Європи. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України*. 2019. №23. С. 89-99.
7. Самокиш І.В. Загальна характеристика кримінального законодавства країн Східної Європи: порівняльний аналіз. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України*. 2020. №24. С. 84 – 93.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

8. Самокиш І.В. Об'єктивні ознаки злочинів проти власності за законодавством України, Сербії та Македонії. *Стан та перспективи розвитку юридичної науки*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Дніпро, 6-7 вересня 2019 р.). Дніпро, 2019. С. 83-86.

9. Самокиш І.В. Суб'єктивні ознаки злочинів проти власності за законодавством України, Сербії та Польщі. *Особливості розвитку публічного та приватного права в Україні*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 19–20 липня 2019 року). Харків: ГО «Асоціація аспірантів-юристів», 2019. С. 98-100.

10. Самокиш І.В. Основні різновиди кваліфікуючих ознак злочинів проти власності за законодавством України і країн Східної Європи. *Розвиток сучасного права в умовах глобальної нестабільності*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 13–14 вересня 2019 року). Одеса, 2019. С. 69-73.

11. Самокиш І.В. Конституційні основи кримінально-правової охорони економіки. *Кримінальне право в умовах глобалізації*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 25 травня 2018 року). Одеса, 2018. С. 245-248.

12. Самокиш І.В. Об'єкти та методологія компаративістських досліджень. *Політико-правова доктрина державного суверенітету в умовах глобалізації*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 26 жовтня 2018 року). Одеса, 2018. С. 189-193.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ	4
ВСТУП.....	5
 РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО–ПРАВОВІ ЗАСАДИ КРИМІНАЛЬНО - ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ВЛАСНОСТІ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ І КРАЇН СХІДНОЇ ЄВРОПИ	13
1.1. Історія кримінально - правової охорони власності в Україні та країнах Східної Європи.....	13
1.2. Загальна характеристика кримінального законодавства щодо кримінальних правопорушень проти власності країн Східної Європи: порівняльний аналіз.....	33
1.3. Власність як об’єкт кримінально-правової охорони в Україні та країнах Східної Європи.....	43
 РОЗДІЛ 2. КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ОСНОВНИХ СКЛАДІВ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ ВЛАСНОСТІ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ ТА КРАЇН СХІДНОЇ ЄВРОПИ	56
2.1. Об’єктивні ознаки кримінальних правопорушень проти власності за законодавством України та країн Східної Європи	56
2.1.1. Об’єкт кримінальних правопорушень проти власності за законодавством України та країн Східної Європи	56
2.1.2. Об’єктивна сторона кримінальних правопорушень проти власності за законодавством України та країн Східної Європи	80

2.2. Суб'єктивні ознаки кримінальних правопорушень проти власності за законодавством України та країн Східної Європи	93
--	----

РОЗДІЛ 3 КВАЛІФІКОВАНІ ВИДИ СКЛАДІВ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ ВЛАСНОСТІ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ І КРАЇН СХІДНОЇ ЄВРОПИ	115
---	-----

3.1. Підстави (критерії) систематизації кваліфікуючих ознак кримінальних правопорушень проти власності за законодавством України і країн Східної Європи	115
---	-----

3.2. Основні різновиди кваліфікуючих ознак кримінальних правопорушень проти власності за законодавством України і країн Східної Європи	133
--	-----

ВИСНОВКИ	168
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	173
ДОДАТКИ:	203

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ВР України – Верховна Рада України

ВС – Верховний Суд

ЄДРСР – Єдиний державний реєстр судових рішень

ЄС – Європейський Союз

ЄСПЛ – Європейський суд з прав людини

ЗУ – Закон України

КК – Кримінальний кодекс

КУпАП – Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 р.

КМ України – Кабінет Міністрів України

НМДГ – неоподатковуваний мінімум доходів громадян

ППВСУ – Постанова Пленуму Верховного Суду України

РРФСР – Російська Радянська Федеративна Соціалістична Республіка

РФ – Російська Федерація

СРСР – Союз Радянських Соціалістичних Республік

УНР – Українська Народна Республіка

УРСР – Українська Радянська Соціалістична Республік

ЦК України – Цивільний кодекс України

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Актуальність теми дослідження пов'язана зі стрімким розвитком відносин власності та необхідністю забезпечення кримінально-правової охорони власності в нових економічних реаліях, а також зі світовими процесами глобалізації. Відповідно до ст. 41 Конституції України кожен має право володіти, користуватись і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності. Ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності. Право приватної власності є непорушним.

Кримінальні правопорушення проти власності становлять одну із найпоширеніших і найнебезпечніших груп кримінально протиправних діянь, оскільки вони посягають на одне із найцінніших соціальних благ – право власності. Правом власності є право особи на річ (майно), яке вона здійснює відповідно до закону за своєю волею, незалежно від волі інших осіб. За суб'єктом здійснення права власності чинне законодавство виокремлює: а) право власності Українського народу; б) право державної власності; в) право комунальної власності; г) право колективної власності (у т.ч. підприємств, громадських організацій та інших об'єднань громадян); д) право приватної власності, у т. ч. право спільної власності подружжя, членів сім'ї, осіб, що ведуть селянське (фермерське) господарство; е) право власності інших держав, їх юридичних осіб, спільних підприємств та міжнародних організацій.

Вибір для компаративістського дослідження саме країн Східної Європи пов'язаний з відносною географічною близькістю, проте різними тенденціями кримінально-правової охорони власності, що викликано різним історичним минулим та сучасними геополітичними тенденціями. Така ситуація є певним феноменом та викликає особливий інтерес для дослідження. Єдина точка зору щодо віднесення тих чи інших країн до Східної Європи відсутня. На думку Масляка О. П., до країн Східної Європи слід відносити країни Балтії, Білорусь,

Молдову та Україну [98, С. 57]. Однак, згідно з класифікацією ООН до Східної Європи слід відносити 10 країн: Білорусь, Болгарію, Чехію, Хорватію, Польщу, Молдову, Румунію, Росію, Словаччину та Україну [252].

Після Другої світової війни і в часи холодної війни набув значного поширення термін «Східна Європа». До кінця 80-х років він перетворився у геополітичне поняття. Враховуючи, що конфлікт Схід-Захід мав багатоаспектний характер (гегемоніальне, військово-політичне, системнополітичне і суспільно-політичне протистояння), східноєвропейський регіон нібито змінював свої обриси. Виходячи, наприклад, з протиборства військових союзів – НАТО і Організації Варшавського Договору - Східна Європа нараховувала сім держав: Польщу, Німецьку Демократичну Республіку, Чехословаччину, Угорщину, Румунію, Югославія, Болгарію, Албанію, якщо розглядати конфлікт Захід - Схід як гегемоніальне суперництво США і СРСР, то Східна Європа включала шість (з точки зору блокової політики) або вісім (з системно-політичної точки зору) держав між Ельбою і Північним Бугом (і відповідно Прутом) [34, с.180].

У книзі «Молоді демократи у Східно-Центральній Європі та на Балканах» під Східно-Центральною Європою британський дослідник Аттіла Агх розуміє Польщу, Угорщину, Чехію і Словаччину як країни, що знаходяться на стадії редемократизації. В окрему групу він виділяє Балканський регіон (Болгарію, Румунію, Албанію та східні республіки колишньої Югославії (Сербія, Македонія, Боснія та Герцеговина)), хоча й зазначає, що візантійсько-християнська культура та релігія є міцним ланцюгом, який пов'язує Балкани з більшістю колишніх постсоціалістичних країн. Особливою групою, на думку дослідника, є країни Балтії, що мають більше спільного з Центральноєвропейськими країнами [203; 204, с.23].

Питання кримінально-правової охорони власності в кримінально-правовій науці досліджували П.П. Андрушко, Н.О. Антонюк, Ю.А. Дорохіна, В.О. Глушков, Л.М. Демидова, О.О. Дудоров, В.П. Ємельянов, В.В. Кузнецов, П.С.

Матишевський, А.А. Музика, В.О. Навроцький, П.В. Олійник, М.І. Панов, А.М. Соловйова, Є.Л. Стрельцов, В.Я. Тацій, М.І. Хавронюк, В.Б. Харченко, С.Д. Шапченко та багато інших відомих учених.

У порівняльному аспекті в зарубіжній науці дану проблематику досліджували такі вчені: В.Маковський, О. Горніок, Д. Модлі, Дж. Дорджевич, Т. Живанович, Ж. Петреска, Д. Йовашевич, В. Жупина та інші.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана відповідно до плану наукових досліджень кафедри кримінального права Національного університету «Одеська юридична академія» «Механізм кримінально-правового впливу в умовах сталого розвитку» на 2011-2015 рр. як складової плану науково-дослідницької роботи Національного університету «Одеська юридична академія» на тему «Теоретичні та практичні проблеми забезпечення сталого розвитку Української державності та права» (державний реєстраційний номер 0110U000671) на 2011-2015 рр., а також плану науково-дослідної роботи кафедри кримінального права Національного університету «Одеська юридична академія» «Стан, тенденції та перспективи розвитку кримінального права у ХХІ столітті» на 2016-2020 рр. як складової плану науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» «Стратегія інтеграційного розвитку України: правовий та культурний вимір» (державний реєстраційний номер 0116U001842) на 2016-2020 рр.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є розв'язання наукового завдання щодо здійснення порівняльно-правового дослідження кримінально-правової охорони власності в Україні та країнах Східної Європи.

Для досягнення цієї мети в дисертації вирішувалися такі *завдання*:

- дослідити історію кримінально-правової охорони власності в Україні та країнах Східної Європи;
- охарактеризувати кримінальне законодавство країн Східної Європи та України в контексті дослідження кримінальних правопорушень проти власності;
- дослідити власність як об'єкт кримінально-правової охорони в Україні

та країнах Східної Європи;

- проаналізувати об’єкт кримінальних правопорушень проти власності за законодавством України і країн Східної Європи;

- провести порівняльний аналіз об’єктивної сторони кримінальних правопорушень проти власності за законодавством України і країн Східної Європи;

- дослідити суб’єктивні ознаки кримінальних правопорушень проти власності за законодавством України і країн Східної Європи;

- проаналізувати підстави (критерії) систематизації кваліфікуючих ознак кримінальних правопорушень проти власності за законодавством України і країн Східної Європи;

- дослідити основні різновиди кваліфікуючих ознак кримінальних правопорушень проти власності за законодавством України і країн Східної Європи;

Об’єкт дослідження – суспільні відносини, що виникають у сфері кримінально-правової охорони власності в Україні та країнах Східної Європи.

Предмет дослідження – кримінально-правова охорона власності в Україні та країнах Східної Європи.

Методи дослідження обрані з урахуванням поставленої мети, завдань дослідження, його об’єкта і предмета. Методологічну основу дослідження становить система філософських, загальнонаукових, спеціальних, традиційно юридичних, конкретно-соціологічних методів. У дисертаційній роботі також застосовано окремі методи пізнання: *історико-правовий* (досліджено історію розвитку вітчизняного кримінального законодавства, що встановлювало відповідальність за кримінальні правопорушення проти власності в Україні та країнах Східної Європи (підрозділи 1.1)); *порівняльно-правовий* (для вивчення кримінального законодавства країн Східної Європи (усі розділи), *системно-структурний* (під час визначення об’єктивних та суб’єктивних ознак складів кримінальних правопорушень проти власності за кримінальним законодавством

України та країн Східної Європи (розділи 2 та 3); *статистичний* (при вивченні правозастосовної практики в Україні та країнах Східної Європи); *соціологічний* (був використаний під час вивчення практики застосування кримінального закону України та країн Східної Європи з питань кримінальної відповідальності за кримінальні правопорушення проти власності (усі розділи)), *формально-логічний* (були опрацьовані норми КК та інших нормативно-правових джерел України та країн Східної Європи, встановлені ознаки та сформульовані основні поняття (усі розділи)).

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що у дисертації вперше досліджено теоретико-правові та науково-прикладні засади кримінально-правової охорони власності за законодавством України та країн Східної Європи.

У дисертації сформульовано такі положення, висновки та пропозиції, що мають наукову новизну:

вперше:

– на основі історичного аналізу розроблено періодизацію розвитку кримінально-правової охорони власності в країнах Східної Європи з урахуванням взаємовпливів суспільств, держав та цивілізаційних спільнот, а саме: 1) середньовічний період (XI-XV ст.); 2) ранній новий період (XVI – XVIII ст.); 3) модерний період (XVIII ст. – початок XX ст.); 4) соціалістичний період (початок XX – 1991 р.); 5) сучасний період (з 1991 р.);

– з метою комплексного порівняльно-правового дослідження кримінально-правової охорони власності, здійснено систематизацію країн Східної Європи: 1) слов'янські країни Східної Європи пострадянського простору (Росія, Україна, Білорусь); 2) слов'янські країни Східної Європи, не пов'язані з радянським періодом (Польща, Чехія, Болгарія, Сербія, Словаччина, Хорватія, Боснія і Герцеговина, Македонія, Словенія, Чорногорія); 3) неслов'янські країни Східної Європи (Румунія, Угорщина, Албанія, Молдова, Литва, Латвія, Естонія);

– на основі дослідження зарубіжного досвіду країн Східної Європи

запропоновано доповнити розділ VI Особливої частини КК України статтею 190¹ «Шахрайство з використанням електронно-обчислювальної техніки»;

– на основі дослідження досвіду країн Східної Європи запропоновано доповнити ч.2 ст. 194 КК України новою кваліфікуючою ознакою вчинення умисного знищення або пошкодження майна «з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості»;

вдосконалено:

– на підставі позитивного досвіду країн Східної Європи, положення щодо введення нової кваліфікуючої ознаки вчинення діяння «з використанням обставин, що виникли внаслідок надзвичайних подій, воєнного стану або стану війни» (ч.3 ст.185, ч.3 ст. 186, ч.3 ст. 187 КК України);

– з метою уніфікації кримінально-правової термінології, позиції щодо визначення у диспозиціях норм ч. 2 ст. 194 та ст. 195 КК України загальнонебезпечного способу вчинення кримінального правопорушення шляхом виключення слів «шляхом підпалу, вибуху або іншим» та зазначення «загальнонебезпечним способом»;

дістали подальшого розвитку:

– положення про те, що у правовій доктрині країн Східної Європи наявна тенденція до розширення семантичного обсягу поняття «рухома річ» як предмета кримінального правопорушення проти власності, що є відображенням поширення в суспільстві нових видів кримінальних правопорушень проти власності;

– підходи щодо систематизації кваліфікуючих ознак кримінальних правопорушень проти власності за законодавством України і країн Східної Європи: I. За об'єктивними ознаками: 1) за об'єктом: а) за предметом кримінального правопорушення; б) за потерпілим від кримінального правопорушення; 2) за ознаками об'єктивної сторони: 1) за ознаками місця вчинення кримінального правопорушення; 2) за наслідком; 3) за ознаками обстановки; 4) за ознаками знарядь та засобів; 5) за способом вчинення

кримінального правопорушення. II. За суб'єктивними ознаками: 1) за ознаками суб'єкта; 2) за ознаками суб'єктивної сторони.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані в дисертації висновки та пропозиції можуть бути використані у:

– *науково-дослідній сфері* – для подальшої розробки теоретичних і прикладних проблем кримінально-правової охорони власності в Україні та країнах Східної Європи;

– *правотворчій діяльності* – для вдосконалення юридичних конструкцій деяких кримінальних правопорушень проти власності;

– *правозастосовній діяльності* – при вирішенні проблем кваліфікації кримінальних правопорушень проти власності в судовій практиці (Акт впровадження результатів дисертаційного дослідження Одеської місцевої прокуратури №1 від 28 квітня 2020 року);

– *навчальному процесі* – при викладанні дисциплін «Кримінальне право», «Кваліфікація кримінальних правопорушень», «Актуальні проблеми застосування кримінального законодавства», спецкурсів, присвячених проблемам кримінальної відповідальності за кримінальні правопорушення проти власності, при підготовці підручників, у науково-дослідницькій роботі студентів (Акт впровадження результатів дисертаційного дослідження Національного університету «Одеська національна юридична академія» від 18 травня 2020 року).

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження дисертаційної роботи апробовані під час обговорення дисертації та окремих її розділів на засіданнях кафедри кримінального права Національного університету «Одеська юридична академія». Основні положення, теоретичні і практичні висновки дисертаційної роботи були викладені у 5 доповідях на міжнародних, всеукраїнських науково-практичних конференціях, зокрема: «Стан та перспективи розвитку юридичної науки» (м. Дніпро, 6-7 вересня 2019 р.), «Особливості розвитку публічного та приватного права в Україні» (м. Харків,

19–20 липня 2019 року), «Розвиток сучасного права в умовах глобальної нестабільності» (м. Одеса, 13–14 вересня 2019 року), «Кримінальне право в умовах глобалізації» (м. Одеса, 25 травня 2018 року), «Політико-правова доктрина державного суверенітету в умовах глобалізації» (м. Одеса, 26 жовтня 2018 року).

Публікації. Основні положення та висновки дисертації відображено у 7 наукових статтях у виданнях, включених МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук; 1 статті у зарубіжному періодичному виданні, 5 тезах доповідей, опублікованих у збірниках матеріалів міжнародних, всеукраїнських науково-практичних конференцій.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається з анотації, вступу, 3 розділів, що включають 7 підрозділів, висновків, списку використаних джерел (290 найменувань) та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 209 сторінок, з них основний зміст – 172 сторінки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО–ПРАВОВІ ЗАСАДИ КРИМІНАЛЬНО - ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ВЛАСНОСТІ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ І КРАЇН СХІДНОЇ ЄВРОПИ

1.1. Історія кримінально - правової охорони власності в Україні та країнах Східної Європи

Захист права власності бере свій початок ще з ранніх періодів становлення державності. Законодавці приділяли значну увагу саме охороні цього інституту як одного з найбільш соціально та економічно важливих інститутів. Кримінальні правопорушення проти власності займали найбільшу частку в загальній структурі злочинності. Одним з перших документів, що діяв на сучасній території України була Руська Правда. Епоха Руської Правди охоплює період від початку XI до кінця XIII ст. Цей документ виступав як основне джерело права часів Руської держави. У Руській Правді містилися норми про такі кримінальні правопорушення проти власності як: розбій, крадіжка, самовільне користування чужим майном, підпал, невиконання зобов'язання і т.ін.

Руська правда налічувала декілька редакцій, серед яких Коротка редакція Руської Правди (XI ст.) і Просторова редакція (XIII ст.).

Під крадіжкою за часів Руської Правди розуміли протизаконне вилучення речі з чужого володіння з наміром привласнити її собі. Руська Правда диференціює крадіжку, у тексті зустрічаються такі види крадіжки як: крадіжка із закритих приміщень, крадіжка худоби на полі, вівці, кози, свині, бобрів, крадіжка холопа, крадіжка бджіл і меду з бортних дерев, крадіжка морських і річкових суден, крадіжка сіна або дров тощо. За всі види крадіжок передбачалася одна ціна штрафу, а саме 3 гривні за крадіжку челяді, коня, зброї, сукні, сокола та ін. У науковій літературі вчені слушно зазначають, що крадіжка княжого майна ставилася під більшу охорону.

Так, наприклад, Г.І. Молев звертає увагу на те, що розмір штрафу за викрадення княжого майна був значно вищим. Передбачалася відповідальність за крадіжку худоби, крадіжка не охоронюваного майна каралася суворіше крадіжки із закритого приміщення, а вбивство злодія на місці злочину не каралося (якщо воно вчинене вночі) і тлумачилося, по суті, як самооборона [103, с. 2]. Слід підкреслити, що корисливий мотив вже тоді вважався обов'язковою ознакою для кваліфікації викрадення, і крадіжка розглядалася тільки як умисний злочин.

Новий етап розвитку кримінального законодавства розпочинається з утворенням у середині XIII століття Великого Князівства Литовського, Руського і Жемайтійського. Вершиною юридичної думки у Великому Князівстві Литовському був Статут Великого Князівства Литовського (далі – Статут ВКЛ) 1588 року. Слід зазначити, що Статут ВКЛ 1588 року справив значний вплив на розробників російського Судебника 1649 року, а також на розвиток кримінального законодавства багатьох європейських держав того часу [104, с. 21].

У Статуті ВКЛ 1588 року норми про кримінальні правопорушення проти власності були досить казуїстичними [145, с. 323]. Незважаючи на це, статут розрізняв такі види посягань на власність, як:

- 1) посягання, які вчиняються в формі викрадень,
- 2) посягання на власність за відсутності ознак викрадання.

Злочинами проти власності вважалися крадіжки, підпали, пошкодження або знищення чужого майна та ін. Як насильницькі злочини проти власності виділялися грабіж і розбій, причому Статут розглядав дані злочини як самостійні види злочинів. Особливу групу серед них становили грабіж - відкритий напад з метою заволодіння майном, розбій - умисний напад на чужий будинок, двір, маєток. Якщо хто-небудь був убитий під час такого нападу, всі учасники, незалежно від їх ролі, каралися стратою [153].

На території України, зокрема, Слобідської України застосовувалися положення Соборного Уложення (1649). Документ складався із 25-ти глав, розділених на 967 статей. Соборне Укладення вперше давало чітку класифікацію злочинних діянь. На перше місце були поставлені злочини проти церкви. Уложення знало злочини тятби, розбою і грабежу. Законодавець розрізняв крадіжку від розбоїв і грабежів. Окремо регулювалося вилучення чужого майна з нападом на поселення, житла, із застосуванням насильства, з використанням зброї, зі спаленням двору, хліба, з вбивством та ін.

Поширення законодавства Російської імперії на території України призвело до появи нових тенденцій у регламентації кримінальної відповідальності за кримінальні правопорушення проти власності. Наступним етапом розвитку кримінально-правових норм про відповідальність за діяння проти власності стала підготовка Уложення про покарання кримінальні та виправні.

У серпні 1845 р. дев'ятирічна кропітка робота над створенням Кримінального кодексу Російської імперії була успішно завершена підписанням імператором Миколою I документу під назвою «Уложення про покарання кримінальні та виправні». Закон діяв на території, в тому числі, й українських губерній Російської імперії в другій половині XIX – на початку XX ст. [107, с. 124]. Уперше для карного законодавства Російської імперії було проведено поділ на загальну та спеціальну частини. В документі йшлося про формальне визначення поняття злочину – діяння, заборонене законом під страхом покарання. Вказано було й на менш тяжкі протиправні дії. Проступок визначався як «порушення правил, призначених для охорони визначених законами прав громадської або особистої безпеки і користі». За ступенем тяжкості злочини було поділено на тяжкі, звичайні і проступки [57].

У Окремому розділі Особливої частини Уложення про покарання кримінальні та виправні (1885 р.), що мав назву «Про злочини і проступки проти власності приватних осіб», згруповано злочини проти власності на такі види: а)

знищення і пошкодження чужого майна; б) заволодіння чужим нерухомим майном; в) викрадення майна; г) привласнення і приховування чужого майна; д) злочини і проступки за договорами та іншими зобов'язаннями. Тяжкість покарання за знищення та пошкодження майна була поставлена в безпосередню залежність від способу вчинення злочину (особливо виділяли підпал, вибух, затоплення), виду майна (житлові та нежитлові будівлі, суд, ліс, врожай, сад, худоба, риба, чужі письмові документи і т. ін.), часу і обстановки вчинення діяння (вночі, під час сильної засухи або вітру), цілі (для отримання страхової суми), ступеню здійснення злочинного наміру (готування, замах, закінчений злочин), форми вини і багато чого іншого. Заволодіння нерухомістю кваліфікувалося як злочин, якщо при цьому застосовувалося насильство або винищувалися граничні знаки, межі [171]. Як бачимо, норми про кримінальні правопорушення проти власності піддалися більшій систематизації, були виокремлені нові способи вчинення кримінальних правопорушень проти власності.

Окремого аналізу потребують правові пам'ятки, які застосовувалися на інших територіях України. Так, після першого розподілу Польщі до складу Австрійської імперії були включені Галичина і частина Буковини. Інша частина Буковини увійшла до Румунії. Закарпаття увійшло до складу Угорщини. У 1867 році утворилася Австро-Угорська імперія. На кримінальному законодавстві Австро-Угорщини відбився дуалістичний характер держави. Серед визначних пам'яток цього періоду чільне місце посідав Кримінальний кодекс 1852 року, що діяв тільки в Австрії, а також на територіях Галичини та Буковини. В Угорщині у 1879 році був виданий інший Кримінальний кодекс, який поширив свою чинність на територію Закарпаття [142, с. 71]. Кримінальний кодекс 1852 складався з 532 статей та поділявся на дві частини про злочини та про проступки (ст.ст. 233–532).

Чимало нововведень встановлювалося Кримінальним Уложенням 1903 року. Не виокремлюючи кримінальних правопорушень проти власності,

Кримінальне Уложення 1903 р. відокремлювало сім глав, кожна з яких об'єднувала майнові посягання однієї і тієї ж форми.

Одна з таких глав і раніше включала в себе діяння, пов'язані з пошкодженням майна та інших предметів, але в ній робився акцент вже не стільки на загально небезпечний спосіб вчинення діяння, скільки на форму вини і особливості об'єктів пошкодження. Намагаючись охопити всі можливі різновиди посягань, законодавець сконструював не тільки загальні склади умисного і необережного некорисливих посягань на власність, а й значну кількість спеціальних складів, в яких окремо ставилися під охорону геодезичні, гідротехнічні, водопровідні, газопровідні і нафтопровідні споруди, лінії електропередач, телеграф або телефон, транспортні шляхи сполучення і транспорт, пам'ятники культури і надгробні пам'ятники, різного роду знаки, документи, поштово-телеграфна кореспонденція. Пошкодженням майна вважалось також порушення правил безпеки руху, незабезпечення заходів безпеки підчас експлуатації транспорту, недоброякісне будівництво тощо. У результаті такого розуміння пошкодження майна коло кримінальних правопорушень проти власності отримало значно ширше, ніж раніше, трактування, що спонукало до проведення спеціальних теоретичних досліджень з метою встановлення відмінностей між майновими, і так званими загально небезпечними, злочинами [3].

Розробники Уложення 1903 р. виходили з наявності родового поняття «викрадення» або «майнового злодійства», близького загальному поняттю «розкрадання». В історичному огляді законодавства, аж до Уложення 1845 р., зазначалося, що історичним шляхом склалися такі відмінності між окремими видами викрадення, які стосуються малоістотних відтінків такої злочинної діяльності, в зв'язку з чим в первинному проекті передбачалося об'єднати всі випадків викрадення чужого майна «в одне загальне поняття «майнового злодійства». Це підтримали багато юристів, у тому числі німецькі вчені.

Система майнових кримінальних правопорушень в проекті Уложення 1903 р. була переглянута, головним чином, в напрямку її зміцнення та спрощення. «Не підлягає ніякому сумніву та підтверджується усіма отриманими Комісією зауваженнями, що сприйнятий чинним законодавством розподіл майнових розкрадань представляється надто подрібненим і потребує можливого спрощення» [187].

Злочини проти власності за Уложенням 1903 р. були систематизовані таким чином, що ключова роль відводилась нормам про викрадення. Серед видів викрадення, законодавець виокремив злодійство, розбій та вимагання.

Злодійством визнається таємне або відкрите викрадення чужого нерухомого майна з метою привласнення. Викрадення майна за допомогою насильства над особистістю (включаючи, зокрема, приведення в несвідомий стан) визнається розбоєм (ст. 589). Таким чином, із законодавства виключено поняття грабежу. До викрадення відносилося і вимагання, ознаки якого в основному збереглися незмінними до нашого часу. За межами викрадення залишилися не оголошення про знахідку, привласнення ввіреного майна та зловживання довірою, оскільки, за прийнятою законодавцем концепції, зазначені діяння не порушують фактичного володіння річчю. В окрему главу виділялися норми про шахрайство, при цьому автори виходили з того, що злочинна діяльність може бути засобом не тільки викрадення чужого рухомого майна, а й злочинного придбання взагалі всяких майнових прав. Тут законодавець виявився не цілком послідовний, оскільки і вимагання може бути засобом придбання таких прав і різних вигід майнового характеру, що не завадило об'єднати його в одну главу з крадіжкою і розбоєм [11].

Слід погодитись із А.М. Соловйовою, яка зазначає, що у нормативних актах і наукових працях часів Російської імперії вживалося частіше словосполучення «майнові злочини», а не «злочини проти власності». За часів радянської України підхід до термінології та систематизації злочинів проти власності дещо змінюється. Українська правова традиція кримінально-правової

охорони власності формувалася під впливом багатьох держав, адже українські землі перебували під впливом різних державних утворень, що призводило до запозичення або поширення дії нормативно-правових актів різних країн. Великий вплив на творення сучасного права мав радянський період і характерна для нього система злочинів проти власності. Однак на сучасному етапі самостійного розвитку України як незалежної держави підходи минулого періоду переглядаються, що продиктоване процесами глобалізації та євроінтеграції [142, с. 78].

Після розпаду Російської імперії та утворення Радянського Союзу настає новий етап розвитку законодавства як для України, так і для тих країн Східної Європи, які входили до складу Радянського Союзу.

Початок 20 століття ознаменувався початком розбудови соціалістичного суспільства. Такі глобальні зміни не обійшли стороною сферу економіки та права. В цей час всі передумови для автономної економічної діяльності були ліквідовані. За допомогою державної політики в сфері регулювання були націоналізовані земля, банки і промисловість, залізничний та водний транспорт, зовнішня торгівля, проведена конфіскація акціонерних капіталів приватних банків, ліквідовані дворянський земельний і селянський поземельний банк, здійснена ревізія банківських сейфів і вся валютна готівка перейшла у власність держави, встановлена валютна монополія, монополія страхової справи.

Відповідно, відбулися докорінні зміни в кримінально - правовій сфері. У зв'язку з введенням в дію Декрету РНК від 22 липня 1918 р. «Про спекуляції» особи, винні в скупці, збуті чи зберіганні з метою збуту, у вигляді промислу продуктів харчування, які входили в перелік продуктів, монополізованих державою, піддавалися покаранню на строк не менше десяти років позбавлення волі з конфіскацією всього майна. Новий період змін в сфері регулювання настав у зв'язку з проголошенням в країні нової економічної політики. У 1922 році почав діяти ЦК РРФСР, який юридично закріпив основи товарного господарства, нові принципи ринкових відносин [130].

А.М. Соловйова слушно зазначає, що КК РРФСР 1922 року так чи інакше сприйняв загальну концепцію побудови юридичних норм про злочини проти власності від попереднього російського законодавства [142, с. 75]. Цей Кодекс називав види злочинів, відомі законодавству дореволюційної Росії. Тракткування складів злочинів у своїй основі повторювало знайдені в Уложенні про покарання 1845 року і Кримінальному уложенні 1903 року рішення. Від колишнього російського права радянський закон успадкував і термінологію [46].

До майнових кримінальних правопорушень відносилися крадіжка; купівля краденого; грабіж; розбій; привласнення майна; розтрата майна; шахрайство; підробка офіційних документів; фальсифікація; вимагання. Покаранням виступало позбавлення волі, але також можуть бути призначені примусові роботи [139]. 8 червня 1927 року був прийнятий новий КК УРСР. Він був побудований у точній відповідності до загальносоюзних «Основних засад кримінального законодавства Союзу РСР і союзних республік», а також до інших загальносоюзних актів, ухвалених у той час. Кримінальний кодекс УРСР 1927 року мав чотири рівневу структуру «кодекс — частина — глава — стаття», складався із Загальної та Особливої частин, 15 глав, 206 статей [142, с. 77].

Поняття «розкрадання соціалістичної власності» було введено до радянської кримінально-правової науки в 1932 році. В умовах колективізації та індустріалізації, а також голодомору 1932 - 1933 рр. дрібні крадіжки продовольства в колгоспах набули величезних масштабів. 7 серпня 1932 р. спільним рішенням ВЦВК і РНК СРСР був введений в дію Закон «Про охорону майна державних підприємств, колгоспів і кооперації та зміцнення суспільної (соціалістичної) власності» [52]. Відповідно до норм цього Закону будь-яке протиправне заволодіння соціалістичною власністю могло бути кваліфіковано як розкрадання.

Закон від 07.08.1932 р. одразу отримав масове застосування в кримінальному судочинстві. Тільки в РРФСР за Законом «про п'ять колосків» (його неофіційна назва) за п'ять місяців 1932 року було засуджено 22,4 тис. осіб,

за 1933 р. – 103,4 тис. осіб, за 1934 р. – 37,7 тис. осіб, за 1935 р. – 12,8 тис. осіб. Багато практичних працівників органів юстиції зустріли появу Закону глухим опором. Формою такого опору стало винесення суддями у справах за Законом від 07.08.1932 вироків із застосуванням ст. 51 КК, яка передбачала за наявності пом'якшувальних обставин можливість винесення вироку нижче від найнижчої межі. За вересень – грудень 1932 р. судді в РРФСР використовували ст. 51 КК в 40% вироків по цьому закону. Причому 80% засуджених із застосуванням ст. 51 отримали вирoki, не пов'язані з позбавленням волі [122]. Однак після промови І.В. Сталіна в грудні 1933 р., в якій він оцінив розкрадання соціалістичної власності, як форму боротьби з Радянською владою, ця практика була зведена нанівець [147].

Таким чином, вже у перші десятиліття становлення радянської влади відбулися докорінні зміни в законодавстві, що регламентували відповідальність за кримінальні правопорушення проти власності. Не дивлячись на те, що сама система була змінена, встановлюючи нерівномірну охорону для соціалістичної власності та знецінення приватної; термінологічний апарат, як і самі законодавчі конструкції, були запозичені із законодавства Російської імперії. Незважаючи на проголошений принцип рівності кримінально-правової охорони особистого, державного і громадського майна, диференціація відповідальності за розкрадання в залежності від форми власності мала тенденцію до розширення. Так, згідно з Указом Президії Верховної Ради СРСР від 4 червня 1947 року норми КК РРФСР 1926 року застосовувалися до всіх видів розкрадань, крім крадіжки і розбою, таким чином, максимальне покарання за шахрайство могло становити до 2 років позбавлення волі, а за розбій – до 20 років. Такий підхід зумовив подальший розвиток кримінально-правової політики радянської держави в боротьбі зі злочинами проти власності, визначивши одним із пріоритетних задач охорону соціалістичної власності, що досягалося посилюванням покарання за будь-які посягання на таку форму власності.

Під час Другої світової війни (1941-1945рр.) було видано декілька нормативно-правових актів, спрямованих на посилення відповідальності за деякі кримінальні правопорушення проти власності. Так, згідно з постановою Пленуму Верховного Суду СРСР від 8 січня 1942 року №1/1/у «Про кваліфікацію деяких видів крадіжки особистого майна громадян в умовах воєнного часу» крадіжки, вчинені у воєнний час, кваліфікувалися за пунктом «г» статті 162 КК РРФСР, тобто як вчинені під час громадського лиха [111, с. 30-31].

Відповідно до абз. 1 п. 1 Указу Президії Верховної Ради СРСР «Про посилення охорони особистої власності громадян» 4 червня 1947 р. під крадіжкою розуміли «таємне або відкрите викрадення особистого майна громадян. За вчинення таких дій було передбачено покарання у виді ув'язнення у виправно-трудовому таборі на строк від п'яти до шести років. Згідно з абз. 3 п. 1 цього Указу «крадіжка, вчинена злодійською зграєю або повторно, – карається ув'язненням у виправно-трудовому таборі на строк від шести до десяти років» [185]. Звернемо увагу на те, що термін «грабіж» в даному Указі не вживається, а крадіжка означає вчинення викрадення як таємним способом, так і відкритим, оскільки законодавець передбачив альтернативу.

Крім того, відповідно до норм цього Указу про розбій (п. 2) – «розбій, тобто напад з метою заволодіння чужим майном, поєднаний із насильством або погрозою застосування насильства, – карається ув'язненням у виправно-трудовому таборі на строк від десяти до п'ятнадцяти років з конфіскацією майна. Розбій, поєднаний з насильством, небезпечним для життя і здоров'я потерпілого, або з погрозою смертю або тяжким тілесним ушкодженням, а так само вчинений зграєю або повторно, - карається ув'язненням у виправно-трудовому таборі на строк від п'ятнадцяти до двадцяти років з конфіскацією майна» [185].

Указом Президії Верховної Ради СРСР «Про кримінальну відповідальність за розкрадання державного і громадського майна» [185] було посилено кримінальну відповідальність за розкрадання державного і громадського майна.

Згідно з ст. 1 цього Указу за крадіжку, привласнення, розтрату або інше розкрадання державного майна було передбачено покарання у виді ув'язнення у виправно-трудовому таборі на строк від семи до десяти років з конфіскацією майна або без такої.

Кваліфікуючими ознаками розкрадання державного майна були названі: 1) повторність, 2) вчинення такого розкрадання організованою групою (зграєю), 3) великий розмір. Такі дії каралися ув'язненням у виправно-трудовому таборі на строк від десяти до двадцяти п'яти років з конфіскацією майна (ст. 2).

Разом з тим, згідно з ст. 3 даного Указу крадіжка, привласнення, розтрата або інше розкрадання колгоспного, кооперативного або іншого громадського майна – каралися ув'язненням у виправно-трудовому таборі на строк від п'яти до восьми років з конфіскацією майна або без конфіскації [185].

Відповідно до ст. 4. цього Указу «розкрадання колгоспного, кооперативного або іншого громадського майна, що здійснюється повторно, а так само вчинене організованою групою або у великих розмірах – карається ув'язненням у виправно-трудовому таборі на строк від восьми до двадцяти років з конфіскацією майна» [185].

Всього даний Указ містив п'ять пунктів. У останньому п'ятому пункті зазначалося: «Недонесення органам влади про достовірно відоме підготовлюване або вчинене розкрадання державного або громадського майна, передбачене статтями 2 і 4 цього Указу - карається позбавленням волі на строк від двох до трьох років або засланням на строк від п'яти до семи років».

На нашу думку, цінність аналізу норм Указу Президії Верховної Ради СРСР від 4 червня 1947 року очевидна, оскільки ним було введено широке поняття розкрадання, що охоплювало крадіжку, привласнення, розтрату та інші посягання на власність. Нововведенням, спрямованим на кримінально-правову боротьбу з розкраданнями, було введення положення про криміналізацію недонесення про достовірно відоме підготовлюване або вчинене розкрадання державного або громадського майна.

Нормативно-правові акти радянського періоду становлення української державності були пронизані ідеологією соціалізму. Простежувалася й ідея про першочерговий кримінально-правовий захист державного і громадського майна, а не особистої власності громадян. Дана тенденція знайшла відображення і в КК союзних республік, де в окремих розділах були закріплені положення про відповідальність за злочини проти державної власності та злочини проти особистої власності. У всіх союзних КК глава, присвячена злочинам проти особистої власності громадян, була розташована лише на п'ятому місці, на відміну від глави «Злочини проти соціалістичної власності», яка знаходилася на другому місці в Особливій частині КК [180]. У КК України 1960 р. відповідальність за злочини проти власності була визначена у двох самостійних главах: главі II «Злочини проти державної і колективної власності» та главі V «Злочини проти індивідуальної власності громадян». При цьому менше коло діянь визнається злочинами проти індивідуальної власності порівняно з колом діянь, які вважаються злочинами проти державної та колективної власності. Таке розходження в законі щодо оцінки правового захисту власності суперечило закріпленому в ч. 4 ст. 13 Конституції України, положенню, згідно з яким «усі суб'єкти права власності рівні перед законом» [74]. І ми про це згадали не випадково, оскільки КК 1960 року діяв в Україні аж до 2001 року. Тому нині забезпечено рівну кримінально-правову охорону всіх форм власності.

Що стосується привласнення та розтрата, то стосовно особистого майна громадян такого складу кримінальний закон не передбачав взагалі. Привласнення визнавалось злочинним лише в тому випадку, якщо майно було державним чи громадським і якщо воно ввірялось посадовій особі. Згідно з постановою Пленуму Верховного Суду СРСР від 31 березня 1962 року в випадках, коли особа, якій ввірено майно, не володіла зазначеними ознаками, то такі розкрадання кваліфікувалися як крадіжка [141, С. 265].

Під егідою посилення захисту майнових інтересів держави від злочинних посягань в 1961 році Указом Президії Верховної Ради СРСР «Про посилення

боротьби з особливо небезпечними злочинами» допускається застосування смертної кари за розкрадання соціалістичного майна в особливо великому розмірі. Таке покарання проіснувало в РФ до 5 грудня 1991 р. [141, с. 265].

У 1977 році в РФ вводиться адміністративна відповідальність за дрібне розкрадання соціалістичної власності. При цьому за відсутності можливості застосування до винного адміністративної відповідальності та заходів громадського впливу в силу певних обставин справи та особи винного, дрібне розкрадання могло кваліфікуватися як злочин. Норма про дрібне розкрадання в кримінальному законодавстві РФ проіснувала до 11 червня 1994 р. [141, с. 266].

Аналіз законодавства після 1917 року країн Східної Європи пострадянського простору про відповідальність за розкрадання державного майна показав, що ідея пріоритетного захисту державного майна проходила червоною лінією через весь радянський етап історії, що перш за все виражався в закріпленні окремих норм, присвячених захисту соціалістичної власності і встановлення високих санкцій, в порівнянні з розкраданнями особистого майна громадян. Іншою важливою особливістю була ідея двуб'єктності розкрадань державної власності, які посягали не тільки на державну власність, а й на інтереси влади і народного господарства.

Виникнення і розвиток централізованих держав Європи в XV-XVII ст. зумовили світський характер кримінального права в національному масштабі, який остаточно встановився в Новий час. Рецепція римського права (в Україні, Росії, Болгарії, Сербії – через «візантійську спадщину») і німецький вплив стали одними з основ – них причин розвитку кримінального права слов'янських країн Європи в межах континентальної правової системи [170, С. 24]. Аж до 1917 р. кримінальне право в Україні, Росії, Болгарії, Білорусі тощо відносилось до романо-германської правової системи. У радянський період кримінальне право нашої країни зберігало чимало її основних рис, але за своїм характером стало соціалістичним, що було обумовлено причинами соціально-політичного і економічного характеру.

Остаточне повернення кримінального права України, Росії, Білорусі до романо-германської правової системи сталося тільки на початку 1990-х рр., хоча можна погодитись, що певний шлях декомунізації права Україна проходить і зараз. Аналогічний процес мав місце в країнах Східної і Центральної Європи, що належали до соціалістичного табору.

Звернемо увагу на новітню історію деяких країн Східної Європи, щоб зрозуміти особливості становлення кримінального законодавства про кримінальні правопорушення проти власності країн Східної Європи. Особливу увагу слід приділити Польщі, оскільки протягом деякого періоду часі в історії, українські землі входили до її складу. Польща входить до романо-германської правової сім'ї. Польське право має виключно багату і складну історію. Протягом століть польська правова система формувалася під безпосереднім впливом німецького, римського, французького, австрійського і радянського права. З відродженням польської незалежності в 1918 р. Польща виявилася з уже готовою Конституцією 1791 року, але без основних кодексів, в тому числі без Кримінального, внаслідок чого ще протягом 14 років змушена була використовувати в сфері правосуддя законодавство держав, що поділили Польщу в 1796 році, – Росії, Німеччини та Австрії.

Єдина польська система кримінального правосуддя була сформована на основі законодавства, прийнятого в період між світовими війнами. Основу законодавства склали КПК 1928 року, Закон про судоустрій того ж року, а також Кримінальний кодекс і Кодекс про проступки, прийняті в 1932 р. Комісія з кодифікації кримінального права, що готувала проект КК Польщі 1932 року, визнала за необхідне розробити не тільки абсолютно нове, але, перш за все, сучасне матеріальне кримінальне право. В результаті глибокого аналізу і обговорення була запропонована нова модель положень, яка мала прогресивний характер, порівняно з тогочасними та більш ранніми кримінальними законами. У проекті, розробленому Комісією, загальний об'єкт охорони власності відносився не лише до права власності, але також до інших юридичних форм і

фактичної влади над речами. Такий підхід враховував сучасний погляд на доктрину, сформульований В. Маковським наступним чином: «Кримінально-правове поняття права власності та власності не можна ототожнювати з цими поняттями цивільного права. [...] кримінальні санкції відносяться тільки до певних сторін цивільно-правових відносин, тому вони не враховують повноту цивільних прав, а лише деякі їх інститути» [243, с. 383].

КК Польщі 1932 р. базувався в основному на принципах французького Кримінального кодексу 1810 року. КК Польщі 1932 року містив злочини проти власності в розділі XXXIX («Злочини проти власності»). Він містив п'ятнадцять статей (статті 257-272), в яких містилося шістнадцять складів злочинів: 1) крадіжка (п. 1 ст. 257 КК Польщі); 2) розбійницька крадіжка (ст. 258 КК Польщі); 3) розбій (ст. 259 КК Польщі); 4) озброєння морського судна для розбою (ст. 260 КК Польщі); 5) примусовий розбій (втягнення у вчинення розбою) (ст. 261 КК Польщі); 6) присвоєння (ст. 262 КК Польщі); 7) знищення майна (ст. 263 КК Польщі); 8) шахрайство (ст. 264 КК Польщі); 9) шахрайство (незаконне одержання послуг) (ст. 265 КК Польщі); 10) незаконне використання (ст. 266 КК Польщі); 11) стягнення належної суми (ст. 267 КК Польщі); 12) лихварство (ст. 268); 13) незаконне привласнення (ст. 269 КК Польщі); 14) порушення права на полювання або рибальство (ст. 270 КК Польщі); 15) насильство по відношенню до охоронця (ст. 271 КК Польщі); 16) конфіскація нематеріальних цінностей (ст. 272 КК Польщі).

Після Другої світової війни і встановлення «народної» влади прийняте перед війною законодавство не могло функціонувати в колишньому вигляді. Всі згадані вище акти піддавалися неодноразовим змінам, в результаті яких КК Польщі зберіг у відносній недоторканності лише свою Загальну частину. Що стосується Особливої частини Кримінального кодексу, то на додаток до неї був прийнятий цілий ряд спеціальних законів, які діяли паралельно з Кримінальним кодексом. Серед них слід назвати: Декрет Польського Комітету національного звільнення від 23 вересня 1944 року про Військовий кримінальний кодекс,

Декрет того ж Комітету від 30 жовтня 1944 року про охорону держави, Декрет від 4 листопада 1944 року про превентивні заходи щодо зрадників нації, Декрет від 16 листопада 1945 про злочини, особливо небезпечні в період відновлення держави, Декрет від 22 січня 1946 року про відповідальність за вересневу поразку (від гітлерівських військ) і за фашизацію державного життя, Декрет від 13 червня 1946 року про злочини, особливо небезпечні в період відновлення держави, Декрет від 22 жовтня 1947 року про конфіскацію майна. Всі вони дуже суттєво змінювали характер Особливої частини польського КК 1932 р.

Пізніше в 1959 р. з розвитком соціалістичних відносин в країні приймаються нормативно-правові акти, які по-новому регулюють відносини власності, серед них чільне місце належить Закону від 18 червня 1959 року про кримінальну відповідальність за злочини проти громадської власності.

Наступним етапом розвитку кримінального законодавства Польщі щодо кримінальних правопорушень проти власності був Кримінальний кодекс 1969 року [239]. Конституція Польської Народної Республіки 1952 р. встановила особливий захист державної власності, яка – відповідно до ст. 77 – була визнаною «основою розвитку держави, джерелом багатства і сили Вітчизни» [206]. Як наслідок, 4 грудня 1953 року було видано два укази, які забезпечували кримінально-правовий захист державної власності:

1) про посилення захисту державної власності (o wzmożeniu ochrony własności społecznej);

2) про захист суспільної власності від дрібних крадіжок (o ochronie własności społecznej przed drobnymi kradzieżami), до яких були внесені зміни Указом від 23 грудня 1954 року «Про внесення змін до деяких положень про охорону суспільної власності» (o zmianie niektórych przepisów o ochronie własności społecznej).

Як зазначено в обґрунтуванні до проекту КК 1969 р.: «Кримінальний кодекс заснований на конституційному принципі широкого захисту державної власності, однак також враховує те, що особиста та індивідуальна власність

зазвичай є власністю трудящих, а тому вона також вимагає адекватного захисту. Ця обставина виправдовує поміщення всіх кримінальних правопорушень проти власності в одну главу і наближення до кримінальних загроз. Законодавець також взяв до уваги той факт, що в окремому положенні про злочини проти соціальної власності існують ті ж форми, що призводить до непотрібного паралелізму каральних інструкцій» [255]. Тому було вирішено, що вирішальним критерієм прийнятої систематизації є предмет замаху (охорони) у вигляді загальновизнаних матеріальних цінностей.

Кримінальний кодекс Польщі 1969 року (далі – КК Польщі) визначив злочини проти власності в главі XXIX («Злочини проти власності»). Він містив вісімнадцять статей (статті 199 - 216), в яких було організовано вісімнадцять злочинів: 1) захоплення громадського майна (ст. 199 КК Польщі); 2) захоплення ввіреного громадського майна (ст. 200 КК Польщі); 3) захоплення ввіреного громадського майна значної вартості (ст. 201 КК Польщі); 4) захоплення майна, добутого незаконним шляхом (*mienie aferowe*) (ст. 202 КК Польщі); 5) крадіжка (ст. 203 КК Польщі); 6) незаконне привласнення майна (ст. 204 КК Польщі); 7) шахрайство (ст. 205 КК Польщі); 8) зловживання довірою (ст. 206 КК Польщі); 9) лихварство (ст. 207 КК Польщі); 10) особливо зухвала крадіжка або крадіжка зі зломом (ст. 208 КК Польщі); 11) розбійницька крадіжка (ст. 209 КК Польщі); 12) розбій (ст. 210 КК Польщі); 13) примусовий розбій (втягнення у вчинення розбою) (ст. 211 КК Польщі); 14) знищення майна (ст. 212 КК Польщі); 15) вирубка дерев у лісі (ст. 213 КК Польщі); 16) захоплення автотранспортного засобу (ст. 214 КК Польщі); 17) умисне одержання викрадених товарів (ст. 215 КК Польщі); 18) неумисне одержання викрадених товарів (ст. 216 КК Польщі).

Згаданий розділ включав три категорії злочинів:

- 1) злочини проти державної власності (статті 199-201);
- 2) злочини проти індивідуальної власності (статті 203-207);
- 3) злочини проти державної власності і проти індивідуальної власності (стаття 202, статті 208-216).

Кримінальний кодекс 1932 року і КК 1969 роки не містили визначення терміну «власність», встановленого законом. Доктрина, в свою чергу, також не представляла єдиної думки [249].

Після аналізу кримінально-правових норм про кримінальні правопорушення проти власності Польщі перейдемо до аналізу сербського кримінального законодавства. У старому сербському законодавстві міститься положення про злочини проти власності з елементами насильства. Перші норми про грабіж містяться в Хіландарській хартії 1276-1281 рр. У ст. 6 Хіландарській хартії згадується ринковий грабіж, а саме «відібрання силою того, що є на ринку».

Одним з найбільш важливих документів у правовій історії Сербії, безумовно, є Душанський кодекс, який був прийнятий в Парламенті в Скоп'є 21 травня 1349 року. Первісна версія Кодексу містила 135 статей, в той час як на сесії, що відбулася в Скоп'є в 1354 році, Кодекс був доповнений ще 66 статтями. Він був написаний кирилицею на тодішній розмовній сербській мові. Первісна версія не зберіглася, тому вона реконструйована за допомогою ряду стенограм, серед яких найстаріша стенограма другої половини XIV століття.

Наступним джерелом кримінального права Сербії був Закон Матея Ненадовича [263]. Закон датується першим роком повстання (ймовірно, травень 1804 р.) На сьогоднішній день нам відомо сім його розділів. Закон містив 14-15 статей, можливо, двадцять. Він був створений на основі Актів (зібрань середньовічних церковних правил), законів Юстиніана й Мойсея. З правопорушень, пов'язаних з майном, закон Матея Ненадовича стосується тільки крадіжки худоби: «Хто краде левів, свиней, коней або волів..." За крадіжку худоби закон передбачав тілесне покарання у вигляді «биття» палицями і штраф у розмірі подвійної вартості викраденого предмета [263].

Кримінальний кодекс Князівства Сербія був прийнятий 29 березня 1860 року під час другого князювання Милоша Обреновича. Кодекс набрав чинності 12 травня 1860 року. Кримінальний кодекс 1860 року є одним з найважливіших

історичних правових документів Князівства, а пізніше Королівства Сербія. Хоча князь Мілош різко виступав проти серйозної законодавчої роботи, тому що був стурбований тим, що закони обмежать його владу, він ініціював роботу з кодифікації кримінального законодавства, як матеріального, так і процесуального [281].

Перша частина Кодексу містить положення, що становлять загальну частину класичних кримінальних кодексів: це загальні положення про покарання, про замах, про співучасників, про пом'якшуючі та обтяжуючі обставини тощо. Друга частина Кодексу містить положення про окремі злочини та правопорушення. Кримінальні правопорушення групуються відповідно до об'єкту, на який спрямоване покарання. Це: держава, правитель і конституція, закон, влада і громадський порядок, державна служба, грошовий обіг, державні і приватні документи, життя, фізична недоторканність, особиста свобода, моральний стан, церква і релігія, честь, майно, свідчення та загальна безпека людей і майна. Третя частина містить положення про суди.

Кримінальні правопорушення проти власності з елементами насильства містяться в главі 25 цього Кодексу «Про розбій, несправедливість і насильницьке вимагання». Ця глава містить статті 237-250.

Відповідно до ст. 237 Кримінального кодексу «той, хто незаконними засобами, силою, небезпечною погрозою або жорстоким поведінням з власником рухомого майна забирає і привласнює собі його майно, вважається грабіжником».

Стаття 238 Кодексу по суті присвячена особливому виду насильницького майнового кримінального правопорушення — розбійницькій крадіжці. «Розбійником буде той, хто вчинив крадіжку, але, щоб зберегти вкрадений предмет, використовував силу або використовував небезпечну погрозу».

У результаті об'єднання Сербії, Чорногорії і Держави словенців, хорватів і сербів 1 грудня 1918 р. було засновано Королівство сербів, хорватів і словенців. Чинним були шість правових актів у сфері кримінального права до прийняття

єдиного кримінального кодексу. Винятком є військове кримінальне законодавство, оскільки чинність сербського військового кримінального кодексу від 1901 року поширювалася на всю державу. Крім того, було прийнято декілька спеціальних законів у сфері кримінального права, які діяли по всій країні, включаючи Закон про захист громадської безпеки і порядку 1921 року.

Кримінальні правопорушення проти власності містяться в Главі XXVII Кримінального кодексу Королівства Сербів (далі – КК Королівства Сербів), хорватів і словенців. Статтею 326 КК Королівства Сербів було визначено відповідальність за грабіж таким чином: «Той, хто використовує силу проти кого-небудь або погрожує негайною небезпекою для життя або здоров'я, забирає чужу рухому річ, або хто вчиняє інше діяння для того, щоб привласнити речі, карається як грабіжник покаранням строком на п'ятнадцять років» [275].

Статтею 328 КК Королівства Сербів передбачалася кримінальну відповідальність за вчинення більш серйозних форм злочину. А саме: «Грабіжник буде покараний тюремним ув'язненням на строк не менше п'яти років або більше:

- у разі пограбування, за якого завдано серйозну травму відповідно до статей 178 або 179 КК Королівства Сербів
- коли пограбування вчинено кількома особами» [275].

Із аналізу норми статті 328 КК Королівства Сербів виникає питання про те, що мається на увазі під терміном «кілька осіб». Сербський професор Тома Живанович стверджує, що ця кваліфікована форма пограбування буде існувати, якщо її виконують дві або більше особи, один з яких може бути виконавцем, а інший співучасником, але необхідно, щоб їх умисел передбачав усвідомлення цієї кваліфікованої "суворої" обставини [264]. Професор Михайло Чубинський вважає, що для кваліфікації такого виду грабежу необхідно, щоб принаймні три особи вчинили грабіж. Аргументом на підтвердження думки професора М. Чубинського є те, що в Кодексі застосовується у випадку інших злочинів термін

"дві або більше особи", і тому очевидно, що для інкримінування пункту 3 ст. 328 необхідно, щоб злочин було вчинено хоча б трьома особами [289].

Таким чином, аналіз історії кримінально - правової охорони власності в Україні та країнах Східної Європи показав, що українська кримінально-правова традиція щодо охорони власності мала впливи держав Східної Європи, оскільки, в певні періоди історії, Україна та деякі держави Східної Європи становили єдине державне утворення та мали спільне законодавство. Це призводило до поширення взаємовпливів та запозичень, що відобразилося й на сьогоdnішній системі кримінально-правової охорони власності. Не дивлячись на певні відмінності кримінально-правової охорони власності в країнах Східної Європи, можливим є виокремлення певних особливостей на певних етапах генези кримінально-правової охорони власності. На основі історичного аналізу розроблено періодизацію розвитку кримінально-правової охорони власності в країнах Східної Європи, а саме: 1) середньовічний період (XI-XV ст.), який характеризувався зародженням інституту кримінально-правової охорони власності, посиленою охороною князівської власності; 2) ранній новий період (XVI – XVIII ст.), для якого характерна систематизація кримінальних правопорушень проти власності, посилення охорони майна церкви; 3) модерний період (XVIII ст. – початок XX ст.), що характеризується появою стійкого термінологічного апарату; 4) соціалістичний період (початок XX – 1991 р.), для якого характерною є ідеологізація кримінального законодавства, тенденція до розширення диференціації державної та приватної власності; 5) сучасний період (з 1991 р.) – перехідний період в умовах багатопольярного світового порядку, який характеризується відходом від радянських (соціалістичних) конструкцій.

1.2. Загальна характеристика кримінального законодавства щодо кримінальних правопорушень проти власності країн Східної Європи: порівняльний аналіз

Загальний аналіз кримінального законодавства країн Східної Європи, а також конституційних засад таких країн є необхідним для дослідження кримінально-правової політики країн Східної Європи щодо кримінально-правової охорони власності. Не дивлячись на те, що будь-яка класифікація країн є умовною, оскільки кожна правова система є унікальною за своєю природою, ми аналізуємо кримінальне законодавство країн Східної Європи, беручи за основу географічний та етнічний критерії: 1) кримінальне законодавство слов'янських країн Східної Європи: Росія, Україна, Польща, Чехія, Білорусь, Болгарія, Сербія, Словаччина, Хорватія, Боснія і Герцеговина, Північна Македонія, Словенія, Чорногорія; 2) кримінальне законодавство неслов'янських країн Східної Європи: Румунія, Греція, Угорщина, Албанія, Молдова, Литва, Латвія, Естонія.

У першій групі слов'янських країн Східної Європи окремо слід виділити такі країни: Росія, Україна, Білорусь. Ураховуючи наявність радянського періоду розвитку, такі країни мають багато спільного.

Не дивлячись на спільність історичного минулого для деяких країн другої групи – Естонія, Латвія, Литва, Молдова, вони мають власні особливості. У науці кримінального права на це вже звертали увагу вчені під час дослідження кримінально-правової охорони власності. Так, А.М. Соловйова, яка досліджувала проблеми кримінально-правової характеристики злочинів проти власності у порівняльно-правовому напрямку, слушно зазначає, що «ураховуємо спільність історичного минулого, етнічну, мовну [спільність] ... виділяємо Естонію, Латвію, Литву як окрему групу» [142, с. 124]. Крім того, А.М. Соловйова аналізує роботу Ю.А. Тихомирова (Тихомиров Ю.А. Курс сравнительного правоведения. Москва, 1996), який зазначає, що країни Балтії дедалі активніше втягуються в сферу впливу скандинавського права [142, с. 239].

У романо-германській правовій сім'ї А.М. Соловйова виділяє серед інших правову групу країн пострадянського простору; балтійську правову групу та слов'янську правову групу [142, с. 123]. Нині слов'яни розселені на великій

території Південної та Західної Європи і далі на схід – до Далекого Сходу Росії. Виділяють три групи слов'янських народів, які зараз мають власні держави, серед них: західні слов'яни (Польща, Чехія), східні слов'яни (Україна, Білорусь, Росія) і південні слов'яни (Болгарія, Сербія, Хорватія, Боснія і Герцеговина, Македонія, Словенія, Чорногорія). Групу східних слов'ян внаслідок особливого історичного розвитку відносять до іншої правової сім'ї [142, С. 248].

У романо-германській правовій сім'ї, як правило, використовуються такі джерела права: нормативно-правові акти; правові звичаї; нормативні договори; загальні принципи права, іменовані іноді в науковій літературі як "вищі принципи"; загальні принципи та норми міжнародного права; доктрини, за допомогою яких виробляються багато принципів романо-германського права. У романо-германській правовій сім'ї використовується і судова практика, судові прецеденти, які, однак, не грають такої важливої ролі як у країнах англосаксонської сім'ї [125, С. 6].

Джерела кримінального права України – це витoki, вихідні засади та підстави встановлених державою і регламентованих КК правил (норм) поведінки. Джерела кримінального права – це не лише чинні кримінально-правові норми, що містяться в КК, а й вітчизняний та зарубіжний досвід кримінально-правового регулювання суспільних відносин, що відображений в історичних джерелах кримінального права та зарубіжному кримінальному законодавстві [27, с. 17].

Крім того, закони в країнах романо-германської правової сім'ї мають відповідний ієрархічний структурний ряд: конституційні закони; кодекси; звичайні закони [125, с. 8].

Згідно з ч. 2 ст. 17 Загальної декларації прав людини, ніхто не може бути безпідставно позбавлений свого майна. Основними джерелами кримінального права можна назвати норми конституцій відповідних країн Східної Європи. Відповідно до ч. 4 ст. 41 Конституції України ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності [62]. Відповідно до ст. 64 Конституції Республіки

Польща кожен має право на власність, інші майнові права та право на спадкування. Кожен на рівних засадах одержує правовий захист права власності, інших майнових прав і права спадкування [231].

Згідно зі ст. 17 Конституції Болгарії [223] право власності гарантується та охороняється законом. Майно може бути приватним чи публічним. Приватна власність є недоторканою. Режим, що застосовується до різних одиниць державної та комунальної власності, встановлюється законом. Примусове відчуження майна на ім'я державних або муніципальних потреб здійснюється лише на підставі закону, за умови, що ці потреби не можуть бути задоволені інакше, і після того, як справедлива компенсація буде забезпечена заздалегідь.

Відповідно до ст. 13 Конституції Республіки Білорусь держава гарантує рівний захист і рівні умови для розвитку всіх форм власності [64]. Конституція Республіки Білорусь закріплює серед основних прав громадян право власності – право кожного мати у власності майно, вільно володіти, користуватися і розпоряджатися ним. Держава гарантує громадянам захист їх прав і свобод. Крім того, відносини власності є однією з фундаментальних основ, що забезпечують нормальне функціонування економіки. Одним із способів захисту прав і свобод громадян, а також інтересів суспільства і держави є їх кримінально-правовий захист [63].

Згідно з Конституцією РФ (ст. 35) кожному гарантується право мати у власності майно, володіти, користуватися і розпоряджатися ним як одноособово, так і спільно з іншими людьми. При цьому Конституція РФ не проводить різниці між формами власності, в РФ однаково визнаються і захищаються як приватна, так і державна, муніципальна й інші форми власності (ч. 2 ст. 8 Конституції РФ [65]). Сам термін «майно» в законі не закріплений. Однак в цивільному праві під майном прийнято розуміти «речі, включаючи гроші та цінні папери, інше майно, в тому числі майнові права» (ст. 128 ЦК РФ) [37].

Відповідно до ст. 33 Конституції Республіки Словенія право приватної власності та спадкування гарантується [234].

Згідно зі ст. 58 Конституції Чорногорії кожному гарантуються майнові права. Ніхто не може бути позбавлений або обмежений у праві власності, якщо тільки це не вимагається громадськими інтересами, з законною компенсацією. Природні багатства та товари загального користування належать державі [229].

Кримінально-правова охорона власності в країнах Східної Європи здійснюється не лише на основі конституційно-правових норм, але й норм кримінальних законів країн Східної Європи. Закон про кримінальну відповідальність – це прийнятий ВРУ письмовий нормативно-правовий акт, норми якого визначають злочинність, караність та інші кримінально-правові наслідки суспільно небезпечного діяння. КК, «закон про кримінальну відповідальність» та «кримінальний закон» у теорії кримінального права вживаються як тотожні терміни [27, с. 20].

Кримінальне право Польщі кодифіковане не в повному обсязі. Крім Кримінального кодексу, джерелом кримінального права Польщі є багато спеціальних кримінальних законів, які не інкорпоровані в КК. Таких законів налічується кілька десятків. Цікаво, що серед них зберігається низка законодавчих актів, прийнятих ще до Другої світової війни, наприклад, Чековий закон 1936 р., який містить деяку кількість кримінально-правових норм. Найбільш важливі з повоєнних актів - Кримінально-фінансовий закон 1971 р. [152].

Слід спеціально зазначити, що багато польських юристів вбачають у польському законодавстві про проступки (*wykroczeniach*) специфічну підгалузь кримінального права, через що відповідне законодавство (Кодекс про проступки 1971 р. – *Prawo o wykroczeniach*) розглядається ними як джерело кримінального, а не адміністративного права (так зване мале кримінальне право).

Кримінальний кодекс Чеської Республіки [287] (чинний із січня 2010 року) складається з трьох частин. Кримінальна відповідальність за кримінальні правопорушення проти власності передбачена в розділі V (§205 – §232).

Входження Словаччини 1 травня 2004 р. до складу Європейського Союзу, що є генератором загальноєвропейських норм, прискорило цей процес. Кримінальний кодекс Словацької Республіки (закон 300/2005) був ухвалений у 2005 році і набрав чинності з 1 січня 2006 р. Під час створення нового Кримінального кодексу було враховано культурні та правові традиції Словаччини, а також збережено прогресивні і перевірені часом кримінально-правові інститути епохи Чехословаччини. Одночасно в новому законі суворо визначені межі охорони прав і свобод людини відповідно до вимог міжнародних договорів і Конституції Словацької Республіки [142, с. 261]. До найважливіших змін, які вніс новий Кримінальний кодекс, слід віднести поглиблення диференціації та індивідуалізації кримінальної відповідальності фізичних осіб, оптимізацію основ кримінальної відповідальності неповнолітніх, зміну наявного матеріального поняття кримінального правопорушення на формальне його розуміння, зміну категоризації кримінальних діянь, а також зміну всієї системи призначення покарань, включно з розширенням їх видів.

Кримінальний кодекс Республіки Хорватія був прийнятий у жовтні 2011 року та набрав чинності з 1 січня 2013 року. Майнові кримінальні правопорушення систематизовані в окремому розділі глави XXIII [271].

Найбільші реформи Кримінального кодексу Болгарії після його ухвалення в 1968 році було здійснено в 1982 році. Вони стосуються як деяких інститутів Загальної частини, так і вдосконалення редакції та розширення Особливої частини Кримінального кодексу. Тоді вперше в кримінальне законодавство Болгарії було впроваджено два нові інститути – виправданий господарський ризик (ст. 13-а КК) і повну реабілітацію за правом (ст. 88-а КК). Норми про рецидиви були подані у новій редакції. Реформи Кримінального кодексу Болгарії протягом останніх років демократичного переходу країни спрямовані насамперед на пристосовування закону до нових суспільних відносин і до захисту від нових форм злочинності. Їх проводять за трьома напрямками.

По-перше, новими змінами та доповненнями Кримінальний кодекс Болгарії після 1989 року було звільнено від низки непотрібних ідеологем, які були зайвими і обтяжували текст закону. Подібні ідеологеми надавали закону характер маніфесту керівної партії. Демократичні зрушення суспільства зумовили і негайну декриміналізацію деяких кримінальних правопорушень, наприклад, так званих ідеологічних злочинів проти республіки (ст. 108 та ін. КК), поширення чуток проти влади (ст. 273 КК) та ін. Декриміналізовано було також деякі економічні злочини, які не притаманні ринковій економіці. З кодексу вилучили норми про відповідальність за приватну підприємницьку діяльність, спекуляцію, монополію зовнішньої торгівлі тощо. Водночас ще з першими реформами Кримінального кодексу Болгарії після 1989 року був створений новий режим охорони власності, у зв'язку з чим злочини проти соціалістичної власності (глава 5 КК) і злочини проти особистої власності (глава 7 КК) об'єднали в одну главу – 5-ту «Злочини проти власності». Ці зміни впливають із Конституції Республіки Болгарія 1991 року, яка встановила однаковий режим рівноправності всіх форм власності в країні.

По-друге, важливим напрямом реформ КК 90-х років нинішнього століття була охорона нових суспільних відносин у сфері банківської справи (у зв'язку з появою приватних торгових банків), у сфері функціонування авторського права, фінансової та податкової систем та ін. У цьому випадку заслуговує на увагу створення нового розділу 1-а – глави 6 «Злочини проти кредиторів» та нової глави 7 «Злочини проти фінансової системи», в якій особливе місце посідає стаття 253-а Кримінального кодексу, що встановлює (вперше в болгарському карному законодавстві) кримінальну відповідальність за «відмивання грошей».

У Республіці Македонія застосовується Кримінальний кодекс (Кривичен законик), прийнятий у 1996 році. Майнові злочини систематизовані в окремому розділі Кодексу XXIII, який має назву «Злочини проти майна» (Кривична дела против имотот) [274]. До таких злочинів належать крадіжка (стаття 235), кваліфікована крадіжка (стаття 236), розбій (стаття 237), озброєний розбій

(стаття 238), розтрата (стаття 239), вилучення чужих речей (стаття 241), вилучення автомобілю (стаття 243), пошкодження житлових та господарських будівель та приміщень (стаття 245), незаконне вселення (стаття 246); пошкодження та несанкціонований доступ до комп'ютерної системи (стаття 251), комп'ютерне шахрайство (стаття 251b), вимагання (стаття 258), шантаж (стаття 259) та інші.

У 2008 році набрав чинності Кримінальний кодекс Республіки Словенія, який в окремому розділі глави XXIII під назвою «Карані діяння проти власності» (Казнива дејања зопер преможење) передбачає кримінальну відповідальність за посягання на власність [272].

У сфері кримінального матеріального права на території Боснії та Герцеговини як федеральної держави суб'єкти та округи мають законодавчу та судову владу, включаючи власні кримінальні закони, застосовуються такі положення:

1) Кримінальний кодекс Федерації Боснії та Герцеговини (Офіційний вісник Федерації Боснії та Герцеговини, №36/03, 37/03, 21/04, 69/04, 18/05, 42/10, 42/11, 59 /14 та 76/14) [278];

2) Кримінальний кодекс Боснії та Герцеговини (Офіційний вісник Боснії та Герцеговини, №3/03, 32/03, 37/03, 54/04, 61/04, 30/05, 53/06, 55/06, 32 /07, 8/10, 47/14, 22/15 та 40/15). Цей Закон не містить кримінальних норм, які є предметом даного дослідження, оскільки вони містяться в законах інших рівнів влади, але Суд БіГ має можливість за певних умов перейняти конкретну справу судів суб'єкта та судити його відповідно до їх регламенту;

3) Кримінальний кодекс Республіки Сербської ("Офіційний вісник Республіки Сербської", №49/03, 108/04, 37/06, 70/06, 73/10, 1/12 та 67/13) [277];

4) Кримінальний кодекс району Брчко Боснії та Герцеговини ("Офіційний вісник Брчкового району Боснії та Герцеговини", №10/03, 45/04, 6/05, 21/10, 52/11 та 26/16) [273].

У Кримінальному кодексі Боснії та Герцеговини правопорушення проти власності містяться у главі XXV, без окремого поділу на підгрупи. Тут перелічені наступні кримінальні правопорушення: крадіжка, кваліфікована крадіжка, розбійницька крадіжка, розбій, ухилення, вилучення іноземного рухомого майна, незаконне заволодіння нерухомим майном загального користування, підпал та інші.

Кримінальний кодекс округу Брчко Федерації Боснії та Герцеговини в главі XXV передбачає кримінальні правопорушення проти власності, а саме: крадіжка (стаття 280), кваліфікована крадіжка (стаття 281), розбій (стаття 282), озброєний розбій (стаття 283), розтрата (стаття 284), вилучення частини чужого рухомого майна (стаття 285), незаконне заволодіння громадською нерухомістю (стаття 286), шахрайство (стаття 288), вимагання (стаття 289), шантаж (стаття 290), незаконна авторизація (стаття 291), підпал (стаття 295) та інші.

Кримінально-правова охорона власності у Словацькій Республіці здійснюється незалежно від форми і виду власності і забезпечується нормами КК (Закон №300/2005 Зб., зі змінами) в четвертому розділі «Злочини проти власності». Крім того, захист права власності забезпечується також положеннями, включеними в інші розділи Кримінального кодексу. Наприклад, розбій ст. 188, вимагання ст. 190 (у розділі «Злочини проти свободи» - *Trestné činy proti slobode*), обмеження фінансових інтересів Європейських співтовариств 261 - 263 (у розділі «Злочини, що загрожують ринковій економіці» - *Trestné činy ohrožujúce trhovú ekonomiku*) та ін). Четвертий розділ КК включає кримінальні правопорушення, де право власності та суміжні права єдиний (основний) об'єкт кримінального правопорушення [236].

Незважаючи на те, що четверта глава КК Словацької Республіки не поділяється на структурні частини, в теорії кримінального права всі кримінальні правопорушення можна поділити на такі групи:

1) кримінальні правопорушення, пов'язані з незаконним збагаченням за рахунок чужого майна.

Сюди входять такі кримінальні правопорушення, як: крадіжка (§212 КК), розтрата (§213 КК), незаконне користування чужою річчю (§215 КК), незаконне користування чужим транспортом (§216 та §217 КК), шахрайство (§221 КК), лихварство (§235 КК), приховування речі (§236 КК) та ін.;

2) кримінальні правопорушення, пов'язані з умисним заподіянням шкоди майну та майновим правам. До них відносяться, наприклад, заподіяння шкоди кредиту (§239 КК), порушення довіри через неправильне управління майном іншого (§237, §238 КК), шкода заподіяна чужому майну (§245, §246 КК), завдання шкоди культурним чи іншим важливим суспільним інтересам, знищуючи, пошкоджуючи їх, роблячи непридатним або замінивши речі (§248 КК) та інші.

3) кримінальні правопорушення, пов'язані з майном, набутих кримінально протиправним шляхом. До цієї групи належать: приховування, передача, оренда майна, набутого кримінально протиправним шляхом (§231, §232 КК), та легалізація (відмивання) коштів (§233, §234 КК) [207].

Таким чином, Східна Європа є етнографічним простором, що зазнав взаємовпливів різних цивілізаційних спільнот. Внаслідок перебування у епіцентрі загальноєвропейського та всесвітнього цивілізаційного поступу, правові системи Східної Європи, що хоча і відносяться до романо-германської правової сім'ї, вирізняються власними унікальними правовими конструкціями, що знаходяться в перманентному процесі змін в залежності від геополітичної стратегії країни. Дослідження кримінального законодавства щодо кримінальних правопорушень проти власності країн Східної Європи показало, що норми про кримінальні правопорушення проти власності розміщені, як правило, у кримінальних законах; виходячи зі спільності законодавчих підходів щодо структури кримінального закону, юридичних конструкцій кримінальних правопорушень проти власності, а також законодавчих підходів до систематизації таких норм, дозволило поділити країни Східної Європи на такі групи: 1) слов'янські країни Східної Європи пострадянського простору (Росія,

Україна, Білорусь); 2) слов'янські країни Східної Європи, не пов'язані з радянським періодом розвитку (Польща, Чехія, Болгарія, Сербія, Словаччина, Хорватія, Боснія і Герцеговина, Македонія, Словенія, Чорногорія); 3) неслов'янські країни Східної Європи (Румунія, Угорщина, Албанія, Молдова, Литва, Латвія, Естонія).

1.3. Власність як об'єкт кримінально-правової охорони в Україні та країнах Східної Європи

У кримінально-правовій науці України та інших країн Східної Європи об'єкт кримінально-правового впливу традиційно розглядається як деяка сукупність суспільних відносин (цінностей, благ, інтересів), які потребують кримінально-правового захисту. Об'єктом конкретного кримінального правопорушення може бути частина цінностей, які є об'єктом кримінально-правової охорони кримінально-правової норми, а об'єктом «злочинного посягання» є соціальні цінності, цілеспрямоване посягання на які здійснюється шляхом вчинення умисних діянь [2, с. 10]. Одним з основних завдань КК України є правове забезпечення охорони власності (ч. 1 ст. 1 КК України). Реалізація цього завдання на рівні законодавства здійснюється, насамперед, шляхом встановлення заборони пошкоджень об'єкта під загрозою кримінального покарання.

Найчастіше об'єкт кримінально-правової охорони розглядається в межах предмета кримінально-правового регулювання. Правова охорона суспільних відносин здійснюється кримінальним правом шляхом установлення кола суспільно небезпечних діянь, які визнаються кримінальними правопорушеннями, а також покарань та інших заходів кримінально-правового впливу, що застосовується до осіб, які їх вчинили [199, с.2]. Охоронна функція кримінального права покликана забезпечувати безпеку держави та суспільства, шляхом встановлення кримінально-правової відповідальності за діяння, визнані кримінально протиправними.

Відповідно до ст. 2 Закону України «Про засади внутрішньої та зовнішньої політики» від 1 липня 2010 р., основними принципами, на яких ґрунтується внутрішня політика, є: (а) пріоритетність захисту національних інтересів; (б) верховенство права, забезпечення реалізації прав та свобод людини і громадянина; (в) рівність усіх суб'єктів права власності перед законом, захист конкуренції у сфері економічної діяльності; (г) забезпечення сталого розвитку економіки на ринкових засадах та її соціальної спрямованості [51]. П.Л. Фріс вважає, що кримінально-правова політика становить самостійний напрям внутрішньої правової політики України, завдяки якому, на підставі загальної теорії боротьби зі злочинністю, розробляють стратегію і тактику, формулюють основні задачі, принципи, напрями і цілі кримінально-правового впливу на злочинність, засоби їх досягнення, і виражається в нормах кримінального закону, практиці їх застосування, актах офіційного тлумачення кримінально-правових норм та постановах Пленуму Верховного Суду України [193, с. 9–10; 195].

Реалізація такої політики вимагає адекватного кримінально-правового забезпечення з розробкою й розв'язанням загальнотеоретичних і прикладних проблем кримінального законодавства з урахуванням сучасних внутрішніх тенденцій розвитку ринкових економічних відносин. Як слушно зауважує відомий український учений В.П. Ємельянов, під охороною закону про кримінальну відповідальність знаходиться власність, сутність якої віддзеркалює кардинальні зміни в житті суспільства після розпаду Радянського Союзу й соціалістичної системи господарювання, виходом на світову арену нових суверенних демократичних держав, які створюють власну ринкову економіку, здатну консолідуватися із загальноєвропейським і світовим ринками [48, с. 3].

Слушно звертає увагу Л. М. Демидова на те, що «в сучасних умовах власність — це соціальний, економічний і правовий феномен, пов'язаний не лише з матеріальним, а й нематеріальним виробництвом, і тому вже відрізняється від власності індустріального періоду новим нематеріальним змістом і здатністю до матеріального прояву [41, с. 26.]».

С.А. Бочкарьов вважає, що власність в структурі кримінального права слід розуміти таким чином, щоб наслідки посягань на неї могли оцінюватися за характером впливу на цілісне стан потерпілого, а не тільки на майнову масу товарообігу в його економічній оцінці. Потребує доповнення «речовий» підхід до власності, що зводить її виключно до економічних цінностей і, зокрема до вартості, тобто. фактично до актуальній ціні речі, що відчуває вплив різних часових факторів [15, с. 12].

Комплексний системно-структурний аналіз норм Особливої частини КК, які забороняють посягання на об'єкт власності й заподіяння йому майнової шкоди або створення загрози такого заподіяння, показує, що законодавець не завжди своєчасно й повно враховує соціально-економічні і правові зміни в нашому суспільстві й державі. Підхід до кримінально-правового захисту власності протягом зазначеного періоду хоча й змінювався, але повно не врахував нової сутності власності як соціальної, економічної і правової цінності сьогодення, на яку звертають увагу все більше й більше економістів і правників [40, с. 102].

Наведене дозволяє стверджувати, що власність як об'єкт кримінально-правової охорони у сучасних умовах життя вимагає переосмислення й відповідного реагування законодавця. Власність – це суспільні відносини, що виникають з приводу не тільки речі як предмета матеріального світу (тілесних речей) і її належності суб'єкту інших економічних цінностей, зокрема, безтілесних, які є продуктом інтелектуального розвитку людства, науково-технічного перетворення виробничих сил, інформатизації суспільних процесів. Інформація й інтелектуальна власність – це різновиди власності економічної, тому їх кримінально-правовий захист разом з інформацією, що містить державну таємницю, доцільно здійснювати шляхом норм-заборон, передбачених у розділі VI Особливої частини КК [40, с. 102]. Власність - це не річ і не відношення людини до речі, а певні відносини між людьми з приводу привласнення даної речі [58, с. 74].

Як об'єкт кримінально-правової охорони право власності перебуває під впливом низки чинників, серед яких якісні показники економічних відносин та різноманітність і ефективність засобів виробництва, нормативно-правове упорядкування відносин щодо володіння, користування та розпорядження майном, рівність усіх форм власності та відсутність обмежень, запроваджених державою, щодо реалізації правового і соціального статусу суб'єктів права власності [90].

Зауважимо, що право власності не було виділене у Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод як окреме право, але стаття 1 Першого протоколу передбачила: «Кожна фізична або юридична особа має право мирно володіти своїм майном. Ніхто не може бути позбавлений своєї власності інакше, як в інтересах суспільства і на умовах, передбачених законом і загальними принципами міжнародного права. Проте попередні положення жодним чином не обмежують право держави вводити в дію такі закони, які вона вважає за необхідне, щоб здійснювати контроль за користуванням майном відповідно до загальних інтересів» [126].

Н.С. Кузнєцова справедливо підкреслює, що Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, підписана у Римі у листопаді 1950 р., не містила положень щодо захисту права власності або інших прав на майно. Такий припис доповнив зміст Конвенції в редакції ст. 1 Першого Протоколу, який був підписаний у березні 1952 р. в Парижі. В подальшому статті Першого протоколу (як і інших Протоколів, що розглядаються як невід'ємні складові Конвенції) одержали назви. Відповідно ст. 1 Першого протоколу іменується «Захист права власності». Водночас слід звернути увагу на те, що офіційний переклад змісту статті не містить терміна «власність». Натомість автори Конвенції застосовують інший термін – «майно». При цьому дослідники відзначають (і це підтверджується практикою ЄСПЛ), що термін «майно» використовується в його чи не найширшому розумінні [84, С. 24.

Проблема розуміння власності в кримінально-правовій науці привертає увагу й зарубіжних учених. Так, наприклад, польські вчені А. Малічка та М. Сікора зазначають, що під час дослідження проблеми кримінально-правової охорони власності варто провести критичну відмінність між майном і власністю. Майно – це певна маса, що складається з активів і пасивів, але, як це правильно зазначено в доктрині, поняття власності взагалі не визначено законом, воно трактується непослідовно і його використання кожного разу вимагає уточнення такого поняття [244]. Зарубіжні вчені переважно дотримуються позиції, що власність може мати дуже широке розуміння та включати не тільки гроші та інші матеріальні цінності, а й нематеріальні блага. Тобто будь-яке нематеріальне право, яке вважається джерелом або елементом доходу або багатства, тобто право користуватися і розпоряджатися певними речами в абсолютному порядку, якщо воно не забороняється законом. Таким чином, поняття «власність» є дискусійним як у національному праві, так і в іноземній доктрині [142, с. 54].

У справі «Копеський проти Словаччини» [242] ЄСПЛ зазначає, що «майном» може бути як «наявне майно», так і активи, включаючи вимоги, стосовно яких особа може стверджувати, що вона має принаймні «легітимні сподівання» на реалізацію майнового права. «Легітимні сподівання» за своїм характером повинні бути більш конкретними, ніж просто надія, та мають ґрунтуватися на законодавчому положенні або юридичному акті, наприклад судовому вердикті [126]. Для того, щоб краще зрозуміти відповідну прецедентну практику ЄСПЛ, необхідно звернутися до тексту власне ст. 1 Першого протоколу до Конвенції: «Кожна фізична або юридична особа має право мирно володіти своїм майном. Ніхто не може бути позбавлений свого майна інакше як в інтересах суспільства і на умовах, передбачених законом або загальними принципами міжнародного права. Проте попередні положення жодним чином не обмежують право держави вводити в дію такі закони, які на її думку, є необхідними для здійснення контролю за користуванням майном відповідно до

загальних інтересів або для забезпечення сплати податків чи інших зборів або штрафів» [84, с. 24].

Залишаючи на вирішення філологів проблему точності перекладу ст. 1, можна без будь-яких заперечень стверджувати, що Конвенція у цьому, практично єдиному приписі, що стосується майна, об'єднує всі права фізичної або юридичної особи, що містять в собі майнову цінність. Подекуди їх називають «економічними активами». Такий широкий підхід до визначення об'єктів, що забезпечуються державними гарантіями в розумінні ст. 1 Першого протоколу, підтверджується і практикою ЄСПЛ. [84, С. 26].

Зауважимо, що відповідно до ст. 316 Цивільного кодексу України правом власності є право особи на річ (майно), яке вона здійснює відповідно до закону за своєю волею, незалежно від волі інших осіб. У ч. 1 ст. 317 ЦК України зазначено, що власникові належать права володіння, користування та розпорядження своїм майном. Об'єктами права власності є будь-які речі (майно).

Крім того, річчю є предмет матеріального світу, щодо якого можуть виникати цивільні права та обов'язки (ст. 179 ЦК). Згідно із ст. 190 ЦК майном як особливим об'єктом вважаються окрема річ, сукупність речей, а також майнові права та обов'язки. Майнові права є неспоживною річчю. Майнові права визнаються речовими правами [24].

Так, у справі «Брамелід і Мальмстрьом проти Швеції» (Bramelid and Malmström v. Sweden) (1982 р.) [53] Єврокомісія (а саме вона в 1982 р. вирішувала це питання) з приводу того, чи є акції, якими володіли дві приватні особи (заявники), майном з точки зору ст. 1 Першого протоколу, зазначила, що поняття акції є складним: це документ, який підтверджує, що його власнику належить частка компанії разом з відповідними правами (особливо правом голосу). Акція також підтверджує непряме право її власника на частину активів компанії. Таким чином, акції мають матеріальну цінність, на підставі чого Комісія дійшла висновку, що акції є майном [84, с. 27].

Разом з тим, «власність» як самотійна категорія досить широко

вживається в багатьох інших галузях знань, в яких розглядаються найрізноманітніші аспекти цього явища для досягнення різноманітних галузевих завдань [166, с. 190]. На думку німецьких дослідників К. Маркса та Ф. Енгельса, специфіка відносин власності та співіснування різних її форм об'єктивно зумовлена ступенем розвитку продуктивних сил. Обґрунтовуючи положення щодо історично обмеженого характеру відповідного виду власності, вчені заперечували природність та вічність приватної власності [96, с. 156].

В економічній науці існує декілька підходів до визначення економічної сутності відносин власності. Найбільш розповсюдженим є визначення змісту економічних відносин власності через категорію суспільних відносин з точки зору розрізнення «моє-чуже», або ж категорію «привласнення». При цьому привласнення, на думку прихильників цієї теорії, це процес, що має своє коріння в сфері виробничих відносин у результаті поєднання об'єкта і суб'єкта привласнення, тобто це конкретно-суспільний спосіб впливу на річ, що створюється в процесі виробництва. Воно означає відношення суб'єкта до певних речей як до власних [113, с. 30].

Економісти вивчають значення власності для всього товарообігу, її місце в сукупності всіх суспільно-виробничих відносин і тому в більшості випадків розглядають її через категорію привласнення [116, с. 276], нерідко ототожнюють власність з усією сукупністю економічних відносин. Так, широко відомий вислів К. Маркса: "Всі економічні категорії суть суспільні відносини, які в сукупності утворюють те, що в даний час називають власністю". Політологи прагнуть визначити найбільш доцільні напрями розвитку інституту власності для більш повної відповідності їх інтересам суспільства [26, с. 15].

Власність як економічна категорія — це історично обумовлена форма привласнення матеріальних благ, у якій виражені відносини між людьми та їх колективами у процесі виробництва, розподілу цих благ та обміну ними.

Процес усвідомлення інституту власності в епоху Античності досяг певної вершини у Стародавньому Римі, а у римському праві набув повноцінного

тлумачення. У давньоримських джерелах для опису власності вживалися два терміни — "dominium" і "proprietas", що виражали різні аспекти римського права власності, а саме: право на легальне панування особи над річчю і право на належність речі даній особі відповідно. Обсяг і межі права власності визначались римлянами шляхом встановлення правомочностей власника. Сукупність цих правомочностей являла собою зміст права власності.

Фундаментальна тріада правомочностей римського права власності включала наступні елементи: право володіння, право користування, право розпорядження. Зараз є очевидним те, що теоретичні надбання римського права сформували базові уявлення про власність не лише на століття, а й на весь наступний світовий розвиток, і тим самим започаткували формування юридичного підходу до трактування власності [93, с. 30].

Реформація у країнах Західної та Центральної Європи дала поштовх до подальшого розвитку економічних відносин і зародження капіталізму, що в свою чергу підштовхнуло до виникнення "протестантської етики", відомої нам з праць М. Вебера [19]. За цією теорією, багатство і добробут розглядались як позитивні християнські цінності, тому прагнення до зростання добробуту за допомогою легітимних підприємницьких механізмів вважалось людською чеснотою [6, с. 103]. На відміну від попередніх християнських учень, протестантська етика вважала підприємців, чия діяльність спрямована на одержання прибутку будь-якими законними способами, досить шанованими християнами, адже завдяки їх діяльності загалом покращувався добробут усього суспільства.

У будь-якому суспільстві за будь-якої політичної системи і державного устрою власність є економічною основою існування суспільства. Свобода економічної діяльності в Україні базується на рівності всіх форм власності. Власність може розглядатися у статиці та динаміці.

Статичний момент власності полягає у фактичному привласненні, а так само приналежності засобів виробництва або інших речей держави, комунальним утворенням, юридичним і фізичним особам.

Динамічний момент власності виражає стан її руху на всіх стадіях виробництва, розподілу (обміну, купівлі-продажу тощо) користування (експлуатації, споживання). Динаміка власності – це її природний стан, більше того, необхідна форма існування відносин власності, процес їх реального функціонування у всіх галузях промисловості, будівництва, торгівлі, сільського господарства, у будь-якій іншій формі цивільно-правового обігу.

Суспільне виробництво формує відповідну спрямованість взаємовідносин, сутність якої полягає у привласненні людиною (групою людей) предметів природи та продуктів суспільного виробництва, що дає можливість ставитися індивіду до них як до „своїх”, „до власних”. Отже, цілком логічно, що якщо для одного індивіда майно „своє”, то для іншого „чуже”. Однак відбувається не лише процес привласнення, але і відчуження. Деякі автори зазначають, що „власність одних людей чи їх колективів на майно невіддільно пов’язана з відчуженням даного майна від інших людей” [157].

Найбільш правильним видається методологічний підхід відповідно до якого, об’єкт кримінально-правової охорони і об’єкт кримінального правопорушення – це поняття, які збігаються за своїм змістом. Відрізняються вони лише тимчасовим аспектом: взятий під кримінально-правову охорону об’єкт стає потенційним об’єктом кримінального правопорушення; останній трансформується в реальний об’єкт злочину під час вчинення кримінального правопорушення. Цілком зрозуміло, що у сучасному кримінальному законодавстві кримінально-правова охорона власності здійснюється не однаковою мірою. Існують значні відмінності в законодавстві окремих країн як за змістом, так і за сферою кримінально-правової охорони. Крім того, існують відмінності у елементах та ознаках складів кримінальних правопорушень з однаковими назвами. Нарешті, не існує однієї назви для цієї групи кримінальних правопорушень. Найчастіше такі кримінальні правопорушення, називаються майновими, але відомі й інші назви: «кримінальні правопорушення проти власності», «кримінальні правопорушення проти майна», «злочини проти

власності» тощо. «Проте, не дивлячись на всі відмінності, сучасне кримінальне законодавство має однакові або аналогічні рішення для багатьох злочинів проти власності» [240].

Відповідно до пункту 36 статті 112 Кримінального кодексу Республіки Сербія (Офіційний вісник Республіки Сербія" №85/2005, 88/2005, 107/2005, 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013 та 108/2014) в кримінально-правовому розумінні власність може бути матеріальною або нематеріальною, рухомою або нерухомою, оцінюваною або безцінною, а також до поняття власності віднесено документ у будь-якій формі, що має право або інтерес щодо такої власності [276]. Причина такої широко визначеної концепції власності в кримінальному праві Сербії полягає в необхідності досягнення всебічного захисту власності.

Об'єктом кримінальних правопорушень досліджуваної категорії за КК Сербії є власність. Способи завдання шкоди власності є різними. У сербській юридичній літературі під власністю розуміють сукупність суб'єктивних цивільних прав, що належать людині. Поняття власності визначає право власності, але кримінальне право може мати власне значення для власних потреб.

Існує економіко-правове поняття власності. Згідно з економічним розумінням власності, власністю є все, що має економічну цінність, яка може бути виражена в грошовій формі. Згідно з юридичною концепцією, майно являє собою конкретну можливість розпорядження деяким набором юридичних товарів, тобто воно являє собою сукупність суб'єктивних прав і обов'язків, і він є побічним продуктом того, чи ці товари, крім юридичних, також мають економічну цінність. У будь-якому випадку власністю є влада, здатність розпоряджатися особами або речами [288].

Термін «власність» у кримінальному праві Польщі вживається в декількох значеннях. Перше ідентичне цивільно-правовому розумінню і вживається для характеристики об'єкта кримінально-правової охорони при вчиненні таких діянь. Таке поняття власності має абстрактний характер. У Кримінально-виконавчому

кодексі Польщі предмет крадіжки визначається як «чужа рухома річ». Однак у Кримінальному кодексі Польщі 1969 року вживалося словосполучення «інше рухоме майно». Друге значення є синонімом поняття речі. На думку В. Маковського (W. Makowski), саме термін «річ» відповідає кримінально-правовій концепції майна при характеристиці предмета крадіжки [243]. Поняття майна в кримінальних кодексах Польщі 1932 і 1969 рр. як об'єкта крадіжки було автономним, оскільки його тлумачення було незалежним від положень цивільного права, які визначали майно як сукупність майнових прав. На теперішній час, у польській кримінально-правовій доктрині з'явилася позиція щодо віднесення до розуміння цього терміна, також будь-якої енергії [235].

На думку польського дослідника Й. Войцеховського, термін «власність» може вживатися в кримінальному законодавстві у вузькому розумінні (конкретна річ із зазначенням властивостей) або широкому (всі типи майна особи через майнові права або обов'язки) [260]. Він зазначає, що широке розуміння власності має місце, наприклад, у складі шахрайства. Однак, якщо мова йде про предмет крадіжки, то термін «власність» має бути вжито лише у вузькому розумінні. Предмет крадіжки має відповідати певним фізичним ознакам, правовим та економічним. У фізичному розумінні «власність» повинна бути матеріальною [129].

Будь-яка цивілізована держава повинна регулювати та захищати публічні та приватні цінності й інтереси. Робити це вона повинна і з урахуванням своїх як загальних правових можливостей, так і на рівні галузей права. Але тут потрібно враховувати, що саме особливості кожної галузі права, її галузева специфіка надає такому регулюванню та охороні свої особливості. Якщо в регулюючих галузях права, наприклад, цивільному, держава готова захищати приватні інтереси фізичних або юридичних осіб, але, умовно кажучи, тільки за первинної ініціативи саме цих осіб це робити, то в галузях публічного права, в тому числі і в кримінальному, робити це за своєї ініціативи держава вважає „природним”. Західні фахівці вважають, що публічне право, яке раніше називали *jus gentium*,

повинно застосовуватися до будь-якої особи повсюдно саме за ініціативою держави. Саме такий підхід потрібний при визначенні публічно-правового характеру кримінального права [155, с. 252].

Кримінальне право характеризується найбільш репресивним характером державного примусу, у зв'язку з чим будь-яка незбалансованість у механізмі кримінально-правового впливу загрожує суттєвим порушенням прав і свобод людини. Подальший розвиток технологій вимагає включення до об'єктів кримінально-правової охорони, зокрема, нематеріалізованої цінності, яка не має фізичної (матеріальної) форми, але має економічну цінність. У результаті аналізу зарубіжного кримінального законодавства про кримінальні правопорушення проти власності, а також вивчення зарубіжної судової практики та кримінально-правової доктрини, виявлено тенденцію до розширення кола об'єктів кримінально-правової охорони в межах кримінально-правової охорони власності [142, с. 55].

Отже, з'ясовано, що у правовій доктрині країн Східної Європи власність визначають як суспільні відносини щодо сукупності рухомих і нерухомих речей, прав і інтересів, які належать фізичній, юридичній особі або державі, та можуть бути виражені у різних формах, у тому числі у нематеріальній формі. Встановлено, що власність як об'єкт кримінально-правової охорони являє собою суспільні відносини, які виникають з приводу не лише речі, як предмета матеріального світу, а й інших цінностей, в тому числі, не матеріальних.

У результаті проведеного аналізу історії кримінально - правової охорони власності в Україні та країнах Східної Європи:

1. Встановлено, що українська кримінально-правова традиція щодо охорони власності мала впливи держав Східної Європи, оскільки, в певні періоди історії, Україна та деякі держави Східної Європи становили єдине державне утворення та мали спільне законодавство. Це призводило до поширення взаємовпливів та запозичень, що відобразилося й на сьогоднішній системі кримінально-правової охорони власності. Не дивлячись на певні відмінності

кримінально-правової охорони власності в країнах Східної Європи, можливим є виокремлення певних особливостей на певних етапах генезису кримінально-правової охорони власності.

Розроблено періодизацію розвитку кримінально-правової охорони власності в країнах Східної Європи, а саме: 1) середньовічний період (XI-XV ст.), який характеризувався зародженням інституту кримінально-правової охорони власності, посиленою охороною князівської власності; 2) ранній новий період (XVI – XVIII ст.), для якого характерна систематизація кримінальних правопорушень проти власності, посилення охорони майна церкви; 3) модерний період (XVIII ст. – початок XX ст.), що характеризується появою стійкого термінологічного апарату; 4) соціалістичний період (початок XX – 1991 р.), для якого характерною є ідеологізація кримінального законодавства, тенденція до розширення диференціації державної та приватної власності; 5) сучасний період (з 1991 р.) – перехідний період в умовах багатопольярного світового порядку, який характеризується відходом від радянських (соціалістичних) конструкцій.

2. З'ясовано, що Східна Європа є етнографічним простором, що зазнав взаємовпливів різних цивілізаційних спільнот. Внаслідок перебування у епіцентрі загальноєвропейського та всесвітнього цивілізаційного поступу, правові системи Східної Європи, що хоча і відносяться до романо-германської правової сім'ї, вирізняються власними унікальними правовими конструкціями, що знаходяться в перманентному процесі змін в залежності від геополітичної стратегії країни.

3. Встановлено, що у правовій доктрині країн Східної Європи власність визначено як суспільні відносини щодо сукупності рухомих і нерухомих речей, прав і інтересів, які належать фізичній, юридичній особі або державі, та можуть бути виражені у різних формах, у тому числі у нематеріальній формі; власність як об'єкт кримінально-правової охорони являє собою суспільні відносини, які виникають з приводу не лише речі, як предмета матеріального світу, а й інших цінностей, в тому числі, не матеріальних.

РОЗДІЛ 2

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ОСНОВНИХ СКЛАДІВ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ ВЛАСНОСТІ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ ТА КРАЇН СХІДНОЇ ЄВРОПИ

2.1. Об'єктивні ознаки кримінальних правопорушень проти власності за законодавством України та країн Східної Європи

2.1.1. Об'єкт кримінальних правопорушень проти власності за законодавством України та країн Східної Європи

Перед тим як приступити безпосередньо до аналізу питань об'єктивних ознак кримінальних правопорушень проти власності за законодавством України та країн Східної Європи, обґрунтуємо нашу позицію щодо ставлення до поняття «кримінально-правова характеристика кримінального правопорушення».

У науці кримінального права справедливо зазначають, що кримінально-правова характеристика — одна з фундаментальних категорій кримінального права, що розглядається в нерозривному зв'язку з криміналістичною, кримінологічною, кримінально-виконавчою та оперативно-розшуковою характеристиками. З'ясування змісту цього поняття має важливе значення для повної та об'єктивної характеристики кримінального правопорушення, а також визначення меж і сфери дії кримінального права. Незважаючи на те, що поняття кримінально-правової характеристики розглянуто в багатьох наукових працях, однак у теорії кримінального права загалом відсутнє однозначне доктринальне розуміння [28, с. 154].

В. Борисов та О. Пащенко виокремлюють такі елементи кримінально-правової характеристики: 1) соціальну зумовленість установа та збереження кримінальної відповідальності за певний вид злочинів; 2) суспільну небезпечність певного виду злочинів як їх матеріальний субстрат; 3) протиправність діяння та її місце в системі нормативного визначення заборони

відповідного виду суспільно небезпечної поведінки; 4) склад певного виду злочинів; 5) суспільно небезпечні наслідки та інші обставини вчинення злочинів, що перебувають поза межами складу певного виду злочинів, але притаманні їх учиненню; 6) особу злочинця [12, с. 180-190].

А.А. Вознюк зазначає, що окремі із зазначених елементів, на нашу думку, викладено непослідовно та не повною мірою відповідають положенням теорії кримінального права. Наприклад, особа злочинця – це елемент кримінологічної та криміналістичної характеристики. Водночас у кримінальному праві вживають термін “суб’єкт злочину”. Крім того, певні елементи є ознаками інших елементів. Так, суб’єкт злочину є елементом, а суспільно небезпечні наслідки – ознакою складу злочину. Водночас вони не розмежовують кримінально-правову характеристику злочину та інших понять. З огляду на зазначене, запропонований В. Борисовим та О. Пащенко перелік має бути переосмисленим [28, С. 154]. На наш погляд, позиція А.А. Вознюка є обґрунтованою щодо критики позиції В. Борисова та О. Пащенка.

На думку А.А. Вознюка, кримінально-правова характеристика злочину, насамперед, повинна включати елементи, необхідні для правильної кваліфікації злочину, зокрема: 1) склад злочину; 2) кваліфікуючі та особливо кваліфікуючі ознаки злочину; 3) характер (вид та розмір) покарання за злочин; 4) спеціальні види звільнення від кримінальної відповідальності або обставини, що виключають злочинність діяння. [28, с. 157]. З цим ми не погоджуємося. Таке розуміння включає покарання та спеціальні види звільнення від кримінальної відповідальності.

Ми є прихильниками точки зору тих авторів, які до змісту кримінально-правової характеристики кримінального правопорушення відносять: ознаки складу злочину; кваліфікуючі та особливо кваліфікуючі ознаки; відмежування від суміжних злочинів, правопорушень та дисциплінарних проступків; історію виникнення, становлення та розвитку кримінальної відповідальності за злочин;

зарубіжний та міжнародний досвід кримінальної відповідальності за злочин; сукупність злочинів [56, с.8–30].

Дослідження об'єктивних ознак кримінальних правопорушень проти власності за законодавством України та країн Східної Європи доцільно розпочати із аналізу об'єкта таких кримінальних правопорушень, оскільки стан кримінально-правової охорони власності багато в чому залежить від методологічних підходів до взаємозв'язку об'єкта кримінально-правової охорони і об'єкта кримінального правопорушення, а також від концептуальних підходів до сутності даних феноменів, від кримінально-правового розуміння співвідношення об'єкта та предмета кримінального правопорушення.

До початку ХХІ століття в доктрині кримінального права України та країн Східної Європи так і не сформувалося єдиного розуміння сутності об'єкта як структурної частини складу кримінального правопорушення.

У юридичній літературі країн Східної Європи пострадянського простору традиційно представлені щонайменше чотири підходи до розуміння сутності об'єкта кримінально-правової охорони. По-перше, найбільш поширена точка зору відносно розуміння об'єкта як суспільних відносин (Я.М. Брайнін [169], В.Я.Тацій [159-162], М.Й. Коржанський [94] та ін.). По-друге, висловлена в науковій літературі думка про те, що об'єктом злочину в кінцевому підсумку є людина, тобто той, проти кого спрямоване злочинне посягання [140]. По-третє, підтримувана в деяких роботах позиція, що безпосереднім об'єктом виступають певні цінності, блага, які охороняються кримінальним законом [190]. І, по-четверте, погляд на об'єкт злочину як на певний інтерес, який охороняється законом. М.С. Таганцев, видатний учений-криміналіст, свого часу визначав злочинне діяння як посягання на норму права в її реальному бутті, іншими словами, як посягання на право охоронюваний інтерес [158, с. 47]. У такому судженні міститься джерело думок.

Розпочнемо аналіз розуміння об'єкта із найбільш поширеної точки зору про об'єкт кримінального правопорушення як суспільні відносини. Слід

підкреслити, що в науці радянського кримінального права переважала саме така точка зору. Відомий науковець того часу А.А. Піонтковський зазначав, що об'єктом будь-якого злочину є суспільні відносини, що охороняються апаратом кримінально-правового примусу [118, с. 132]. Таке поняття об'єкта кримінального правопорушення було не тільки науково обґрунтованим, але й базувалося на міцному юридичному підґрунті, оскільки керівні начала з кримінального права РРФСР 1919 р. визначали злочин саме як «порушення порядку суспільних відносин, що охороняються кримінальним правом» [44; 165; 109; 33; 66; 160; 174]. Надалі це теоретичне положення було визнано переважною більшістю фахівців в галузі кримінального права і знайшло майже повсюдне відображення в навчальній літературі [91; 32; 14; 45]. Чимало прихильників концепції об'єкта як суспільних відносин є і в наш час. Так, Є.В. Лащук та А.А. Музика дійшли висновку, що об'єкт злочину потрібно розуміти у вузькому (суспільні відносини, які охороняються кримінальним законом і суб'єктам яких завдана істотна шкода або створена загроза її заподіяння) і широкому значенні (елемент складу злочину, що охоплює суспільні відносини, які охороняються кримінальним законом, суб'єктам яких завдана істотна шкода або створена загроза її заподіяння (обов'язкова ознака), а також містить поняття потерпілого від злочину та предмет злочину (факультативні ознаки) [105, с. 56]. Об'єктом кримінального правопорушення визнаються суспільні відносини, блага та інтереси. Це може бути національна безпека, життя, здоров'я, воля та гідність людини, власність, довкілля, громадська безпека та ін. [193, с. 58].

Будь-яке кримінальне правопорушення посягає на існуючі в суспільстві відносини між людьми. Людське суспільство може бути різним: примітивним або високотехнологічним, демократичним або тоталітарним, соціалістичним або капіталістичним, але суспільні відносини як взаємозв'язок між членами суспільства існують в будь-якому з них. Ці відносини можуть виникати з приводу охорони життя, здоров'я, честі, гідності, свободи людини, матеріальних благ і т. ін. [81, с. 20]. Цілком логічно, що дотримуючись точки зору про те, що

об'єктом кримінального правопорушення є суспільні відносини, вчені вірно зазначають, що «кримінальне право охороняє далеко не всі суспільні відносини, а тільки ті, які, по-перше, є найбільш значущими, а по-друге, можуть бути врегульовані нормами права. Кримінальне право не охороняє, наприклад, відносини любові і дружби, але охороняє фізичне і психічне здоров'я, статеву свободу та статеву недоторканність особи шляхом встановлення кримінальної відповідальності за посягання на них» [81, с. 20].

У науці українського кримінального права дослідженню такої складної соціальної категорії як об'єкт злочину приділив український вчений-правознавець, президент Академії правових наук України, академік НАН України В.Я. Тацій. У своїй монографії «Об'єкт і предмет злочину в кримінальному праві» вчений послідовно висвітлив поняття і ознаки об'єкта і предмета злочину [161]. На думку вчених-прихильників теорії суспільних відносин як об'єкта кримінальних правопорушень, така точка зору «не втратила свого значення» [81, с. 33]. Більше того, саме теорія суспільних відносин як об'єкта кримінальних правопорушень, на думку Н.Є. Крилової, «демонструє суспільно-небезпечну сутність кожного злочину і дає ключ до вирішення багатьох кримінально-правових питань. Спроби сучасних авторів замінити цю теорію будь-якої іншої універсальної теорією видаються безуспішними» [81, с. 33].

Друга точка зору про розуміння об'єкта кримінального правопорушення, яка була висловлена в науковій літературі (як ми зазначили вище), є думка про те, що об'єктом злочину в кінцевому підсумку є людина, тобто той, проти кого спрямоване злочинне посягання. Із критикою концепції суспільних відносин як об'єкта злочину виступає С.Б. Гавриш. На його думку, розуміння об'єкта як суспільних відносин обумовлено, з одного боку, концепцією складу злочину, де об'єкт відіграє центральну роль, а з іншого – марксистським підходом до пояснення дійсності, яка завжди соціалізована і є “сукупністю суспільних відносин” [30, с. 64-65].

С.Б. Гавриш зазначає, що конструкція об'єкта як суспільних відносин більшою мірою є надуманою. Вона, безумовно, призначена для здійснення впливу «економічно пануючого класу» на політику застосування кримінального права як інструмента боротьби спочатку класової, а потім – партійно-державної олігархії зі злочинними проявами в “соціалістичному суспільстві”. С.Б. Гавриш зазначає, що останнім часом в українській науці розробляється так звана ціннісна теорія об'єкта злочину. «Концепція об'єкта як суспільних відносин є штучною конструкцією з яскраво вираженим ідеологічним підходом» [30, с. 64-65]. «З позиції теорії об'єкта як громадськості цих відносин виходить, – пише С. Б. Гавриш, – що кримінальне право охороняє не матеріальні цінності і блага, життя, здоров'я, навколишнє середовище і т. д., а навпаки, якусь форму їх прояву, ті чи інші зв'язки між суб'єктами відносин, тоді як в дійсності таким об'єктом, що охороняється є «праве благо» як певна цінність» [30, с. 64-65].

Є.В. Фесенко пише, що “концепція визначення об'єкта злочину як суспільних відносин здається дещо заідеологізованою, не відповідає вона і сучасним поглядам щодо оцінки соціальних цінностей, які бере під захист кримінальний закон” [190, с. 76-77]. Отже, третя позиція про те, що об'єктом злочину виступають певні цінності, блага, які охороняються кримінальним законом.

В.М. Трубніков пропонує назвати суспільні відносини «соціальною оболонкою» та представити їх у вигляді первинного об'єкта злочинного посягання, а реальні об'єкти у вигляді вторинних об'єктів, які знаходяться всередині соціальної оболонки [167, с. 88]. Дослідник, піддавши різкій критиці концепцію об'єкта злочину як суспільних відносин, вважає за доцільне визнавати об'єктом будь-якого злочину права та свободи людини і громадянина [168, с. 14].

Зауважимо, що поняття об'єкта кримінального правопорушення тісно пов'язане з поняттям кримінального правопорушення і його змістовним ознакою - суспільною небезпекою. Кримінально протиправним визнається лише таке

діяння, яке заподіює або може заподіяти істотної шкоди, тобто становить небезпеку для суспільства. Отже, об'єкт - необхідний елемент будь-якого злочину. Без заподіяння шкоди об'єкту або без поставлення його в небезпеку заподіяння шкоди, злочин не можливий. Від об'єкта посягання залежить характер суспільної небезпеки злочину. Так, посягання на особу якісно відрізняються від посягань на відносини власності [81, с. 22]. Об'єкт злочину є обов'язковим елементом складу злочину як єдиної, необхідної та достатньої підстави кримінальної відповідальності [128, с. 2].

Необхідність правильного встановлення об'єкта посягань на власність зумовлена і подальшим становленням України як держави з ринковою формою економічних відносин, інформатизації усіх сфер суспільного життя. Ми вважаємо, що не може викликати сумнівів необхідність вдосконалення систематизації кримінально-правових норм, якими передбачена відповідальність за посягання на власність, оскільки розвиток цивільного обігу змінив і сутність розуміння власності. У цьому складному питанні систематизації може стати в нагоді позитивний досвід інших країн Східної Європи.

На початковому етапі формування кримінально-правової думки власність з позиції складу злочину наділялася функціями і предмета, і об'єкта злочину, які визнавалися поняттями взаємозамінними. На об'єкті кримінально-правової охорони уваги не акцентувалася. Феномен власності розглядався через призму приналежності особі, яка страждає від злочину [21, с. 23].

Традиційно, в кримінально-правовій літературі об'єкти поділяються по вертикалі на загальний, родовий, видовий (груповий) і безпосередній.

Загальним об'єктом злочину визнають усю сукупність позитивних, найбільш важливих суспільних відносин, які охороняються кримінальним законом і яким злочином заподіяна, заподіюється або може бути заподіяна істотна шкода. Значення загального об'єкта злочину полягає у визначенні природи і сутності кримінальних правопорушень, ступеня їх суспільної небезпеки, відмежування від незлочинних посягань та ін. [31, с. 72]. Загальний

об'єкт злочину – це сукупність суспільних відносин, поставлених під охорону чинного кримінального закону [35, с. 66], до яких належать відносини власності та інші, пов'язані з ними. Як уже зазначалося, їх визначальною ознакою є те, що їх предметом може бути майно у виді речей (як тілесних, так і безтілесних), а соціальним зв'язком — суб'єктивні майнові права (права на майно або щодо майна) або майнові обов'язки (обов'язки щодо майна) учасників цих відносин.

Звертаючи увагу на те, що загальне (загальний об'єкт) існує лише через окреме, що воно немислиме без окремого, як і окреме без загального [67, с. 78], можемо стверджувати, що при заподіянні майнової шкоди відносинам власності або іншим, пов'язаним з ними, остання завдається всій сукупності суспільних відносин, охоронюваних кримінальним законом, що визначає, насамперед, ступінь суспільної небезпеки такого заподіяння.

Під родовим об'єктом кримінального правопорушення розуміють частину загального об'єкта, яку становить коло тотожних або однорідних за своєю сутністю суспільних відносин, які через це повинні охоронятись єдиним комплексом взаємопов'язаних кримінально-правових норм, і яким злочином заподіяна, заподіюється або може бути заподіяна істотна шкода [39, с. 194].

В юридичній літературі існують різні погляди на розуміння родового об'єкта кримінальних правопорушень проти власності. Саме родовий об'єкт кримінального правопорушення покладено в основу законодавчої класифікації кримінальних правопорушень в Особливій частині КК [174]. Специфіка об'єкта кримінального правопорушення лежить в основі різного характеру суспільної небезпечності діяння [119].

Об'єктом кримінальних правопорушень проти власності є суспільні відносини власності, що охороняються кримінальним законом як частина економічних відносин, як основа економічної системи держави [68]. Власність – це багатогранне соціальне явище, тому цією категорією оперують різні галузі знань, кожна з яких додає до цього поняття свої риси. Витоки вчення про власність містяться ще у стародавній філософії. Аристотель ототожнював

власність із внутрішньою природою людини, із справедливістю. Значним етапом у розвитку вчення про власність було вчення Гегеля. В основу власності, за Гегелем, покладена свобода волі особи щодо володіння тим чи іншим предметом: «В тому, що особа поміщає свою волю у річ, полягає поняття власності». На його думку, право людини на власність природне. В теоретичній конструкції гегелівської філософії центром зв'язку категорій «свобода», «право», «власність» виступає людина. Власність – це не просто спрямованість і форма виразу свободи і права людини, але й економічна основа для свободи і права [31, с. 73].

В Україні як і у всіх пострадянських державах відносини власності набули свого розвитку десь на початку 90-х років. До того часу єдиною і головною формою власності була державна.

Так, родовим об'єктом кримінальних правопорушень проти власності є суспільні відносини власності, що охороняються кримінальним законом як частина економічних відносин, як основа економічної системи держави [70]. Родовим об'єктом кримінальних правопорушень, передбачених розділом VI Особливої частини Кримінального кодексу України, є економічні відносини власності, опосередковані правом власності. Економічні відносини власності – це ставлення власника до майна чи інших об'єктів матеріального світу як до належних йому, яке реалізується в правових відносинах власності, що знаходить вираження в суб'єктивних правомочностях суб'єкта власності: володіння, користування й розпорядження майном чи іншими об'єктами відносин власності [112, с. 30].

Родовим об'єктом (родовими об'єктами) злочину виступає певне коло тотожних або однорідних за своєю сутністю суспільних відносин, що мають подібну або однорідну природу і властивості. Тому саме вони повинні охоплюватися певною системою кримінально-правових приписів. Як зазначають учені, значення родового об'єкта полягає насамперед у тому, що він дозволяє здійснити класифікацію (систематизацію) злочинів, об'єднати в межах однієї

глави (розділу) Особливої частини КК лише ті з них, що посягають на один родовий об'єкт [162, с. 63].

В якості родового об'єкта власність характеризується як суспільні відносини в сфері розподілу матеріальних благ, призначених для індивідуального або колективного споживання або для здійснення виробничої діяльності. Розподільні відносини порушуються майновими злочинами як в своїй динаміці (процес розподілу), так і в статиці (кінцевий момент розподілу, стан належності, «привласненості» матеріальних благ, володіння ними) [127, с. 171].

Зрозуміло, що важко знайти єдині критерії і здійснити будь-яку класифікацію родових об'єктів, яким завдається або може бути завдана майнова шкода за чинним КК України. Таким критерієм щодо запропонованої концепції є вид об'єкта власності та його соціальне й державно-політичне значення для суспільства й держави.

Кримінальні правопорушення проти власності за своїм родовим об'єктом пов'язані із господарськими кримінальними правопорушеннями, які також заподіюють шкоду відносинам власності. Різниця між цими двома групами кримінальних правопорушень полягає в тому, що господарські кримінальні правопорушення безпосередньо посягають не на відносини власності, а на господарську діяльність окремих галузей або ланок ринкової економіки, що засновані на певній формі власності.

Родовим об'єктом кримінальних правопорушень проти власності є відносини, які виникають між конкретними особами у зв'язку з належністю і переходом благ (майна, результатів робіт, надання послуг) і є предметом правового регулювання й охорони [7, с. 53].

Родовим об'єктом кримінальних правопорушень проти власності є суспільні відносини власності (розділ VI Особливої частини КК). Щодо родових об'єктів кримінально-правової охорони, то за чинним КК серед них тільки один родовий об'єкт, як сукупність суспільних відносин, характеризується

майновим предметом – це *родовий об'єкт власності* (суспільні відносини власності). Предметом таких відносин є майно та його різновиди за певними винятками, які стосуються відповідних видів майна (зброї, лісу на кореню, тварин, бюджетних коштів, об'єктів інтелектуальної власності, інформації, військового майна тощо), які є предметами відносин, що знаходяться під охороною інших (щодо родового об'єкта власності) родових об'єктів [40, с. 104].

Родовим об'єктом злочинів проти власності, які входять в розділ КК РФ про злочини в сфері економіки, є група суспільних відносин, що забезпечують нормальне функціонування економіки РФ як цілісного народно-господарського комплексу [176].

Крім точки зору на об'єкт кримінальних правопорушень проти власності як суспільних відносин, є і інша точка зору. Так, родовим об'єктом, на який посягають кримінальні правопорушення проти власності, називають право власності [99]. Фактичні відносини власності поряд із економічним змістом мають юридичну природу. Власність як економічна категорія нерозривно пов'язана з власністю як правовою категорією. Адже посягання на власність визнається кримінально протиправним тоді, коли повноваження власника щодо певного майна засновані на законі і пов'язані з відсутністю у винного права на це майно. Саме це положення створює підґрунтя для позиції, згідно з якою об'єктом злочинів проти власності визнається право власності [31, с. 74].

П.С. Матишевський свого часу зазначав, що злочини проти соціалістичної власності посягають не на суспільні відносини, а лише на одну їх частину – на право власності, відповідно до якого здійснюється володіння, користування і розпорядження соціалістичним майном, або інакше – на право власності в його суб'єктивному розумінні [100, с. 16]. Отже, право власності як державно-правова форма закріплення економічних відносин власності відображає абсолютні правовідносини власності. Лише ті суспільні відносини власності, що знайшли правове закріплення у формі права власності, можуть виступати об'єктом кримінальних правопорушень проти власності. Зокрема, диспозиція кожної з

норм, що передбачають склади некорисливих кримінальних правопорушень проти власності, містить вказівку на те, що майно, яке є предметом посягання, повинно бути чужим для винного. Отож, це майно, щодо якого існує право власності і цим правом власності не наділений суб'єкт злочину [31, с. 75-76].

Об'єктом кримінальних правопорушень проти власності є суспільні відносини власності (володіння, користування і розпорядження майном) і права законного володіння власністю [179].

Юридичним вираженням відносин власності є право власності, яке відповідно до ч. 1 ст. 316 ЦК України є правом особи на річ (майно), яке вона здійснює відповідно до закону за своєю волею, незалежно від волі інших осіб.

Видовий об'єкт необхідно виділяти, по-перше, тільки там, де родовий об'єкт складається з великої групи суспільних відносин, які можна виділити у відносно самостійні підгрупи відносин, кожна з яких об'єднувала б двоє та більше безпосередніх об'єктів (можливість виділення), по-друге, тільки тоді, коли виділення такого видового об'єкта буде мати значення в науці та (або) практиці (доцільність виділення) [128, с.3]. Видовий об'єкт аналізованих кримінальних правопорушень становлять відносини власності, тобто такі, які впливають з правомочностей володіння, користування і розпорядження тим чи іншим майном [173, с. 441]. Видовим об'єктом є відносини власності в цілому, включають права будь-якого власника щодо володіння, користування і розпорядження своїм майном. Ці ж права служать об'єктом злочину і в тому випадку, коли діяння відбувається по відношенню до майна не власника, а іншого законного володільця. На думку деяких вчених, родовий об'єкт кримінальних правопорушень проти власності співпадає з видовим [75]. На наш погляд, для такого висновку немає достатніх підстав.

Всі посягання на власність можна розділити на наступні види:

1) викрадення чужого майна: крадіжка, шахрайство, привласнення, розтрата, грабіж, розбій, розкрадання предметів, що мають особливу цінність (ст. 158-162, 164 КК РФ);

2) злочини, пов'язані із заподіянням майнової шкоди, але не є розкраданням: вимагання, заподіяння майнової шкоди шляхом обману або зловживання довірою, неправомірне заволодіння автомобілем або іншим транспортним засобом без мети розкрадання (ст. 163, 165, 166 КК РФ);

3) знищення або пошкодження майна: умисне, необережне (ст. 167, 168 КК РФ).

Необхідність вдосконалення системи кримінально-правових норм, передбачених в главі 21 КК РФ «Злочини проти власності», і перейменування цієї глави на «Майнові злочини» обґрунтовується супутніми розвитку ринкової економіки в сучасній Росії, розширенням кола об'єктів і появою нових суб'єктів суспільно небезпечних посягань в майновій сфері, виникненням раніше невідомих форм злочинності в області майнових відносин, зміною характеру і ступеня суспільної небезпеки окремих видів злочинів проти майнових прав, а також неузгодженістю юридичних форм вираження цивільно-правового регулювання і кримінально-правова охорони майнових відносин [8, с. 9].

Не можна погодитись з твердженням, що «злочини проти власності за традицією називають ще майновими злочинами. Обидва поняття прийнято вважати ідентичними, оскільки більшість кримінальних правопорушень проти власності мають своїм предметом майно. Однак назва глави «Злочини проти власності» в Кодексі більш доречно, оскільки містить пряму вказівку на об'єкт злочинів, а система Особливої частини КК побудована в основному за ознакою родового об'єкта» [127, с. 171]. У нормальних відносинах власності одна сторона (власник) володіє, користується, розпоряджається майном на свій розсуд, а інша сторона (не власник, тобто інші особи) не перешкоджає йому в цьому, відповідно до чого перехід майна від власника до іншої особи відбувається тільки з волі власника. Кожен злочин проти власності являє суспільну небезпеку, оскільки порушує зазначені відносини.

Погляд на власність в ролі об'єкта кримінального правопорушення як на суспільні відносини дозволяє зрозуміти, чому небезпека кожного майнового

кримінального правопорушення не може визначатися тільки розміром матеріального збитку, завданого власнику. Наприклад, крадіжка гаманця з кишень, в якому знаходилася невелика сума грошей, не завдає значної шкоди майновим інтересам потерпілого. Але така крадіжка суспільно небезпечна, тому що вона протиправним чином порушує охоронювані законом суспільні відносини власності, тобто публічно-правовий інтерес. Сказане стосується і тих випадків, коли власник взагалі не несе майнової шкоди (крадіжка застрахованого майна, незакінчена розкрадання) [127, с. 172].

У судовій практиці зустрічаються випадки засудження за викрадання майна у особи, яка придбала його неправомірним шляхом, наприклад, безпосередньо в результаті браконьєрства або шляхом скуповування краденого, придбання такого майна на доходи від злочинної діяльності тощо. Таке викрадання майна карається державою не тому, що держава бере під захист інтереси неправомірного власника, а тому, що будь-яке викрадання порушує загальні для всіх права.

Об'єктом викрадення вважаються конкретні відносини власності або право власності. Для кваліфікації кримінальних правопорушень проти власності неважливо, на яку форму власності було направлене посягання, оскільки на відміну від радянських часів, коли державна власність займала привілейоване становище, тепер згідно Конституції України всі форми власності є рівноправними, тому потребують єдиного механізму кримінально-правової охорони.

У кримінальних правопорушеннях проти власності безпосередні об'єкти окремих кримінальних правопорушень (крадіжки, шахрайства, грабежу і т. ін.) збігаються з родовим.

На нашу думку, не можна визнати вдалим пропозицію розглядати в якості безпосереднього об'єкта конкретну форму власності, яка визначається приналежністю викраденого майна. Виділення безпосереднього об'єкта доцільно лише тоді, коли дроблення родового об'єкта на складові елементи має юридичне

значення. Механізм порушення права власності в загальних рисах однаковий при посяганнях на будь-яку форму власності [127, с. 172].

Не можна вважати безпосереднім об'єктом кримінального правопорушення суб'єктивне право власності, індивідуальний майновий інтерес, тому що право власності не припиняється в результаті викрадення речі, яку власник може витребувати з чужого незаконного володіння та навіть від добросовісного набувача. Так, власник має право витребувати своє майно від особи, яка незаконно, без відповідної правової підстави заволоділа ним (ст. 287 ЦК України) [198]. Право власника на витребування майна від добросовісного набувача (ст. 288 ЦК України) [198].

На практиці визнання індивідуального майнового інтересу об'єктом злочину призводить в глухий кут, оскільки не дозволяє вважати злочином проти власності згадані вище ситуації, коли цей інтерес або взагалі не страждає, або не підлягає правовому захисту [127, с. 172].

У науці є точка зору про те, що «закони логіки не дозволяють вважати безпосереднім об'єктом злочину що-небудь, крім суспільних відносин, оскільки вони складають загальний і родовий об'єкти всіх злочинів» [127, с. 173]. Ми не настільки категоричні. Так, деякі кримінальні правопорушення проти власності є двуб'єктними. Це перш за все кримінальні правопорушення проти власності, пов'язані із застосуванням насильства: насильницький грабіж, розбій, вимагання тощо.

У науці кримінального права, розглядаючи класифікацію об'єкта по горизонталі, дослідники традиційно виділяють основний та додатковий об'єкти. Останній буває двох видів: обов'язковий і необов'язковий (факультативний) [43, с. 116]. Така класифікація зумовлена тим, що один і той самий злочин може посягати на кілька суспільних відносин. Наприклад, при вчиненні розбою здоров'я потерпілого є додатковим обов'язковим об'єктом [72]. Коли ж додатковий об'єкт пошкоджується чи ставиться під загрозу пошкодження, не завжди його називають факультативним. Таким чином, беручи до уваги

вищевикладені загальнотеоретичні аспекти, спробуємо розкрити зміст суспільних відносин у сфері власності [43, С. 116].

У насильницьких злочинах проти власності основним об'єктом є власність (право власності), а додатковим – особа потерпілого. Виділення основного безпосереднього об'єкта проводиться не за ступенем значущості охоронюваних благ, а в залежності від зв'язку з родовим об'єктом. І в ненасильницьких злочинах проти власності іноді можна виявити додатковий об'єкт. Так, в складі крадіжки з проникненням в житло додатковим об'єктом є недоторканність житла, а в складі умисного знищення або пошкодження майна, вчиненого шляхом підпалу, вибуху або іншим загальнонебезпечним способом, додатковим об'єктом посягання є громадська безпека.

Останнім часом відбувається переосмислення поняття предмета злочину і змісту його ознак [23, с. 57]. Так, до предмета злочину відносять блага (матеріальні і духовні), з приводу яких існують охоронювані відносини і на які направлено злочинне вплив, що заподіює шкоду відносинам, охоронюваним кримінальним законом [25, с.21]. В.Д. Філімонов вважає, що благом і предметом злочину є, наприклад, проведення зборів, мітингів, здійснення підприємницької діяльності. Оскільки суспільні відносини як об'єкт злочину має своїм предметом якесь соціальне благо, а останнє, в свою чергу, є предметом злочину, неприпустимо існування безпредметних кримінальних правопорушень. У зв'язку з цим розмежування об'єкта і предмета злочину застаріло [191, с.101].

Предмет кримінального правопорушення знаходиться в безпосередньому зв'язку з об'єктом. У кримінально-правовому сенсі предмет кримінального правопорушення не може існувати поза об'єктом посягання, він завжди виступає в зв'язку з конкретними суспільними відносинами. Заподіяння шкоди об'єкту кримінального правопорушення безпосередньо пов'язано з заподіянням шкоди його предмету. У науці кримінального права питання про об'єкт і предмет кримінального правопорушення знаходяться в нерозривній єдності, тому розглядати їх необхідно у взаємозв'язку.

Предметом кримінальних правопорушень проти власності є рухоме і нерухоме майно, тобто речі (предмети) матеріального світу, в яких втілено людську працю і вони можуть виступати в якості товару. До нього відноситься різноманітне майно виробничого, культурно-побутового, соціального та іншого призначення, а також гроші та цінні папери [173, с. 441-442]. «Предметом [...] є майно та його різновиди за певними винятками, які стосуються відповідних видів майна (зброї, лісу на кореню, тварин, бюджетних коштів, об'єктів інтелектуальної власності, інформації, військового майна тощо), які є предметами відносин, що знаходяться під охороною інших (щодо родового об'єкта власності) родових об'єктів» [40, с. 104].

Предметом кримінального правопорушення, передбаченого частиною першою статті 185 КК, є чуже майно. Це кримінальне правопорушення відноситься до кримінальних правопорушень з матеріальним складом, обов'язковою ознакою об'єктивної сторони якого є й суспільно небезпечні наслідки майнового характеру. У частинах 2 - 4 Примітки до статті 185 КК конкретизовано (формалізовано) такі наслідки, тобто законодавцем встановлено їх мінімальний і максимальний розмір у неоподатковуваних мінімумах доходів громадян. Системне тлумачення наведених нормативно-правових актів свідчить, що викрадення чужого майна, вартість якого на момент вчинення правопорушення перевищує 0,2 неоподатковуваного мінімуму доходів громадян, становить предмет крадіжки, передбаченої частиною першою статті 185 КК. У 2014 році кримінальну відповідальність за таємне викрадення чужого майна встановлено із суми, яка перевищує 121 грн. 80 коп. [181].

Зазначені фактичні обставини дають підстави вважати, що ОСОБА_1 після того, як побачив на конкретному столі комп'ютерного клубу мобільний телефон, відразу визначив, що він належить потерпілій ОСОБА_2, яка користувалася послугами клубу за цим столом, розумів, що саме вона його забула і невдовзі може (має) за ним повернутися, усвідомлював, що її повернення та фактичне поновлення контролю над своїм майном унеможливить його володіння ним,

тому на протигагу цьому таємно викрав телефон і з місця події зник. Установлені у справі фактичні ознаки діяння збігаються з ознаками складу кримінального правопорушення, передбаченого частиною першою статті 185 КК, і зобов'язували суд касаційної інстанції погодитися з рішенням судів нижчої ланки про правильність застосування до дій ОСОБА_1 цієї норми частини першої статті 185 КК [181].

Не може бути предметом кримінальних правопорушень проти власності те майно, яке належить особі на праві спільної (часткової, сумісної) власності, наприклад майно подружжя, учасників договору про спільну діяльність. Так само не можуть бути предметом кримінальних правопорушень проти власності інформація (в тому числі така, що має матеріальну значимість), результати інтелектуальної діяльності і виняткові права на них (інтелектуальна власність) [173, с. 442].

Визначальною ознакою предмета кримінальних правопорушень проти власності є принципова можливість його грошової оцінки, тобто встановлення його вартості. В кінцевому рахунку сутність кримінальних правопорушень проти власності полягає в заподіянні власнику не будь-якого, а саме прямого майнового збитку [173, с. 443]. Крім того, обов'язковою умовою відповідальності за злочини щодо привласнення знайденого, становить те, що привласнюється або знищувати особою майно не вибуло з власності кого-небудь (тобто є кинутим або безхазайним), а належить конкретній фізичній або юридичній особі, а для винного є чужим [173, с. 443].

Предметом кримінальних правопорушень проти власності, як правило, є майно, яке визначається як матеріальна субстанція, як певний предмет матеріального світу, як річ, що має певні натуральні фізичні параметри (число, кількість, вагу, об'єм і т. ін.), іншими словами, речові властивості. Тому, протиправне корисливе заволодіння іншими благами не утворює складу викрадання. У статтях 185, 186, 187 КК України як предмет кримінального правопорушення назване майно, під яким прийнято розуміти тільки сукупність

речей, включаючи гроші та цінні папери. Особливе значення для цих кримінальних правопорушень має їх предмет. Предметами кримінальних правопорушень проти власності можуть бути: 1) майно – речі матеріального світу, які створені працею людей для задоволення матеріальних і духовних потреб, що мають вартість і ціну; 2) гроші – національна та іноземна валюта, які знаходяться в обігу, а також інші валютні цінності; 3) цінні папери – акції, облігації, векселя, сертифікат тощо.

Право на майно як предмет кримінального правопорушення передбачено в складах шахрайства і вимагання. Однак вважається, що право на майно саме по собі існувати не може і обов'язково закріплено в конкретних матеріальних носіях (цінні папери і т. ін.), які і вважаються предметом кримінального правопорушення проти власності [200, с. 30]. Така концепція спирається на вчення К. Маркса і Ф. Енгельса, які стверджували, що відносини власності "завжди пов'язані з речами і проявляються як речі" [96, с. 498]. Матеріалістичні уявлення про сутність предмета розкрадання склалися досить давно і були наслідком існування традиційного типу економіки.

Однак поступово думки вчених стали виходити за межі таких «матеріалістичних» позицій як при визначенні предмета злочину взагалі, так і при визначенні предмета кримінальних правопорушень проти власності. Відхід від традиційних матеріалістичних уявлень про природу предмета злочину взагалі і предмета розкрадання зокрема все частіше зустрічається в сучасній кримінально-правовій літературі [10; 22; 138; 101]. Причиною є розвиток суспільства. Паливо, енергія відносяться до предмета злочинного посягання. У КК УРСР 1927 р. ст. 172 передбачала відповідальність за крадіжку електричної енергії. Зауважимо, що за наявності прав власності на паливо, енергію, вони можуть виступати предметом кримінальних правопорушень проти власності.

Предмет кримінального правопорушення – це те, що піддається злочинному впливу (на що спрямований умисел винного), що знаходиться в безпосередньому зв'язку з об'єктом посягання суспільними відносинами, які є

приводом, свідченням або підставою виникнення, зміни або припинення правовідносин (в нашому випадку майнових відносин, відносин власності). Тому сам аркуш паперу або інший носій інформації (наприклад, електронний), який не представляє найчастіше істотної цінності, чи не знаходиться у взаємозв'язку з суспільними відносинами власності, на які здійснюється посягання і тому не може розглядатися як предмет кримінального правопорушення проти власності. Видозміни, трансформації, знищення, копіювання і т. п. піддається саме інформація, розташована на матеріальному носії. Матеріальний носій слід визнавати засобом вчинення кримінального правопорушення. За допомогою паперу, магнітного або електронного носія вилучається, передається, копіюється текст, інші символи, звукові сигнали, зображення і т. п. [200, с. 30].

Кримінальні правопорушення проти власності у сучасних умовах чинності Цивільного кодексу України 2003 р. потребують перегляду з тим, щоб максимально наблизити кримінально-правовий механізм впливу на новітні відносини [143, с. 125]. Кримінальне право характеризується найбільш репресивним характером державного примусу. У зв'язку з чим будь-яка незбалансованість у механізмі кримінально-правового впливу загрожує суттєвим порушенням прав і свобод особи та суспільства [143, с. 125].

Майном можуть бути й інтелектуальні блага. С.С. Алексєєв зазначає, що продукти інтелектуальної діяльності та засоби індивідуалізації, що утворюють об'єкти інтелектуальної власності, при всій відмінності між ними і речами з матеріального світу знаходяться в одному ряду з останніми. Цілком припустимо з наукової та практичної сторін віднести об'єкти інтелектуальної власності до специфічного різновиду "речей", що і робили досвідчені правознавці в давньоримській юриспруденції, вибравши з цією метою поняття «безтілесної речі» [1].

Визначальною ознакою викрадення є його предмет – рухоме майно. Крадіжка, грабіж і розбій відносно до нерухомості неможливі. Викрадення майна, як видова категорія розкрадання, володіє рядом ознак, що властиві кожній

її формі, а саме: 1) особа вчиняє фізичне вилучення і повернення; 2) чуже рухоме майно; 3) відсутність у особи повноважень по відношенню до майна, що викрадається; 4) особа вчиняє фізичне вилучення майна проти чи поза волею власника чи іншого володільця. На його думку, такі ознаки дозволяють виділити категорію „викрадення” у категорії „розкрадання” [86, с. 15].

Предметом кримінальних правопорушень проти власності називають приватне, колективне або державне майно [68, с. 125].

Не визнаються предметами кримінальних правопорушень проти власності речі, які вилучені із цивільного обігу: а) предмети та майно, які є тільки державною власністю (історичні та культурні цінності загальнодержавного характеру); б) предмети, які вилучені із загального обігу в силу їх небезпечності для оточуючих (зброя, наркотичні засоби, радіоактивні та сильнодіючі отруйні речовини).

Це твердження ґрунтується на тому, що власність як соціально - економічна категорія завжди пов'язана з речами і матеріалізується в них. Тобто право власності – це речове право, а тому розкрадання відносяться до так званих наочних кримінальних правопорушень, котрі нерідко називають майновими.

У КК Македонії передбачено кримінальну відповідальність за кримінальні правопорушення проти власності. Першою традиційно для кримінальних законів держав цієї групи йде ст. 235 КК, яка передбачає відповідальність за крадіжку. Це кримінальне правопорушення визначається зазвичай як вилучення рухомого предмета в іншої особи з метою незаконного привласнення його. Закон тлумачить вилучення як якесь віднімання, що сприймається як спосіб переривання фактичної влади над річчю. Ці дії здійснюються проти волі власника або володільця майна. Предметом викрадення може бути тільки рухоме майно. У зв'язку з цим кримінальний закон має більш широке розуміння рухомості. Важлива фактична мобільність предмета, можливість його забрати, підняти, викоринити тощо. Предметом крадіжки можуть бути вікна, двері, покрівля, дерево в лісі тощо. Не є предметами крадіжки предмети загального

користування (повітря, води, тварини у лісі, озера тощо), а також викинуті у смітник речі [143].

Македонські вчені зазначають, що предметом крадіжки може бути лише рухомий, тілесний та чужорідний предмет. Рухомий об'єкт, за своєю природою, може бути вилучений у іншої особи. Термін рухомий об'єкт у кримінально-правовому розумінні має ширше значення, ніж той, що визначений у цивільному праві. Предметом кримінального правопорушення може бути будь-який об'єкт матеріального світу, який займає певний простір, незалежно від його стану (рідкий, твердий чи газоподібний). З точки зору кримінально-правових норм, будь-яка вироблена або зібрана енергія для подачі світла, тепла, а також телефонні імпульси розглядаються як предмет [279].

У доктрині кримінального права Польщі термін «майно» має три різні значення. Перше значення ідентично підходу, представлену в цивільному праві, де власність визначається як сукупність правомочностей власника, тобто право власності. Друге значення терміну «майно» відноситься виключно до кримінального права де береться до уваги розуміння предмета, на який направлені протиправні дії винного. У цьому сенсі «майно» має матеріальну природу і синонімічно поняттю «речі».

У доктрині існує також третій спосіб розуміння цього терміна, який передбачає цивільно-правове значення (право власності) щодо конкретної речі або енергії. Термін власність існує на двох рівнях: право власності (нормативна сфера) та речі (сфера фізична (матеріалістична)). Такий спосіб розуміння поняття вважається таким, що сприяє узгодженості Кримінального кодексу Польщі, оскільки він визначає предмет, на який спрямовані дії винного по відношенню до об'єкту захисту (права власності).

Майно як предмет кримінального правопорушення, залежно від виду протиправного діяння, наділене більш вузьким або більш широким змістом. У більш вузькому розумінні поняття «майно» слід використовувати у випадку кваліфікації крадіжки, коли таке поняття включає речі та енергію. З іншого боку,

в більш широкому розумінні поняття «майно» означає ще й права на майно, наприклад, у випадках шахрайства або вимагання [254]. Згідно з ч.3 ст. 228 КК Румунії предметом крадіжки є електроенергія та будь-який інший вид енергії, що має економічну цінність [218].

Таким чином, у більшості країн Східної Європи предметом крадіжки є електроенергія, яка включається до поняття «рухомої речі» на законодавчому або доктринальному рівні. У філологічній науці поширеним є процес розширення значеннєвого обсягу слова у лексикографічній практиці, що супроводжується введенням нових лексико-семантичних варіантів у семантичну структуру слова. Наявність у мовної одиниці більше, ніж одного значення, за умови семантичного зв'язку між ними або перенесення спільних чи суміжних ознак, функцій з одного предмета на інший дозволяє говорити про таку мовну категорію, як полісемія [115, с. 2]. Сьогодні науковці визначають полісемію термінів як вияв загальномовної закономірності, яка полягає в тому, що одному мовному знакові може відповідати кілька значень [192].

Таке явище як полісемія притаманне кримінально-правовій науці країн Східної Європи, оскільки поширення в суспільстві нових видів кримінальних правопорушень проти власності призводить до розширення семантичного обсягу термінологічних конструкцій, а також появи термінних одиниць, що хоча і базуються на вже наявних термінах в інших галузях права, але вбирають в себе нові значення і відтінки.

Український законодавець не визначає електроенергію як предмет крадіжки, електроенергія є предметом кримінального правопорушення, передбаченого ст. 188-1 (викрадення електричної або теплової енергії шляхом її самовільного використання). Таким чином, під час розмежування крадіжки та викрадення електричної енергії розширення семантичного обсягу поняття річ, в КК України, не відбувається.

Предметом викрадання та інших кримінальних правопорушень проти власності є чуже, тобто таке, що не знаходиться у власності чи законному

володінні винного, майно. Предмет кримінальних правопорушень проти власності не тотожний об'єкту права власності. Об'єктом права власності можуть бути також природні багатства, інтелектуальна власність, підприємства та ін.

Серед науковців закріпилася думка, що під предметом кримінальних правопорушень проти власності розуміється не будь-який об'єкт права власності, а лише такий, який володіє:

- речовою ознакою, тобто має певну фізичну форму;
- економічною ознакою, тобто володіє об'єктивною економічною цінністю;
- юридичною ознакою, тобто є для винного чужим [87].

Ця думка не враховує специфіку такої форми розкрадання, як шахрайство, яке має своїм предметом не тільки майно, а й право на майно. Тому перший з перерахованих ознак предмета потребує уточнення: деякі різновиди предмета шахрайства можуть і не мати речової ознаки. Крім того, потрібно мати на увазі, що кримінальні правопорушення проти власності не вичерпуються лише розкраданнями, тому і предмет кримінальних правопорушень проти власності ширше предмета розкрадання: він включає крім майна ще й право на майно, а також дії майнового характеру [178].

Таким чином, у доктрині кримінального права як України, так і країн Східної Європи відсутнє єдине розуміння сутності об'єкта як структурної частини складу кримінального правопорушення. Тому відповідно відсутнє єдине розуміння родового об'єкта кримінальних правопорушень проти власності. Дискусія з питань розуміння об'єкта характерна для юридичної науки країн Східної Європи пострадянського простору. Усі підходи до розуміння сутності об'єкта кримінальних правопорушень проти власності можна звести до двох основних: 1) об'єкт як суспільні відносини власності; 2) об'єкт як певні цінності, блага, які охороняються кримінальним законом – право власності. Однією з доктринальних та законодавчих тенденцій більшості країн Східної Європи є розширення семантичного обсягу поняття «рухома річ» як предмета кримінальних правопорушень проти власності, на відміну від України, де

крадіжка та викрадення електричної енергії становлять два самостійні склади кримінальних правопорушень, внаслідок чого розширення семантичного обсягу поняття «річ» у КК України не відбувається.

2.1.2. Об'єктивна сторона кримінальних правопорушень проти власності за законодавством України та країн Східної Європи

Об'єктивну сторону більшості кримінальних правопорушень проти власності за кримінальним законодавством України та країн Східної Європи утворює дія (таємне вилучення чужого майна, заволодіння чужим майном насильницьким шляхом, умисне знищення або пошкодження майна тощо). Деякі кримінальні правопорушення можуть бути вчинені шляхом бездіяльності (заподіяння майнової шкоди шляхом обману або зловживання довірою, знищення або пошкодження майна з необережності тощо).

У доктрині кримінального права країн Східної Європи пострадянського простору, як правило, окреме місце в дослідженнях об'єктивної сторони кримінальних правопорушень проти власності належить аналізу розкрадань. До певного часу така тенденція була характерна і для української кримінально-правової науки, оскільки термін «розкрадання» прямо вживався у КК України 1960 р. [99]. І хоча в новому КК України 2001 р. таке поняття прямо не вживається, в теорії кримінального права воно використовується. Хоча, у зв'язку з тим, що чинний КК України не містить терміну «розкрадання», інтерес до такого роду досліджень, на нашу думку, зменшився.

У доктрині кримінального права країн Східної Європи, які не мали «радянського минулого», переважає точка зору про те, що однією з характерних особливостей юридичних конструкцій кримінальних правопорушень проти власності є їх неоднорідність. Ці склади кримінальних правопорушень відрізняються один від одного характером діянь, особливостями дій виконавця (способом) тощо. За характером дій всі склади кримінальних правопорушень проти власності поділяють на склади кримінальних правопорушень, які

характеризуються діями, що спрямовані проти речі в цілому (наприклад, пошкодження чужих речей), окремих частин речі (знищення чужого майна); дії, спрямовані на рухомі чужі речі (крадіжка, розбій, крадіжка зі зломом), дії, спрямовані на не рухоме чуже майно; дії, спрямовані проти власності в цілому, включаючи всі права власності та майнові інтереси (наприклад, вимагання, шантаж, шахрайство) [262, с. 24].

Відповідальність за кримінальні правопорушення проти власності у КК Болгарії передбачена в главі 5. Розпочинається глава розділом, який встановлює відповідальність за крадіжку.

У КК Болгарії (глава 5 Особливої частини) виокремлюються такі кримінальні правопорушення проти власності: 1) крадіжка; 2) розбій; 3) привласнення; 4) обман; 5) вимагання; 6) приховування майна; 7) знищення і пошкодження майна; 8) зловживання довірою (зазначена глава містить вісім відповідних розділів) [143, с. 259].

Варто погодитися з точкою зору про те, що «поняття «грабіж» цей КК не містить. Натомість розбоєм вважається вилучення чужої рухомої речі з володіння іншої особи з наміром незаконного привласнення її шляхом застосування насильства, погрози або шляхом попереднього приведення особи до безпорадного чи беззахисного стану, а так само крадіжка, при вчиненні якої винний, будучи захопленим на місці злочину, застосовує насильство чи погрозу для утримання викраденої речі (ст. 198)» [143, с. 259]. Крім того, зазначимо, що працюючи із нормативно-правовими актами зарубіжних країн, у тому числі країн Східної Європи, необхідно враховувати той факт, що точної відповідності складів кримінальних правопорушень не має і не може бути, через низку факторів. Серед таких факторів і різниця у національних традиціях, і різні історичні етапи становлення кримінально-правових норм, тощо. Хоча у кримінальному законодавстві самих країн Східної Європи, ми вбачаємо певну спільність. Особливо тих країн, які не мали «радянського минулого».

Привласнення, за КК Болгарії, поділяється на посадове (статті 201–205) і таке, що вчиняє особа, яка володіє чужою річчю або охороняє її (ст. 206), а також привласнення знайденої, такої, що випадково чи помилково опинилась у винного, речі (ст. 207) і привласнення скарбу (ст. 208). В останніх двох випадках значення мають строки: привласнення є караним, якщо особа протягом тижня (у ст. 207) або двох тижнів (у ст. 208) не повідомила про знахідку.

За статтею 213 КК Болгарії караються дії: 1) руйнування, 2) пошкодження, 3) знищення власного застрахованого майна з метою обману.

Відповідно до ст. 175 КК Латвії особи, яка вчиняє таємне або відкрите вилучення (крадіжку) рухомого майна іншої особи карається позбавленням волі на строк до двох років або тимчасовим позбавленням волі, або громадськими роботами, або штрафом [212]. У ст. 178 КК Литви зазначено, що особа, яка заволодіє чужим майном, карається громадськими роботами, штрафом, обмеженням волі або арештом або покаранням у вигляді позбавлення волі на строк до трьох років. У ч. 2 ст. 178 КК Литви визначено, що особа, що відкрито заволодіє майном іншої особи або заволодіє майном іншої особи, вторгнувшись у кімнату, систему кабельних каналів зв'язку, сховище або охоронювану територію або заволодіє майном іншої людини в громадському місці з одягу, сумки чи іншого предмета або транспортного засобу, або захоплює майно, що включає інфраструктуру юридичних осіб, що має стратегічне або значне значення для національної охорони карається штрафом, арештом, обмеженням волі або позбавленням волі на строк до шести років. Таким чином, у ч. 2 ст. 178 КК Литви відкритий спосіб викрадання майна зазначений як кваліфікуюча ознака викрадення [213].

Подібний підхід зустрічаємо в КК Чехії. Так, згідно зі ст. 205 КК Чехії той, хто привласнює річ іншого, заволодівши нею, і а) таким чином заподіює незначну шкоду майну іншого, б) вчиняє діяння, шляхом злому і проникнення, в) відразу після вчинення намагається утримати річ шляхом насильства або погрозою негайного застосування насильства г) посягає на річ, яка знаходиться

в його віданні або у володінні іншої особи, або д) здійснює діяння на території, в якій проведена або проводилася евакуація людей [253].

Наступною країною Східної Європи, на КК якої слід зупинитися, є Македонія. Глава 23 КК Македонії передбачає кримінальну відповідальність за кримінальні правопорушення проти власності. До таких кримінальних правопорушень відносяться крадіжка (ст. 235 КК Македонії), серйозна крадіжка (ст. 236 КК Македонії), розбій (ст. 237 КК Македонії), привласнення (ст. 238 КК Македонії), шахрайство (статті 247, 248, 249, 249-а КК Македонії), страхове шахрайство (ст. 250 КК Македонії), пошкодження та несанкціоноване проникнення в комп'ютерну систему (ст. 251 КК Македонії), створення і занесення комп'ютерних вірусів (ст. 251-а КК Македонії), комп'ютерне шахрайство (ст. 251-б КК Македонії), зловживання довірою (ст. 252 КК Македонії), вимагання (ст. 258 КК Македонії) [216] та ін.

Першою традиційно для кримінальних законів держав цієї групи йде ст. 235 КК, яка передбачає відповідальність за крадіжку. Це кримінальне правопорушення визначається зазвичай як вилучення рухомого предмета в іншої особи з метою незаконного привласнення його [143, С. 278].

Як бачимо, спільним для КК Македонії, КК Болгарії є конструювання крадіжки як формального складу кримінального правопорушення, яке з об'єктивної сторони полягає у вчиненні винним активних дій, які полягають у вилученні чужої рухомої речі «з володіння іншої особи без її згоди з наміром протизаконного привласнення» (ст. 194 КК Болгарії) [210].

У Кримінальному кодексі Боснії і Герцеговини кримінальні правопорушення проти власності поміщені в главу XXV без окремого поділу на підгрупи. Так, існують такі кримінальні правопорушення, як: крадіжка, серйозна крадіжка, розбійницька крадіжка, розбій, привласнення, пошкодження чужого майна, шахрайство, вимагання та ін. [209].

Стаття 293 КК Боснії і Герцеговини передбачає кримінальну відповідальність за незаконне захоплення нерухомого майна, що має суспільне

значення. Згідно з цією статтею, будь-яка особа, що незаконно привласнила нерухоме майно, яке є землею для будівництва або частиною землі для будівництва, підлягає покаранню. Кваліфікований вид цього складу кримінального правопорушення має місце, якщо незаконне привласнення здійснено щодо нерухомості, яка є суспільним благом, культурним надбанням, природною рідкістю або іншим природним багатством, або є частиною охоронюваного лісу, національного парку або землі спеціального призначення [280]. У кримінальному законодавстві Македонії немає такого складу кримінального правопорушення серед складів кримінальних правопорушень проти власності.

Крім того, КК Боснії і Герцеговини містить самостійний склад кримінального правопорушення – розбійницька крадіжка (ст. 288 КК Боснії і Герцеговини). Такий склад кримінального правопорушення є не типовим для українського законодавства. На таку особливість системи кримінальних правопорушень проти власності вже звертали увагу вчені-юристи. Так, А.М. Соловйова справедливо зазначала про те, що «у цьому випадку помічаємо спільність із КК Хорватії, КК Македонії, які так само розрізняють поняття розбою і розбійницької крадіжки і не мають поняття грабежу» [143, с. 274]. Ми вважаємо, що переклад назви статті як «розбійницька крадіжка» є досить вдалим, оскільки дає чітке уявлення про наявність певних особливостей юридичної конструкції такого складу, особливо такого елементу як об'єктивна сторона кримінального правопорушення.

У Кримінальному кодексі Республіки Сербія кримінальні правопорушення проти власності розміщені в главі 21 [219]. Під крадіжкою у КК Сербії розуміється вилучення рухомого майна іншої особи з метою його привласнення на свою користь чи користь іншої особи та отримання незаконної матеріальної вигоди.

Стаття 210 Кримінального кодексу Республіки Сербії містить три склади: крадіжка, приховування та шахрайство. Слід зазначити, що поняття крадіжки в

усіх КК південних і західних слов'ян є майже тотожним. Відмінність, як правило, полягає в обсязі законодавчого формулювання [143, с. 274]. Розбій як злочин передбачений в групі кримінальних правопорушень проти власності у двадцять першому розділі Кримінального кодексу Республіки Сербія від 2005 року, в статті 206 [219]. Як видно з тексту статті 206 КК Республіки Сербія, основний склад кримінального правопорушення полягає у вилученні чужого рухомого майна з метою привласнення для себе чи іншої особи, шляхом застосування насильства або погрози «прямим нападом на життя або тіло». Як бачимо, даний склад дещо відрізняється від традиційного для українського кримінального права складу розбою.

З об'єктивної сторони розбій, за КК Сербії, характеризується активними діями, які полягають у вилученні (захопленні) чужого майна, поєднані із застосуванням сили або погрози силою. Сила повинна бути спрямована проти людини, перш за все, власника речі, але може бути спрямована і проти іншої особи, доля якої для законного власника майна не байдужа. У науковій літературі сербські вчені підкреслюють, що для кваліфікації дій винного як розбою за ст. 206 КК Сербії важливо, щоб погроза стосувалася негайного застосування сили, була направлена проти на життя або здоров'я (тіла). Інші види погрози складу даного кримінального правопорушення не утворюють [285, с. 106]. Для нашого дослідження цікавим є вивчення доктрини кримінального права країн Східної Європи щодо кримінальних правопорушень проти власності, з метою впровадження у чинне законодавство України позитивного зарубіжного досвіду.

Науковці Божидар Банович (Белградський університет) і Жарко Бракович (Університет Ніколи Тесли в Белграді) дослідили судові рішення у кримінальних справах сербських судів щодо кваліфікації розбою, розбійницької крадіжки, вимагання, та деяких інших кримінальних правопорушень, вчинених на території Республіки Сербія. Результати показали недостатню ефективність судів Республіки Сербія у веденні кримінальних справ і велику диспропорцію між кримінальною політикою законодавця у вигляді загрози покарання і

кримінальної політикою судів при використанні встановлених кримінальних покарань [261]. З якими ж найбільшими проблемами стикаються сербські суди при кваліфікації кримінальних правопорушень проти власності? Кримінальна політика судів за такий злочин як розбій (разбојништва) аналогічна до політики щодо розбійницької крадіжки. Тюремне ув'язнення є найбільш поширеною кримінально-правовою санкцією. З точки зору розподілу термінів позбавлення волі кримінальна політика судів Республіки Сербія дуже м'яка. Дуже тривожний факт, що тільки 42,29% штрафів трохи вище встановленого законом мінімуму. Відомо, що «разбојништва» часто вчиняють залежні особи (нарко- або алкозалежні). Однак кількість накладених заходів медичного характеру, в розмірі 12,61%, не багато. Все це дозволило сербським науковцям зробити висновок про те, що різні пом'якшувальні обставини мали значний вплив на винесення вироку. З огляду на соціальну небезпеку розбою, кількість вироків до позбавлення волі на строк понад три роки (22,76%), безумовно, недостатньо для виконання функції загальної та спеціальної превенції, особливо з урахуванням того факту, що до 29,17% злочинців вчинили злочин у складі групи [261, С. 274].

У розділі XXXV КК Польщі систематизовано злочини проти майна («Przestępstwa przeciwko mieniu») [217].

Так, відповідно до статті 278 КК Польщі, «той, хто збирає, з метою привласнення, чуже рухоме майно, підлягає покаранню у вигляді позбавлення волі на строк від 3 місяців до 5 років. Таке ж покарання накладається на будь-якого, хто без згоди уповноваженої особи отримує чужу комп'ютерну програму з метою отримання фінансової вигоди».

Згідно з §5 статті 278 КК Польщі положення §1, 3 і 4 застосовуються відповідно до крадіжки енергії або карти, що дає право знімати гроші в банкоматі.

Відповідно до постанови Верховного Суду від 26 лютого 2004 року, №302/03, злочинна крадіжки енергії (електрики, газу, тепла, води, атомної енергії) регулюється ст. 278 §5 Кримінального кодексу та полягає в незаконному

доступі до джерела енергії і використанні цієї енергії без урахування даного типу методу отримання або використання певного типу енергії. Крадіжка енергії може приймати різні форми. Вона може полягати в підключенні до системи, яка поставляє даний тип енергії, без пристрою, що вимірює кількість використовуваної енергії і визначає розмір плати за використання. Ознакою крадіжки енергії буде пошкодження пристрою, що реєструє кількість споживаної енергії, яке відбувається після того, як злочинець законно приєднується до системи, що поставляє даний вид енергії, а також зміна запису в пристроях, які реєструють кількість споживаної енергії, таким чином, щоб він не містив інформації про кількості, фактично використаному винним, енергії [256].

Згідно з Рішенням Апеляційного суду м Катовіце №ІІ АКа 48/01 від 1 березня 2001 р, бланк чека без даних відправника і підпису емітента чека не має ніякої юридичної сили і, отже, не може вважатися річчю в розумінні ст. 115 §9 Кримінального кодексу Польщі, оскільки це «не інший засіб платежу або документ, що дає право на отримання грошової суми». Він набуває ознак такого документа тільки тоді, коли він правильно заповнений, і, як наслідок, тільки тоді його крадіжка має елементи та ознаки складу кримінального правопорушення, зазначеного в ст. 278 §1 Кримінального кодексу Польщі [256].

Чеські дослідники зазначають, що об'єктивна сторона крадіжки полягає у вилученні чужої речі у власника та поводженні з такою річчю як з власною. Разом з тим, при вчиненні такого кримінального правопорушення, річ не обов'язково вилучається безпосередньо у її законного власника. Достатньо, якщо така річ буде протиправно вилучена у володільця або навіть у особи, яка сама вкрала її раніше. Незаконне вилучення полягає у фізичному переміщенні речі, з наступним зберіганням, розпорядженням нею та отриманням певної матеріальної вигоди. [245].

Всі злочини проти власності за КК РФ можуть бути систематизовані наступним чином:

1. Корисливі злочини, пов'язані з неправомірним отриманням матеріальної вигоди:

а) розкрадання чужого майна: крадіжка (ст. 158 КК РФ), шахрайство (ст. 159 КК РФ); привласнення або розтрата (ст. 160 КК РФ); грабіж (ст. 161 КК РФ); розбій (ст. 162 КК РФ); розкрадання предметів, що мають особливу цінність (ст. 164 КК РФ).

б) вимагання як злочин, суміжний до розкрадання (ст. 163 КК РФ);

в) інші корисливі злочини: заподіяння майнової шкоди шляхом обману або зловживання довірою (ст. 165 КК РФ); неправомірне заволодіння автомобілем або іншим транспортним засобом без мети розкрадання (ст. 166 КК РФ).

2. Злочини проти власності, не пов'язані з отриманням майнової вигоди: умисне знищення або пошкодження майна (ст. 167 КК РФ); знищення або пошкодження майна з необережності (ст. 168 КК РФ).

У кримінально-правовій доктрині форми розкрадання поділяють на дві підгрупи: 1) насильницькі форми (розбій, вимагання, грабіж, поєднаний з насильством); 2) ненасильницькі форми (крадіжка, шахрайство, привласнення, розтрата; грабіж без насильства). У першій підгрупі об'єднані найбільш небезпечні злочини, пов'язані з посяганням на особу. Кваліфіковані види розкрадань за КК РФ відносяться до тяжких або особливо тяжких злочинів. Форма розкрадання визначається способом його вчинення. Так, крадіжка, шахрайство, розбій, тощо – це форми розкрадання. У свою чергу, розкрадання в будь-якій формі ділиться на види, в залежності від наявності або відсутності кваліфікуючих ознак [127, с. 174]. Вчені виділяють такі форми розкрадання: крадіжка, шахрайство, привласнення, розтрата, грабіж, розбій [175, с. 125].

У цей час, на нашу думку, загальне поняття розкрадання (нагадаємо, що у КК України таке поняття не вживається) допомагає розкрити характерні ознаки, властиві всім формам і видам розкрадання, сприяє їх відмежуванню від інших кримінальних правопорушень проти власності, від посягань, спрямованих на інші суспільні відносини.

Вживання при характеристиці діяння в примітці 1 до ст. 158 КК РФ розділового союзу «або» (в дужках) не можна визнати вдалим. Це передбачає можливість вилучення без обернення на користь або обернення на користь без вилучення. Вважати розкраданням всяке «обернення на свою користь», не пов'язане з вилученням речі з володіння («з фондів», «з майнової сфери») власника, значить надмірно розширити поняття розкрадання, включивши туди і привласнення знахідки, і деякі порушення цивільно-правових зобов'язань.

Положення принципів законності і справедливості вимагають, щоб вчинене отримало правильну кримінально-правову оцінку і винний поніс, відповідне, суспільно небезпечному діянню, покарання. У кримінальному праві під кваліфікацією кримінальних правопорушень розуміється «встановлення і юридичне закріплення точної відповідності між ознаками вчиненого діяння і ознаками складу злочину, передбаченого кримінально-правовою нормою» [83, с. 5]. Зустрічаються в судово-слідчій практиці помилки під час застосування закону внаслідок невірного використання правил конкуренції кримінально-правових норм.

У статтях 185-198 КК України передбачена відповідальність за вчинення кримінальних правопорушень проти власності різного виду. Серед цієї системи кримінальних правопорушень окремо можна виділити цілу групу кримінальних правопорушень, які вчиняються умисно шляхом протиправного обернення винною особою чужого майна на свою користь чи на користь іншої особи. Мета і мотив таких кримінальних правопорушень корисливі. Різниця між цими злочинами в основному зумовлена різним способом їх вчинення. У теорії кримінального права до моменту прийняття КК України 2001 року не виникало сумнівів, що дана група кримінальних правопорушень має назву розкрадання [133, С. 112]. Оскільки сам законодавець офіційно закріплював даний термін на рівні ст. 86² КК УРСР 1960 р. До того ж у Примітці до ст. 81 КК УРСР було зазначено: „Розкрадання державного чи суспільного майна шляхом крадіжки, грабежу, шахрайства, привласнення чи розтрата або зловживання службовим

становищем, а також розкрадання вогнепальної зброї, бойових припасів чи вибухових речовин...” [20]. У теорії кримінального права визначали 8 форм розкрадань: крадіжка, грабіж, шахрайство, привласнення, розтрата, розкрадання шляхом зловживання посадовою особою своїм посадовим становищем, розбій, вимагання [69, с. 297].

Однак у чинному КК український законодавець вживає такі терміни як «викрадення» і «заволодіння». Термін «викрадення» вживається в тексті статей 185, 186, 188-1, 262, 308 та інших. Термін «заволодіння» вживається в тексті статей 187, 190, 191 та ін. На нашу думку, беззаперечним є залишення такого родового поняття як розкрадання, оскільки змістовне навантаження такого поняття є дуже вагомим. Через розуміння родового поняття „розкрадання” йде розуміння ознак конкретно вчиненого діяння, як у філософському контексті від загального до конкретного.

Викрадення шляхом крадіжки є таємним. Таємність наявна і в тому разі, коли викрадення вчиняється у присутності особи, якій доручено майно, але вона перебуває в такому стані, який виключає можливість усвідомлювати значення того, що відбувається (сон, непритомність, сильне сп’яніння тощо).

Так, наприклад, 25 жовтня 2011 року близько 16 години К., знаходячись у кабінеті №3 приймального відділення Коломийської Центральної Районної Лікарні, що в м. Коломия на вул. Р. Крушельницьких, 26, викрала у Р., який перебував у стані алкогольного сп’яніння, з зовнішньої нагрудної кишені куртки його грошові кошти у розмірі 300 грн., спричинивши останньому майнову шкоду на вказану суму. (справа №0909/3874/2012)

Таємним також є викрадення в присутності осіб, які усвідомлюють, що вчиняється крадіжка, але суб’єкт знає, що ці особи не будуть йому перешкоджати, а також коли дії особи фактично помічені іншою особою, але суб’єкт цього не усвідомлює і вважає дії таємними.

Крадіжка визнається закінченою з моменту протиправного вилучення майна, коли винна особа отримала реальну можливість розпорядитися чи

користуватися ним (заховати, передати іншим особам, вжити за призначенням тощо). Визначення того, чи мала особа можливість розпорядитися чи користуватися викраденим майном, вирішується у кожному конкретному випадку з урахуванням характеру майна (зокрема його властивостей, розміру, ваги), місця, з якого воно було вилучено (територія заводу, сільськогосподарські угіддя, сейф, магазин тощо) та інших обставин, які дають змогу констатувати факт розпорядження, користування майном на власний розсуд (спосіб охорони майна, механізм вилучення майна, момент затримання винної особи тощо). Щоб розрізнити крадіжку від грабежу необхідно брати до уваги умисел винної особи і дані про те, чи усвідомлювали потерпілий або інші особи характер вчинюваних винним дій [182].

На відміну від КК України, де наявні три самостійні склади кримінальних правопорушень (крадіжка, грабіж, розбій), у КК Латвії викрадення таємним або відкритим способом об'єднано до одного складу, який має назву – «викрадення». Так, відповідно до ч. 1 ст. 175 КК Латвії, особа, яка вчиняє приховане або відкрите викрадення рухомого майна іншої особи, карається позбавлення волі на строк до двох років або тимчасовим позбавленням волі, або громадськими роботами, або штрафом.

У свою чергу, певні спільні риси мають юридичні конструкції складу крадіжки за КК Хорватії, Словаччини, Чорногорії та ін. Так, відповідно до ст. 228 КК Хорватії, той, хто відбирає рухому річ у іншого з метою незаконного привласнення, карається позбавленням волі від шести місяців до п'яти років [211].

Відповідно до ч. 1 ст. 212 КК Словаччини, особа, яка привласнила чужу річ шляхом вилучення і заподіяла таким чином невеликого збитку, підлягає покаранню у вигляді тюремне ув'язнення терміном до двох років [225].

Разом з тим, згідно з ч. 2 ст. 212 КК Словаччини таке ж покарання, яке зазначено в ч. 1 ст. 212 КК Словаччини, може бути призначене винному, який: а) вчиняє вилучення шляхом злому до будинку; б) відразу після скоєння

правопорушення винний намагається утримати річ у своєму володінні шляхом насильства або погрози неминучого насильства; в) винний вчиняє такий злочин по відношенню до речі, яка знаходиться у його володінні; г) викрадення здійснюється щодо врожаю із землі, яка належить фонду земель сільськогосподарського призначення, або щодо деревини із землі, що належить фонду лісових земель, або щодо риби зі ставка в інтенсивних умовах вирощування; д) винний діє щодо речі, стягнення якої підлягає сплаті відповідно до окремої постанови; або е) до винного застосовувалися санкції за таке саме правопорушення протягом останніх дванадцяти місяців [225]. Відповідно до ст. 199 ПК Естонії, крадіжкою є заволодіння чужою рухомою річчю з метою її незаконного привласнення. Відповідно до ст. 370 КК Угорщини крадіжка означає, що особа відбирає у кого-небудь річ, на яку не має права, з метою незаконного привласнення її [250].

Відповідно до ст. 239 КК Чорногорії, хто забирає в іншого свою рухому річ з наміром отримати для себе або для іншої особи незаконну матеріальну вигоду за допомогою її присвоєння, підлягає покаранню у виді штрафу або тюремного ув'язнення на строк, що не перевищує трьох років [215].

З аналізу диспозицій норм про кримінальні правопорушення проти власності, за законодавством України та інших країн Східної Європи, можна зробити висновок щодо спільності визначення поняття крадіжки за КК країн Східної Європи, які не пов'язані з радянським періодом розвитку державності. Так, відповідно до ст. 235 КК Македонії, ст. 278 КК Польщі ст. 194 КК Болгарії, ст. 210 КК Сербії, ст. 199 КК Естонії, ст. 228 КК Хорватії, ст. 370 КК Угорщини ст. 286 КК Федерації Боснія та Герцеговина, ст. 239 КК Чорногорії передбачено відповідальність за простий склад крадіжки: «Хто вилучає чужу рухому річ іншої особи, з наміром протизаконно привласнити її собі або третій особі...».

Таким чином, дослідження об'єктивної сторони кримінальних правопорушень проти власності країн Східної Європи показало, що законодавча регламентація цього питання є досить неоднозначною, що дозволяє розділити

досліджувані країни на групи: 1) країни Східної Європи пострадянського простору, які поділяються на дві підгрупи: а) країни, що є членами ЄС; б) країни, що не є членами ЄС; 2) країни Східної Європи, які не пов'язані з радянським періодом розвитку державності. Визначено, що для першої підгрупи характерна наявність самотійних складів кримінальних правопорушень крадіжки, грабежу і розбою. Натомість для другої підгрупи країн характерна відсутність трьох самотійних складів кримінальних правопорушень. Встановлено наявність характерної особливості для другої групи країн Східної Європи – самотійного складу кримінального правопорушення розбійницької крадіжки, яка з об'єктивної сторони характеризується активними діями винного щодо уникнення затримання, а саме застосуванням сили проти особи або погрози неминучого нападу на життя або здоров'я особи, з метою збереження викраденого майна.

Об'єктивна сторона крадіжки за КК таких країн Східної Європи, на відміну від України, виражається в діях, які полягають у привласненні шляхом вилучення. Особливістю такого формулювання крадіжки за КК цих країн Східної Європи, є те, що законодавець не вказує на таємність як обов'язкову ознаку такого кримінального правопорушення. За конструкцією об'єктивної сторони склад крадіжки, як правило, формальний. Моментом закінчення такої крадіжки, на відміну від крадіжки за КК України, є сам момент вчинення вилучення, не залежно від того, чи з'явилася у винного реальна можливість розпорядитися вилученою річчю на свій розсуд.

2.2. Суб'єктивні ознаки кримінальних правопорушень проти власності за законодавством України та країн Східної Європи

Дослідження суб'єктивних ознак кримінальних правопорушень проти власності за законодавством України та країн Східної Європи доцільно розпочати із з'ясування сутності суб'єктивної сторони як елемента складу кримінального правопорушення. Як справедливо зазначає Є.Л. Стрельцов,

суб'єктивна сторона складу злочину – це характеристика внутрішньої сторони злочину, установлення якої дає можливість виявити психологічне ставлення особи до вчиненого нею суспільно небезпечного діяння та його наслідків. Саме суб'єктивна сторона складає основну частку доказової діяльності і тим самим викликає основні дискусії між сторонами в кримінальному процесі. Обов'язковою ознакою цього елементу складу злочину є, як відомо, вина, яка може бути виражена у формі умислу або необережності. Факультативними ознаками суб'єктивної сторони виступають мотив та мета особи при вчиненні відповідних діянь. Інколи до факультативних ознак відносять й емоційний стан винної особи [256, с. 160].

Важливо підкреслити, що встановлення суб'єктивної сторони потрібне не тільки при вирішенні питання про наявність складу кримінального правопорушення в діях конкретної особи. Установлення ознак суб'єктивної сторони також необхідно при кваліфікації кримінальних правопорушень, при розмежуванні кримінальних правопорушень, особливо тих, які є суміжними за об'єктивними ознаками. Психічне ставлення особи до вчинення нею відповідних діянь дає змогу більш точно встановити характер та ступінь суспільної небезпеки відповідного діяння, що дозволяє достатньо адекватно індивідуалізувати покарання, яке призначається винній особі. Також необхідно додати, що встановлення мотиву та цілі вчинення кримінального правопорушення винною особою дає можливість більш точно встановити причину таких діянь та намітити необхідні превентивні заходи. Така, умовно кажучи, універсальність суб'єктивної сторони дозволяє окремим дослідникам стверджувати, що вона – не лише окремий елемент складу кримінального правопорушення, а й сукупність усіх об'єктивних та суб'єктивних обставин, які «дозволяють» конкретній людині демонструвати своє негативне ставлення до цінностей суспільства. При всій дискусійності цієї тези потрібно сказати, що такий погляд додатково розширює розуміння суб'єктивної сторони [256, с. 165].

Суб'єктивна сторона більшості кримінальних правопорушень проти власності за законодавством України та країн Східної Європи характеризується виною у формі прямого умислу. Виняток складають норми про знищення або пошкодження чужого майна. Обов'язковою ознаками більшості кримінальних правопорушень проти власності за законодавством України та країн Східної Європи є корисливий мотив і мета [263, с. 263]. Лише два склади кримінальних правопорушень проти власності вчинюють з необережною формою вини: необережне знищення або пошкодження майна (ст. 196 КК України); порушення обов'язків щодо охорони майна (ст. 197 КК України). У всіх інших злочинах проти власності винний вчиняє діяння умисно. Для більшості складів кримінальних правопорушень характерні корисливі мотив та мета. Зазвичай, саме для власного збагачення або для збагачення окремих обраних винним осіб і вчинюється посягання на власність. Корисливу мету розуміють як бажання винного особисто збагатитись або його прагнення поліпшити матеріальне становище осіб, у долі яких він з тих чи інших підстав зацікавлений [4, с. 172].

Відповідно до ст.ст 185-198 КК України передбачена відповідальність за вчинення кримінальних правопорушень проти власності різного виду. Серед цієї системи кримінальних правопорушень окремо можна виділити цілу групу кримінальних правопорушень, які вчиняються умисно шляхом протиправного обернення винною особою чужого майна на свою користь чи на користь іншої особи. На думку Л. Є. Белогріц-Котляревського, злочинне діяння з внутрішньої сторони передбачає корисливий мотив, спрямований на привласнення винним чужого рухомого майна безоплатно. Корисливий мотив залишити чужу річ безоплатно слід розуміти як «мотив звернути її у власність шляхом безоплатного захоплення». У цьому напрямку мотиви та цілі винного щодо привласнення і складають корисний елемент умислу при розкраданні. Що ж стосується інших віддалених мотивів (бажання збагатитися, жадібність, бажання надати будь-кому, хто потребує, допомогу тощо), то, за твердженням Л.Є. Белогріц-

Котляревського, всі вони байдужі (при визначенні сутності умислу нема чого звертатися до спонукальних мотивів, мети злочинця) [9, с. 403–404].

Суб'єктивна сторона злочинів проти власності, передбачених ст.ст.158-167 КК РФ, передбачає вину у формі умислу. Злочин, передбачений ст. 168 КК РФ, характеризується необережною виною. Обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони крадіжки, шахрайства, привласнення чи розтрати, грабежу, розбою, розкрадання предметів, що мають особливу цінність, є корислива мета [47, с. 18].

Слід зауважити, що особливо детально дослідження наукових позицій щодо визнання корисливого мотиву і мети ознаками розкрадання здійснив А. О. Пінаєв [117, с. 143]. Вчений ґрунтовно проаналізував висловлені у кримінально-правовій літературі підходи і висловив власні бачення щодо кожного з них. Однак учений схилився до наукової позиції, відповідно до якої корисливість притаманна розкраданням.

У наукових дослідженнях, що стосуються суб'єктивних ознак розкрадання, безапеляційно стверджується, що такими ознаками є: прямий умисел, корисливий мотив та мета. Саме ці ознаки, на думку більшості науковців, властиві усім без винятку розкраданням. Водночас навіть у радянській кримінально-правовій науці були дослідники, які не погоджувалися з усталеною позицією і висловлювали сумніви щодо доцільності віднесення певних ознак до обов'язкових у розкраданнях. Так, активно відстоював позицію про недоцільність віднесення корисливого мотиву і мети до обов'язкових ознак розкрадання Б. С. Нікіфоров. Однак, позиція цього вченого не знайшла достатньої підтримки у наукових колах, і серед суб'єктивних ознак розкрадання, поряд із виною у формі прямого умислу, закріпилися корисливий мотив та мета [5, с. 251].

Таким чином, суб'єктивний компонент у розкраданні зводився до мети привласнення речі. Така точка зору базувалася на доктрині німецького кримінального права, де привласнення розглядалося як вчинення правочинів, що становлять зміст власності, стосовно чужої речі [16, с. 208; 92, с. 634]. Отже,

викрадення з метою привласнення означало встановлення володіння у вигляді власності. Німецьке кримінальне право відмовилося від вимоги встановлення «корисливого наміру» в понятті викрадення, яке «не була злочином, спрямованим на збагачення». Тому якщо винний залишив на місці викраденої речі її вартість, то це все одно не виключало поняття викрадення.

Разом з тим поняття «корислива мета» в радянському кримінальному праві увійшло в законодавче формулювання та доктринальні визначення тих чи інших кримінальних правопорушень проти власності з причин політичного характеру. Радянські автори вважали, що кримінально-правова оцінка мотиву жадібності, користі в буржуазній теорії права, не називає користь (корисливу мету) як конструктивну ознаку викрадення майна, бо для буржуазного суспільства "жадібність, є рушійною силою». Так, за твердженням Г.А. Крігера, «в буржуазному законодавстві небезпека розкрадань чужого майна вбачається, перш за все, в самому факті посягання на «священне» право власності, яке є основою панування певних класів» [76, с. 11].

Сучасний підхід до кримінально - правової охорони майна зазнав суттєвої трансформації порівняно з радянським періодом. Основною метою радянських кримінально-правових норм, що передбачали відповідальність за злочини проти власності, було недопущення наживи, викорінення паразитування за рахунок інших. Такий підхід простежувався у більшості радянських праць, присвячених дослідженню складів кримінальних правопорушень проти власності. Однак сьогодні перед державою повинно, в першу чергу, стояти інше завдання – належний захист власності від кримінально протиправних посягань. Саме на досягнення такої мети і повинні спрямовуватися норми Особливої частини КК України, що передбачають відповідальність за посягання на власність. Основне – захист власника чи законного користувача від кримінально протиправних посягань. А питання про цілі, які мав злочинець, його плани щодо майна повинні бути винесені за межі обов’язкових ознак складів розкрадань. Ці злочинні плани й цілі можуть бути враховані судом під час призначення покарання, однак як

обов'язкові ознаки кожного розкрадання вони не повинні розглядатися [5, с. 256].

У найзагальнішому вигляді корисливість є прагненням одних людей до заволодіння цінностями інших. Таким чином, корисливість як прагнення до привласнення матеріальних цінностей з'являється за певних соціальних передумов. Як така вона з'являється разом із виникненням приватної власності і держави, поділом суспільства на класи [197, с. 176]. Цією обставиною і можна пояснити той факт, що з розвитком відносин власності та породженням соціально-економічної нерівності корисливі мотиви стали причиною поділу та виділення кримінальних правопорушень проти власності від пошкодження чужої власності.

На справедливе твердження Є.Л. Стрельцова, в актах міжнародного кримінального права при характеристиці психічного ставлення особи до вчинення нею суспільно небезпечних діянь традиційно використовуються такі поняття: «намір» (ст. 2 Конвенції про попередження злочину геноциду і покарання за нього 1949 р.), «свідомість» (ст. 2 Конвенції про боротьбу з торгівлею людьми і з експлуатацією проституції третіми особами 1950 р.), «навмисність» (ст. 1 Конвенції про боротьбу з незаконними актами, спрямованими проти безпеки цивільної авіації 1980 р.). При цьому, як наголошується в міжнародно - правових документах, винність як ознака злочину визначає, і це треба підкреслити, необхідність не лише встановлення факту наявності того чи іншого психічного ставлення до вчиненого діяння, а й обов'язкову необхідність доведеності цієї ознаки при правозастосуванні [156, с. 169].

Македонські вчені зазначають, що для вчинення більшості кримінальних правопорушень проти власності є характерним усвідомлення того, що чуже майно вилучається з чужого володіння. Вилучення чужого рухомого майна є кримінально-каранною крадіжкою лише тоді, коли воно вчинене з метою отримати протиправну майнову вигоду. Намір незаконного привласнення є

обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони кримінального правопорушення, передбаченого ст. 241 КК Македонії [216].

Сербські вчені, аналізуючи кримінальні правопорушення проти власності також зазначають, що з суб'єктивної сторони для кримінальних правопорушень цієї групи є характерним наявність такої обов'язкової ознаки як мета. Метою є отримання незаконної майнової вигоди для себе чи інших осіб. Умисел отримати незаконну майнову вигоду для себе чи інших осіб повинен існувати у винної особи під час вчинення кримінально протиправних дій. Якщо такий мотив відсутній, і якщо у діях винного відсутні ознаки іншого складу кримінального правопорушення, то дії винного не є кримінально-караними.

Корисливий мотив, на думку сербського професора Б. Златаріча, є «відчайдушним егоїстичним спонуканням, тобто прагненням досягти матеріальних вигід за будь-яку ціну» [184]. Натомість професор Френк Станко визначає корисливий мотив (меркантильність) як «прагнення до власного збагачення, яке всупереч нормам моралі, не враховує чужі інтереси; меркантильність повинна бути матеріальною, але не обмежується матеріальною вигодою, а направлена на будь-яке задоволення фізичних потреб» [190].

Неправомірна матеріальна вигода (прибуток) означає будь-який матеріальний прибуток, отриманий неправомірним шляхом, тоді як корисливість вказує на мотиви, які спонукали до отримання певного матеріального прибутку. Власний інтерес передбачає умисел на отримання матеріальної вигоди, але такий мотив може існувати і без корисливого мотиву, на думку деяких сербських учених [268]. Наприклад, не існує власного інтересу, якщо злочинець отримує неправомірну вигоду для вирішення фінансових проблем у сім'ї або для задоволення деяких основних потреб. Тому мотив власного інтересу є загальною ознакою для інкримінування кримінальних правопорушень проти власності [268].

Отримання матеріальної вигоди у значній кількості злочинів проти власності свідчить про особливу тяжкість таких злочинів, як зазначають сербські

вчені [268]. Однак теорії сербського кримінального права відомий також інший вид злочинного умислу. Так, при під час аналізу розбійницької крадіжки, передбаченої ст. 205 КК Сербії, вчені звертають увагу на умисел щодо збереження викраденого предмета [268]. Хоча з точки зору теорії кримінального права України тут скоріше слід було б говорити про зміну ознак об'єктивної сторони кримінального правопорушення. У ст. 25 КК Сербії передбачено поняття умислу. Розрізняють два види умислу: прямий та можливий. Прямий умисел, за юридичним визначенням, існує тоді, коли «винний знав про своє діяння і хотів його вчинити, і, можливим, коли винний знав, що він міг вчинити злочин, тому він згодився на його вчинення». Згода є визначальною ознакою за сербським кримінальним законом для визначення форми вини і завжди потрібна для встановлення виду умислу, тоді як необережність – це простіша форма. Стаття 26 КК Сербії визначає поняття необережності як форми вини. З цього визначення виникають два типи необережності: свідомо і несвідомо [219]. Такі види необережності за сербським кримінальним законом є аналогами злочинної самовпевненості та злочинної недбалості за кримінальним правом України.

Сумніви з приводу визнання користі обов'язковою ознакою розкрадання найчастіше пов'язують з тим, що при «розкраданні на користь третіх осіб» ця мета нібито відсутній. Такий висновок ґрунтується на надмірно вузькому розумінні корисливої мети як прагненні до особистої вигоди, наживи. «Безкорисливих розкрадань» не буває.

І при передачі майна третім особам (у разі розтрати) винний здійснює свій намір неправомірно «збільшити сферу свого майнового володіння».

Корислива мета присутня і в разі таємного вилучення чужого майна з метою подальшого вимагання викупу за винагороду його власнику. Предметом такого комбінованого кримінального правопорушення зазвичай є автомобіль або інше особливо цінне або просто дороге для власника майно (улюблений собака і т. ін.).

Корисливу мету не слід ототожнювати з мотивом. Як правило, мотив при розкраданні теж є корисливим. Але можливо вчинення крадіжки та з інших мотивів. Наприклад, злочинець з помсти таємно вилучає майно сусіда з метою його подальшого спалення в іншому місці. Можливо і розкрадання за «альтруїстичним» мотивом («синдром Дєточкіна»). Корислива мета (отримати фактичну можливість розпорядитися чужим майном як своїм власним) присутня і в таких ситуаціях.

Мотив – це психічне явище, тісно пов'язане з поняттям мети. Мета зовнішня, тобто поза особистістю – це об'єктивне, фізичне явище, яке відбувається як гра у свідомості людини. Якщо ідея мети виступає мотивом вчинення певної дії, то є намір. Це намір людини, яка під дією ідеї мети вживає певних дій для досягнення мети. Мотив є обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони складу кримінального правопорушення у тому разі, якщо він безпосередньо вказаний у диспозиції кримінально-правової норми [102, с. 213].

Ціль означає зміну (або умову), яку злочинець прагне вчинити злочин. Аналогічно умислу, мета – свідоме, особливе уявлення, яке спрямовує злочинця, але на відміну від наміру, що визначає напрям волі та широко вказує на зміст бажання, мета розкриває план злочинця, щодо досягнення якого він чи вона вчиняє вчинення кримінального правопорушення. Мета досягається лише внаслідок вчинення кримінального правопорушення, і, як правило, це поза наміром винного. Перш ніж вжити дії, людина, під впливом мотивів, формує уявлення про мету, яку він хоче досягти, виконуючи дію. Кожна дія людини є націленою, оскільки спрямована на досягнення певного результату.

У кримінальному праві мета збігається з криміналізованим наслідком задоволення мотиву. Наприклад, у злочині крадіжки вилучення чужого рухомого майна незаконним шляхом задовольняє мотив власного інтересу. Але в деяких випадках мета досягається через низку попередніх наслідків, щоб досягти головного наслідку, який задовольняє мотив. Так, наприклад, щоб задовольнити мотив власного інтересу, людина А. вирішила скоїти злочин грабежу.

Зловмисник спочатку пошкоджує двері квартири шляхом пограбування та викрадення, потім натрапляє на власника квартири та вбиває її, і лише потім він розбиває житловий сейф та забирає гроші. У цьому випадку мета конфіскації грошей була реалізована лише з кінцевим наслідком, тобто мати домашній сейф. Однак мотив власного інтересу, кінцевою метою якого є вилучення грошей, нашоувхується на перешкоди для його реалізації, саме тому злочинець ставить перед собою як попередні цілі усунення перешкод: зламання входних дверей та вбивство домовласника.

Вчені з Боснії та Герцеговини звертають увагу на те, що для інкримінування такого кримінального правопорушення як грабіж, важливо встановити, що винний вчинював дії з конкретною метою – отримати протиправну матеріальну вигоду чи привласнити вилучену річ. На думку Novoselec (1990), такий «мотив повинен існувати під час вступу в дію, але він може бути реалізований не в кожному конкретному випадку». Томич (2003, стор. 183) вважає, вина при вчиненні крадіжки має бути лише у формі умислу, який є прямим. У судовій практиці сербських судів по-різному були кваліфіковані діяння, пов'язані з привласненням чужого майна під час бійки. У рішенні Верховного Суду Сербії (Кж. 79/99) [241] було зазначено, якщо винний позбавляє особу рухомого майна під час бійки, його дії слід кваліфікувати як розбій, незалежно від того, що було безпосередньою причиною початку бійки, оскільки винний в критичному випадку застосовував силу для вилучення чужої власності у потерпілого [241].

Підсумовуючи міркування щодо корисливого мотиву і мети як ознак розкрадань, можна зробити такі висновки: – корисливий мотив і мета не є обов'язковими ознаками суб'єктивної сторони розкрадань; – незаконне заволодіння чужим майном із інших спонукань з метою розпорядитися таким майном як своїм власним слід кваліфікувати як розкрадання; – якщо у діях винного є корисливий мотив, то він завжди поєднується з бажанням досягнути корисливої мети; – інші мотиви (бажання показати свою зверхність, помста,

альтруїзм і т. д.) можуть поєднуватися з бажанням досягнути корисливої мети, а можуть і не поєднуватися з корисливою заінтересованістю (метою) винного. Водночас усі ці випадки, які полягають у незаконному заволодінні чужим майном одним із способів, передбачених КК України, повинні кваліфікуватися як одна з форм розкрадання; – метою розкрадання доцільно вважати бажання винного поводитися із чужим майном як зі своїм власним [5, с. 256].

Підводячи підсумки, ми вважаємо за потрібне зазначити, що як слушно зауважує Є.Л. Стрельцов, законодавство про кримінальну відповідальність України встановлює необхідність у кожному конкретному випадку доводити вину конкретної особи у встановленому законом порядку. Особа не може визнаватися винною в тих суспільно небезпечних наслідках, які не охоплювалися її свідомістю та розумовою діяльністю. У цілому це і є основний зміст суб'єктивного ставлення: юридична оцінка діянь, які вчиняє особа, і застосування правових заходів впливу за це допускається тільки тоді, коли обставини, які мають правове значення, охоплюються свідомістю особи, яка їх вчинила. Саме в цьому полягає одна з відмінностей свідомої поведінки, як кримінально караної, від казусу або випадку. Така ж практика, як було встановлено, існує в кримінальному законодавстві інших країн та на міжнародно-правовому рівні. При цьому, як уже вказувалось, незважаючи на важливість аналізу цього елементу складу кримінального правопорушення, для остаточної правової кваліфікації суспільно небезпечних діянь потрібно враховувати, що все суб'єктивне тією чи іншою мірою повинно обов'язково об'єктивізуватися, тобто набути зовнішнього вираження. Саме поєднання зовнішніх дій конкретної фізичної особи із встановленням її внутрішнього ставлення до свого вчинку і надає необхідні передумови для якісної кваліфікації суспільно небезпечних діянь [156, с. 169].

У доктрині болгарського кримінального права крадіжка з суб'єктивної сторони характеризується прямим умислом. Винний усвідомлює, що він позбавляє власника фактичної влади над річчю, яка для винного є чужою.

Винний бажає фактичної влади над такою річчю і має за мету встановити таку владу [135].

У чеській кримінально-правовій доктрині вина визначається як внутрішнє психологічне ставлення винного до вчинюваного ним діяння. Вина має дві основні форми: намір і необережність, які далі поділяються на прямі та непрямі наміри, свідому та несвідому необережність. Окремі форми вини відрізняються одна від одної різним ступенем наявності двох складових вини - знання та волі. Знання як компонент вини означає сприйняття як органами чуття, так і уявлення про предмети та явища на основі знань або попереднього досвіду. Деякі факти здаються винному певними (наприклад, що потерпілому більше 15 років), інші лише ймовірними (наприклад, що потерпілий має гроші в гаманці). У свою чергу, вольовий компонент означає як бажання, і розуміння.

Окрім прямого наміру вилучити чуже майно, для інкримінування крадіжки з суб'єктивної сторони має бути присутній намір винного щодо привласнення такого майна. Намір буде мати місце і тоді, коли привласнення є незаконним, а винний має бажання після вчинення діяння розпорядитися чужим майном фактично чи законно або використовувати як власне. Привласнення також є, коли вилучення чужого майна здійснюється для того, щоб жертва була змушена виконати одне зі своїх зобов'язань. Якщо привласнення відсутнє як елемент з суб'єктивної сторони, вчинення не кваліфікується як крадіжка. Однак для інкримінування діяння не обов'язково, щоб винний реалізував намір щодо привласнення.

Суб'єкт кримінального правопорушення - це кримінально-правове поняття, з'ясування змісту якого має фундаментальне значення для вирішення широкого кола питань від притягнення осіб до кримінальної відповідальності до визначення виду і міри покарання за вчинене діяння. Аналіз правових ознак, що характеризують суб'єкта злочинного діяння, а також властивості особи злочинця як сукупності соціально-значущих властивостей особи, яка вчинила злочин,

враховується при криміналізації, індивідуалізації покарання або при звільненні від кримінальної відповідальності [163, с. 33].

Однією з обов'язкових (суттєвих) ознак, що характеризує будь-який злочин, є те, що він вчиняється суб'єктом кримінального правопорушення (ч. 1 ст. 11 КК України). У КК України положення щодо цієї обов'язкової ознаки конкретизуються, зокрема, в окремому розділі Загальної частини «Особа, яка підлягає кримінальній відповідальності (суб'єкт кримінального правопорушення)». Без суб'єкта кримінального правопорушення немає і кримінального правопорушення. Тобто навіть якщо вчинюються відповідні суспільно небезпечні діяння особою, що не досягла віку, з якого настає кримінальна відповідальність, або неосудною, такі діяння не можуть визнаватися злочинами, адже відсутня обов'язкова ознака кримінального правопорушення (обов'язковий елемент складу кримінального правопорушення) – суб'єкт кримінального правопорушення (суб'єкт складу кримінального правопорушення). У зв'язку з цим слід констатувати, що суб'єкт кримінального правопорушення – це суттєва (природна) ознака кримінального правопорушення. Аналіз кримінально-правових приписів Загальної та Особливої частин КК дає можливість зробити висновок, що кримінальні правопорушення залежно від властивостей (характеристик) суб'єкта кримінального правопорушення є різних видів. Наведене дає підстави говорити про доцільність проведення класифікацій кримінальних правопорушень залежно від ознак суб'єкта кримінального правопорушення [38, с. 182].

Відповідно до ч.1 ст. 18 КК України суб'єктом кримінального правопорушення є фізична осудна особа, яка вчинила злочин у віці, з якого відповідно до цього Кодексу може наставати кримінальна відповідальність [71]. Таким чином, ознаками суб'єкта кримінального правопорушення є вік і осудність.

Відсутність хоча б одного із зазначених ознак виключає можливість кваліфікувати діяння як злочинне, а особа, яка його вчинила, визнавати суб'єктом

кримінального правопорушення. У такому випадку мова йде про осіб, які не досягли віку кримінальної відповідальності, або які вчинили злочин у стані неосудності [163, С. 40].

Обов'язковою ознакою суб'єкта кримінального правопорушення є осудність. Зупинимося на понятті «осудність» через аналіз поняття «неосудність». Наприклад, в Болгарії «не є кримінально відповідальною особа, яка діє в стані неосудності - коли внаслідок розумової відсталості, тривалого або короткочасного розладу психіки особа не могла розуміти характеру або значення скоєного нею чи керувати своїми вчинками» (ч. 1 ст. 33 КК Республіки Болгарія) [210].

Відповідно до ч. 2 ст. 33 КК Республіки Болгарія застосовується покарання до особи, яка вчинила злочин, але до винесення вироку захворіла на певний розлад психіки, внаслідок чого така особа не може розуміти характеру і значення своїх вчинків або керувати ними. Така особа підлягає покаранню в разі одужання [210]. До таких осіб, відповідно до ст. 34 КК Республіки Болгарія, можуть бути застосовані відповідні примусові заходи медичного характеру [210].

Законодавець Чехії обмежився наступним формулюванням: «Хто в зв'язку з психічним розладом в момент вчинення кримінального правопорушення не міг усвідомлювати незаконність своїх дій або їх контролювати, той за це злочинне діяння не несе кримінальної відповідальності» (§26 КК Чехії) [287]. Дана норма не містить вказівок на характер психічного розладу, ступінь зниження сприйняття реальності, причини, що викликали такий стан і т. ін.

Суб'єктом кримінальних правопорушень проти власності є осудна фізична особа, яка досягла на час вчинення кримінального правопорушення віку, з якого настає кримінальна відповідальність. За крадіжку, грабіж, розбій, вимагання, неправомірне заволодіння автомобілем або іншим транспортним засобом без мети розкрадання, умисне знищення або пошкодження майна при обтяжуючих обставинах (ст.ст. 158, 161-163, 166, ч. 2 ст. 167 КК РФ) відповідальність настає з 14-річного віку; за шахрайство, привласнення або розтрату, розкрадання

предметів, що мають особливу цінність, заподіяння майнової шкоди шляхом обману або зловживання довірою, умисне знищення або пошкодження майна без обтяжуючих обставин, знищення або пошкодження з необережності (ст.ст. 159-160, 164, 165, ч. 1 ст. 167, ст. 168 КК РФ) - з 16 років [47, С. 18].

Суб'єктом кримінального правопорушення проти власності, як зазначають зарубіжні вчені, може бути будь-яка особа. У вчиненні розбою злочинець може брати участь у якості виконавця, співвиконавця, підбурювача, пособника, організатора чи члена певної організованої групи. Таким чином, злочин може бути вчинений однією або кількома особами (співучасниками). Співучасники можуть розділити ролі або діяти як співвиконавці. Д. Модлі зазначає, що різниця між цими ролями у вчиненні діяння не впливає на кваліфікацію кримінального правопорушення окремих учасників, оскільки всі особи, винні у вчиненні розбою, є співучасниками [246]. Співвиконавець розбою, на думку вчених з Боснії та Герцоговини [241], повинен брати участь у самому акті з примусу та вилучення речей, а також бути присутнім на місці вчинення кримінального правопорушення. Усі його дії настільки функціонально пов'язані з діяльністю інших співвиконавців, що він доповнює їх значним, вирішальним чином, так що вони не мають більшого або вирішального значення у вчиненні зазначеного кримінального правопорушення (рішення Верховного Суду Сербії Кж. 64/2002).

Наявність співучасті при вчиненні розбою визначається об'єктивними обставинами дій, вчинених винними. Так, Верховним Судом Сербії Кж. 1520/2004 було кваліфіковано розбій за ознакою групи осіб, коли у вчиненні злочину взяло участь троє осіб. Роль перших двох полягала у тому, щоб увійти до квартири потерпілого та забрати речі, а третього – стояти перед квартирою потерпілого, вимкнути та увімкнути світло. Що стосується другого істотного елементу – усвідомлення спільних дій, то суд на підставі представлених доказів вважає, що цей елемент був присутнім і щодо третього співучасника (рішення Верховного Суду Сербії Кж.. 1520/2004).

Виконавець кримінального правопорушення може мати співучасників. У справі Верховного Суду Хорватії фігурували троє осіб, один з яких у розмові з першим та другим згадав про стару жінку, яка тримала у своєму будинку певну суму грошей, після чого перший та другий винні вчинили викрадення, а третій підсудний показував їм будинок потерпілої літньої жінки та надав їм у розпорядження пістолет, який використовувався ними для вчинення викрадення. Дії винних були кваліфіковані за КК Хорватії як розбій із застосуванням зброї, вчинений групою осіб.

Згідно з ч. 2 ст. 18 КК України спеціальним суб'єктом кримінального правопорушення є фізична осудна особа, яка вчинила у віці, з якого може наставати кримінальна відповідальність, кримінальне правопорушення, суб'єктом якого може бути лише певна особа.

Суб'єктом деяких складів кримінальних правопорушень проти власності є особа, яка окрім загальних ознак суб'єкта кримінального правопорушення наділена певними специфічними ознаками (спеціальний суб'єкт). Зокрема, суб'єктом “Привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем” виступає особа, якій майно було ввірене чи перебувало в її віданні (ч. 1 ст. 191 КК України), а суб'єктом кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 191 КК України, – службова особа. Суб'єктом кримінального правопорушення, передбаченого ст.197 КК України (“Порушення обов’язків щодо охорони майна”), є особа, якій доручено зберігання чи охорону чужого майна [4, с. 172]. Відповідно до ч. 3 ст. 18 КК України службовими особами є особи, які постійно, тимчасово чи за спеціальним повноваженням здійснюють функції представників влади чи місцевого самоврядування, а також постійно чи тимчасово обіймають в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах чи організаціях посади, пов’язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських функцій, або виконують такі функції за спеціальним повноваженням, яким особа наділяється повноважним органом

державної влади, органом місцевого самоврядування, центральним органом державного управління із спеціальним статусом, повноважним органом чи повноважною службовою особою підприємства, установи, організації, судом або законом.

Згідно з ч. 4 ст. 18 КК України службовими особами також визнаються посадові особи іноземних держав (особи, які обіймають посади в законодавчому, виконавчому або судовому органі іноземної держави, у тому числі присяжні засідателі, інші особи, які здійснюють функції держави для іноземної держави, зокрема для державного органу або державного підприємства), іноземні третейські судді, особи, уповноважені вирішувати цивільні, комерційні або трудові спори в іноземних державах у порядку, альтернативному судовому, посадові особи міжнародних організацій (працівники міжнародної організації чи будь-які інші особи, уповноважені такою організацією діяти від її імені), а також члени міжнародних парламентських асамблей, учасником яких є Україна, та судді і посадові особи міжнародних судів.

Суб'єктом привласнення, розтрата або заволодіння чужим майном шляхом зловживання службової особи своїм службовим становищем (частина друга статті 191 КК України) може бути лише службова особа. Вирішуючи питання, чи є та або інша особа службовою, належить керуватися правилами, викладеними в пунктах 1 і 2 примітки до статті 364 КК України [123].

Відповідно до рекомендацій Пленуму Верховного Суду Російської Федерації, викладеним в постанові від 30 листопада 2017 року №48 «Про судову практику у справах про шахрайство, привласнення і розтрату», під особами, які використовують своє службове становище під час вчинення шахрайства, привласнення чи розтрата (ч. 3 ст. 159, ч. 3 ст. 160 КК РФ), слід розуміти: 1) посадових осіб, що володіють ознаками, передбаченими приміткою 1 до ст. 285 КК РФ; 2) державних або муніципальних службовців, які є посадовими особами; 3) осіб, які відповідають вимогам, передбаченим приміткою 1 до ст. 201 КК РФ (виконують функції одноосібного виконавчого органу, члена ради директорів

або іншого колегіального виконавчого органу комерційної або іншої організації, а також постійно, тимчасово або за спеціальним повноваженням виконують організаційно-розпорядчі чи адміністративно-господарські функції в комерційній або іншій організації).

Суб'єктом кримінальних правопорушень проти власності за КК деяких країн Східної Європи є не лише осудна фізична особа, яка досягла на час вчинення кримінального правопорушення віку, з якого настає кримінальна відповідальність, а й юридична особа.

Закон про кримінальну відповідальність юридичних осіб Словенії 1999 року [258] передбачає, що кримінальна відповідальність застосовується як до словенських, так і до іноземних юридичних осіб, якщо вони вчиняють злочин на території Словенії. У випадку вчинення кримінальних правопорушень за кордоном, юридична особа може бути притягнута до відповідальності в Словенії, якщо її офіс зареєстрований в Словенії чи така юридична особа діє на території Словенії, або злочин зачіпає інтереси Республіки Словенія, громадянина Словенії або словенської юридичної особи. Словенська юридична особа також може бути притягнута до відповідальності в деяких випадках за кримінальні правопорушення, вчинені за кордоном. 1 січня 2012 року у Чеській Республіці набрав чинності Закон про кримінальну відповідальність юридичних осіб [259]. Згідно з цим Законом, кримінальному покаранню підлягають діяння як фізичних, так і юридичних осіб. У Законі визначені умови притягнення юридичних осіб до кримінальної відповідальності, санкції і заходи проти юридичних осіб, які можуть бути застосовані за вчинення кримінальних правопорушень цими особами, а також надано вичерпний перелік кримінальних правопорушень, за які можуть нести відповідальність юридичні особи.

У §7 Закону Республіки Чехії «Про кримінальну відповідальність юридичних осіб» перераховані кримінальні правопорушення, за які юридична особа може нести кримінальну відповідальність, серед яких і кримінальні правопорушення проти власності: вимагання (§175 КК Чехії) та шахрайство

(§209 КК Чехії). Таким чином, згідно з чеським законодавством, суб'єктом інших кримінальних правопорушень проти власності, таких, як, наприклад, крадіжка, не може бути юридична особа. Подібний підхід зустрічається й у ПК Естонії, КК Латвії та ін.

Відмінний підхід знаходимо у кримінальному законодавстві Румунії. Так, у судовій практиці Румунії відома справа щодо інкримінування компанії крадіжки за обтяжуючих обставин. У матеріалах справи зазначено, що співробітник компанії, який діяв в інтересах юридичної особи, незаконно вилучив із законного володіння особи (користувача за договором лізингу, укладеного з небанківською фінансовою організацією) номерні знаки автомобіля, який знаходився на балансі як майно компанії, для того, щоб передати їх компанії. І перша інстанція, і апеляційний суд постановили, що мета привласнення, характерна для злочину крадіжки, відсутня, в результаті того, що «співробітник Х.Г. привласнив два номерні знаки не для того, щоб вступити у їх володіння і скористатися вкраденим майном, а для досягнення мети діяльності компанії, в якій він працював на той час» [248].

В судовій практиці Румунії існувало питання щодо певних труднощів під час інкримінування крадіжки юридичній особі. Так, з 153-х юридичних осіб, більшість з яких були приватними компаніями, що фігурували за підозрою у вчиненні крадіжки в період 2007-2019 рр., тільки двадцять одна справа була направлена до суду [248].

Отже, суб'єктом кримінальних правопорушень проти власності за КК України і країн Східної Європи є осудна фізична особа, яка досягла на час вчинення кримінального правопорушення віку, з якого настає кримінальна відповідальність. Установлено, що суб'єктом кримінальних правопорушень проти власності, за КК окремих країн Східної Європи, можуть бути юридичні особи, однак в деяких країнах Східної Європи юридична особа може бути суб'єктом лише шахрайства та вимагання, в той час як в інших країнах Східної Європи, юридичні особи є суб'єктами більшого кола злочинів проти власності,

наприклад, ще й крадіжки. Крім того, з суб'єктивної сторони кримінальні правопорушення проти власності, як правило, характеризуються, виною у формі умислу. Аналіз суб'єктивної сторони крадіжки, шахрайства, привласнення чи розтрата, грабежу, розбою в КК країн Східної Європи пострадянського простору показав, що обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони є корисливий мотив та мета. У КК країн Східної Європи, які не пов'язані з радянським періодом розвитку державності, обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони крадіжки, розбою та шахрайства є намір незаконного привласнення речі.

Таким чином, здійснення кримінально-правової характеристики основних складів кримінальних правопорушень проти власності за законодавством України і країн Східної Європи показало, що наявні спільні та відмінні ознаки за чотирма елементами складів кримінальних правопорушень проти власності.

Встановлено, що дискусія з питань розуміння родового об'єкта кримінальних правопорушень проти власності характерна для юридичної науки країн Східної Європи пострадянського простору. При цьому, всі доктринальні підходи до розуміння сутності родового об'єкта кримінальних правопорушень проти власності зведено до двох основних: 1) об'єкт як суспільні відносини власності; 2) об'єкт як певні цінності, блага, які охороняються кримінальним законом – право власності.

Доведено, що однією із доктринальних та законодавчих тенденцій більшості країн Східної Європи є розширення семантичного обсягу поняття «рухома річ» як предмета кримінальних правопорушень проти власності, на відміну від КК України, де крадіжка та викрадення електричної енергії становлять два самостійні склади кримінальних правопорушень, внаслідок чого розширення семантичного обсягу поняття річ, в КК України, не відбувається.

З'ясовано, що законодавчі підходи до регламентації питання кримінальної відповідальності за кримінальні правопорушення проти власності є досить неоднозначними. У зв'язку з існуючими тенденціями до конструювання кримінально-правових норм про кримінальні правопорушення проти власності,

досліджувані країни поділено на групи: 1) країни Східної Європи пострадянського простору, які поділяються на дві підгрупи: а) країни, що є членами ЄС; б) країни, що не є членами ЄС; 2) країни Східної Європи, які не пов'язані з радянським періодом розвитку державності.

Визначено, що для першої підгрупи характерна наявність самостійних складів кримінальних правопорушень крадіжки, грабежу і розбою. Натомість для другої підгрупи країн характерна відсутність трьох самостійних складів кримінальних правопорушень. Встановлено наявність характерної особливості для другої групи країн Східної Європи – самостійного складу кримінального правопорушення розбійницької крадіжки, яка з об'єктивної сторони характеризується активними діями винного щодо уникнення затримання, а саме застосуванням сили проти особи або погрози неминучого нападу на життя або здоров'я особи, з метою збереження викраденого майна.

З'ясовано, що об'єктивна сторона крадіжки за КК країн Східної Європи другої групи, на відміну від України, виражається в діях, які полягають у привласненні шляхом вилучення. Доведено, що особливістю такого формулювання крадіжки за КК цих країн Східної Європи є те, що законодавець не вказує на таємність як обов'язкову ознаку такого кримінального правопорушення. За конструкцією об'єктивної сторони склад крадіжки, як правило, формальний. Моментом закінчення такої крадіжки, на відміну від крадіжки за КК України, є сам момент вчинення вилучення, не залежно від того, чи з'явилася у винного реальна можливість розпорядитися вилученою річчю на свій розсуд.

Установлено, що суб'єктом кримінальних правопорушень проти власності за КК України і країн Східної Європи є осудна фізична особа, яка досягла на час вчинення кримінального правопорушення віку, з якого настає кримінальна відповідальність. Установлено, що суб'єктом кримінальних правопорушень проти власності, за КК окремих країн Східної Європи, можуть бути юридичні особи, однак в деяких країнах Східної Європи юридична особа може бути

суб'єктом лише шахрайства та вимагання, в той час як в інших країнах Східної Європи юридичні особи є суб'єктами більшого кола злочинів проти власності, наприклад, ще й крадіжки. Крім того, з суб'єктивної сторони кримінальні правопорушення проти власності, як правило, характеризуються, виною у формі умислу. Аналіз суб'єктивної сторони крадіжки, шахрайства, привласнення чи розтрата, грабежу, розбою в КК країн Східної Європи пострадянського простору показав, що обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони є корисливий мотив та мета. У КК країн Східної Європи, які не пов'язані з радянським періодом розвитку державності, обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони крадіжки, розбою та шахрайства є намір незаконного привласнення речі.

РОЗДІЛ 3

КВАЛІФІКОВАНІ ВИДИ СКЛАДІВ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ ВЛАСНОСТІ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ І КРАЇН СХІДНОЇ ЄВРОПИ

3.1. Підстави (критерії) систематизації кваліфікуючих ознак кримінальних правопорушень проти власності за законодавством України і країн Східної Європи

Для систематизації кваліфікуючих ознак кримінальних правопорушень проти власності за законодавством України і країн Східної Європи необхідно дослідити основні сутнісні підстави групування таких кваліфікуючих ознак. Терміни «підстава» та «критерій» з урахуванням їх семантичного значення будуть нами вживатися як синоніми.

Кваліфікуючі ознаки (обтяжуючі обставини) є одними з найпоширеніших засобів диференціації караності в статтях Особливої частини кримінальних кодексів України та інших країн Східної Європи. Для країн Східної Європи пострадянського простору більш характерним є опис однієї або декількох різновидів складів кримінальних правопорушень, іменованих в теорії кримінального права «кваліфікованими» та/або «особливо кваліфікованими», у відповідних частинах певної статті Особливої частини, на відміну від розміщення такого різновиду в окремих статтях, у більшості кримінальних законів країн Східної Європи, історія розвитку яких не мала радянського періоду.

Помітно збільшилася кількість кваліфікуючих ознак, задіяних законодавцем для диференціації відповідальності за кримінальні правопорушення проти власності в кримінальних законах України, Білорусі, Молдові та РФ. Науковці звертають увагу, що якщо, наприклад, в колишньому Кодексі РРФСР 1960 року опис однієї або декількох ознак містився приблизно в кожній другій статті Особливої частини, то в чинному КК їх частка вже в початковій редакції закону зросла майже до 65%, а з урахуванням змін і

доповнень нині вона досягла майже 68%, що свідчить про все більшу увагу законодавця до використання такого важливого засобу диференціації покарання в Особливій частині КК, як кваліфіковані (і привілейовані) склади [79].

Для того, щоб розкрити підстави (критерії) систематизації кваліфікуючих ознак кримінальних правопорушень проти власності за законодавством України та інших країн Східної Європи, необхідно зупинитися на питанні правової природи кваліфікуючих ознак. І хоча розкриття правової природи – не самоціль, а засіб, важлива сходинка до поглибленого пізнання сутності явища або поняття, питання правової природи саме кваліфікуючих ознак не є простим.

У науковому світі існують різні точки зору щодо поняття «кваліфікуючі ознаки». Так, деякі автори не вживають словосполучення «кваліфікуючі ознаки», а використовують термін «обтяжуючі обставини» [13, с. 41]. Виділяють два види обставин, що обтяжують відповідальність. Одні з них мають значення для призначення покарання особі, яка вчинила злочин, інші виступають як ознаки конкретного складу кримінального правопорушення, що впливають на його кваліфікацію. Наведене зіставлення, за твердженням С.В. Бородіна, показує, що обставини, які обтяжують відповідальність, є певною юридичною базою для обставин, що впливають на кваліфікацію окремих кримінальних правопорушень, і тим самим направляють її. Таким чином, «обтяжуючі обставини, названі в Загальній частині Кримінального кодексу, конкретизуються в окремих складах Особливої частини» [13, с. 41]. Однак, за своєю правовою природою ці два види обставин є самостійними.

Правова природа кваліфікуючих ознак дуалістична, тому що, з одного боку, вони входять до загальної сукупності ознак складу кримінального правопорушення і тому повинні мати всі ті особливості, які притаманні ознакам складу кримінального правопорушення. З іншого боку, кваліфікуючі ознаки наділені власними особливостями. Причому завдяки таким особливостям вони набувають здатності здійснювати певний вплив на кваліфікацію вчиненого, викликати необхідність застосування інакшої санкції, що відбиває специфіку

диспозиції, оскільки «кожному загальному визначенню злочину, яке формульоване в диспозиції закону, кожного складу завжди відповідає загальне типове покарання, яке визначене в санкції [164, с. 313]. В. О. Навроцький вказує, що кваліфікуючі ознаки – це додаткові ознаки складу злочину, які підвищують ступінь суспільної небезпечності злочину [106, с. 305].

Оскільки аналізовані обставини відносяться до ознак складу злочину, їх встановлення становить виняткову прерогативу законодавця. Отже, види, а так само межі кожного з видів кваліфікуючих ознак повинні бути визначені чітко і однозначно самим законодавцем у кримінально-правовій нормі.

Кваліфікуючі ознаки одночасно споріднені 1) обставинам-ознакам основного складу злочину і 2) обставинам, які пом'якшують і які обтяжують покарання. Ототожнення їх з першими або другими призводить до змішування термінології, до плутанини [79, с. 121].

Серед науковців не існує єдиної точки зору щодо визначення поняття кваліфікуючих ознак. Зокрема, Л. Л. Кругліков та О. В. Васільєвський зазначають, що кваліфікуючими є ознаки складу злочину, які свідчать про різко підвищену (порівняно з основним складом) суспільну небезпечність діяння та особи, яка його вчинила [78, с. 174]. Різноманітні визначення досліджуваних ознак подаються також у підручниках з кримінального права [108, с. 314]. Наприклад, кваліфікуючі ознаки – це додаткові обставини, що включені до складу злочину і змінюють його кваліфікацію [172]. У юридичній енциклопедії кваліфікуючі ознаки визначаються як обтяжуючі обставини, що стосуються злочину (його об'єктивних і суб'єктивних ознак), особи винного та потерпілого, а також такі, що вказані в диспозиції норми Особливої частини КК України як ознаки самостійного складу злочину [201]. Як бачимо, вище вказані поняття різняться між собою, хоч автори і використовують у своїх визначеннях деякі спільні риси досліджуваних ознак [108, с. 314]. Кваліфікуючі ознаки не входять до єдиної можливої сукупності ознак суспільно-небезпечного діяння, яка

визначає його згідно з кримінальним законом «як злочинне і кримінально каране» [79, с. 121].

Кваліфікуючі ознаки складу, які зазвичай вказуються в частинах другій, третій і т. ін. статей Особливої частини Кримінального кодексу, виконують специфічну функцію: вони призводять до створення різновиду того чи іншого складу злочину, а отже, і до появи нової санкції, та як правило, більш суворого покарання. Тому такого роду обставини іменуються в літературі спеціальними (або кваліфікуючими) обставинами [36, с. 41]. С.Є. Кротов називає кваліфікуючими такі ознаки злочину, які сформульовані у статтях Особливої частини КК, містять обтяжуючі обставини вказаного у диспозиції статті злочину і передбачають підвищену відповідальність [73, с. 16].

О. М. Войтюк зазначає, що кваліфікуючі ознаки – це один із способів посилення суворості покарання. О. М. Войтюк визначає їх як конкретні обставини, що вказані у статтях Особливої частини КК і характерні для окремих груп (видів) злочинів, безпосередньо пов'язані зі злочином і такі, що суттєво підвищують ступінь його суспільної небезпеки, а також неприйнятні для більшості зафіксованих в основному складі діянь і такі, що безпосередньо впливають на жорсткість покарання порівняно з типовим покаранням, передбаченим за вчинення злочину без відповідних ознак [29, с. 7].

А. Н. Трайнін вважає, що немає сенсу говорити про єдиний склад злочину, що розпадається на ряд видів (простий, кваліфікований, особливо кваліфікований). На його думку, існують три самостійні склади злочинів, оскільки ознаки, які їх характеризують, є різними [165, с. 140].

На основі аналізу Кримінального кодексу України та інших країн Східної Європи, виокремлено наступні властивості ознак, які кваліфікують злочин:

1. Ознаки, що кваліфікують злочин, чітко визначені в тексті кримінального закону. Такі ознаки формулюються здебільшого при конструюванні диспозицій статей Особливої частини кримінального закону (всі ознаки, передбачені чинним КК України), рідше при регламентації інститутів

Загальної частини (що використано в низці зарубіжних КК) та конструюванні санкцій (зокрема, такий спосіб доволі часто зустрічався у всіх попередніх кримінальних кодексах). В результаті такого визначення в тексті закону відповідні ознаки стають частиною правової норми, а відтак, вони набувають нормативного характеру. Звідси орган, який здійснює правозастосування, зобов'язаний враховувати в якості ознак, що кваліфікують злочин, лише ті обставини кримінальної справи, які чітко передбачені як такі у тексті кримінального закону.

2. Ознаки, що кваліфікують злочин, мають імперативний характер. У випадку виявлення правозастосовним органом обставин вчиненого кримінального правопорушення, які охоплюються відповідною ознакою, використання норми, що містить таку ознаку (норми, яка регламентує кваліфікований склад кримінального правопорушення), є обов'язковим і не передбачає жодних винятків на зразок передбачених у переліку обставин, які обтяжують покарання (ч. 2 ст. 67 КК України).

3. Ознаки, що кваліфікують злочин, істотно змінюють рівень суспільної небезпеки конкретного кримінального правопорушення. Завдяки даній властивості ознаки, що кваліфікують злочин, якісно відрізняються від таких, які пом'якшують та обтяжують покарання, оскільки, визначаючи вплив останніх на покарання лише в межах санкції, законодавець презюмує неістотний їх вплив на рівень суспільної небезпеки кримінального правопорушення (розглядаючи із позиції окремого виду кримінального правопорушення) [97, с. 298].

Т. О. Леснієвські-Костарева визначає кваліфікуючі ознаки як передбачені у законі обставини, характерні для злочинів відповідного виду, що відображають значно змінений порівняно з основним складом злочину ступінь суспільної небезпечності скоєного і особи винного та впливають на кваліфікацію злочину і міру відповідальності [88, с. 230].

Кваліфікуючі ознаки кримінального правопорушення розглядаються як одна з форм диференціації кримінальної відповідальності, що відображає якісну

характеристику злочинного діяння. Поява кваліфікуючих ознак в складі кримінального правопорушення свідчить про підвищення суспільної небезпеки протиправного діяння, в порівнянні з зафіксованим в основному складі кримінального правопорушення. Необхідно врахувати відповідність зміни ступеня суспільної небезпечності кримінального правопорушення і особи, яка вчинила злочин, шляхом виділення в кримінальному законі диференціюючих обставин [18, с. 100]. Істотний перепад в рівні суспільної небезпеки діяння в порівнянні з зафіксованим в основному складі кримінального правопорушення є підставою для конструювання кваліфікованого складу кримінального правопорушення. Е.Ф. Побегайло, розглядаючи проблеми диференціації кримінальної відповідальності за тяжкі насильницькі злочини, справедливо зазначає, що в процесі диференціації законодавець враховує типові специфічні ознаки окремих видів суспільно небезпечних діянь і суттєву зміну такими ознаками рівня суспільної небезпеки таких діянь [121, с. 24-25]. На це ж вказує А.І. Свінкін, відносячи до критеріїв відбору кваліфікуючих ознак зростаючу суспільну небезпеку [136, с. 35-37; 137 с. 60-62]. У кримінально-правовій літературі практично не акцентувалася увага на класифікації обтяжуючих обставин Особливої частини.

Разом з тим, у кримінально-правовій науці України переважно досліджувались обтяжуючі обставини Загальної частини або разом обставини Особливої і Загальної частин. На справедливу думку О.В. Ільїної, найбільш обґрунтованою класифікацією обтяжуючих обставин Особливої частини (кваліфікуючих ознак), як з точки зору додержання вимог формальної логіки, так і з точки зору урахування юридичної природи даного явища, є класифікація обтяжуючих обставин залежно від частоти їх використання в кримінальному законі (типовості). Така класифікація може складатися з двох рівнів. На першому рівні класифікація має здійснюватися в залежності від типовості обтяжуючих обставин для окремих груп кримінальних правопорушень. Другий рівень

класифікації утворюватиме поділ обтяжуючих обставин залежно від їх типовості для злочинів певного виду в рамках однієї групи злочинів [55, с. 6-7].

Серед численних обставин, які використовуються законодавцем при конструюванні складів кримінальних правопорушень в якості кваліфікуючих ознак, особливе місце займають характеристики, що відносяться до особи винного. Дані кваліфікуючі ознаки можуть бути двоякого роду: по-перше, це ті, які характеризують спеціального суб'єкта кримінального правопорушення; по-друге, ті, які свідчать про підвищення суспільної небезпеки особи винного незалежно від наявності ознак спеціального суб'єкта, засновані на факті повторності. Роль цих обставин в диференціації та індивідуалізації кримінальної відповідальності різна [120].

У кримінально-правовій доктрині України та країн Східної Європи відсутня єдина точка зору на класифікацію кваліфікуючих ознак. Різні автори наводять різні класифікації. Так, Н. І. Загородников поділяє кваліфікуючі ознаки на ознаки, що характеризують: 1) мотиви і цілі; 2) індивідуальні риси особи злочинця; 3) спосіб дії і наслідки [50, с. 69].

Кваліфікуючі обставини поділяють на дві групи:

1) обставини, що характеризують суб'єктивні властивості кримінального правопорушення і особу винного (наприклад, вчинення кримінального правопорушення з корисливих мотивів);

2) обставини, що характеризують об'єктивні властивості кримінального правопорушення (вчинення кримінального правопорушення загальнонебезпечним способом) [13, с. 191].

У кримінально-правовій науці України та інших країн Східної Європи більшість науковців дотримується класифікації кваліфікуючих ознак за елементами складу кримінального правопорушення:

- 1) що відносяться до об'єкта кримінального правопорушення;
- 2) пов'язані з об'єктивною стороною кримінального правопорушення;
- 3) пов'язані з суб'єктивною стороною кримінального правопорушення;

4) пов'язані з суб'єктом кримінального правопорушення [177, С. 20].

Така класифікація є найбільш повною і точною, що охоплює весь список кваліфікуючих ознак, наведений в КК. Адже, як відомо, перелік даних ознак є вичерпним. А також наведена класифікація особливо підкреслює зв'язок кваліфікуючих ознак зі складом кримінального правопорушення [17, с. 71].

У чинному КК РФ кваліфікуючими ознаками розкрадань вказані: групою осіб за попередньою змовою, з незаконним проникненням у житло, приміщення чи інше сховище; із значної шкоди громадянинові; з одягу, сумки чи іншої ручної поклажі, що знаходилися при потерпілому; з нафтопроводу, нафтопродуктопроводу, газопроводу; у великому розмірі; із застосуванням насильства; із застосуванням насильства небезпечного або такого, що не є небезпечним для життя чи здоров'я; або з погрозою такого насильства; із застосуванням зброї або предметів, використовуваних в якості зброї; з використанням свого службового становища; організованою групою; в особливо великому розмірі; із заподіянням тяжкої шкоди здоров'ю. В п «в» ч. 2 ст. 164 КК РФ кваліфікуючою ознакою вказано специфічну ознаку – «розкрадання, що призвело до знищення, псування або руйнування предметів або документів», що мають особливу цінність [82, С. 17].

Кваліфікуючі ознаки складів кримінальних правопорушень проти власності, наявні в кримінальних законах України та країн Східної Європи:

1) повторно (ч. 2 ст.185 КК України), особою, яка раніше вчинила розбій або бандитизм (ч. 2 ст. 187 КК України);

2) за попередньою змовою групою осіб (п. а ч. 2 ст. 158 КК РФ; ч. 2 ст.185 КК України; п. 2 ч.1 ст. 204 КК Сербії; п.2 ч.1 ст. 240 КК Чорногорії);

3) з проникненням у житло, інше приміщення чи сховище потерпілого (крадіжка з проникненням в закриті приміщення або на закриті території, в будівлі, кімнати, сейфи, шафи або інших закритих приміщення або території (простори) ст. 229 КК Хорватії, п. б ч. 2 ст. 158 КК РФ (з незаконним проникненням у приміщення чи інше сховище), п. а ч.3 158 КК РФ (з незаконним

проникненням у житло;), ст. ч. 3 ст.185 КК України, ч. 3 ст. 186 КК України, ч. 3 ст. 187 КК України);

4) завдала значної шкоди (п. в ч. 2 ст. 158 КК РФ, ч. 3 ст.185 КК України, ч. 3 ст. 186 КК України);

5) у великих розмірах (п. г ч. 2 ст. 163. вимагання, вчинене у великому розмірі; п. в ч. 3ст. 158 КК РФ, ч. 4 ст.185 КК України, ч. 4 ст.186 КК України);

6) в особливо великих розмірах (ч. 5 ст.185 КК України, ч. 5 ст.186 КК України);

7) організованою групою (ч. 5 ст.185 КК України, ч. 5 ст.186 КК України);

8) із насильством – вимагання, вчинене із застосуванням насильства (п. в ч. 2 ст. 163 КК РФ); грабіж, поєднаний з насильством, яке не є небезпечним для життя чи здоров'я потерпілого, або з погрозою застосування такого насильства, або вчинений повторно, або за попередньою змовою групою осіб (ч.2 ст. 186 КК України);

9) розбій, спрямований на заволодіння майном у великих чи особливо великих розмірах або вчинений організованою групою, або поєднаний із заподіянням тяжких тілесних ушкоджень (ч. 4 ст. 187 КК України).

Кваліфікуючі ознаки кримінальних правопорушень проти власності, які відсутні у КК України: 1) крадіжка з одягу, сумки чи іншої ручної поклажі, що знаходилися при потерпілому (п. г ч. 2 ст. 158 КК РФ); 2) крадіжка з нафтопроводу, нафтопродуктопроводу, газопроводу (п. б ч. 3 ст. 158 КК РФ); 3) крадіжка з банківського рахунку, а так само щодо електронних грошових коштів (при відсутності ознак злочину, передбаченого статтею 159.3 цього Кодексу) (п. г ч. 3ст. 158 КК РФ); 4) із застосуванням зброї (озброєний розбій ст.140 КК Албанії) і т. ін. [134].

Аналіз кваліфікованих ознак складів кримінальних правопорушень проти власності показав, що для країн Східної Європи більш характерним є розміщення кваліфікованих складів кримінальних правопорушень на рівні окремих статей

КК. Так, у КК Сербії існує окрема стаття, яка має назву «Кваліфікована крадіжка» - *Teška krađa* (ст. 204 КК Сербії), та особливо кваліфікована крадіжка, що має назву «Розбійницька крадіжка» - *Razbojnička krađa* (ст. 205 КК Сербії).

При чому такі окремі статті, якими передбачено відповідальність за вчинення кримінального правопорушення за обтяжуючих обставин, також можуть бути поділено на частини. Так, наприклад, ст. 150 КК Албанії передбачає кримінальну відповідальність за знищення майна (основний склад кримінального правопорушення). Умисне знищення або пошкодження майна, що спричинило серйозні матеріальні наслідки, карається штрафом або позбавленням волі на строк до трьох років (ст. ст. 150 КК Албанії) [208]. Кваліфікований склад такого кримінального правопорушення міститься у ст. 151 КК Албанії. Умисне знищення або пошкодження майна вогнем карається штрафом або позбавленням волі на строк до п'яти років (ч. 1 ст. 151 КК Албанії). У випадку, якщо злочинне діяння призвело до тяжких матеріальних наслідків, покарання передбачене у виді позбавлення волі на строк до десяти років (ч. 2 ст. 151 КК Албанії). У випадку настання серйозних наслідків для здоров'я людей, діяння карається позбавленням волі на строк від п'яти до п'ятнадцяти років (ч. 3 ст. 151 КК Албанії). Статтею 152 КК Албанії передбачено кримінальну відповідальність за знищення майна вибуховими речовинами (ч. 1 ст. 152 КК Албанії). Умисне знищення або пошкодження майна вибуховими речовинами карається штрафом або позбавленням волі на строк до п'яти років (ч. 2 ст. 152 КК Албанії). Коли злочинне діяння призвело до серйозних матеріальних наслідків, воно карається від п'яти до десяти років позбавлення волі (ч. 3 ст. 152 КК Албанії). Коли заподіяно внаслідок злочину серйозні наслідки для здоров'я людей, це карається від десяти до двадцяти років позбавлення волі (ч. 4 ст. 152 КК Албанії).

Виняток становлять кримінально-правові норми про кримінальні правопорушення проти власності законодавства країн Східної Європи пострадянського простору. Так, на прикладі норм про кримінальні

правопорушення проти власності за КК України зазначимо, що якщо основний склад кримінального правопорушення міститься у частині першій статті Особливої частини КК, то у частині другій відповідно – кваліфікований склад кримінального правопорушення, а у третій частині статті – особливо кваліфікований склад кримінального правопорушення.

Крім того, якщо склад кримінального правопорушення матеріальний, то законодавчі конструкції кваліфікованих складів кримінальних правопорушень мають містити повну вказівку на правопорушення у частині першій відповідної статті або його узагальнене найменування [131].

Наприклад, у ст. 185 «Крадіжка» КК України основний склад кримінального правопорушення – матеріальний. Відповідно до ч. 1 ст. 185 КК України визнається таємне викрадення чужого майна. Разом з тим, законодавчі конструкції кваліфікованих складів сформульовано так: «крадіжка, вчинена...» (частини 2, 4, 5 ст. 185 КК України), «крадіжка, поєднана з...» (ч. 3 ст. 185 КК України). Таке формулювання означає, що для кваліфікованих складів характерними є всі конститутивні ознаки крадіжки, в тому числі суспільно небезпечні наслідки. Лише у випадку, коли кваліфікуючі ознаки виражають суспільно небезпечні наслідки вчиненого кримінального правопорушення, законодавчі конструкції відповідних кваліфікованих складів можуть мати такий вигляд: «дії, передбачені частиною першою, якщо вони спричинили...» (або подібні формулювання залежно від специфіки описання об'єктивної сторони складів кримінальних правопорушень). Водночас у випадку конструювання основного складу кримінального правопорушення як формального або усіченого відповідні кваліфіковані склади можуть формулюватися так: «дії (діяння), передбачені (передбачене) у частині першій цієї статті, вчинені...» [49, с. 60].

А.М. Соловійова слушно пропонує введення нових кваліфікуючих ознак вчинення діяння «щодо особи похилого віку, особи з інвалідністю, особи, яка перебуває в безпорадному стані, або особи, яка страждає на психічний розлад», «з використанням обставин, що виникли внаслідок надзвичайних подій», «із

застосуванням зброї чи іншого небезпечного знаряддя або засобу» [144, с.6].

Крім того, слід погодитись із точкою зору А.М. Соловйової щодо необхідності доповнити ч.2 ст. 187 КК України новою кваліфікуючою ознакою – «щодо особи похилого віку, особи з інвалідністю, особи, яка перебуває в безпорадному стані, особи, яка страждає на психічний розлад»; ч. 3 ст. 187 кваліфікуючою ознакою «або вчинений з використанням обставин, що виникли внаслідок надзвичайних подій»; ч. 4 ст. 187 особливо кваліфікуючою ознакою «або із застосуванням зброї чи іншого небезпечного знаряддя або засобу» [144, с.30].

Разом з тим, на нашу думку, доцільно доповнити норму ст. 185 КК України такою кваліфікуючою ознакою як вчинення крадіжки «з одягу, сумки чи іншої ручної поклажі, що знаходилися при потерпілому».

Звернемо увагу на певні особливості юридичних конструкцій кваліфікованих видів кримінальних правопорушень проти власності за КК інших країн Східної Європи. Так, за КК Болгарії обтяжуючими обставинами крадіжки (ст. 194 КК Болгарії) є: 1) вчинення крадіжки під час пожежі, повені, аварії корабля, катастрофи, війни чи іншого суспільного лиха; 2) якщо викрадена річ не перебуває під постійною охороною; 3) якщо вона вчинена шляхом руйнування, пошкодження або підкопу перепон; 4) якщо під час вчинення крадіжки використано механічний транспортний засіб, технічний засіб або спеціальний спосіб (ст. 195).

Окремою ст. 196-а КК Болгарії встановлена відповідальність за крадіжку в особливо великих розмірах. Покарання за крадіжку істотно пом'якшується, якщо до закінчення судового слідства викрадена річ повернута або її вартість відшкодована (ст. 197 КК Болгарії).

Особливо обтяжують відповідальність за розбій обставини поєднання його із заподіянням тяжкого чи середньої тяжкості тілесного ушкодження, яке спричинило смерть, або із вбивством чи замахом на вбивство (ч. 2 ст. 199 КК Болгарії).

Обставинами, що обтяжують відповідальність за обман (аналог шахрайства за КК України), згідно зі ст. 210 КК Болгарії є, зокрема, вчинення його посадовою особою або особою, яка видає себе за посадову.

У свою чергу, чимало особливостей ми виявили у КК Сербії. Так, кваліфікований вид розбійницької крадіжки передбачений ч. 3 ст. 205 КК Сербії. Відповідальність за ч.3 ст. 205 КК Сербії передбачена за розбійницької крадіжку, вчинену групою осіб або таку, що спричинила тяжкі тілесні ушкодження потерпілому.

У ст. 112 (22) КК Сербії визначено поняття групи, під якою розуміють групу з мінімум як трьох осіб, які об'єдналися з метою постійного або періодичного вчинення кримінальних правопорушень, які не повинні мати визначених ролей, безперервності членства або розвиненої структури. До внесення змін до Кримінального кодексу 2009 р., опублікованих в "Офіційному віснику" RS №82/2009, кваліфікуючою ознакою визнавалося те, що злочин було вчинено кількома особами, щонайменше двома особами (співвиконавцями) відповідно до судової практики). Для інкримінування такого злочину необхідно, щоб винний усвідомлював виконання своєї роботи саме в межах групи, а не окремо [286, с. 372, 613-614].

Стаття 229 КК Хорватії розділу двадцять третього (XXIII) «Кримінальні діяння проти власності» («Kaznena Djela Protiv Imovine») [237] передбачає відповідальність за окремі кваліфіковані види крадіжки. Такими названо: 1) крадіжка з проникненням в закриті приміщення або на закриті території, в будівлі, кімнати, сейфи, шафи або на у інші закриті приміщення або території (простори); 2) крадіжка, вчинена особливо небезпечним або особливо зухвалим способом, коли винний діяв, скориставшись умовами, які виникли підчас пожежі, повені, землетрусу або іншого стихійного лиха або 3) скориставшись безпорадністю або іншими особливо складними ситуаціями потерпілого; 4) крадіжка майна, що має велику цінність; 5) крадіжка зброї, боєприпасів, ракет, мін і вибухових пристроїв, бойової або частини військової техніки, яка

обслуговує потреби оборони; 6) крадіжка майна, яке використовується для релігійних цілей або яке було вкрадене з церкви або іншої будівлі або приміщення, які використовуються для відправлення релігійних ритуалів; 7) крадіжка культурних цінностей або предмету наукового, мистецького, історичного чи технічного значення, чи з громадської колекції (зібрання), захищеної приватної колекції або виставленої публічно; 8) якщо злочинець має при собі будь-яку зброю або небезпечне знаряддя для атаки або оборони; 9) крадіжка вчинена посадовою особою підчас виконання нею службових обов'язків або обов'язків представника державного органу [237].

Відповідно до статті 230 КК Хорватії розділу двадцять третього (XXIII) «Кримінальні діяння проти власності» («Kaznena Djela Protiv Imovine») [237] кваліфікованими ознаками розбою (Razbojništvo) є: 1) значна майнова вигода, 2) застосування під час розбою зброї або іншого небезпечного знаряддя. Особливо кваліфікованою ознакою розбою є наслідок у вигляді смерті людини.

Кримінальна відповідальність за зловмисне заподіяння шкоди (Oštećenje tuđe stvari) передбачена статтею 235 КК Хорватії. Обтяжуючими обставинами є вчинення кримінального правопорушення з низьких спонукань або завдання істотної шкоди.

У КК Македонії кваліфікованим видом крадіжки є крадіжка зі зломом. Такий вид крадіжки стосується: 1) манери вчинення дії, 2) часу вчинення дії, 3) значення викраденого 4) особлива обстановка.

Відповідно до ст. 236 КК Македонії, крадіжка зі зломом має місце, якщо викрадення вчинене шляхом проникнення в приміщення, долаючи перешкоди. Приміщенням вважається закрите приміщення, кімната, сейф, певна територія, яка є огороженою та ін.

Крадіжка, вчинена декількома особами, вважається такою, якщо особи об'єдналися для вчинення хоча б двох кримінальних правопорушень. При цьому не важлива форма об'єднання або характер внутрішнього зв'язку між особами. Головним критерієм для оцінювання діяння є мета об'єднання, метою може

слугувати вчинення кримінальних правопорушень. Так, крадіжка не буде кваліфікованою, якщо особи об'єдналися лише для вчинення однієї крадіжки. Формат участі може полягати у співвиконавстві або у пособництві.

Відповідно до ст. 236 КК Македонії, кваліфікованими видами крадіжки є *крадіжка, вчинена з ненависті, крадіжка вчинена зухвалим способом* – спосіб вчинення кримінального правопорушення характеризується високим ризиком, особливою завзятістю тощо; *крадіжка, вчинена озброєною особою* – крадіжка вчинена особою, що мала при собі якусь зброю або небезпечний предмет для атаки або оборони; *крадіжка під час пожежі*, повені або аналогічного лиха – винний використовує одну з описаних ситуацій для вчинення кримінального правопорушення. Винний повинен знати про ситуацію і мати умисел використовувати її для крадіжки [215].

Відповідно до §2 ст. 280 КК Польщі, кваліфікований вид розбою має місце тоді, коли злочинець використовує вогнепальну зброю, ніж або інші небезпечні предмети або засоби, а також, якщо він діє спільно з іншою особою, яка використовує таку зброю або інші небезпечні засоби [142, с. 252].

Статтею 289 КК Польщі передбачена кримінальна відповідальність за угон транспортного засобу. Згідно з §1 цієї статті покаранню підлягає той, хто забирає з метою короточасного використання чужий транспортний механічний засіб. Зі змісту диспозиції норми ст. 289 §1 КК випливає, що об'єктивна сторона сформульованого в ній кримінального правопорушення полягає в угоні [257]. Кваліфікованими та особливо кваліфікованими видами такого кримінального правопорушення є угон 1) який поєднаний з доданням винним перешкод до використання засобу пересування за допомогою особи, яка не має на це право; 2) коли засіб пересування є майном значної вартості; 3) якщо винний залишає засіб після угону в пошкодженому стані; 4) якщо винний залишає засіб після угону за таких обставин, коли виникає небезпека втрати або пошкодження засобу пересування або його частини чи його вмісту (§2); 5) який поєднаний із насильством; 6) під погрозою негайного застосування насильства; 7) шляхом

доведення потерпілого до стану непритомності або до безпорадного стану (§3) [238].

У випадку, коли той, хто придбає або допомагає збути річ, щодо якої на підставі супроводжуючих обставин повинен і міг припускати, що вона була отримана за допомогою забороненого діяння, або таку річ приймає або допомагає в її укриття, підлягає відповідальності на підставі §1 ст. 292 КК Польщі. Кваліфікованим видом такого кримінального правопорушення є вчинення його щодо речі значної цінності.

Статтею 293 КК Польщі встановлено кримінальну відповідальність у випадку, коли положення ст. 291 та 292 КК Польщі застосовуються відповідно до комп'ютерної програми.

Така обтяжуюча обставина, як вчинення кримінального правопорушення щодо майна значної вартості або майна, яке має особливе значення для культури, винесена в окрему ст. 294 і стосується майже усіх кримінальних правопорушень проти майна – крадіжки, привласнення, здійснення телефонних переговорів за чужий рахунок, шахрайства, знищення чи пошкодження майна і деяких інших [196, с. 731].

КК Боснії і Герцеговини передбачає такий вид кримінального правопорушення проти власності, як крадіжка. Обставини, які обтяжують крадіжку, за КК Боснії і Герцеговини, подібні до відповідних обставин за КК Македонії. Кваліфікованими видами крадіжки є: крадіжка, поєднана з руйнуванням і проникненням у приміщення, кімнату, сейф, на певну територію, тощо; крадіжка вчинена зухвалим способом; крадіжка вчинена особою, яка при собі мала будь-яку зброю або небезпечний предмет; крадіжка під час пожежі, повені або аналогічного лиха.

Дослідження питань систематизації кваліфікуючих ознак кримінальних правопорушень проти власності за законодавством України і країн Східної Європи дало можливість виділити наступні підстави (критерії) систематизації:

I. За об'єктивними ознаками:

1) за ознаками об'єкту складу кримінального правопорушення:

- за предметом кримінального правопорушення проти власності (майно у великих чи особливо великих розмірах (ч. 4 ст. 187 КК України)); якщо викрадені зброя, боєприпаси, снаряди, вибухотехнічні засоби, бойові ресурси або частина бойових ресурсів, що обслуговують потреби армії (п.6. ч.1 ст. 229 КК Хорватії); якщо предмет культурної цінності або об'єкт наукового, мистецького, історичного чи технічного значення викрадений або викрадене майно є частиною публічної колекції, охороняється приватною колекцією або публічно демонструється (п.6. п.8 ч.1 ст. 229 КК Хорватії); якщо викрадене майно використовується в релігійних цілях або викрадене з церкви чи іншої будівлі чи приміщення, що використовується для релігійних служб п.7 ч.1. ст. 229 КК Хорватії;

- за ознаками потерпілого п.4. ч.1 ст. 229 КК Хорватії передбачає відповідальність за крадіжку з використанням безпорадного стану потерпілого або інших особливо складних станів (ситуацій) потерпілого; скориставшись безпорадністю чи іншим лихом іншої людини п.6 ч.1 ст. 240 КК Чорногорії; скориставшись безпорадністю чи іншим тяжким станом людини; (п. 6 ч.1 ст. 204 КК Сербії);

2) за ознаками об'єктивної сторони:

1) з проникненням у житло, інше приміщення чи сховище потерпілого (ст. ч. 3 ст.185 КК України, ч. 3 ст. 186 КК України, ч. 3 ст. 187 КК України); крадіжка з проникненням в закриті приміщення або на закриті території, в будівлі, кімнати, сейфи, шафи або на інші закриті приміщення або території (простори) (ст. 229 КК Хорватії, п. б ч. 2 ст. 158 КК РФ); (з незаконним проникненням у приміщення чи інше сховище), п. а ч.3 158 КК РФ (з незаконним проникненням у житло,)); якщо крадіжка була вчинена з могили померлої особи (п. 8 ч.1 ст. 195 КК Болгарії);

2) за наслідком – вимагання, вчинене із заподіянням тяжкої шкоди здоров'ю потерпілого (п. в ч. 3 ст. 163 КК РФ); завдання значної шкоди (п. в ч. 2

ст. 158 КК РФ, ч. 3 ст.185 КК України, ч. 3 ст. 186 КК України); крадіжка, що призвела до смерті потерпілого (ст.141 КК Албанії);

3) обстановка – за п.3 ч.1 ст. 229 КК Хорватії крадіжка, коли винний діяв, скориставшись умовами, які виникли внаслідок пожежі, повені, землетрусу або іншого стихійного лиха; під час пожежі, повені, землетрусу чи іншої катастрофи (п.5 ч.1 ст. 240 КК Чорногорії); крадіжка була вчинена під час пожежі, повені, аварії корабля, аварії, війни чи іншого соціального лиха (п.1 ч.1 ст. 195 КК Болгарії); вчиняє крадіжку у стані національної небезпеки чи воєнного стану, під час стихійного лиха чи іншої події, що серйозно загрожує життю чи здоров'ю людей, громадському порядку чи майну (п.2 ч.4 ст. 205 КК Чехії); під час пожежі, повені, землетрусу чи іншого лиха; (п. 5 ч.1 ст. 204 КК Сербії);

4) серед елементів, які підвищують ступінь ймовірності настання шкідливих наслідків, звертають на себе увагу ознаки, що характеризують спосіб вчинення кримінального правопорушення. Наприклад, до такої ознаки можна віднести застосування зброї або предметів, які винний використовує в якості зброї, під час вчинення певного злочину проти власності. Справа тут не тільки в тому, що застосування зброї або предметів, які винний використовує в якості зброї, полегшує вчинення злочину, але, що більш важливо, робить вчинення злочину і настання шкідливих наслідків більш ймовірними. Шкода від вчинення саме таким способом злочину стає більш суттєвою, тому потрібні додаткові бар'єри на шляху злочинця. Одним з таких бар'єрів і є загроза більш суворого покарання. Знаряддя та засоби – із застосуванням зброї («Озброєний розбій» ст.140 КК Албанії); із застосуванням зброї чи іншого небезпечного інструменту для нападу чи оборони (п.1 ч.1 ст. 240 КК Чорногорії, п. 4 ч.1 ст. 204 КК Сербії); якщо для вчинення крадіжки використовувались транспортний засіб, технічні засоби (п. 4 ч.1 ст. 195 КК Болгарії), застосування зброї або предметів, які винний використовує в якості зброї (ч. 2 ст. 162 КК РФ). За способом вчинення кримінального правопорушення – вчинення діяння особливо небезпечним або

особливо зухвалим способом (п. 2 ч.1 ст. 229 КК Хорватії, п.3 ч.1 ст. 240 КК Чорногорії, п. 3 ч.1 ст. 204 КК Сербії, п.1 ч.4 ст. 205 КК Чехії).

II. За суб'єктивними ознаками:

1) – *повторно* (ч. 2 ст.185 КК України), *особою, яка раніше вчинила розбій або бандитизм* (ч. 2 ст. 187 КК України);

2) крім того, спільна участь двох або більше осіб у вчиненні кримінального правопорушення підвищує ступінь ймовірності настання шкідливих наслідків у порівнянні з тими випадками, коли суб'єкт кримінального правопорушення діє самотійно. Вона досягає якісно нового рівня, коли співучасть набуває форму злочинної групи і отримує найвищу ступінь розвитку у злочинній організації. *За попередньою змовою групою осіб* (п. а ч. 2 ст. 158 КК РФ, ч. 2 ст.185 КК України та ін.).

Таким чином, можна зробити висновок, що дослідження питань систематизації кваліфікуючих ознак кримінальних правопорушень проти власності за законодавством України і країн Східної Європи дало можливість виділити наступні основні підстави (критерії) систематизації: I. За об'єктивними ознаками: 1) за об'єктом складу кримінального правопорушення: а) за предметом кримінального правопорушення; б) за потерпілим від кримінального правопорушення; 2) за ознаками об'єктивної сторони: 1) за ознаками місця вчинення кримінального правопорушення; 2) за наслідком; 3) за ознаками обстановки; 4) за ознаками знарядь та засобів; 5) за способом вчинення кримінального правопорушення; II. За суб'єктивними ознаками: 1) за ознаками суб'єкта; 2) за ознаками суб'єктивної сторони.

3.2. Основні різновиди кваліфікуючих ознак кримінальних правопорушень проти власності за законодавством України і країн Східної Європи

Дослідження питань систематизації кваліфікуючих ознак кримінальних правопорушень проти власності за законодавством України і країн Східної

Європи дало можливість виділити підстави (критерії) систематизації за об'єктивними ознаками.

Так, за ознаками об'єкту складу кримінального правопорушення:

а) за предметом кримінального правопорушення проти власності, а саме: якщо викрадені зброя, боєприпаси, снаряди, вибухотехнічні засоби, бойові ресурси або частина бойових ресурсів, що обслуговують потреби армії (п.6. ч.1 ст. 229 КК Хорватії); якщо предмет є таким, що має культурну цінність або якщо він є об'єктом наукового, мистецького, історичного чи технічного значення, якщо викрадене майно є частиною публічної колекції, охороняється приватною колекцією або публічно демонструється (п.6. п.8 ч.1 ст. 229 КК Хорватії); якщо викрадене майно використовується в релігійних цілях або викрадене з церкви чи іншої будівлі чи приміщення, що використовується для релігійних служб п.7 ч.1. ст.. 229 КК Хорватії.

Македонські вчені, проводячи порівняльне дослідження власного законодавства щодо норм про кримінальні правопорушення проти власності і законодавства Сербії, звертають увагу на те, що в Республіці Македонія кримінально-правовій охороні підлягає більш широке коло предметів, ніж за КК Сербії [280];

б) за ознаками потерпілого п. 4. ч.1 ст. 229 КК Хорватії передбачає відповідальність за крадіжку з використанням безпорадного стану потерпілого або інших особливо складних станів (ситуацій) потерпілого; скориставшись безпорадністю чи іншим станом потерпілої особи п. 6 ч.1 ст. 240 КК Чорногорії; скориставшись безпорадністю чи іншим тяжким станом людини (п. 6 ч.1 ст. 204 КК Сербії);

Пунктом 6 ч. 1 ст. 236 КК Македонії передбачено кримінальну відповідальність за крадіжку, вчинену шляхом використання безпорадного стану потерпілого чи інших особливо складних станів (ситуацій) потерпілого.

Зарубіжні вчені, аналізуючи дану норму, зазначають, що мається на увазі фізична або психічна безпорадність, слабкість, що заважає жертві вживати

заходів щодо захисту предметів від протиправного посягання. Такий стан потерпілого може бути наслідком його хвороби, отриманих тілесних ушкоджень чи інвалідності, інших обставин, таких як: сильний емоційний стан жалоби чи страху. Посилаючись на хворобу та травми як причину безпорадності в розумінні цього нормативного положення, необхідно враховувати лише ті травми та хвороби, які викликають нерухомість, зокрема, такі як параліч, переломи ніг, переломи хребта тощо. Для того, щоб інкримінувати таке кримінальне правопорушення, необхідно встановити, що винний скористався безпорадністю потерпілого для того, щоб вилучити предмети.

Особливо складний стан (ситуація) потерпілого означає таку ситуацію, коли здатність потерпілого захиститися від крадіжки знижується, що дозволяє винному використати таку обставину під час вчинення крадіжки. Особливо складний стан може бути спричинений різноманітними факторами, які можуть впливати на здатність потерпілого захищати своє рухоме майно та якими винна особа скористалася. Наприклад, у мандрівника викрадені всі його гроші або вони викрадені у особи, яка не може негайно перевезти хворого члена сім'ї до лікарні. Такі ситуації негативно впливають на готовність та здатність потерпілого захистити своє майно від крадіжок [132];

в) вчинення кримінального правопорушення під час пожежі, повені чи іншого подібного лиха.

Пунктом п'ятим ч.1 ст. 236 КК Македонії передбачено кримінальну відповідальність за вчинення крадіжки під час пожежі, повені чи подібної події.

Подія за змістом цього положення передбачає ситуацію, в якій існує небезпека для життя людей та їхнього майна; ця ситуація може бути викликана природним явищем, спричиненим виникненням природних катастроф, таких як пожежі, повені, землетруси тощо. На такі стихійні лиха людина немає впливу. Але нещасний випадок також може означати стан, спричинений певними діями людини, такими як: аварія в повітрі, на залізниці чи на дорозі, при якій не тільки пошкоджені транспортні засоби, але й люди зазнали певних ушкоджень.

Вчинення таких крадіжок свідчать про значно підвищену суспільну небезпеку, оскільки постраждали пасажери та (або) персонал системи дорожнього руху залишилися незахищеними.

Відповідно до п. 3 ч. 1 ст. 287 КК Боснії та Герцеговини кваліфікована крадіжка має місце у тому випадку, коли крадіжка вчинена, під час пожежі, повені, землетрусу чи іншої події. Описані умови є об'єктивними та не залежать від злочинця чи потерпілого. Винний використовує складну ситуацію для вчинення діяння. Злочин вчиняється під час інциденту або безпосередньо після нього. До "іншої події" слід віднести воєнні дії, стан війни та її наслідки (відмова від спалених та зруйнованих будинків, біженців, що залишають своє майно з наміром повернутися) [205].

Окупація частини території Української держави, терористична активність, російська агресія на Сході України породили збільшення випадків крадіжок, грабежів та розбоїв, коли винний користується об'єктивними умовами певної ситуації, насамперед, станом війни та наслідками такого стану, а також, зважаючи на посилення в таких умовах, страху та емоційного хвилювання потерпілого, вилучає чужу річ. Крадіжка, в умовах людського страху та різкої боротьби за виживання, вказує на особливу зухвалість винного.

Доповіді міжнародних організацій, у тому числі, організації Amnesty International, звертають увагу на поширення випадків вчинення кримінальних правопорушень проти власності, з використанням зазначених об'єктивних умов.

Таким чином, на підставі аналізу позитивного досвіду країн Східної Європи та зростаючої нагальної потреби всебічної кримінально-правової охорони власності, запропоновано доповнити ч.3 ст.185, ч.3 ст. 186, ч.3 ст. 187 КК України кваліфікуючою ознакою «з використанням обставин, що виникли внаслідок надзвичайних подій, воєнного стану або стану війни»;

г) вчинення кримінального правопорушення зухвалим способом.

Вчинення кримінального правопорушення зухвалим способом як кваліфікуюча ознака кримінальних правопорушень проти власності названа у

більшості країн Східної Європи, які не мали радянського минулого в своїй історії. Так, п.3 ч.1 ст. 236 КК Македонії передбачено кримінальну відповідальність за вчинення кваліфікованого виду крадіжки – крадіжки, вчиненої зухвалим способом.

У цьому випадку крадіжка, яка за своєю інтенсивністю відрізняється особливою зухвалістю в діях винного, характеризується особливим ступенем енергії, яку направляє винний для подолання існуючих перешкод для здійснення злочинного наміру.

Зухвалість – це така кваліфікуюча ознака, яка узагальнює дві складові: 1) об'єктивну, відображення дій винного у об'єктивній дійсності (винний залякує, примушує) та 2) суб'єктивну, оскільки суб'єктивна сторона характеризується особливою рішучістю, готовністю винного діяти «зухвало». Зухвалий спосіб дій винного під час вчинення крадіжки виражається, насамперед, у наполегливості, готовності винного вчинити такий злочин з високим ризиком. Наприклад, вилучення гаманця не із задньої кишені (звичайна крадіжка), а у випадку, якщо гаманець виймається з внутрішньої кишені, розрізаючи підкладку пальто або коли злочинець зловживає довірою жертви і під час розмови з нею, дістає гаманець з її кишені [247].

Згідно з п. 2 ч. 1 ст. 287 КК Боснії та Герцеговини, кваліфікована крадіжка має місце в разі, якщо звичайна крадіжка була вчинена особливо небезпечним або особливо зухвалим способом. Для вчинення цього кримінального правопорушення достатньо створити абстрактну небезпеку для життя або здоров'я людей або майна. Юридично не має значення, чи піддає себе злочинець таким чином ризику [247].

На відміну від особливо небезпечної крадіжки, випадки викрадання особливо зухвалим способом зустрічаються набагато частіше. У прецедентному праві найбільш поширеними прикладами такої крадіжки є наступні: викрадення гаманця або годинника з руки потерпілого; крадіжка грошей з відкритої каси; викрадення взуття під час сну в громадському місці; крадіжка валізи в купе на

очах інших пасажирів; крадіжка з подальшим вистрибуванням з автотранспортного засобу або вагону під час руху; викрадення гаманця з рук в присутності великої кількості людей і т. ін. [240].

Крадіжка, вчинена зухвалим способом, може бути інкримінована, коли винний під час вчинення діяння виявляє зухвалість, яка за своєю інтенсивністю перевищує звичайну межу зухвалості, що супроводжує вчинення такого кримінального правопорушення як крадіжка. Це спосіб, який вказує на особливу готовність винного вчинити крадіжку з великим ризиком або вчинити крадіжку в обставинах, коли цього можна було очікувати найменше.

У результаті проведеного дослідження зроблено висновок, що найбільш поширеними за кримінальним законодавством країн Східної Європи є такі кваліфікуючі ознаки кримінальних правопорушень проти власності, як: а) вчинення кримінального правопорушення повторно; б) вчинення кримінального правопорушення за попередньою змовою групою осіб; в) вчинення кримінального правопорушення організованою групою.

У кримінальному законі РФ до кваліфікованих видів розкрадань віднесено розкрадання за ознакою місця вилучення майна, а саме, розкрадання з одягу, сумки чи іншої ручної поклажі, які знаходилися при потерпілому. Є.Л. Стрельцов справедливо зазначає, що місце вчинення злочину — це певна територія, де було розпочато і/або закінчено злочинне діяння, і/або настали злочинні наслідки [154, с. 94]. За змістом закону відповідальність за п. «г» ч. 2 ст. 158 КК РФ настає за вчинення крадіжки з одягу, сумки чи іншої ручної поклажі, що знаходилася при живій особі. У випадку, якщо винний вчиняє крадіжку з одягу, сумки чи іншої ручної поклажі після настання смерті потерпілого, його дії в цій частині не утворюють зазначеної кваліфікуючої ознаки. Однак видається, що дана рекомендація має силу, лише якщо винний усвідомлював смерть потерпілого. В іншому випадку в його діях наявна дана кваліфікуюча ознака. Перебування майна при потерпілому означає, що одяг, сумка або інша ручна поклажа, з яких відбувається викрадення майна,

знаходяться на потерпілому, в його руках або безпосередній близькості від потерпілого. Особливості стану потерпілого (наприклад, сон, сп'яніння, втрата свідомості, психічний розлад тощо) значення для кваліфікації злочину за п. «г» ч. 2 ст. 158 КК РФ не мають, так як використання суб'єктом злочину стану потерпілого не виключає його наміру на викрадення з одягу, сумки чи іншої ручної поклажі і лише вказує на таємний характер такого викрадення. Водночас видається, що інкримінування даної кваліфікуючої ознаки є зайвим в разі, коли відбувається розкрадання з проникненням у житло, з ручної поклажі сплячого потерпілого. У судовій практиці нерідко виникає питання про кваліфікацію дій особи, який з сумки або кишені потерпілого викрадає порожній гаманець. На нашу думку, скоєне винним у подібних випадках не можна визнавати малозначним діянням, оскільки він вчинив замах на кваліфіковану крадіжку [60, с. 149-150]. На нашу думку, якщо винний викрадає порожній гаманець із сумки, то залежно від обставин справи, можна говорити про замах на не придатний об'єкт.

До ознак, залежно від наявності яких виділяються кваліфіковані та особливо кваліфіковані види корисливих кримінальних правопорушень проти власності, закон відносить вчинення таких діянь: 1) повторно; 2) за попередньою змовою групою осіб; 3) організованою групою; 4) у великих розмірах; 5) особливо великих розмірах; 6) із заподіянням значної шкоди потерпілому. До обставин, що обтяжують крадіжку, грабіж і розбій, віднесено також вчинення цих кримінальних правопорушень із проникненням у житло, інше приміщення чи сховище.

Згідно з приміткою 1 до ст. 185 КК України крадіжка, грабіж, вимагання, шахрайство, привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем визнаються вчиненими повторно, якщо вони вчинені особою, яка раніше вчинила будь-який із цих кримінальних правопорушень, розбій (ст. 187) чи викрадення, привласнення, вимагання вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів,

вибухових речовин, вибухових пристроїв чи радіоактивних матеріалів або заволодіння ними шляхом шахрайства чи зловживання службовим становищем (ст. 262 КК).

Повторність крадіжки згідно з приміткою 1 до ст. 185 КК має місце як тоді, коли крадіжка повторно вчинена після крадіжки, так і тоді, коли вона вчинена після вчинення кримінальних правопорушень, передбачених статтями 186, 189 — 191 КК або статтями 187, 262 КК.

Коломийський міськрайонний суд кваліфікував дії Н. за ч.2 ст. 185 КК України, так як останній, будучи раніше судимим Коломийським міськрайсудом 08.02.2011р. за 185 ч.3 КК України до 100 годин громадських робіт, 05.10.2012р. за ст. 185 ч.1 КК України до 120 годин громадських робіт, 14.11.2012р. за ст. 190 ч.2, 69, 70 ч.4 КК України до 240 годин громадських робіт, вчинив таємне викрадення чужого майна повторно під час відбування кримінального покарання. Н. 26.12.2012р., будучи присутнім при тому, як потерпілий Ш. зі своєї кредитної картки ПАТ “Приватбанк” знімав гроші в банкоматі на залізничному вокзалі в м. Коломії, запам’ятав пін-код кредитної картки. В подальшому, того ж дня приблизно о 15 год, перебуваючи в квартирі Шайкіна О.С. в м. Коломії по вул. Лисенка 26/21, переслідуючи корисливу мету – викрадення чужого майна, переконавшись що за його діями ніхто не спостерігає, таємно викрав кредитну картку Шайкіна і в той же день зняв гроші в банкоматах ПАТ “Приватбанк” на загальну суму 1420 грн [77].

Відповідно до ч. 4 ст. 32 КК України повторність відсутня, якщо за раніше вчинене кримінальне правопорушення особу було звільнено від кримінальної відповідальності на підставах, установлених законом, або якщо судимість за це кримінальне правопорушення було погашено або знято, а також після відбуття покарання за вчинення кримінального проступку.

Повторне викрадення майна або протиправне заволодіння ним у інший спосіб слід розрізняти від продовжуваного викрадення, вимагання, заволодіння шляхом шахрайства тощо. Відповідно до вимог ч. 2 ст. 32 КК України

повторність, передбачена частиною першою цієї статті, відсутня при вчиненні продовжуваного кримінального правопорушення, яке складається з двох або більше тотожних діянь, об'єднаних єдиним кримінально протиправним наміром. Повторність відсутня, коли особа вчиняє два або більше тотожних викрадень майна, об'єднаних єдиним кримінально протиправним наміром.

Віднесення повторності до кваліфікуючих ознак деяких кримінальних правопорушень проти власності за законодавством деяких країн Східної Європи зумовлено тим, що вчинення даного кримінального правопорушення вдруге чи більше разів свідчить про підвищену суспільну небезпечність особи винного, що в свою чергу зумовлює необхідність збільшення покарання. Крім того, законодавець методом збільшення покарання прагне попередити рецидивну злочинність. Можливість підвищеної відповідальності повинна діяти як стримуючий фактор для осіб, які вже вчиняли цей злочин [146, с. 80].

За наявності повторності кримінальних правопорушень суди виходять із загального поняття "повторність", наведеного у ч. 1 ст. 32 КК України, відповідно до якого повторністю кримінальних правопорушень визнається вчинення двох або більше кримінальних правопорушень, передбачених тією самою статтею або частиною статті Особливої частини КК. У статтях Особливої частини КК України повторність у багатьох випадках визначено як кваліфікуючу ознаку. Отже, у цих випадках у законі йдеться про вчинення повторно (що означає вчинення вдруге, втретє і більше разів) такого ж самого, ідентичного за своєю кваліфікацією кримінального правопорушення. Такий вид повторності називають повторністю тотожних кримінальних правопорушень [184].

КК Республіки Білорусі містить аналогічні положення щодо регламентації повторності кримінальних правопорушень з КК України. Однак, простежуються і певні особливості. Наприклад, у розділі 10 «Призначення покарання» є стаття, яка регулює призначення покарання за повторність злочинів, які не утворюють сукупності. Йдеться про повторність тотожних злочинів, за які призначається покарання за сукупністю злочинів. Відповідно до ст. 71 КК Білорусі при

вчиненні повторно злочину одного і того ж виду, передбачених різними частинами статті Особливої частини, або коли один із таких злочинів був закінчений, а інший – ні, або, якщо особа перший злочин вчинила у співучасті, а інший одноосібно, то кожен із злочинів оцінюється самостійно. Покарання у цих випадках призначається за кожен злочин окремо, а остаточне покарання визначається шляхом поглинання менш суворого покарання більш суворим [188, с. 36].

Питання множинності кримінальних правопорушень у кодексах європейських держав розглянуто в основному у рамках інституту призначення покарання. Наприклад, розділ четвертий глави другої Загальної частини КК Болгарії хоча й називається «Множинність злочинів», однак не розкриває поняття множинності злочинів та її видів, а тільки регламентує питання призначення покарання за сукупністю злочинів та за сукупністю вироків. Хоча тут немає поняття повторності злочинів, проте в статтях Особливої частини зустрічається вислів «вчинення злочину повторно». Отже, законодавець, диференціюючи кримінальну відповідальність, включає повторність кримінальних правопорушень до кваліфікуючих ознак (близько 30 статей) [188, с. 32].

Певною новелою є передбачення в КК Молдови глави «Кваліфікація злочинів». Стаття 113 цього КК дає таке поняття кваліфікації злочину: визначення і юридичне встановлення точної відповідності ознак вчиненого шкідливого діяння ознакам злочину, передбаченого кримінально-правовою нормою. У ст. 114–118 закріплено правила кваліфікації при сукупності злочинів, при конкуренції кримінально-правових норм. Хоча окремою статтею і не передбачено кваліфікацію повторності злочинів, однак це не зменшує важливості законодавчого закріплення правил кваліфікації злочинів [188, с. 38].

Розглядаючи кваліфікуючу ознаку “вчинення кримінального правопорушення повторно”, слід дійти висновку, що в КК 2001 р. перелік кримінальних правопорушень, які визнаються законодавцем такими, що можуть

утворювати повторність кримінальних правопорушень разом із вчиненням після них одним із корисливих кримінальних правопорушень проти власності, що передбачені ст.ст. 185, 186, 189-191 КК, був безпідставно звужений (з нього були виключені норми, які передбачали кримінальну відповідальність за заволодіння спеціальними предметами) порівняно з КК 1960 р. На це вже зверталася увага, зокрема О.В. Ільїна аналізувала специфічність повторності злочинів, що має місце при вчиненні злочину, передбаченого ст. 188 КК. Авторкою ставиться під сумнів коректність підходу до конструювання повторності злочинів, застосованого законодавцем у ст. 188 КК. У межах цього ж підрозділу здійснюється тлумачення ознаки “вчинення злочину повторно” у межах ст. 188-1 КК, що є новелою кримінального законодавства, а також пропонується доповнити п. 1 примітки до ст. 185 КК посиланням на ст. 188-1 КК [55, с. 8-9].

Повторним викрадення (розкрадання) буде у випадку вчинення цих дій особою, яка раніше вчинила будь-який із кримінальних правопорушень, передбачених ст.ст. 185, 186, 187 КК України, незалежно від того, чи була вона за них засуджена. Однак, для наявності повторності важливо, щоб не збігли строки давності притягнення до кримінальної відповідальності. Якщо ж особа була вже судимою за вчинення першого кримінального правопорушення, то обов’язково, щоб судимість не була знята чи погашена у встановленому законом порядку. Так, в ч. 4 ст. 32 КК України встановлено, що “повторність відсутня, якщо за раніше вчинене кримінальне правопорушення особу було звільнено від кримінальної відповідальності на підставах, установлених законом, або якщо судимість за це кримінальне правопорушення було погашено або знято, а також після відбуття покарання за вчинення кримінального проступку».

Вчинення кримінального правопорушення два і більше рази утворює повторність незалежно від того, були ці кримінальні правопорушення закінченими чи ні. Наприклад, перший злочин – крадіжка - був закінченим кримінальним правопорушенням (ч. 1 ст. 185 КК), а другий не був закінченим з причин, не залежних від волі винного – замах чи готування до крадіжки (ч. 2 чи

ч. 3 ст. 15 або ч. 1 ст. 14, ч. 2 ст. 185 КК за ознакою повторно), має місце повторність.

Поєднання повторності і реальної сукупності буде мати місце і в тому випадку, коли особа в одному злочині виступає як співучасник (організатор, підбурювач, пособник), а в іншому є виконавцем [146, с. 82], або навпаки.

Науковці В. Малков, Л.Л. Кругліков, В.Н. Савінов вважають, що вчинене повинно кваліфікуватись як реальна сукупність у всіх випадках, коли одне діяння є готуванням, замахом, а інше є закінченим злочином (або навпаки), а також тоді, коли в одному діянні винна особа виступає як співучасник, а в іншому, як виконавець (або навпаки) [95; 80, с.17].

Аналогічну позицію займає Пленум Верховного Суду України в постанові від 06.11.2009 №10 “Про судову практику в справах про злочини проти власності”, в п. 21 якої роз’яснюється, що у разі вчинення винною особою декількох злочинів проти власності, одні з яких були закінченими, а інші - ні, незакінчені злочини мають бути кваліфіковані окремо з посиланням на частину першу статті 14 КК України або відповідну частину статті 15 КК України [123].

Повторна спроба вчинити одне і те саме кримінальне правопорушення без перерви в часі не утворює повторності як кваліфікуючої ознаки кримінального правопорушення. Не утворює повторності вчинення двох або більше тотожних діянь, об’єднаних єдиним кримінально протиправним наміром, тобто вчинення продовжуваного кримінального правопорушення. Про це мова йде у ч. 2 ст. 32 КК України. У КК України 2001 р., так само як і в КК РФ, під повторністю (неодноразовістю) кримінальних правопорушень розуміється не лише вчинення двох або більше кримінальних правопорушень, передбачених тією самою статтею, але і частиною статті.

Розглянемо типові ситуації при кваліфікації тотожних складів кримінальних правопорушень, передбачених різними частинами статті. Н.Ф. Кузнєцова зазначає, що кваліфікація злочинів, передбачених різними частинами

статей КК, у теорії і на практиці викликала дискусії. Причому, така неоднозначність, на її думку, була зумовлена тим, що не враховувалась підстава кримінальної відповідальності – склад злочину (а не вчинення злочину, як встановлювала ст. 3 КК 1960 р.) [146, с. 83].

Н.Ф. Кузнєцова вважає, що новий КК РФ вирішує питання однозначно – сукупність там, де виконані два різні злочини, передбачені різними частинами статті [146, с. 83]. У свою чергу, В.М. Кудрявцев по іншому вирішує це питання — неодноразовість, яка не співпадає із сукупністю злочинів має місце тоді, коли вчинені злочини, тотожні за складом. Така неодноразовість завжди кваліфікується за однією статтею КК. Причому, якщо стаття має пункт (частину) про неодноразовість, то застосовується цей пункт [146, с. 83].

На нашу думку, в даному випадку більш коректною видається точка зору В.М. Кудрявцева, оскільки російський законодавець в ч. 3 ст. 16 КК РФ зазначав: ”У випадках, коли неодноразовість злочинів передбачена цим Кодексом в якості обставини, що тягне за собою більш суворе покарання, вчинені особою злочини кваліфікуються за відповідною частиною статті цього Кодексу, що передбачає покарання за неодноразовість злочинів” [146, с. 83].

У випадку вчинення винною особою крадіжки повторно, вчинене належить кваліфікувати за сукупністю – ч. 1 ст. 185 і ч. 2 ст. 185 КК. Має місце поєднання сукупності кримінальних правопорушень і їх повторності.

Таким чином, якщо перший злочин – ч.2 ст. 185 КК України (за будь-якою кваліфікуючою ознакою), а другий злочин – ч.3 ст. 185 КК України (за будь-якою особливо кваліфікуючою ознакою), то остаточна кваліфікація повинна здійснюватися за сукупністю: ч. 2 ст. 185 КК України і ч. 3 ст. 185 КК України (інкримінуються всі ознаки, в тому числі повторність). Якщо перше кримінальне правопорушення – ч. 3 ст. 185 КК України (за будь-якою особливо кваліфікуючою ознакою), а друге кримінальне правопорушення – ч. 2 ст. 185 КК України (за будь-якою кваліфікуючою ознакою), то остаточна кваліфікація – за

сукупністю: ч. 3 ст. 185 КК України і ч. 2 ст. 185 КК України (інкримінуються всі ознаки, в тому числі ознака повторність).

Кримінальне правопорушення проти власності не буде повторним й у випадку вчинення так званого продовженого кримінального правопорушення, яке складається з двох або більше тотожних діянь, об'єднаних єдиним умислом.

Кваліфікуючою ознакою крадіжки за кримінальним законом деяких країн Східної Європи (Молдова, Україна, РФ, Білорусь та ін.) є вчинення цих кримінальних правопорушень із проникненням у житло, інше приміщення чи сховище. Вирішуючи питання про наявність у діях винної особи такої кваліфікуючої ознаки, як проникнення у житло, інше приміщення та сховище, слід мати на увазі таке. Житло — це приміщення, призначене для постійного або тимчасового проживання людей (будинок, квартира, дача, номер у готелі тощо). До житла прирівнюються і його складові частини, де може зберігатися майно (балкон, веранда, комора тощо), за винятком господарських приміщень, не пов'язаних безпосередньо із житлом (гараж, сарай тощо) [85, с. 111].

Поняття «інше приміщення» включає різноманітні постійні, тимчасові, стаціонарні або пересувні будівлі чи споруди, призначені для розміщення людей чи матеріальних цінностей (виробниче чи службове приміщення підприємства, установи, організації, гараж, інша будівля господарського призначення, яка відокремлена від житлових будівель тощо) [110].

У п. 22 постанови Пленуму ВСУ «Про судову практику у справах про злочини проти власності» №10 від 06.11.2009 р. зазначається, що під сховищем слід розуміти будь-яке місце, призначене для постійного чи тимчасового зберігання майна, яке має засоби охорони від доступу сторонніх осіб (огорожа, наявність охоронця, сигналізація тощо). Це може бути контейнер, товарний вагон, охоронюваний загін та ін. Водночас не кожна територія, що охороняється, може бути визнана сховищем. Наприклад, не може бути сховищем охоронювана територія, що не призначена для зберігання матеріальних цінностей. Судова

практика засвідчує, що не визнається сховищем неогороджена і така, що не охороняється, площа території, а також салони автомобілів [183].

Аналогічне визначення поняття "інше приміщення" міститься в постанові ВС від 13.06.2019 у справі N 428/1457/18.

Виходячи зі змісту положень ст. 1 Закону України "Про телекомунікації", кабельна каналізація електрозв'язку є спорудою, яка, у свою чергу, містить ознаки "іншого приміщення", оскільки призначена для прокладання, монтажу та експлуатаційного обслуговування кабелів телекомунікацій. При цьому колодязем кабельної каналізації електрозв'язку (далі - колодязем ККЗ) є підземна камерна споруда для прокладки, монтажу кабелів зв'язку, яка забезпечує доступ до цих каналів і кабелів для їх обслуговування, та зверху має закриватися люком, бетонною кришкою або іншим предметом, що перешкоджають вільному доступу до нього (див., постанову колегії суддів Першої судової палати від 10.09.2019 у справі № 642/4784/16-к). Таке визначення узгоджується з поняттям "кабельний колодязь", що міститься в Правилах улаштування електроустановок, затверджених наказом Міністерства енергетики та вугільної промисловості України № 476 від 21.07.2017.

Таким чином, поняття "інше приміщення" (в розумінні ч. 3 ст. 185 КК України) та "колодязь ККЗ" дає підстави дійти висновку, що крадіжку, поєднану з проникненням до колодязя ККЗ, телекомунікаційного колодязя, слід кваліфікувати за ч. 3 ст. 185 КК як крадіжку, поєднану з проникненням до іншого приміщення [110].

Проникненням у житло, інше приміщення чи сховище розуміється вторгнення до них будь-яким способом (із застосуванням засобів подолання перешкод або без їх використання; обманним шляхом; з використанням підроблених документів тощо). Обов'язковою ознакою проникнення є його незаконність, тобто відсутність у особи права перебувати в цьому місці [89].

Суд визнав винним Г. у вчиненні злочину, передбаченого ст.185 ч.3 КК України, який шляхом віджиму вікна проник до будинку №6 по вулиці Береговій

в селі Спас Коломийського району Івано-Франківської області, який належить потерпілій А., звідки таємно викрав речі на загальну суму 17 927 грн.. 00 коп. [148].

Викрадення майна особою не можна розглядати за ознакою проникнення у житло або інше приміщення чи сховище, якщо умисел на викрадення майна виник під час перебування в цьому приміщенні. Вирішуючи питання про наявність у діях винної особи зазначеної кваліфікуючої ознаки, слід з'ясовувати, з якою метою особа потрапила у житло, інше приміщення чи сховище і коли у неї виник умисел на заволодіння майном. Така обставина має місце лише тоді, коли проникнення до житла, іншого приміщення чи сховища здійснювалося з метою заволодіння чужим майном [123].

Так, наприклад, судом було з'ясовано всі обставини, а саме, що М. знаходився у гостях у потерпілої Гонтаревої С.В., та під час перебування в гостях у останньої вони розпивали спиртні напої і в ході чого виник конфлікт між його знайомим Г.Р. та Г.О. Він в цей час зайшов в кухню квартири, де на столі побачив мобільний телефон марки “Nokia”. Побачивши, що за його діями ніхто не спостерігає, він взяв мобільний телефон, та поклав в кишеню, вийшов з квартири і пішов додому. В подальшому, на наступний день, він здав телефон в ломбард “Скарбниця”, за що отримав 300 грн., які витратив на власні потреби [149].

Не може кваліфікуватись як проникнення в інше приміщення викрадення товару покупцем або сторонньою особою з магазину в ті години, коли він працює.

Наприклад, судом було вірно кваліфіковано дії В. за ст.ст. ч.1 185, ч.1 15 КК України, котра 19.03.2013 року намагалася вчинити з приміщення магазину №14 ТзОВ “ 555 ТМ”, крадіжку продуктів харчування. Зокрема, взявши товар, вона, не заплативши за нього, поклала його до своєї матерчатої сумки, яку залишила біля каси магазину. Після цього вона повернулася до торгового залу, де взяла упаковку кавового напою та хліб, які також принесла до тієї каси, де залишила свою сумку. Здійснюючи оплату за кавовий напій та хліб, В. ногою

проштовхувала сумку із зазначеними продуктами харчування до іншого кінця каси. Після оплати за кавовий напій та хліб Вишиванюк, повернувшись з іншого відділу магазину, намагалася винести сумку з приміщення магазину. Однак, довести злочин до кінця В. перешкодило затримання її службою охорони магазину, тобто з причин, які не залежали від її волі [150].

Дії осіб, що привласнили чи допустили розтрату чужого майна, якщо вони не були наділені певною правомочністю щодо нього, однак за родом своєї діяльності мали доступ до цього майна (сторож, підсобний робітник, вантажник тощо), слід кваліфікували залежно від того, чи було в їхніх діях протиправне проникнення в сховище, приміщення чи вони перебували в цих приміщеннях у зв'язку з виконанням службових обов'язків [183].

Вчинення крадіжки, грабежу або розбою шляхом незаконного проникнення у житло, інше приміщення чи сховище не потребує додаткової кваліфікації за ст. 162 КК України («Порушення недоторканності житла»), оскільки така незаконна дія є кваліфікуючою ознакою зазначених кримінальних правопорушень та охоплюється диспозицією закону про відповідальність за їх вчинення [182].

Вивчення зазначеної категорії справ показало, що в разі вчинення крадіжки, пошкодження під час незаконного проникнення у житло, інше приміщення чи сховище дверей, замків, ґратів тощо судді оцінюють як спосіб проникнення, а тому ці дії додаткової кваліфікації не потребують [182].

Згідно з роз'ясненнями, що містяться в п. 18 постанови Пленуму Верховного Суду Російської Федерації від 27 грудня 2002 №29 "Про судову практику у справах про крадіжку, грабежі і розбої", незаконним проникненням у житло, приміщення чи інше сховище є протиправне таємне або відкрите в них вторгнення з метою скоєння крадіжки, грабежу або розбою.

У п. 19 зазначеної постанови міститься, зокрема, роз'яснення про те, що при вирішенні питання про наявність цієї кваліфікуючої ознаки необхідно з'ясовувати, з якою метою винний опинився в приміщенні (житло, сховище), а

також коли виник умисел на заволодіння чужим майном. Ця кваліфікуюча ознака відсутня у випадках, коли особа опинилася в житлі, приміщенні чи іншому сховищі за згодою потерпілого або осіб, під охороною яких перебувало майно, в силу родинних відносин, знайомства або знаходилося в торговому залі магазину, в офісі та інших приміщеннях, відкритих для відвідування громадянами. Опублікована судова практика Верховного Суду Російської Федерації свідчить про те, що незаконне проникнення, зокрема, відсутнє в тому випадку, коли винний опинився в житло, обдуривши потерпілого.

Прикладом такого тлумачення є Постанова Президії Верховного Суду Російської Федерації від 25 травня 2005 р. №147-П05 у справі щодо Устинова, засудженого (у тому числі) за ч. 3 ст. 162 КК РФ за скоєння розбою за попередньою змовою з Василевським, із застосуванням зброї та незаконним проникненням у житло Раєр.

За наглядовою скаргою Устинова Президія Верховного Суду РФ виключила з вироку щодо Устинова кваліфікуючу ознаку незаконного проникнення в житло з тих підстав, що потерпілий сам впустив Устинова і його співучасника Василевського в своє житло.

Разом з тим із зазначених в Постанові обставин слідує, що в квартиру Раєр Устинов і Василевський проникли обманним шляхом, так як раніше знайомий потерпілому Василевський попросив його впустити, щоб випити кави. При цьому між Устиновим і Василевським вже відбулося попередня змова на розбійний напад.

Згідно з розподіленими ролями Василевський мав забезпечити доступ до житла Раєр, а Устинов, озброєний пістолетом, повинен був вчинити напад на Раєр. Проникнувши обманним шляхом в квартиру, Устинов напав на Раєр, з метою вбивства вистрілив йому в голову, проте не вбив, так як куля влучила в м'які тканини шиї, намагався вдарити рукояткою по голові, але потерпілому вдалося вирватися і втекти. Після цього Устинов і Василевський викрали майно Раєр [186, с. 19].

Аналізуючи кваліфікуючу ознаку “вчинення кримінального правопорушення за попередньою змовою групою осіб”, необхідно дослідити зміст даної обтяжуючої обставини, а також висловити власну точку зору щодо низки проблемних ситуацій, які виникають у правозастосовчій практиці щодо даної обтяжуючої обставини.

Теоретиків і практиків бентежить, що у ч. 1 ст. 28 КК України, де розкривається поняття групи осіб, ідеться про виконавців кримінального правопорушення, а в ч. 2, тобто стосовно дій групи осіб за попередньою змовою, види співучасників не названі. Це й наводить на думку, що законодавець не обмежує «групу осіб за попередньою змовою» тільки співвиконавством, а має на увазі й співучасть із розподілом ролей. Зазначимо, що у кримінально-правових джерелах усе-таки суттєво переважає позиція, відповідно до якої і форму співучасті «група осіб за попередньою змовою» можна ставити в провину тільки за наявності співвиконавства. Частіше така точка зору взагалі не пояснюється. При цьому автори не виключають можливість технічного розподілу функцій у рамках співвиконавства. Іноді питання про види співучасників, які діють за попередньою змовою, окремо не обговорюється [202, с.54].

Слід зазначити, що вчинення кримінального правопорушення за попередньою змовою групою осіб є однією з форм співучасті, а тому їй притаманні всі ознаки, що характеризують співучасть взагалі. Що стосується ознак, які характеризують власне вчинення кримінального правопорушення за попередньою змовою групою осіб, то доцільно виділяти наступні: 1. злочин вчиняється двома або більше суб'єктами; 2. вони можуть бути співучасниками одного (співвиконавці) або різних видів (виконавець (співвиконавець), організатор, підбурювач, пособник); 3. між цими співучасниками існує попередньо досягнута змова про спільне вчинення кримінального правопорушення [114, с. 187-188].

Відповідно до ч. 3 статті 206 Кримінального кодексу Сербії, кваліфікованим видом розбою є вчинення кримінального правопорушення

групою осіб. Згідно з правовою позицією Колегії у кримінальних справах Верховного Суду Сербії від 17 квітня 2006 року термін «група осіб» означає щонайменше три особи, які брали участь у вилученні і застосуванні примусу, незалежно від того, здійснювали вони всі однакові або різні дії, в одному і тому ж або в різних місцях, в один і той же або в різний час. При цьому пособник в скоєнні розбою не входить в групу осіб, які вчинили даний злочин [269].

Таким чином, кваліфікований вид розбою має місце:

- а) коли у вчиненні дії брало участь не менше трьох осіб,
- б) коли ці особи явно або неявно прийняли рішення про вчинення кримінального правопорушення і про обставини його вчинення (об'єкт дії, місце і час вчинення дії, застосування сили, обставини виконання, розподіл ролей і т. ін.).

Таким шляхом йде і судова практика в Сербії. Так, Вищий суд м. Сомбор у своєму рішенні від 14.5.2012 не погодився з юридичною кваліфікацією, що розбій було вчинено групою, і постановив, що умови, передбачені в пункті 22 статті 112 Кримінального кодексу, не були виконані. А саме, відповідач Ш.М. і Г.Н. були визнані винними в тому, що 18.6.2011. о 21.20 в Сомборі, за раніше досягнутою взаємною домовленістю, у співучасті з Г.С., застосовуючи силу, захопили чуже рухоме майно. Г.Н. і Ш. М. підійшли до продавчині, яка постраждала від Г.С., який однією рукою схопив її за шию, а іншою рукою закрив рот, щоб потерпіла не могла покликати на допомогу, і попросив її показати, де гроші. Г. Н. вилучив 17 000,00 динарів, а підсудний Ш.М. з магазину вилучив 4 коробки сигарет "Мальборо" та одну коробку сигарет "Давидов" вартістю близько 25 520,00 динарів. Суд кваліфікував дії підсудних як розбій, відповідно до пункту 1 статті 206 КК Сербії в сукупності зі статтею 33 Кримінального кодексу, а підсудних Ш.М. і Г.Н. засудив до шести місяців ув'язнення. В обґрунтуванні рішення суд першої інстанції заявив, що в конкретному випадку правова кваліфікація злочину не може бути прийнята з зазначеного обвинувального висновку, що підсудні Ш.М. і Г.Н. вчинили розбій, згадане в

пункті 2 статті 206 Кримінального кодексу. Г.Н. і Ш. М. вчинили діяння в складі групи, але під час розгляду справи було встановлено, що домовленість між ними виникла поки вони йшли по селу Селенча. Вони вирішили увійти до зазначеного магазину, щоб вилучити гроші, хоча раніше не були зорганізовані з метою постійного або періодичного вчинення злочинів, оскільки їх згода була досягнута в день вчинення злочину і стосувалося лише одного магазину [282].

За злочин несе відповідальність не лише співвиконавець, який безпосередньо застосував силу до потерпілої особи, а й кожен учасник групи, який погодився з діянням члена групи, який застосував силу для заволодіння чужим майном. Однак існування цього кримінального правопорушення не обов'язково означає, що всі особи вживають заходів достатньо, щоб крім існування усвідомлення спільних дій у конкретній справі існувала домовленість про спільне виконання діяння, згідно з якою ролі цих осіб були розділені [283].

Дії особи, яка безпосередньо не брала участі у вчиненні кримінального правопорушення, але порадами, вказівками, наданням засобів чи знарядь або усуненням перешкод сприяла вчиненню кримінального правопорушення іншими співучасниками, а також яка заздалегідь обіцяла переховати злочинця, знаряддя чи засоби вчинення кримінального правопорушення, сліди кримінального правопорушення або предмети, здобуті кримінально протиправним шляхом, придбати чи збути такі предмети або іншим чином сприяти приховуванню кримінального правопорушення, належить кваліфікувати як співучасть у скоєному у формі пособництва з посиланням на частину п'яту статті 27 КК України [123].

Для кваліфікації за ознакою вчинення організованою групою не має значення, чи створювалася група тільки для вчинення лише цього виду (наприклад, для розбійного нападу) або ще й інших кримінальних правопорушень.

Наприклад, 16 березня 2013 року Л.О., діючи умисно та за попередньою змовою з своїм батьком Л.М. 16.03.2013 року прийшли до магазину “Фокстрот”,

попередньо домовившись викрасти мобільний телефон. Перебуваючи в магазині, вони підійшли до вітрини відкритої викладки з мобільними телефонами, де Л. О. став біля вітрини з мобільними телефонами спиною до охоронців та продавців магазину, закривши собою свого батька Л.М., взявши один з мобільних телефонів розглядав його, та при цьому спостерігав, за продавцями і охоронцями магазину, щоб у випадку небезпеки попередити Л.М. В цей час Л.М., діючи згідно розподіленої йому ролі, таємно, викрав мобільний телефон HTC One SV C520e SVTS вартістю 3999 грн., який поклав у внутрішню кишеню своєї куртки, після чого швидко покинули магазин. А 23.03.2013 року, перебуваючи в магазині “Фокстрот”, Л.М. та Л.О. підійшли до вітрини відкритої викладки з мобільними телефонами, де Л.О. згідно відведеної йому ролі став біля вітрини з мобільними телефонами спиною до охоронців та продавців магазину і закривши собою свого батька Л.М., взяв для огляду один з телефонів, одночасно спостерігаючи за продавцями і охоронниками магазину, щоб у випадку небезпеки попередити Л.М. В цей час Л.М. згідно з відведеною йому роллю, витягнув з нижньої частини вітрини відкритої викладки мобільний телефон Samsung GT-I8190 вартістю 3333 грн., який поклав у внутрішню кишеню своєї куртки. Таким чином, Л.О. та Л.М., діючи за попередньою змовою групою осіб, повторно, таємно викрали мобільний телефон Samsung [151] .

Аналіз практики кваліфікації вказаних дій свідчить про те, що мають місце випадки, коли дії особи, яка вчинила крадіжку з використанням інших осіб, які не підлягають відповідальності через вік, деякими судами помилково кваліфікуються за ознакою „за попередньою змовою групою осіб”.

Так, вироком місцевого суду Татарбунарського району Одеської області від 23.04.2003 р. засуджено Гордієнка І.І. за ч. 3 ст. 185 КК (за ознаками: повторність, за попередньою змовою групою осіб, з проникненням в приміщення) та за ст. 304 КК. Із матеріалів справи видно, що засуджений вчинив крадіжку разом з малолітнім Гордієнко А.В. 1991 р. народження, якому на

момент вчинення злочину виповнилося 11 років, і через вік не підлягав кримінальній відповідальності [54].

Підлягає аналізу також справа, яка перебувала у провадженні іншого суду. Так, Ужгородським районним судом В. було засуджено за вчинення разом з малолітнім К. викрадення шляхом демонтажу кабельних ліній зв'язку ВСПП 100 м кабелю вартістю 413 грн. Такі його дії були правильно кваліфіковані як викрадення шляхом демонтажу кабельних ліній за ст. 304 КК, однак суд неправильно визнав кваліфікуючою ознакою викрадення вчинене за попередньою змовою групою осіб, оскільки К. на момент вчинення кримінального правопорушення не досяг 14 років.

Деякі суди у такому випадку правильно виключають кваліфікуючу ознаку – за попередньою змовою групою осіб, якщо особа вчинила крадіжку з використанням тих осіб, які не підлягають кримінальній відповідальності.

Так, вироком місцевого суду Чаплинського району від 04.12.2002 р. виключено з обвинувачення, пред'явленого Несторенку О.В. (за всіма епізодами крадіжки, які він вчиняв за попередньою змовою з особою, що не досягла віку, з якого настає кримінальна відповідальність), кваліфікуючу ознаку – за попередньою змовою групою осіб.

Крадіжки, вчинені з використанням неосудних осіб, аналогічно повинні кваліфікуватися без інкримінування ознаки – „за попередньою змовою групою осіб”.

Кримінальний закон норму про крадіжку, вчинену групою осіб, відносить до норм про співучасть. Це означає, що всі члени групи повинні брати участь у вчиненні крадіжки. Тобто повинна мати місце така форма співучасті, як співвиконавство. Якщо ж розподіл ролей мав місце при вчиненні крадіжки (виконавець, організатор, підбурювач, пособник), то ознака „за попередньою змовою групою осіб” відсутня. При чому ознака „за попередньою змовою групою осіб” має місце лише тоді, коли змова між учасниками групи мала місце

до початку вчинення дій, які утворюють об'єктивну сторону крадіжки, тобто вилучення.

Отже, аналіз даної кваліфікуючої ознаки за КК України, РФ, Білорусі показав, що існують проблеми кваліфікації, а саме щодо можливості інкримінування даної кваліфікуючої ознаки суб'єктам, які вчинили злочин у співучасті з розподілом ролей. На нашу думку, у таких випадках дана ознака не може бути інкримінована співучасникам злочину в тих випадках, коли виконавець один, і може бути інкримінована в тих випадках, коли виконавців декілька. Проблемною є також неможливість поширення даної ознаки на ситуації, коли злочин вчиняється особою, яка є суб'єктом злочину, спільно з особою, яка не є суб'єктом злочину; про особливості інкримінування даної обтяжуючої обставини співучасникам, які не є спеціальними суб'єктами злочину. Ми підтримуємо точку зору тих учених, які вважають, що в ситуації з корисливими злочинами проти власності розглядувана кваліфікуюча ознака може бути інкримінована в тому числі і особам, що не мають ознак спеціального суб'єкта злочину.

Кваліфікуюча ознака “вчинення злочину організованою групою” розкривається в постанові Пленуму Верховного Суду України №13 від 23 грудня 2005 р. “Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинені стійкими злочинними об'єднаннями”.

Відповідно до п. 3 постанови Пленуму Верховного Суду України №13 від 23 грудня 2005 р. “Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинені стійкими злочинними об'єднаннями” при з'ясуванні змісту ознак, за якими особа може бути визнана організатором вчинення злочину (злочинів) у простих формах співучасті, потрібно виходити з того, що дії організаційного характеру полягають в об'єднанні дій інших співучасників і спрямуванні їх на вчинення одного чи декількох злочинів або в координації поведінки цих осіб. Організація вчинення злочину (злочинів) може полягати в залученні співучасників усіх видів (виконавців, пособників,

підбурювачів, інших організаторів) або лише одного з них (наприклад, виконавців) і здійснюватись у формі наказу, угоди, прохання, підкупу, доручення, замовлення тощо. Мета зберегти єдність співучасників для подальшої злочинної діяльності при цьому не ставиться [124].

У кримінально-правовій літературі вже зверталася увага на невідповідність окремих положень цієї постанови положенням ч. 3 ст. 28 КК щодо розуміння сутності та ознак організованої групи. Підкреслювалося, що у даному випадку перевага має надаватись нормі кримінального закону [55, с. 9-10].

Виходячи з того, що розмір заподіяної шкоди безпосередньо впливає на кваліфікацію корисних кримінальних правопорушень проти власності, судам необхідно звернути увагу на те, що відповідно до приміток ст. 185 КК, у статтях 185, 186, 189 та 190 КК значна шкода визнається із врахуванням матеріального становища потерпілого та якщо йому спричинені збитки на суму від 100 до 250 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. У статтях 185-191 КК злочин визнається вчиненим у великих розмірах, якщо він вчинений однією особою або групою осіб на суму, яка в 250 і більше разів перевищує неоподаткований мінімум доходів громадян на момент вчинення кримінального правопорушення. У статтях 185-187 та 189-191 КК злочин визнається вчиненим в особливо великих розмірах, якщо він вчинений однією особою чи групою осіб на суму, яка в шістьсот і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян на момент вчинення кримінального правопорушення.

У юридичній літературі зазначається, що не існує єдиної думки щодо визначення оцінних ознак, їх використання в кримінальному законі [61, с. 78]. У той же час вони є предметом численних дискусій, що пов'язано з найбільшою репресивністю і суворістю кримінального права в порівнянні з іншими галузями права, апріорною функціональною обумовленістю кримінального закону. Крім того, дотримання вимоги чіткого і неухильного дотримання норм кримінального

закону передбачає те, що його приписи повинні бути суворими, ясними, точними і недвозначними, що в певній мірі не узгоджується з наявністю оцінних понять.

Підчас вивчення матеріалів судової практики досліджені непоодинокі випадки перекваліфікації дій винних з урахуванням критерію розміру заподіяної шкоди.

Так, під час розгляду справи помічник прокурора В. Березнянського району Закарпатської області у справі Б. змінив кваліфікацію з ч. 3 на ч. 1 ст. 185 КК, виключивши з обвинувачення кваліфікуючу ознаку заподіяння крадіжкою значної шкоди, оскільки така складала 130 грн. і з урахуванням матеріального становища потерпілого (який працював і мав заробіток значно більший заподіяної шкоди) не є для нього значною.

Приклади засудження особи за ч. 2 ст. 185 КК за значну шкоду, коли крадіжка становила менше 100 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян мали місце у судах Волинської області. Так, вироком Любашівського районного суду засуджено С. і Ю. за те, що вони таємно, за попередньою змовою групою осіб викрали консервацію на суму 800 грн., яка належала М. Враховуючи те, що потерпіла пенсіонерка, отримує мінімальну пенсію за віком і для неї сума у 800 грн. є значною. Суд дійшов правильного висновку, що крадіжка була вчинена із заподіянням значної шкоди.

Цим самим судом засуджено К. за те, що він вчинив таємне викрадення велосипеда вартістю, яка становила на час вчинення кримінального правопорушення з урахуванням зношення 250 грн. Така сума є меншою за 100 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Суд правильно врахував при постановленні вироку матеріальний стан потерпілого який є пенсіонером і отримує пенсію у розмірі 80 грн.

Суди Івано-Франківської області при визначенні значної шкоди виходили насамперед з встановленого ст. 185 КК мінімального значення – 100 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і тільки при нанесенні шкоди,

що перевищує 1700 грн., досліджували майновий стан потерпілого та вирішували питання чи є нанесена злочином шкода значною.

Однак, не поодинокими на практиці є випадки неможливості встановити реальну грошову оцінку певним речам. Так, можуть бути речі невеликої вартості, але які є „дорогими” для потерпілого. Можливо слід врахувати, що не слід обмежувати значну шкоду не лише ціновими рамками.

Судді Луганської області вважають, що визначення значної шкоди від 100 до 250 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян не є об’єктивним критерієм поняття такої шкоди. Вони зазначають, що все ж таки „матеріальне становище потерпілого” повинно мати першочергове значення. Тобто перш за все суди повинні виходити із матеріального становища потерпілого, наявності у нього утриманців, сукупного доходу усіх членів родини, прожиткового мінімуму, який існує на час вчинення кримінального правопорушення. Отже, якщо у потерпілого заробітна плата становить 250 грн. і в нього викрали всю цю суму, невже така шкода не буде для нього значною? До уваги слід брати вартість викраденого, значущість такого майна для потерпілого, кількість майна.

Суди Сумської області при визначенні спричинення значної шкоди юридичній особі виходили тільки з другого критерію визначення шкоди значною від 100 до 250 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, а при визначенні значної шкоди, завданої приватному майну потерпілого – фізичній особі, деякі суди вважали, що наявними мають бути обидві умови, інші визнавали шкоду значною, мотивуючи свої висновки скрутним матеріальним становищем потерпілого та значущістю викраденого майна для останнього.

Кваліфікуючою ознакою крадіжки за ч. 2 та 3 ст. 236 КК Македонії є вартість викрадених предметів. Це стосується ринкової, а не купівельної вартості вилучених предметів. Вилучення декількох окремих предметів меншої вартості є серйозною крадіжкою, якщо їх загальна вартість має значну цінність або велику величину (про ці умови див. ст. 222). Винний повинен усвідомлювати цінність вилучених предметів, це означає, що воно має відношення до помилка в об’єкті:

якщо злочинець вважає, що він забирає предмет, який мало цінний, ми повинні взяти це до уваги та кваліфікувати дії як проста крадіжка.

Кваліфікований злочин розбійницька крадіжка, передбачений ч. 2 ст. 205 КК Сербії, якщо вартість викрадених предметів перевищує мільйон і п'ятсот тисяч сербських динарів. Отже, якщо шляхом застосування сили або погрози, винному вдалося зберегти раніше викрадений предмет, вартість якого за ринковою вартістю на момент викрадення перевищує суму в один мільйон п'ятсот тисяч динарів, то викрадене належить кваліфікувати за ч. 2 ст. 205 КК Сербії. Сербські науковці звертають увагу, що у такому випадку при кваліфікації виникає питання встановлення умислу винного. А саме, не виникає сумнівів, що такі дії можуть бути вчинені лише умисно, але виникає питання про те чи може бути такий умисел не прямим. Таким чином, теоретично існує розуміння того, що умисел злочинця може не включати уявлення про точну грошову вартість предмету, але винний повинен мати принаймні загальне уявлення щодо загальної суми вартості викраденого [270, с. 251].

Кваліфікований вид вимагання, передбачений ч. 2 статті 214 КК Сербії, має місце тоді, коли розмір викраденого перевищує сорок чотири тисячі сербських динарів.

Розмір майна, яке було вилучено чи яким заволодів винний у результаті вчинення кримінального правопорушення, визначається його вартістю, яка виражається у грошовій оцінці конкретної речі. Вартість викраденого майна визначається за роздрібними цінами, що існували на момент вчинення кримінального правопорушення, а розмір відшкодування завданих злочином збитків — за відповідними цінами на час вирішення справи в суді. При цьому судді керуються нормами законодавства про ціни та ціноутворення і спеціальними нормативно-правовими актами, якими передбачено порядок визначення розміру шкоди.

Згідно з чинним законодавством, якщо для кваліфікації кримінальних правопорушень або правопорушень містяться посилання на неоподатковуваний

мінімум, то для таких цілей сума неоподаткованого мінімуму встановлюється на рівні податкової соціальної пільги. Розмір такої пільги визначається Законом від 22 травня 2003 р. №889-IV «Про податок з доходів фізичних осіб». На перехідний період податкова соціальна пільга визначається для кожного року окремо.

Розмір незаконно вилученого у результаті вчинення кримінального правопорушення майна безпосередньо впливає на кваліфікацію розглядуваної категорії кримінальних правопорушень. Зокрема, відповідно до примітки 2 до ст. 185, у статтях 185, 186, 189 та 190 КК України значна шкода визначається з урахуванням матеріального становища потерпілого та за умови, що йому завдані збитки на суму від ста до двохсот п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Великий та особливо великий розміри як обставини, що обтяжують вчинення кримінальних правопорушень, передбачених статтями 185—191, 194 КК, визначаються законом. Відповідно до примітки 3 до ст. 185 КК у статтях 185—191, 194 КК вчиненням у великих розмірах визнається злочин, вчинений однією особою чи групою осіб на суму, яка в двісті п'ятдесят і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян на момент вчинення кримінального правопорушення.

Згідно із приміткою 4 до ст. 185 КК у статтях 185—187 та 189—191, 194 цього Кодексу вчиненням в особливо великих розмірах визнається злочин, вчинений однією особою чи групою осіб на суму, яка в шістсот і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян на момент вчинення кримінального правопорушення.

Вчинення особою декількох посягань на чуже майно, загальна вартість якого становить великий або особливо великий розмір, може кваліфікуватись як викрадення, привласнення, розтрата майна чи заволодіння ним шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем у великих чи особливо великих розмірах лише в тому випадку, якщо такі діяння були вчинені одним

способом і за обставин, які свідчать про умисел вчинити їх у великому чи особливо великому розмірі.

Аналіз складів кримінальних правопорушень проти власності, зокрема, знищення або пошкодження чужого майна, дозволив виокремити оригінальну кваліфікуючу ознаку складу знищення та пошкодження майна. Оригінальною кваліфікуючою ознакою умисного знищення та пошкодження майна за КК деяких країн Східної Європи є вчинення такого кримінального правопорушення із мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості. Так, відповідно до п.2 ч.3 ст. 228 КК Чехії, знищення або пошкодження майна іншого з мотивів нетерпимості його приналежності до раси, етнічної групи, національності, соціальної групи, політичних чи релігійних переконань або відсутності релігійних переконань, карається позбавленням волі на строк від шести місяців до трьох років [287].

У КК України виокремлено кримінальні правопорушення проти життя та здоров'я особи, мотивом яких є расова, національна чи релігійна нетерпимість. Зокрема, п.14 ч.2 ст.115 - умисне вбивство з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості; ч. 2 ст. 121 - умисне тяжке тілесне ушкодження з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості; ч.2 ст. 122 - умисне середньої тяжкості тілесне ушкодження з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості; ч.2 ст. 126 - побої і мордування з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості; ч.2 ст. 127 - катування з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості; ч.2 ст. 129 - погроза вбивством з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості.

Мотивами кримінального правопорушення називають зумовлені певними потребами та інтересами внутрішні спонукання, які викликають у особи рішучість вчинити злочин і якими вона керувалася при його вчиненні [174, с. 195]. Для кваліфікації з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості досить встановити одну з перерахованих ознак, що визначають характер ненависті. Досить вказати, що діяння було вчинено з мотивів расової ненависті

або з мотивів національної нетерпимості, і не потрібно встановлювати наявність всіх прикметників, що визначають характер нетерпимості. У 2014 році набрав чинності Закон України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» №5207-VI. Крім того, у Доповіді Європейської комісії проти расизму та нетерпимості п'ятого циклу моніторингу щодо України 2017 року зазначено, що у 2016 року Національна поліція вперше опублікувала дані про вчинені на ґрунті ненависті злочини, які поліція зареєструвала протягом 2015 року. За цими даними, з-поміж 157 інцидентів 31 учинено з расистських та ксенофобських мотивів, 3 - через упередження до ромів та синті, 18 - з антисемітських мотивів, 94 - через упередження до християн та прибічників інших релігій, 9 - через упередження до ЛГБТ осіб та 2 - через упередження до осіб із фізичними вадами. Більшість з них включали розпалювання ненависті з застосуванням насильства (загалом 45 випадків), пошкодженням майна (32) та завданням тілесних ушкоджень (30) [42].

Таким чином, на основі дослідження досвіду країн Східної Європи, а також з урахуванням етнічного та релігійного різноманіття українського суспільства, запропоновано доповнити ч.2 ст. 194 КК України новою кваліфікуючою ознакою вчинення умисного знищення або пошкодження майна «з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості. За своїм змістом даний мотив є об'ємним і включає в себе різні за значенням поняття і різні за змістом мотиви.

Структурний підхід щодо кодифікації кримінальних правопорушень проти власності країн Східної Європи різниться в межах дослідженої нами групи. У розглянутих кодексах вони, як правило, закріплені в самотійних статтях і параграфах, причому деякі винесені в заголовки, наприклад: у КК Сербії, КК Хорватії, КК Словенії існує окрема стаття, яка має назву «кваліфікована крадіжка» та особливо кваліфікована крадіжка, що має назву «розбійницька крадіжка». У кодексах країн Східної Європи кваліфікуючі ознаки описані як в самотійних статтях (КК Албанії, КК Хорватії, КК Сербії, КК Словенії, КК

Румунії та ін.), так і в статтях з основним складом (КК Угорщини, КК Чехії, КК Словаччини, КК Польщі та ін.).

У законодавстві країн Східної Європи зустрічаються кодекси з казуїстичною побудовою розділів та глав статей. Так, у главі 3 розділу XX КК Албанії розміщені дванадцять статей, що присвячені знищенню або пошкодженню майна, кожна з яких формує новий склад кримінального правопорушення (знищення майна, знищення майна вибуховими речовинами, знищення майна підтопленням, знищення майна іншими засобами, знищення доріг, знищення мереж електромереж, знищення системи поливу та ін.). В даному випадку видаються зайвими перерахування різних предметів кримінальних правопорушень, а також кодифікація окремих випадків вчинення діяння.

В розділі про кримінальні правопорушення проти власності також зустрічаємо порушення логіки побудови та уніфікації. Так, відомо, що у відношенні підпорядкування (субординації) перебувають поняття, обсяг одного з яких повністю входить в обсяг іншого, складаючи його частину.

В такому відношенні знаходяться, наприклад, поняття «загальнонебезпечний спосіб» (А) і «підпал», «вибух» (В). Обсяг першого поняття ширше обсягу другого поняття, крім підпалу та вибуху існують і інші загальнонебезпечні способи, на що вказує займенник «інший» у диспозиції ч. 2 ст. 194 та ст. 195 КК. Поняття «підпал, вибух» повністю входить в обсяг поняття «загальнонебезпечний спосіб». Таким чином, доцільним видається виключення слів «шляхом підпалу, вибуху або іншим» та зазначення «загальнонебезпечним способом» у диспозиціях статей ч. 2 ст. 194 та ст. 195 КК України.

Цікавим з точки зору юридичної логіки видається підхід українського законодавця до структурування обтяжуючих та особливо обтяжуючих обставин деяких складів кримінальних правопорушень проти власності. Основним критерієм розміщення кваліфікованих та особливо кваліфікованих складів кримінальних правопорушень є зростаючий ступінь суспільної небезпечності

(тяжкості): від найменш небезпечних до найбільш небезпечних. Відповідно до ст. 190 заволодіння чужим майном або придбання права на майно шляхом обману чи зловживання довірою (шахрайство), карається штрафом від двох тисяч до трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадськими роботами на строк від двохсот до двохсот сорока годин, або виправними роботами на строк до двох років, або обмеженням волі на строк до трьох років. Кваліфікованим видом даного складу кримінального правопорушення є його вчинення шляхом незаконних операцій з використанням електронно-обчислювальної техніки (ч. 3 ст. 190 КК України). Як справедливо зазначає М. В. Карчевський, на момент включення цієї норми до КК України, застосування комп'ютерної техніки для здійснення шахрайства справді могло свідчити про підвищену суспільну небезпечність посягання. Поширеність засобів електронної комерції, систем дистанційного банківського обслуговування була незначною. Користувалися ними великі господарюючі суб'єкти. Тому положення ч. 3 ст. 190 КК України доволі чітко окреслювали коло діянь, які обґрунтовано було розглядати як особливо кваліфікований вид шахрайства, близький за ступенем суспільної небезпечності до шахрайства у великих розмірах. Проте стрімкі темпи проникнення інформаційних технологій у фінансову сферу зумовили якісну зміну цього виду шахрайства [59]. Певну шкоду містить в собі й така криміналізаційна надмірність – перенасиченість законодавства кримінально-правовими заборонами, необхідність в яких вже відпала або навіть не існувала зовсім. Така криміналізація не відповідає одразу трьом принципам кримінально-правової політики: принципу врахування (відповідності) кримінально-правової політики соціально-правовій психології, оскільки такий закон не сприймається як відповідний і доцільний; принципу економії кримінальної репресії, оскільки до відповідальності притягується невинувато велике число громадян, і принципу невідворотності відповідальності, оскільки частіше за все такий закон на практиці перестає застосовуватися [194, с. 21].

На сьогоднішній день, у період інформатизації суспільства та поширення використання електронно-обчислювальної техніки у всіх сферах повсякденного та професійного життя, доцільним видається відхід від прирівнення ступеню суспільної небезпеки шахрайства у великих розмірах та шахрайства шляхом незаконних операцій з використанням електронно-обчислювальної техніки.

Отже, обставини, які обтяжують кримінальну відповідальність за кримінальні правопорушення проти власності, є певним законодавчим засобом диференціації кримінальної відповідальності за наявності більш високого ступеню суспільної небезпеки щодо основного складу кримінального правопорушення проти власності. Система обставин, що обтяжують кримінальну відповідальність за кримінальні правопорушення проти власності, повинна відповідати таким юридичним вимогам, серед яких: а) логічність подачі матеріалу, відображення підвищеної суспільної небезпеки посягання, розміщення кваліфікованих та особливо кваліфікованих складів повинно мати внутрішню юридичною логіку; б) уніфікованість, структура норм про кримінальні правопорушення проти власності, що містять обтяжуючі обставини, повинна бути єдиною; в) загальність, кваліфікуючі ознаки повинні узагальнювати найбільш поширені випадки підвищеної суспільної небезпеки, не перераховуючи їх.

У результаті дослідження кваліфікованих видів складів кримінальних правопорушень проти власності за законодавством України і країн Східної Європи:

1. Установлено, що обставини, які обтяжують кримінальну відповідальність за кримінальні правопорушення проти власності, є певним законодавчим засобом диференціації кримінальної відповідальності за наявності більш високого ступеню суспільної небезпеки щодо основного складу кримінального правопорушення проти власності і формалізоване в кваліфікуючих (особливо кваліфікуючих) ознаках складів кримінальних правопорушень.

2. Виділено основні підстави (критерії) систематизації кваліфікуючих ознак кримінальних правопорушень проти власності за законодавством України та країн Східної Європи: I. За об'єктивними ознаками: 1) за об'єктом складу кримінального правопорушення: а) за предметом кримінального правопорушення; б) за потерпілим від кримінального правопорушення; 2) за ознаками об'єктивної сторони: 1) за ознаками місця вчинення кримінального правопорушення; 2) за наслідком; 3) за ознаками обстановки; 4) за ознаками знарядь та засобів; 5) за способом вчинення кримінального правопорушення; II. За суб'єктивними ознаками: 1) за ознаками суб'єкта; 2) за ознаками суб'єктивної сторони.

3. Доведено, що у кримінальних кодексах країн Східної Європи наявні кваліфікуючі ознаки, які характерні для кримінального законодавства України, а також оригінальні кваліфікуючі ознаки. Визначено, що однією з тенденцій законодавства деяких країн Східної Європи є поліморфізм кримінально-правових норм про кримінальні правопорушення проти власності, тобто поява нових різновидів схожого кримінального правопорушення. Встановлено порушення відношення підпорядкування між родовим поняттям «загальнонебезпечний спосіб» і поняттям, що є одним з видів цього роду «шляхом підпалу, вибуху» у диспозиції ч. 2 ст. 194 та ст. 195 КК України.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення та запропоновано нове вирішення теоретико-правового та науково-прикладного завдання кримінально-правової охорони власності у порівняльно-правовому напрямку. Найбільш важливими є такі висновки і пропозиції:

1. На основі аналізу історії кримінально-правової охорони власності в Україні та країнах Східної Європи визначено, що українська кримінально-правова традиція щодо охорони власності впливала на держави Східної Європи, оскільки, в певні періоди історії, Україна та деякі держави Східної Європи становили єдине державне утворення та мали спільне законодавство. На основі історичного аналізу розроблено періодизацію розвитку кримінально-правової охорони власності в країнах Східної Європи, а саме: 1) середньовічний період (XI-XV ст.), який характеризувався зародженням інституту кримінально-правової охорони власності, посиленою охороною князівської власності; 2) ранній новий період (XVI – XVIII ст.), для якого характерна систематизація кримінальних правопорушень проти власності, посилення охорони майна церкви; 3) модерний період (XVIII ст. – початок XX ст.), що характеризується появою стійкого термінологічного апарату; 4) соціалістичний період (початок XX – 1991 р.), для якого характерною є ідеологізація кримінального законодавства, тенденція до розширення диференціації державної та приватної власності; 5) сучасний період (з 1991 р.) – перехідний період в умовах багатопольярного світового порядку, який характеризується відходом від радянських (соціалістичних) конструкцій.

2. Східна Європа є етнографічним простором, що зазнав взаємовпливів різних цивілізаційних спільнот. Внаслідок перебування у епіцентрі загальноєвропейського та всесвітнього цивілізаційного поступу, правові системи Східної Європи, що хоча і відносяться до романо-германської правової сім'ї, вирізняються власними унікальними правовими конструкціями, що знаходяться

в перманентному процесі змін залежно від геополітичної стратегії країни. Дослідження кримінального законодавства щодо кримінальних правопорушень проти власності країн Східної Європи показало, що норми про кримінальні правопорушення проти власності розміщені, як правило, у кримінальних законах; виходячи зі спільності законодавчих підходів щодо структури кримінального закону, юридичних конструкцій кримінальних правопорушень проти власності, а також законодавчих підходів до систематизації таких норм, дозволило поділити країни Східної Європи на такі групи: 1) слов'янські країни Східної Європи пострадянського простору; 2) не слов'янські країни Східної Європи пострадянського простору; 3) слов'янські країни Східної Європи, пов'язані з радянським періодом; 4) не слов'янські країни Східної Європи, не пов'язані з радянським періодом.

3. У правовій доктрині країн Східної Європи власність визначають як суспільні відносини щодо сукупності рухомих і нерухомих речей, прав і інтересів, які належать фізичній або юридичній особі та можуть бути виражені у різних формах, у тому числі у нематеріальній формі.

4. Встановлено, що дискусія з питань розуміння об'єкта характерна для юридичної науки країн Східної Європи пострадянського простору. Усі підходи до розуміння сутності родового об'єкта кримінальних правопорушень проти власності в доктрині країн Східної Європи пострадянського простору можна звести до двох основних: 1) об'єкт як суспільні відносини власності; 2) об'єкт як певні цінності, блага, які охороняються кримінальним законом – право власності. Визначено, що однією з доктринальних та законодавчих тенденцій більшості країн Східної Європи, на відміну від України, є розширення семантичного обсягу поняття «рухома річ» як предмета кримінальних правопорушень проти власності.

5. Проведене порівняльне дослідження об'єктивної сторони кримінальних правопорушень проти власності країн Східної Європи дозволило поділити досліджувані країни на групи: 1) країни Східної Європи пострадянського

простору, які поділяються на дві підгрупи: а) країни, що є членами ЄС; б) країни, що не є членами ЄС; 2) країни Східної Європи, які не пов'язані з радянським періодом розвитку державності. Визначено, що для першої підгрупи характерною є наявність самотійних складів кримінальних правопорушень крадіжки, грабежу і розбою. Натомість для другої підгрупи країн характерна відсутність трьох самотійних складів кримінальних правопорушень. Встановлено наявність характерної особливості для другої групи країн Східної Європи – самотійного складу кримінального правопорушення розбійницької крадіжки, яка з об'єктивної сторони характеризується активними діями винного щодо уникнення затримання, а саме застосуванням сили проти особи або погрози неминучого нападу на життя або здоров'я особи, з метою збереження викраденого майна.

6. Дослідження суб'єктивної сторони кримінальних правопорушень проти власності за законодавством країн Східної Європи показало, що більшість складів кримінальних правопорушень проти власності характеризуються виною у формі умислу. Суб'єктом кримінальних правопорушень проти власності за КК України і країн Східної Європи є осудна фізична особа, яка досягла на час вчинення кримінального правопорушення віку, з якого настає кримінальна відповідальність. Установлено, що суб'єктом кримінальних правопорушень проти власності, за КК окремих країн Східної Європи, можуть бути юридичні особи. Аналіз суб'єктивної сторони крадіжки, шахрайства, привласнення чи розтрати, грабежу, розбою в КК країн Східної Європи пострадянського простору показав, що обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони є корисливий мотив та мета. У КК країн Східної Європи, які не пов'язані з радянським періодом розвитку державності, обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони крадіжки, розбою та шахрайства є намір незаконного привласнення речі собі або для третій особі.

7. Дослідження питань систематизації кваліфікуючих ознак кримінальних правопорушень проти власності за законодавством України і країн Східної

Європи дало можливість виділити наступні підстави (критерії) систематизації: 1) за об'єктом: а) за предметом кримінального правопорушення; б) за потерпілим від кримінального правопорушення; 2) за ознаками об'єктивної сторони: 1) за ознаками місця вчинення кримінального правопорушення; 2) за наслідком; 3) за ознаками обстановки; 4) за ознаками знарядь та засобів; 5) за способом вчинення кримінального правопорушення.

8. Проведене порівняльне дослідження кваліфікуючих ознак кримінальних правопорушень проти власності показало, що у кримінальних кодексах країн Східної Європи зустрічаються кваліфікуючі ознаки, що характерні для кримінального законодавства України, а також оригінальні кваліфікуючі ознаки. Визначено, що однією з тенденцій законодавства деяких країн Східної Європи, є поліморфізм кримінально-правових норм про кримінальні правопорушення проти власності, тобто поява нових різновидів схожого кримінального правопорушення. Встановлено порушення відношення підпорядкування між родовим поняттям «загальнонебезпечний спосіб» і поняттям, що є одним з видів цього роду «шляхом підпалу, вибуху» у диспозиції ч. 2 ст. 194 та ст. 195 КК України.

9. Аналіз основних різновидів кваліфікуючих ознак кримінальних правопорушень проти власності за законодавством України і країн Східної Європи дозволив запропонувати наступні зміни до чинного КК України:

- доповнити текст ч.2 ст. 194 КК України після слів «Те саме діяння, вчинене» словами «з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості чи»;

- доповнити ч.3 ст.185, ч.3 ст. 186, ч.3 ст. 187 КК України кваліфікуючою ознакою «з використанням обставин, що виникли внаслідок надзвичайних подій, воєнного стану або стану війни»;

- з метою уніфікації кримінально-правової термінології, позиції щодо визначення у диспозиціях норм ч. 2 ст. 194 та ст. 195 КК України загальнонебезпечного способу вчинення кримінального правопорушення

шляхом виключення слів «шляхом підпалу, вибуху або іншим» та зазначення «загальнонебезпечним способом»;

- доповнити розділ VI Особливої частини КК України статтею 190-1 такого змісту:

«Стаття 190¹. Шахрайство з використанням електронно-обчислювальної техніки

1. Заволодіння чужим майном або придбання права на майно шляхом використання електронно-обчислювальної техніки, -

карається штрафом від двох тисяч до трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадськими роботами на строк від двохсот до двохсот сорока годин, або виправними роботами на строк до двох років, або обмеженням волі на строк до трьох років.

2. Те саме діяння, вчинене повторно, або за попередньою змовою групою осіб, або таке, що завдало значної шкоди потерпілому, -

карається штрафом від трьох тисяч до чотирьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк від одного до двох років, або обмеженням волі на строк до п'яти років, або позбавленням волі на строк до трьох років.

3. Те саме діяння, вчинене у великих розмірах, -

карається позбавленням волі на строк від трьох до восьми років.

4. Те саме діяння, вчинене в особливо великих розмірах або організованою групою, -

карається позбавленням волі на строк від п'яти до дванадцяти років з конфіскацією майна.»

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Алексеев С.С. Право собственности. Проблемы теории. Москва, Норма, 2007. 240 с.
2. Андрушко П.П. Об'єкт кримінально-правової охорони, об'єкт злочину, об'єкт злочинного посягання та об'єкт злочинного впливу: основний зміст понять та їх співвідношення. *Адвокат*. 2011. №12 (135). С. 5-11.
3. Анисимов В. Ф. История законодательства России о преступлениях против собственности с признаками хищения URL: <https://www.ugrasu.ru/upload/iblock/2e5/2e5bae9726634ec095651d9395251b62.pdf> (дата звернення: 06.12.2019).
4. Антонюк Н.О. Кримінально-правова охорона власності: навч. посіб.; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2012. 514 с.
5. Антонюк Н.О. Суб'єктивні ознаки розкрадання. URL: http://www2.lvduvs.edu.ua/documents_pdf/visnyky/nvsvy/01_2012/12anosor.pdf (дата звернення: 06.12.2019).
6. Базилевич В.Д. Історія економічних учень. Підручник. Київ: Знання, 2006. Ч. 1. 582 с.
7. Безверхов А.Г. Имущественные преступления. Самара: Изд-во Самарс. гос. ун-та, 2002. 359 с.
8. Безверхов А.Г. Имущественные преступления; М-во образования Рос. Федерации. Самар. гос. ун-т. Автореферат дисс. ...докт. юрид. наук. Ижевск, 2002. 42 с. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/197378556.pdf> (дата звернення: 06.12.2019).
9. Белогриц-Котляревский Л. Е. Учебник русского уголовного права. Общая и особенная части. Киев, 1903. С. 403–404.
10. Бикмурзин М.П. Предмет преступления: теоретико-правовой анализ: автореф. дисс. ... канд. юрид. наук. Саратов, 2005. 30 с.

11. Борзенков Г.Н., Комисаров В.С. Курс уголовного права в пяти томах. Том 3. Особенная часть. Москва: Зерцало, 2002. 512 с.
12. Борисов В., Пащенко О. До питання про сутність кримінально-правової характеристики злочинів. *Вісник академії правових наук України*. 2005. №3 (42). С. 180–190.
13. Бородин С. В. Ответственность за убийство: квалификация и наказание по российскому праву. Москва: Юрист, 1994. 216 с.
14. Бородин С.В. Преступления против жизни. Москва: Юристь, 1999. 356 с.
15. Бочкарёв С.А. Уголовно-правовая охрана собственности: теоретико-инструментальный анализ: автореф. дисс. ...канд. юрид. наук. Москва, 2010. URL:
<https://www.hse.ru/data/2010/11/25/1209920565/%D0%90%D0%92%D0%A2%D0%9E%D0%A0%D0%95%D0%A4%D0%95%D0%A0%D0%90%D0%A2%20-%20%D0%B2%20%D0%BF%D0%B5%D1%87%D0%B0%D1%82%D1%8C%20!.pdf> (дата звернення: 06.12.2019).
16. Будзинский С. О преступлениях в особенности: Сравнительное исследование. Москва: Тип. К. Ковалевского, 1887. 459 с.
17. Буликеева Д.Ж. Понятие и природа квалифицирующих признаков. *Вестник ЧелГУ*. 2013. №11 (302). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/ponyatie-i-priroda-kvalifitsiruyuschih-priznakov> (дата звернення: 06.12.2020).
18. Васильевский А.В. Юридическая техника закрепления в уголовном законе дифференцирующих уголовную ответственность обстоятельств. *Нормотворческая и правоприменительная техника в уголовном и уголовно-процессуальном праве*. Сб. науч. статей. Ярославль: Изд-во Яросл. ун-та, 2000. С. 99-107.
19. Вебер М. Протестантська етика і дух капіталізму. Київ: Основи, 1994. 261 с.
20. Ведомости Верховного Совета УССР. 27 июня 1961 г. №28. Ст. 342.

21. Верина Г.В. Собственность как объект уголовно-правовой охраны и объект преступления: эволюция методологии и научной мысли. *Юридическая наука и правоохранительная практика*. 2018. №3 (45). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/sobstvennost-kak-obekt-ugolovno-pravovoy-ohrany-i-obekt-prestupleniya-evolyutsiya-metodologii-i-nauchnoy-mysli> (дата обращения: 21.04.2019).
22. Ветошкина М.М. Ценные бумаги как предмет хищений: автореф. дис. ... к.ю.н. Екатеринбург, 2001. 22 с.
23. Винокуров В.Н. Предмет преступления: отличие от смежных понятий. *Журнал российского права*. 2011. №12. С. 56 - 63.
24. Витяг з Аналізу Верховного Суду України деяких питань застосування судами законодавства про право власності при розгляді цивільних справ URL: <https://ips.ligazakon.net/document/VSS00069> (дата звернення: 11.11.2019).
25. Вишнякова Н.В. Объект и предмет преступлений против собственности. Омск, 2008. 248 с.
26. Вишнякова Н.В. Объект и предмет преступлений против собственности: дисс. ... канд. юрид. наук. Москва, 2003. 210 с.
27. Вознюк А. А. Кримінальне право України. Загальна частина: конспект лекцій. Київ: Нац. акад. внутр. справ, «Освіта України», 2016. 236 с.
28. Вознюк А. А. Поняття та елементи кримінально-правової характеристики злочинів. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2013. №1 (86). С. 154-160.
29. Войтюк О. М. Уголовно-правовые способы ужесточения наказания: автореф. дисс. ...канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 - уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право. Тюмень, 2009. 26 с.
30. Гавриш С. Б. Уголовно-правовая охрана природной среды Украины. Проблемы теории и развития законодательства. Харьков: Основа, 1994. 640 с.

31. Газдайка-Василишин І.Б. Некорисливі злочини проти власності: монографія. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2012. 212 с.
32. Гаухман Л. Д., Максимов С. В. Уголовная ответственность за преступления в сфере экономики. Москва, учеб.-консультац. Центр "ЮрИнфоР", 1996. 290 с.
33. Гельфер М.А. Объект преступления. *Советское уголовное право: Часть общая*. Вып. 5. Москва, 1960. 20 с.
34. Гладкий Ю.Н., Чистобаев А.И. Регионоведение: Учеб. для студ. вузов. М., 2003. 590 с.
35. Глистин В. К. Проблема уголовно-правовой охраны общественных отношений (объект и квалификация преступлений). Ленинград: Изд-во ЛГУ, 1979. 128 с.
36. Горбунова Л.В. Обстоятельства, отягчающие наказание. Их значение и соотношение с квалифицирующими признаками. *Марийский юридический вестник*. 2015. №2 (13). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/obstoyatelstva-otyagchayuschie-nakazanie-ih-znachenie-i-sootnoshenie-s-kvalifitsiruyuschimi-priznakami> (дата звернення: 06.12.2019).
37. Гражданский кодекс РФ. URL: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_5142/ (дата звернення: 06.12.2019).
38. Гриненко І. Ознаки суб'єкта злочину як критерії класифікацій. *Підприємництво, госп-во і право*. 2019. №7. С. 182-187.
39. Грищук В.К. Кримінальне право України: Загальна частина: навч. посіб. для студентів юрид. фак. вищ. навч. закл. Київ: Видавничий Дім «Ін Юре», 2006. 540 с.
40. Демидова Л. М. До проблеми систематизації об'єктів заподіяння майнової шкоди за чинним КК України. *Проблеми законності*. 2011. Вип. 113. С. 101-111.

41. Демидова Л. Н. Актуальные проблемы уголовно-правовой охраны собственности на информацию. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2015. Вип. 34(3). С. 23-27.
42. Доповідь Європейської комісії проти расизму та нетерпимості п'ятого циклу моніторингу щодо України. URL: <https://bit.ly/2SB2dXZ> (дата звернення: 06.12.2019).
43. Дорохіна Ю.А. Злочини проти власності. Теоретико-правове дослідження: монографія. Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2016. 744 с.
44. Дурманов Н.Д. Понятие преступления. Москва, Ленинград: Издательство АН СССР, 1948. 315 с.
45. Дьяков С.В. Государственные преступления против основ конституционного строя и безопасности государства, и государственная преступность. Москва: Норма, 1999. 307 с.
46. Елисеев С. А. Преступления против собственности по УК РСФСР 1922 г. *Сибирский юридический вестник*. 2004. №1. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/prestupleniya-protiv-sobstvennosti-po-uk-rsfsr-1922-g> (дата звернення: 15.12.2019).
47. Елисеев С.А. Преступления против собственности: курс лекций. Томск: Издательский Дом Томского государственного университета, 2018. 194 с.
48. Емельянов В.П. Защита права собственности уголовным законодательством. Харьков: ИМП «Рубикон», 1996. 128 с.
49. Загиней З. Тлумачення кваліфікованого складу злочину, передбаченого у статті 365 Кримінального кодексу України. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2015. №2. С. 59-65. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnapr_2015_2_10 (дата звернення: 06.12.2019).
50. Загородников Н. И. Преступление против здоровья. Москва: Юрид. лит., 1969. 169 с.

51. Закон України «Про засади внутрішньої та зовнішньої політики» від 1 липня 2010 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2411-17#Text> (дата звернення: 06.12.2019).

52. Закон України «Про охорону майна державних підприємств, колгоспів і кооперації та зміцнення суспільної (соціалістичної) власності» від 07.08. 1932р. URL: <http://xn--e1aaejmenosqx.xn--p1ai/node/14004> (дата звернення: 06.12.2019).

53. Заяви №8588/79 та 8589/79, справа Bramelid and Malmström v. Sweden (1982 р.).

54. З практики Татарбунарського районного суду Одеської області 2003 р. URL: <https://youcontrol.com.ua/catalog/court/1529/> (дата звернення: 06.12.2019).

55. Ільїна О.В. Кримінально-правова характеристика кваліфікуючих ознак корисливих злочинів проти власності: автореф. дис ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ: Б.в., 2007. 18 с.

56. Ільїна О. В. Кримінально-правова характеристика кваліфікуючих ознак корисливих злочинів проти власності: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2007. 201 с.

57. Історія держави і права України: навч.посіб. /П. П. Музиченко. 6-е вид., переробл. і доповн. Київ: Знання, 2007. 471 с.

58. Кажуро Н. Я. Собственность как экономическая категория и ее место в системе производственных отношений общества. *Вестник БЫТУ*. 2003. №4. С. 74-79.

59. Карчевський М. В. Особливості кваліфікації шахрайства, вчиненого шляхом незаконних операцій з використанням електронно-обчислювальної техніки. URL: https://www.lvduvs.edu.ua/documents_pdf/visnyky/nvsy/01_2014/14kmveot.pdf (дата звернення: 06.12.2019).

60. Квалификация преступлений против собственности: учебное пособие /[Д. А. Безбородов, Я. И. Гилинский, А. В. Зарубин, Р. М. Кравченко, Д. Ю. Краев, М. А. Любавина, А. Н. Попов, П. В. Федышина]; под общ. ред. А.Н. Попова. Санкт - Петербург: Санкт - Петербургский юридический институт (филиал) Университета прокуратуры Российской Федерации, 2018. 220 с.

61. Кобзева Е.В. Теория оценочных признаков в уголовном законе /Науч. ред. Н.А. Лопашенко. Москва: Юрлитинформ, 2009. 264 с.

62. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 11.04.2019).

63. Конституция Республики Беларусь от 15 марта 1994 года №2875-XII URL: http://base.spinform.ru/show_doc.fwx?rgn=19903 (дата звернення: 11.04.2019).

64. Конституция Республики Беларусь. URL: <https://pravo.by/pravovaya-informatsiya/normativnye-dokumenty/konstitutsiya-respubliki-belarus/> (дата звернення: 15.05.2019).

65. Конституция РФ. URL: <http://www.garant.ru/doc/constitution/> (дата звернення: 15.05.2019).

66. Коржанский Н.И. Объект и предмет уголовно-правовой охраны. Москва: Изд-во Акад. МВД СССР, 1980. 248 с.

67. Коржанский Н.И. Объект и предмет уголовно-правовой охраны. Москва: Госюриздат, 1957. 140 с.

68. Кримінальне право України: Особлива частина: Підруч. для студ. вищ. закл. освіти /За ред. професорів М.І. Бажанова, В.В. Сташиса, В.Я. Тація. К.: Юрінком Інтер; Х.: Право, 2001. 496 с.

69. Кримінальне право України: Особлива частина: Підручник для студентів юрид. вузів і фак. /Г.В. Андрусів, П.П. Андрушко, С.Я. Лихова та інші; За редакцією П.С. Матишевського, П.П. Андрушка, С.Д. Шапченка. Київ: Юрінком Інтер, 1999. 896 с.

70. Кримінальне право України: Особлива частина: підручник /Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, В.І. Тютюгін та ін.; за ред. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. 4-те вид., переробл. і допов. Харків: Право, 2010. 608 с.

71. Кримінальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 09.05.2020).

72. Кримінальний кодекс України: наук.-практ. комент. /Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, С.Б. Гавриш та ін.; за заг. ред. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. Київ: Ін Юре, 2003. 1196 с.

73. Кротов С. Е. Дифференциация уголовной ответственности в зависимости от категоризации преступлений, квалифицирующих признаков и обстоятельств, отягчающих наказание: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 – уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право. Москва, 2005. 22 с.

74. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 черв. 1996 р. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.

75. Кочои С.М. Ответственность за корыстные преступления против собственности по законодательству России: автореф. дисс. ... докт. юрид. наук. Москва, 1999.

76. Кригер Г. А. Борьба с хищениями социалистического имущества. Москва: Юрид. лит., 1965. 328 с.

77. Кримінальне провадження №346/326/13-к. URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/55926947> (дата звернення: 05.12.2019).

78. Кругликов Л.Л., Васильевский А.В. Дифференциация ответственности в уголовном праве. СПб.: Юридический центр Пресс, 2003. С. 174.

79. Кругликов Л.Л. О понятии преступлений с квалифицированными составами. *Юридическая наука*. 2014. №2. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/o-ponyatii-prestupleniy-s-kvalifitsirovannymi-sostavami> (дата звернення: 09.06.2019).

80. Кругликов Л.Л., Савинов В.Н. Квалифицирующие обстоятельства: понятие, виды, влияние на квалификацию преступлений. Учебное пособие Ярославль: Изд-во Яросл. ун-та, 1989. 88 с.

81. Крылова Н.Е. О понятии объекта преступления. *Вестник Московского университета*. Серия 11. Право. 2013. №6. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/o-ponyatii-obekta-prestupleniya> (дата звернення: 05.12.2019).

82. Кудашев Ш. А. Проблемы дифференциации уголовной ответственности за хищения чужого имущества (в законе и судебной практике): автореф. дисс. ... канд. юрид. наук: специальность 12.00.08 – уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право URL: https://static.freereferats.ru/_avtoreferats/01003313547.pdf (дата звернення: 09.05.2020).

83. Кудрявцев В.Н. Общая теория квалификации преступлений. 2-е вид. Москва, 2001. 316 с.

84. Кузнєцова Н. Власність і право на мирне володіння майном відповідно до статті 1 першого протоколу до конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (поняття об'єктів права власності та нетипові об'єкти права власності у розумінні статті 1 першого протоколу). *Право власності: європейський досвід та українські реалії: Збірник доповідей і матеріалів Міжнародної конференції* (м. Київ, 22–23 жовтня 2015 року). К.: ВАІТЕ, 2015. С. 24-33.

85. Кундеус В. Г. Щодо визначення поняття "житло" як кваліфікуючої ознаки злочинів проти власності. *Правозастосування: теорія, методологія та практика*. Київ; Тернопіль: ВПЦ "Економ. думка", 2017. С.108-111.

86. Кундеус В. Поняття викрадення у кримінальному праві. *Право України*. 2002. №8. С. 106-108.

87. Курс уголовного права. Т. 3. Особенная часть /Под ред. Г.Н. Борзенкова и В.С. Комиссарова. М., 2002. С. 410-411.

88. Лесниевски-Костарева Т.А. Дифференциация уголовной ответственности. Теория и законодательная практика. [2-е изд., перераб. и доп.]. М.: НОРМА, 2000. 400 с.

89. Лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ. 29.01.2013 №223-161/0/4-13 «Про практику застосування судами окремих норм матеріального права щодо кваліфікації розбою, поєданого з проникненням у приміщення». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0161740-13#Text>. (дата звернення: 09.05.2020).

90. Личенко І.О. Право власності як об'єкт кримінально-правової охорони. URL: http://easternlaw.com.ua/wp-content/uploads/2019/06/lychenko_64.pdf (дата звернення: 09.05.2020).

91. Лопашенко Н.А. Преступления в сфере экономической деятельности: понятие, система, проблемы квалификации и наказания. Саратов, 1997. 479 с.

92. Лохвицкий А. Курс русского уголовного права. СПб., 1871.

93. Лузан Ю. Я., Стецюра Н. П. Еволюція поняття «власність» АГРОСВІТ. 2013. № 16. С. 29 - 34.

94. Лучший учебник уголовного права (Общая часть): учебник. СПб.: Издание профессора Малинина. СПб ГКА, 2011. 219 с.

95. Малков В. П. Множественность преступлений и ее формы по советскому уголовному праву. Казань, 1982.

96. Маркс К., Энгельс Ф. Твори. 2-ге вид. Т.20. Ч.1. Київ: Політвидав, 1965.

97. Мармура О.З. Поняття ознак, що кваліфікують злочин. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична*. 2011. Випуск 2. С. 297-306.

98. Масляк О.П. Країнознавство: Підручник. 2-ге вид., випр. Київ: Знання, 2008. 292 с.

99. Матышевский П.С. Преступления против собственности и смежные с ними преступления. Киев: Юринком, 1996. 240 с.
100. Матышевский П.С. Уголовно-правовая охрана социалистической собственности в Украинской ССР. Киев, 1972. 200 с.
101. Медведев С.С. Мошенничество в сфере высоких технологий: Дис. ... к.ю.н. Краснодар, 2008. 22 с.
URL:<https://kubsau.ru/upload/iblock/f64/f64501b92bfa47b081c698e4c44b9f1b.pdf> (дата звернення: 09.05.2020).
102. Митрофанов І. І. Загальна частина кримінального права України: навч. посіб. Одеса: Фенікс, 2015. 576 с.
103. Молев Г.И. История становления уголовной ответственности за преступления против собственности в законодательстве России. *Концепт*. 2014. Спецвыпуск №27. URL: <http://e-koncept.ru/2014/14817.htm>. (дата звернення: 09.05.2020).
104. Мороз Д.Г. Причинение имущественного ущерба без признаков хищения как преступление против собственности. Минск: Бизнесофсет, 2016. 152 с.
105. Музика А.А., Лащук Є.В. Предмет злочину: теоретичні основи пізнання: монографія. К.: Паливода А. В., 2011. 192 с.
106. Навроцький В. О. Основи кримінально-правової кваліфікації: навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер, 2006. 512 с.
107. Нагорний В. В. «Уложення про покарання кримінальні та виправні» 1845 року в контексті криміналізації діянь послідовників релігійних течій православного походження. *Форум права*. 2016. №2. С. 124–129. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2016_2_20 (дата звернення: 09.05.2020).
108. Наконечна І. М. Поняття кваліфікуючих (особливо кваліфікуючих) ознак складу злочину. *Часопис Київського університету права*. 2013. №4. С. 313–317.

109. Никифоров Б.С. Объект преступления по советскому уголовному праву. Москва, 1960. 232 с.

110. Огляд судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду (актуальна практика). URL: <https://ips.ligazakon.net/document/VSS00481> (дата звернення: 09.05.2020).

111. О квалификации некоторых видов кражи личного имущества граждан в условиях военного времени: постановление Пленума Верховного суда СССР от 8 января 1942 г. №1/1. *Социалистическая законность*. 1942. №2. С. 30-31.

112. Олійник П.В. Предмет злочинів проти власності: поняття, види, кримінально-правове значення: монографія. Харків: Право, 2011. 208 с.

113. Олійник П. В. Щодо поняття предмета злочинів проти власності. *Проблеми законності*. 2015. Вип. 128. С. 29-38. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pz_2015_128_6 (дата звернення: 09.05.2020).

114. Орловський Р. С. Вчинення злочину за попередньою змовою групою осіб. *Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского*. Серия: Юридические науки. Киев, 2014. Т. 27, №1. С. 187–193.

115. Павлюк А. Б., Угонь Л. М. Полісемія як мовна категорія в сучасній лінгвістиці. *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки*. Серія: Філологічні науки. Мовознавство. 2011. №6. Ч. 1. С. 2–8.

116. Падалкин Н.А. Теория собственности в современной экономической науке. *Образование и наука в третьем тысячелетии* /Под ред. В.И. Степанова. Вып. 3. Барнаул, 2001.

117. Пинаев А. А. Уголовно - правовая борьба с хищениям. Харьков: Вища шк.; Изд - во при Харьк . ун - те, 1975.189 с.

118. Пионтковский А.А. Уголовное право РСФСР: Часть общая. М. 1925. С. 129 – 130.

119. Пленум Верховного Суда РФ, постановление от 11.06.99 №40 «О практике назначения судами уголовного наказания». *Российская юстиция*. 1999. №9. С. 52-63.

120. Плетенева Д.А. Квалифицирующие признаки преступления, относящиеся к личности виновного, и проблема индивидуализации наказания. Проблемы правоприменительной деятельности в Республике Беларусь: Материалы респ. науч. конф., 28-29 марта 2003г., Гродно. В 2 ч. Ч.1./отв. ред. Р.Н.Ключко. Гродно: ГрГУ, 2003. С.314-317.

121. Побегайло Э.Ф. Проблемы дифференциации уголовной ответственности за тяжкие насильственные преступления. *Совершенствование правовых мер борьбы с преступностью*. Владивосток: Изд-во ДВГУ, 1986. С. 24-30.

122. Попов В. П. Государственный террор в Советской России. 1923–1953гг. *Отечественные архивы*. 1992. №2. С. 20 —27.

123. Постанова від 06.11.2009 №10 «Про судову практику в справах про злочини проти власності». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0010700-09> (дата звернення: 09.05.2020).

124. Постанова Пленуму Верховного Суду України №13 від 23 грудня 2005 р. «Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинені стійкими злочинними об'єднаннями». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0013700-05#Text> (дата звернення: 09.05.2020).

125. Рассказов Л.П. Общие черты романо-германской правовой семьи. Правовые системы Скандинавских стран как особая разновидность романо-германской правовой семьи. *Научный журнал КубГАУ - Scientific Journal of KubSAU*. 2015. №111. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/obschie-cherty-romano-germanskoj-pravovoy-semi-pravovye-sistemy-skandinavskih-stran-kak-osobaya-raznovidnost-romano-germanskoj-pravovoy> (дата звернення: 09.05.2020).

126. Розгон О. В. Тлумачення права власності з позиції конвенції про захист прав людини та основоположних свобод. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. №10. С.168-172.

127. Российское уголовное право: в 2 т. Т.2. Особенная часть: учебник /Г.М. Борзенков [и др.]; под ред. Л.В. Иногамовой-Хегай, В.С. Комиссарова, А.И. Рарога. 3-е изд., Перераб. и доп. Москва: Проспект, 2011. 688 с.

128. Рубашенко М. А. Видовий об'єкт посягання на територіальну цілісність і недоторканність України. *Теорія і практика правознавства*. 2013. Вип. 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/tipp_2013_2_57 (дата звернення: 09.05.2020).

129. Самокиш І.В. Власність як об'єкт кримінально-правової охорони в Україні та країнах Східної Європи. Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Юридичні науки. 2019. Том 30 (69). №4. С. 187-191.

130. Самокиш І.В. Історія кримінально – правової охорони власності в Україні та країнах Східної Європи. *Eurasian Social Science Association*. 2019. №34. С. 43-47.

131. Самокиш І.В. Підстави (критерії) систематизації кваліфікуючих ознак злочинів проти власності за законодавством України і країн Східної Європи. *Держава та Регіони*. 2019. №3. С. 241-246.

132. Самокиш І.В. Підстави систематизації кваліфікуючих ознак злочинів проти власності за законодавством України і країн Східної Європи. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України*. 2019. №23. С. 89-99.

133. Самокиш І.В. Об'єктивна сторона злочинів проти власності за законодавством України та країн Східної Європи. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія «Юриспруденції». Збірник наукових праць. 2019. Вип. 39. С. 111 – 114.

134. Самокиш І.В. Основні різновиди кваліфікуючих ознак злочинів проти власності за законодавством України і країн східної Європи. *Розвиток сучасного права в умовах глобальної нестабільності*: матеріали міжнарод. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 13–14 вересня 2019 року). Одеса, 2019. С. 69-73.

135. Самокиш І.В. Суб'єктивні ознаки злочинів проти власності за законодавством України та країн Східної Європи. *Порівняльно-аналітичне право*. №3/2019. С. 188-192.

136. Свинкин А.И. Оптимальное конструирование квалифицированных составов по признакам повторности и рецидива. *Проблемы эффективности уголовного закона*. Свердловск: Сверд. юрид. ин-т, 1975. С. 35-37.

137. Свинкин А.И. Признаки личности преступника в роли квалифицирующих обстоятельств. *Проблемы советского уголовного права и криминологии*. Свердловск: Сверд. юрид. ин-т, 1973. С. 60-62.

138. Севрюков А.П. Хищение имущества: криминологические и уголовно-правовые аспекты. Москва: Экзамен, 2004. 352 с.

139. Селивановская И.А. Уголовный кодекс РСФСР 1922 года: правовые аспекты. *Историческое обозрение*. 2009. №10. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/ugolovnyy-kodeks-rsfsr-1922-goda-pravovye-aspekty> (дата обращения: 15.12.2019).

140. Семченков И.П. Объект преступления: социально-философские и методологические аспекты проблемы: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.08 – уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право. Москва, 2003. С. 8-9.

141. Солина О.А. Развитие ответственности за хищения государственной собственности после 1917 года. *Юридическая наука и практика: Вестник Нижегородской академии МВД России*. 2016. №4 (36). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/razvitie-otvetstvennosti-za-hischeniya-gosudarstvennoy-sobstvennosti-posle-1917-goda> (дата обращения: 30.11.2019).

142. Соловйова А.М. Кримінально-правова характеристика злочинів проти власності: порівняльно-правове дослідження: [монографія]. Вінниця, 2018. 460 с.

143. Соловйова А.М. Кримінально-правова охорона власності: порівняльно-правове дослідження: дис. ... докт. юрид. наук URL: <http://www.nusta.edu.ua/wp-content/uploads/2016/11/Dis-%D0%A1%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%B9%D0%BE%D0%B2%D0%B0-%D0%9C%D0%9E%D0%9D-1.pdf> (дата звернення: 09.05.2020).

144. Соловйова А.М. Кримінально-правова охорона власності: порівняльно-правове дослідження: автореферат дис. ...докт. юрид. наук: 12.00.08. Ірпінь, 2019. 43 с.

145. Соловйова А. М. Наукові підходи до кримінально-правової охорони власності часів розвитку України під Російською та Австро-Угорською імперіями. *Кримінально-правове забезпечення сталого розвитку України в умовах глобалізації*: матеріали міжнарод. наук.-практ. конф., 12–13 жовтня 2015 р. /редкол.: В. Я. Тацій (голов.ред.), В. І. Борисов (заст. голов. ред.) та ін. Харків: Право, 2017.

146. Соловйова А. М. Примушування до виконання цивільно-правових зобов'язань: моногр. Київ: КНТ, 2007. 174 с.

147. Соломон П. Советская юстиция при Сталине. М., 1998. 464 с.

148. Справа №346/455/13- к URL: <https://reyestr.court.gov.ua/> (дата звернення: 09.05.2020).

149. Справа №346/2541/13 URL: <https://reyestr.court.gov.ua/> (дата звернення: 09.05.2020).

150. Справа №346/1735/13 URL: <https://reyestr.court.gov.ua/> (дата звернення: 09.05.2020).

151. Справа №346/2378/13-к URL: <https://reyestr.court.gov.ua/> (дата звернення: 09.05.2020).

152. Сравнительное правоведение. Национальные правовые системы. Том 1. Правовые системы Восточной Европы. URL: <https://iknigi.net/avtor-kollektiv-avtorov/109392-sravnitelnoe-pravovedenie-nacionalnye-pravovye-sistemy-tom-1-pravovye-sistemy-vostochnoy-evropy-kollektiv-avtorov/read/page-26.html> (дата звернення: 09.05.2020).

153. Страхов Н. Право в украинских землях во время их пребывания в составе Польши, Литвы и Речи Посполитой (конец XIV — первая половина XVII в.) URL: <https://bit.ly/3qBUOnY> (дата звернення: 09.05.2020).

154. Стрельцов Е.Л. Об'єктивна сторона злочину/ Кримінальне право України. Загальна частина: Підручник /Відп. ред. Е.Л. Стрельцов. Харків: ООО «Одиссей», 2010. С.85-95.

155. Стрельцов Є. Л. Склад злочину: традиційне та нове. *Вісник Академії адвокатури України*. 2009. Число 1. С. 250-253. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vaau_2009_1_42 (дата звернення: 09.05.2020).

156. Стрельцов Е.Л. Суб'єктивна сторона злочину. *Вісник Асоціації кримінального права*. 2013. №1(1). С. 160-169.

157. Суханов Е.А. Лекции о праве собственности. Москва, 1991. С. 7.

158. Таганцев Н.С. Русское уголовное право. Часть Общая: лекции. 2-е изд., пересм. и доп. СПб.: Гос. тип., 1902. Т. 1. 823 с.

159. Таций В.Я. Объект и предмет преступления в советском уголовном праве. Харьков, 1988. 198 с.

160. Таций В.Я. Объект и предмет преступления по советскому уголовному праву. Учебное пособие. Харьков: Изд-во Харьк. юрид. ин-та, 1982. 100 с.

161. Тацій В. Я. Об'єкт і предмет злочину в кримінальному праві України: монографія. Харків: Право, 2016. 256 с.

162. Тацій В. Я. Об'єкт и предмет злочину у кримінальному праві України: Навч. посіб. Харків: Укр. юрид. акад., 1994. 76 с.

163. Терентьев, В. И. Уголовная ответственность специального субъекта преступления по уголовному праву Украины [Текст]: Учебное пособие. 2-е изд., доп. и измен. Николаев: Дизайн и полиграфия, 2006. 190 с.
164. Трайнин А.Н. Общее учение о составе преступления. М., 1957. 187 с.
165. Трайнин А.Н. Состав преступления по советскому уголовному праву. Москва, 1951. 388 с.
166. Третьяк М.И. Об объекте преступлений против собственности. *Общество и право*. 2011. №3. С. 190 - 193.
167. Трубников В.М. Новый взгляд на объект преступления. *Право і безпека*. 2002. №о 1. С. 81-88.
168. Трубников В.М. Поняття об'єкта злочину з нових позицій. *Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна*: Серія «Право». 2009. №6. С. 14-18.
169. Уголовная ответственность и ее основание в советском уголовном праве. Брайнин Я.М. Москва: Госюриздат, 1963. 275 с.
170. Уголовное право зарубежных государств. Общая часть: учебник для бакалавриата и магистратуры /Под ред. А. В. Наумова, А. Г. Кибальника. Москва: Издательство Юрайт, 2018. 285 с.
171. Уголовное право. Особенная часть: Учебник для вузов /Отв. У 26 ред. проф. И. Я. Козаченко, проф. З. А. Незнамова, доц. Г. П. Новоселов. 3-е изд., изм. и доп. Москва: Издательство НОРМА, 2001. 960 с.
172. Уголовное право. Общая часть. Учебник для вузов /Под ред. И.Я. Козаченко и З.А. Незнамовой. М., 1997. URL: <http://pravoznaves.com.ua/books/254/18681/28/#chapter> (дата звернення: 11.11.2019).
173. Уголовное право. Общая и Особенная части: учебник /под общ. ред. М.П. Журавлева и С.И. Никулина. 2-е изд., перераб. и доп. Москва: Норма, 2008. 816 с.

174. Уголовное право. Общая часть: Учебник. Издание исправленное и дополненное /Под ред. доктора юридических наук, профессора Л.В. Иногамовой-Хегай, доктора юридических наук, профессора А.И. Рарога, доктора юридических наук, профессора А.И. Чучаева. Москва: Юридическая фирма «Контракт»: ИНФРА-М, 2005.

175. Уголовное право Российской Федерации: В 2 т. Т.2: Общая часть: Учебник /Под ред. профессора Л.В. Иногамовой-Хегай. Москва: ИНФРА- М, 2002. 384 с.

176. Уголовное право России: особая часть /Под ред. А.И. Рарога. Четв. изд., перераб. и доп. М.: Эксмо, 2010. 704 с.

177. Уголовное право Российской Федерации. Особенная часть /под ред. А. И. Рарога. Москва: Юристъ, 2004. С. 20;

178. Уголовное право Российской Федерации. Особенная часть: Учебник. - Изд. Второе, исправл. И доп. /Под ред. д-ра юр. наук, проф. Л.В. Иногамовой-Хегай, д-ра юр. наук, проф. А.И. Рарога, д-ра юр. наук, проф. А.И. Чучаева. Москва: Юридическая фирма "Контракт": ИНФРА-М, 2010. 800 с.

179. Уголовное право Украины. Общая и Особенная части: Учебник /Отв. Реактор заслуженный деятель науки и техники Украины, доктор юридических наук, профессор Е.Л. Стрельцов. Х.: ООО «Одиссей», 2006. 720 с.

180. Уголовный кодекс РСФСР от 27 октября 1960 г. *Ведомости ВС РСФСР*. 1960. №40. Ст. 591.

181. Узагальнення судової практики розгляду кримінальних проваджень про вчинення злочинів проти власності. URL: <https://lv.su.court.gov.ua/sud1811/osnn1/uzag> (дата звернення: 11.11.2019).

182. Узагальнення судової практики розгляду в Коломийському міськрайонному суді кримінальних проваджень про злочини проти власності (таємне викрадення майна ст. 185 КК України) за період першого півріччя 2013 року. URL: <https://kmm.if.court.gov.ua/sud0909/orgrob/sdfsdsd/fyjtyse4aku> (дата звернення: 11.11.2019).

183. Узагальнення практики розгляду судами справ про злочини проти власності URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0004700-08#Text> (дата звернення: 11.11.2019).

184. Узагальнення судової практики з питань кваліфікації повторності та сукупності злочинів (статті 32, 33, 35 Кримінального кодексу України) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0007700-08#Text> (дата звернення: 11.11.2019).

185. Указ Президиума Верховного Совета СССР "Об усилении охраны личной собственности граждан" и Указ Президиума Верховного Совета СССР "Об уголовной ответственности за хищение государственного и общественного имущества", 4 июня 1947 г. URL: https://www.1000dokumente.de/index.html?c=dokument_ru&dokument=0012_eig&object=facsimile&l=ru (дата звернення: 11.11.2019).

186. Уланова Ю.Ю. Преступление против собственности: особенности квалификации и назначения наказания. *Российский судья*. 2010. №6. С. 19 - 21.

187. Уложение о наказаниях уголовных и исправительных. Санкт-Петербург: Тип. 2 отд-ния собств. е. и. в. канцелярии, 1845. URL: <https://dlib.rsl.ru/viewer/01003543887#?page=2> (дата звернення: 11.11.2019).

188. Устрицька Н. І. Кваліфікація повторності злочинів: монографія. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2013. 216 с.

189. Учение о преступлении по советскому уголовному праву. Москва, 1961. 666 с.

190. Фесенко Є. Цінності як об'єкт злочину. *Право України*. 1999. № 6. С. 75-78.

191. Филимонов В.Д. Норма уголовного права. СПб., 2004. 281 с.

192. Фецко І. М. Явище полісемії в сучасній українській терміносистемі музейництва. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/terv_2015_3%282%29__34.pdf

193. Фріс П. Л. Кримінально-правова політика України: автореф. дис. ...докт. юрид. наук: спец. 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право. Київ, 2005. 35 с.
194. Фріс П.Л. Криміналізація і декриміналізація у кримінально-правовій політиці. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2014. №1 (2). С. 19–28.
195. Фріс П.Л. Кримінальне право України. Загальна частина: навч. посіб. Київ: Атіка, 2004. 488 с
196. Хавронюк М. І. Кримінальне законодавство України та інших держав континентальної Європи: порівняльний аналіз, проблеми гармонізації. Монографія. Київ: Юрисконсульт, 2006. 1048 с.
197. Хилjuta В. В. Корыстная цель хищения: опыт теоретического моделирования и проблемы правоприменения. *Известия ВУЗов. Правоведение*. 2014. №2 (313). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/korystnaya-tsel-hischeniya-opyt-teoreticheskogo-modelirovaniya-i-problemy-pravoprimeneniya> (дата звернення: 30.07.2019).
198. Цивільний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 30.07.2019).
199. Шаблистий В. В. Функціональне призначення кримінального права та кримінального законодавства: шляхи подолання дисгармонії. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2015. №1(4). URL: http://nauka.nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/07/4_1.pdf (дата звернення: 30.07.2019).
200. Шульга А.В. Имущество как предмет преступлений против собственности и его влияние на содержание объекта данных преступлений. *Российский следователь*. 2012. № 2. С. 29 - 32.
201. Юридична енциклопедія: В 6 т. /Редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. – К.: Укр. енцикл., 1998: URL: http://leksika.com.ua/19750306/legal/kvalifikovani_zlochiny (дата звернення: 30.07.2019).

202. Ярмиш Н. Проблеми кваліфікації злочинів, вчинених групою осіб за попередньою змовою. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2010. №4. С. 53-58. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnapu_2010_4_12 (дата звернення: 30.07.2019).

203. Agh A. Emerging Processes of democratization in the East Central European and Balkan states: Sovereignty-related conflicts in the context of Europeanization. *Communist and Post-Communist Studies*, 1999, Vol. 32, No. 3, pp. 263-279. URL: https://www.researchgate.net/publication/284536136_Emerging_Democracies_in_East_Central_Europe_and_the_Balkans

204. Agh A. Democratic in East Central Europe and the Balkans. Cheltenham: Edward Elgar, 1998. 359 p.

205. Bačić F., Pavlović Š. Kazneno pravo – posebni dio, 1. izdanje, Informator, Zagreb, 2001, 218.

206. Bafia J., Hochberg L., Siewierski M., Ustawy karne PRL, s. 2–91.

207. Baláž, P. 2005. Trestné právo hmotné, všeobecná a osobitná časť. Bratislava: VEDA, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2005. 247-248 s.

208. Criminal Code of the Republic of Albania. URL: <http://rai-see.org/wp-content/uploads/2015/08/Criminal-Code-11-06-2015-EN.pdf>

209. Criminal Code of Bosnia and Herzegovina. URL: <http://www.iccnw.org/documents/criminal-code-of-bih.pdf> (дата звернення: 20.04.2020).

210. Criminal Code of the Republic of Bulgaria (1968, amended 2017) (English version). URL: https://www.legislationline.org/download/id/8395/file/Bulgaria_Criminal_Code_1968_am2017_ENG.pdf (дата звернення: 25.05.2020)

211. Criminal Code of The Republic of Croatia. URL: https://www.legislationline.org/download/id/7896/file/Croatia_Criminal_Code_2011_en.pdf (дата звернення: 25.05.2020).

212. Criminal Law of the Republic of Latvia (1998, amended 2018) (English version). URL:

https://www.legislationline.org/download/id/8266/file/Latvia_CC_1998_am2018_en.pdf (дата звернення: 25.05.2020).

213. Criminal Code of the Republic of Lithuania (2000, amended 2017) (English version). URL: <https://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/17/Lithuania/show> (дата звернення: 25.05.2020).

214. Criminal Code of The Republic of Moldova. URL: <https://www.legislationline.org/download/id/3559/file/Criminal%20Code%20RM.pdf> (дата звернення: 25.05.2020).

215. Criminal Code of Montenegro URL: https://www.legislationline.org/download/id/8406/file/Montenegro_CC_am2018_en.pdf (дата звернення: 25.05.2020).

216. Criminal Code of the Republic of North Macedonia (2009, amended 2018) (English version). URL: https://www.legislationline.org/download/id/8145/file/fYROM_CC_2009_am2018_en.pdf (дата звернення: 25.05.2020).

217. Criminal Code of the Republic of Poland. (English version). URL: https://www.legislationline.org/download/id/7354/file/Poland_CC_1997_en.pdf (дата звернення: 25.05.2020).

218. Criminal Code of the Republic of Romania (2009, amended 2017) (English version). URL: https://www.legislationline.org/download/id/8291/file/Romania_Penal%20Code_am2017_en.pdf (дата звернення: 25.05.2020).

219. Criminal Code of the Republic of Serbia. URL: https://www.legislationline.org/download/id/5480/file/Serbia_CC_am2012_en.pdf (дата звернення: 25.05.2020).

220. Criminal Code of the Republic of Slovenia. URL: https://www.legislationline.org/download/id/3773/file/Slovenia_CC_2008_en.pdf (дата звернення: 25.05.2020).

221. Complicity in Criminal Offence. Criminal Code (Official Gazette of RS, Nos. 85/2005, 88/2005, 107/2005) URL: <https://www.osce.org/serbia/18244?download=true> (дата звернення: 25.05.2020).

222. Constitution of Bosnia and Herzegovina. URL: <http://www.ohr.int/ohr-dept/legal/laws-of-bih/pdf/001%20-%20Constitutions/BH/BH%20CONSTITUTION%20.pdf> (дата звернення: 25.05.2020).

223. Constitution of the Republic of Bulgaria. URL: <https://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/en/bg/bg033en.pdf> (дата звернення: 11.04.2019).

224. Constitution of The Republic of Croatia. URL: https://www.usud.hr/sites/default/files/dokumenti/The_consolidated_text_of_the_Constitution_of_the_Republic_of_Croatia_as_of_15_January_2014.pdf (дата звернення: 11.04.2019).

225. Constitution of the Republic of Estonia. URL: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/530102013003/consolide> (дата звернення: 11.04.2019).

226. Constitution of the Republic of Latvia. URL: <https://likumi.lv/ta/en/id/57980-the-constitution-of-the-republic-of-latvia> (дата звернення: 11.04.2019).

227. Constitution of the Republic of Lithuania. URL: <https://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/en/lt/lt045en.pdf> (дата звернення: 11.04.2019).

228. Constitution of the Republic of Moldova URL: https://www.constituteproject.org/constitution/Moldova_2006.pdf (дата звернення: 11.04.2019).

229. Constitution of Montenegro URL: <https://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/en/me/me004en.pdf> (дата звернення: 11.04.2019).

230. Constitution of the Republic of North Macedonia. URL: <https://www.sobranie.mk/the-constitution-of-the-republic-of-macedonia.nspx> (дата звернення: 11.04.2019).

231. Constitution of The Republic Of Poland URL: <https://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/angielski/kon1.htm> (дата звернення: 11.04.2019).

232. Constitution of the Republic of Romania. URL: https://www.constituteproject.org/constitution/Romania_2003.pdf?lang=en (дата звернення: 21.03.2019).

233. Constitution of the Republic of Serbia. URL: <https://www.ilo.org/dyn/natlex/docs/ELECTRONIC/74694/119555/F838981147/SRB74694%20Eng.pdf> (дата звернення: 25.05.2020).

234. Constitution of the Republic of Slovenia URL: <https://www.us-rs.si/media/constitution.pdf> (дата звернення – 11.04.2019).

235. Górniok O., D. Pleńska, w: System Prawa Karnego. Tom 4. O przestępstwach w szczególności, red. I. Andrejew, L. Kubicki, J. Waszczyński, Wrocław i in. 1989, s. 364.

236. Ivor, J. et al. 2010. Trestné právo hmotné 2, osobitná časť. Bratislava: IURA EDITION, 2010. 139 s.

237. Kazneni Zakon Republike Hrvatske. URL: <https://pravosudje.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Kazneni%20zakonneslu%C5%BEbeni%20pro%C4%8Di%C5%A1%C4%87eni%20tekst.pdf>

238. Kodeks karny Polski. <http://kodeks-karny.org/czesc-szczegolna/przestepstwa-przeciwko-mieniu>

239. Kodeks karny. Ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 r. <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19690130094>

240. Krađe u Zakonodavstvu Bosne i Hercegovine. URL: http://apeironsrbija.edu.rs/Centar_za_izdavacku_djelatnost/Radovi/Specijalisticki/hajrudinsikira.pdf

241. Krivičnopravni aspekti razbojništva u krivičnom zakonodavstvu Bosne i Hercegovine Kriminalističke teme Časopis za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije Godište XV, Broj 1-2, 2015. str. 35-62.

242. Kopecky v. Slovakia (№44912/98, п. 52, ЄСПЛ 2004- IX), Merits, App no 44912/98, ECHR 2004-IX, [2004] ECHR 446, (2005) 41 EHRR 43, IHRL 3571 (ECHR 2004), 28th September 2004, European Court of Human Rights [ECtHR, Grand Chamber. URL: [http://hudoc.echr.coe.int/engpress#{"display":\["1"\],"dmdocnumber":\["800730"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/engpress#{)].

243. Makowski W., Prawo karne. O przestępstwach w szczególności. Wykład porównawczy prawa karnego austriackiego, niemieckiego i rosyjskiego obowiązującego w Polsce, Warszawa 1924, s. 384.

244. Malicka A., Sikora M. Prawnokarna ochrona własności. URL: <http://www.bibliotekacyfrowa.pl/Content/34409/0024.pdf>

245. Mitlöhner Miroslav CSc. Trestní parvo. URL: https://www.uhk.cz/file/edee/filozoficka-fakulta/studium/mitlohner_-_trestni_pravo.pdf

246. Modly, D. Metodika istraživanja razbojništva. Sarajevo. 1999, стр. 15

247. Petrović B., Jovašević D., Krivično pravo II (Krivično pravo posebni dio), Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2005, 247.

248. Răspunderea persoanei juridice pentru infracțiuni contra patrimoniului. URL: <https://www.juridice.ro/693812/raspunderea-persoanei-juridice-pentru-infracțiuni-contra-patrimoniului.html>

249. Rozdział I. Przestępstwa przeciwko mieniu. Zagadnienia ogólne. URL: <https://docplayer.pl/21405599-Rozdzial-i-przestepstwa-przeciwko-mieniu-zagadnienia-ogolne.html> (дата звернення: 23.05.2019).

250. Penal Code of the Republic of Estonia. URL: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/522012015002/consolide> (дата звернення: 23.05.2019).
251. Slovenskej akademie vied, 2005. 247-248 s.
252. The Euro. URL: http://europa.eu/about-eu/basic-information/money/euro/index_en.htm.
253. Trestní zákoník České republiky. URL: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40> (дата звернення - 23.05.2019).
254. Tyburcy T. Mienie jako przedmiot ochrony w prawie karnym (na wybranych przykładach). URL: https://czpk.pl/dokumenty/zeszyty/2018/zeszyt3/Tyburcy_2018.3.pdf
255. Uzasadnienie projektu KK z 1968 r., s. 146
256. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 1.03.2001 r., II AKa 48/01, „Prokuratura i Prawo” 2002, nr 3, s. 25
257. Zabór pojazdu w celu krótkotrwałego użycia. URL: <http://chroscielewska-chroscielewski.com/2015/02/zabor-pojazdu-w-celu-krotkotrwalego-uzycia-kancelaria-adwokacka-z-lodzi-radzi/>
258. Zakon o odgovornosti pravnih oseb za kazniva dejanja (Uradni list RS, št. 98/04 – uradno prečiščeno besedilo, 65/08 in 57/12) URL: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO1259>
259. Zákon č. 418/2011 Sb. <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2011-418>.
260. Zob. J. Wojciechowski, Mienie...s. 289 i powołana tam zagraniczna literatura.
261. Бановић Б., Браковић Ж. Kaznena politika sudova za krivična dela nasilničkog imovinskog kriminaliteta. URL: https://www.researchgate.net/publication/341069736_KAZNENA_POLITIKA_SUD_OVA_ZA_KRIVICNA_DELA_NASILNICKOG_IMOVINSKOG_KRIMINALITETA

262. Димитријевић П. Имовинска кривична дела са елементима принуде – криминалистички и кривично – правни аспект. URL: <http://www.prafak.ni.ac.rs/files/master-radovi/16.-ZMR-Predrag-Dimitrijevic.pdf>

263. Ћупина В. Кривична дела против имовине са елементима принуде. докторска дисертација. Нови Сад, 2017. 387 с.

264. Живановић Т.: „Основи кривичног права Краљевине Југославије, посебни део“, Београд, 1939. година, стр. 50.

265. Закон за изменување и дополнување на Кривичниот законик („Службен весник на Република Македонија“, број 80/99, 4/02, 43/03, 19/04, 81/05, 60/06, 73/06, 7/08, 139/08, 114/09, 51/11, 135/11, 185/11, 142/12, 166/12, 55/13, 82/13, 14/14, 27/14, 28/14, 115/14, 132/14, 160/14, 199/14, 196/15 и 226/15).

266. Закон о спремемби Казенског законика („Урадни лист Републике Словеније“, број 39/09).

267. Закон о спремембах ин дополнитвах Казенског законика („Урадни лист Републике Словеније“, број 91/11).

268. Јовановић Љ.: Кривично право, посебни део, Београд, 1983. година.

269. Јованчевић Н., Појам извршилаштва у савременом кривичном праву, Бранич, Београд, 3-4/2005. године, стр.32-36.

270. Јовашевић Д. Кривична дела разбојничке крађе и разбојништва у теорији, пракси и упоредном праву, Безбедност, Београд, број 2, 2002. година, стр. 247-267.

271. Казнени закон („Народне новине“, број 125/11, 144/12, 56/15 и 61/15).

272. Казнени закон („Народне новине“, број 125/11, 144/12, 56/15 и 61/15)

273. Кривични закон Брчко дистрикта Босне и Херцеговине („Службени гласник Брчко дистрикта Босне и Херцеговине“, број 10/03, 45/04, 6/05, 21/10, 52/11 и 26/16)

274. Кривичен законик („Службени весник на Република Македонија“, број 37/96,

275. Кривични законик за Краљевину Срба, Хрвата и Словенаца од 27. јануара 1929. године, прво издање, Београд, 1929. година, стр. 123

276. Кривични законик Републике Србије, Службени гласник РС, број 85/2005, 88/2005, 107/2005, 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014 и 94/2016.

277. Кривични закон Републике Српске („Службени гласник Републике Српске“, број 49/03, 108/04, 37/06, 70/06, 73/10, 1/12 и 67/13).

278. Кривични закон Федерације Босне и Херцеговине („Службене новине ФБиХ“, бр. 36/03, 37/03, 21/04, 69/04, 18/05, 42/10, 42/11, 59/14 и 76/14).

279. Настов Д. Кривично - правен аспект на имотните деликти во македонското материјално казнено законодавство. URL: <http://korporativnabezbednost.mk/dokumenti/mladiIstrazuvaci/dejanNastov.pdf>

280. Петреска Ж. Компаративна анализа на казнената инкриминација на имотните кривични дела во република македонија и некои земји од западен балкан., Скопје: Македонско здружение за кривично право и криминологија, Ревиија бр.2, 2016 12с.

281. Пихлер С. Основне црте у развоју кривичног права Србије од 1815. до кодификације из 1860. године, Анали Правног факултета у Београду, јануар-април 1974. година, стр. 147-151.

282. Пресуда Вишег суда у Сомбору, пословни број К 11/12 од 14.5.2012. године

283. Пресуда Врховног војног суда К. 288/84.

284. Симић З.: Одређивање користољубља у кривичном праву, Анали Правног факултета у Београду, Београд, број 4, 1968. година

285. Скакавац Т. Кривично дело разбојништва - кривичноправни и упоредни аспект. URL: https://www.civitas.rs/02/article/pdf/Civitas02_article09.pdf

286. Стојановић З.: Коментар Кривичног законика Републике Србије, четврто измењено и допуњено издање, Службени Гласник, Београд, 2012. година

287. Trestní zákoník. URL: <http://zakony.centrum.cz/trestni-zakonik/>

288. Франк С. Појам имовине у казненом праву, Годишњак Правног факултета Свеучилиштва у Загребу, посебни отисак, Загреб, 1941. година.

289. Чубински М.: Научни и практични коментар Кривичног законика Краљевине Југославије (посебни део), Београд, 1930. Година

290. Шепаровић З.: Кривично право, посебни дио (II), заштита човека и његових вриједности, Загреб, 1979. година.

ДОДАТКИ:**ДОДАТОК А****СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:**

1. Самокиш І.В. Історія кримінально – правової охорони власності в Україні та країнах Східної Європи. *Eurasian Social Science Association*. 2019. №34. С. 43-47.
2. Самокиш І.В. Власність як об’єкт кримінально-правової охорони в Україні та країнах Східної Європи. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*. Серія: Юридичні науки. 2019. Том 30 (69). №4. С. 187-191.
3. Самокиш І.В. Підстави (критерії) систематизації кваліфікуючих ознак злочинів проти власності за законодавством України і країн Східної Європи. *Держава та Регіони*. 2019/ №3. С. 241-246.
4. Самокиш І.В. Об’єктивна сторона злочинів проти власності за законодавством України та країн Східної Європи. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія «Юриспруденції». Збірник наукових праць. 2019. Випуск 39. С. 111 – 114.
5. Самокиш І.В. Суб’єктивні ознаки злочинів проти власності за законодавством України та країн Східної Європи. *Порівняльно-аналітичне право*. 2019. №3. С. 188-192.
6. Самокиш І.В. Підстави систематизації кваліфікуючих ознак злочинів проти власності за законодавством України і країн Східної Європи. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України*. 2019. №23. С. 89-99.
7. Самокиш І.В. Загальна характеристика кримінального законодавства країн Східної Європи: порівняльний аналіз. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України*. 2020. №24. С. 84 – 93.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

8. Самокиш І.В. Об'єктивні ознаки злочинів проти власності за законодавством України, Сербії та Македонії. *Стан та перспективи розвитку юридичної науки*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Дніпро, 6-7 вересня 2019 р.). Дніпро, 2019. С. 83-86.

9. Самокиш І.В. Суб'єктивні ознаки злочинів проти власності за законодавством України, Сербії та Польщі. *Особливості розвитку публічного та приватного права в Україні*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 19–20 липня 2019 року). Харків: ГО «Асоціація аспірантів-юристів», 2019. С. 98-100.

10. Самокиш І.В. Основні різновиди кваліфікуючих ознак злочинів проти власності за законодавством України і країн Східної Європи. *Розвиток сучасного права в умовах глобальної нестабільності*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 13–14 вересня 2019 року). Одеса, 2019. С. 69-73.

11. Самокиш І.В. Конституційні основи кримінально-правової охорони економіки. *Кримінальне право в умовах глобалізації*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 25 травня 2018 року). Одеса, 2018. С. 245-248.

12. Самокиш І.В. Об'єкти та методологія компаративістських досліджень. *Політико-правова доктрина державного суверенітету в умовах глобалізації*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 26 жовтня 2018 року). Одеса, 2018. С. 189-193.

ДОДАТОК Б

ВАРІАНТИ ПОЄДНАННЯ ПОВТОРНОСТІ І СУКУПНОСТІ ПРИ
КВАЛІФІКАЦІЇ НА ПРИКЛАДІ НОРМИ СТ. 185 КК УКРАЇНИ

1	Перше кримінальне правопорушення – ч. 2 ст. 185 КК України (за будь-якою кваліфікуючою ознакою, крім повторності) Друге кримінальне правопорушення – ч. 2 ст. 185 КК України (за ознакою повторності)	Остаточна кваліфікація – ч.2 ст. 185 (інкримінуємо всі ознаки)
2	Перше кримінальне правопорушення – ч.2 ст. 185 КК України (за будь-якою кваліфікуючою ознакою) Друге кримінальне правопорушення – ч. 3 ст. 185 КК України (за будь-якою кваліфікуючою ознакою)	Остаточна кваліфікація – ч.2 ст. 185 і ч.3 ст. 185 (інкримінуємо всі ознаки, в тому числі повторність)
3	Перше кримінальне правопорушення – ч.3 ст. 185 КК України (за будь-якою кваліфікуючою ознакою) Друге кримінальне правопорушення – ч. 2 ст. 185 КК України (за будь-якою кваліфікуючою ознакою)	Остаточна кваліфікація – ч.3 ст. 185 і ч.2 ст. 185 (інкримінуємо всі ознаки, в тому числі повторність)

ДОДАТОК В

Акт впровадження результатів дисертаційного дослідження Одеської місцевої прокуратури №1 від 28 квітня 2020 року

«Затверджую»
Керівник Одеської місцевої прокуратури № 1
Царелунга К.П.
« 28 » _____ 2020 р.

Акт

про апробацію і впровадження результатів дисертаційної роботи
**«Кримінально-правова характеристика злочинів проти власності за
законодавством країн Східної Європи»**

здобувача наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності

081 – «Право»

Самокиш Інни Василівни

Цей акт засвідчує упровадження матеріалів дисертаційного дослідження Самокиш Інни Василівни «Кримінально-правова характеристика злочинів проти власності за законодавством країн Східної Європи» у процес підготовки працівників Одеської місцевої прокуратури № 1 упродовж 2019 р.

Дисертація «Кримінально-правова характеристика злочинів проти власності за законодавством країн Східної Європи» має практичне значення, оскільки дістали подальшого розвитку підходи доцільності віднесення ст. 289 «Незаконне заволодіння транспортним засобом» до розділу VI Особливої частини Кримінального кодексу України, запропоновано визначення поняття «викрадення» у VI главі Кримінального кодексу України, а саме викрадення – це протиправне, безоплатне з корисливим мотивом вилучення чужого майна у власника або іншої особи, що володіє цим майном, з метою звернення такого майна на свою користь або користь інших осіб. Також, дослідження складу злочинів і кваліфікуючих ознак у порівнянні із законодавством країн Східної Європи, що надає можливість

сформувати більш глибоке уявлення про різні кваліфікуючі ознаки відповідних складів злочинів, що сприяє професійному розвитку юристів-практиків, допомагає поглибити їх знання, що, в свою чергу, сприяє покращенню ефективності боротьби із злочинністю.

Матеріали дослідження Самокиш Інни Василівни реалізуються при проведенні занять з підвищення кваліфікації працівників прокуратури.

ДОДАТОК Г

**Акт впровадження результатів дисертаційного дослідження Національного
університету «Одеська національна юридична академія» від 18 травня
2020 року**

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Ректор Національного університету
«Одеська національна юридична
академія»

професор Загородній В. Є.

« 18 » травня 2020 р.

АКТ

про впровадження результатів дисертації

Самокиш Інни Василівни

«Кримінально-правова характеристика злочинів проти власності за
законодавством країн Східної Європи»

здобувача наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 081

«Право»

у навчальний процес

Національного університету «Одеська юридична академія»

Комісія у складі: **голови** – проректора з навчальної роботи, професора Г.О. Ульянової, **членів комісії** – в. о. декана факультету прокуратури та слідства (кримінальної юстиції), доцента С.В. Стародубова; завідувача кафедри кримінального права, професора Є.Л. Стрельцова, начальника навчально-методичного відділу Л.В. Кузнецової, склали цей акт про те, що наукові статті за результатами дисертації аспіранта кафедри кримінального права Національного університету «Одеська юридична академія» І.В. Самокиш «Кримінально-правова характеристика злочинів проти власності за законодавством країн Східної Європи», поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії «Кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право» впровадженні у навчальний процес Національного університету «Одеська юридична академія» у рамках викладання занять всіх видів зі здобувачами вищої освіти з дисциплін: «Кримінальне право України», «Сучасні проблеми Загальної частини кримінального права України», «Підстави кримінальної відповідальності», а також у науково-дослідній роботі здобувачів вищої освіти університету.

Рекомендовано до використання у навчальному процесі наступні публікації І.В. Самокиш:

1. Самокиш І.В. Власність як об'єкт кримінально-правової охорони в Україні та країнах Східної Європи / І.В. Самокиш // Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія «Юридичні науки». Том 30 (69), № 4, 2019 р. - С. 187-191
2. Самокиш І.В. Об'єктивна сторона злочинів проти власності за законодавством України та країн Східної Європи / І.В. Самокиш // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія

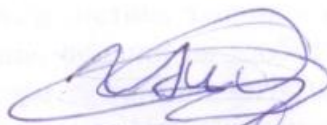
3. Самокиш І.В. Суб'єктивні ознаки злочинів проти власності за законодавством України, Сербії та Польщі / І.В. Самокиш // Особливості розвитку публічного та приватного права в Україні: міжнародна науково-практична конференція (м. Харків, 19-20 липня 2019 р.) - Харків: ГО «Асоціація аспірантів-юристів», 2019. - С. 98-100
4. Самокиш І.В. Об'єктивні ознаки злочинів проти власності за законодавством України, Сербії та Македонії / І.В. Самокиш // Стан та перспективи розвитку юридичної науки: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, (м. Дніпро 6-7 вересня 2019 р.) - Дніпро: ГО «Правовий світ», 2019. - С. 124
5. Самокиш І.В. Основі різновиди кваліфікуючих ознак злочинів проти власності за законодавством України і країн Східної Європи / І.В. Самокиш // Розвиток сучасного права в умовах глобальної нестабільності: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, України, 13-14 вересня 2019 р.). Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2019. - С. 69 -72
6. Самокиш І.В. Конституційні основи кримінально-правової охорони економіки / І.В. Самокиш // Кримінальне право в умовах глобалізації: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 25 травня 2018 р.) О. - С. 245-247

Голова комісії:

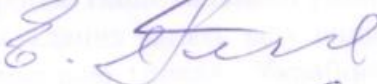

проф. Ульянова Г.О.

Члени комісії:

доц. Стародубов С.В.

проф. Стрельцов Є.Л.

Кузнецова Л.В.